

Memorialistică

CONSTANTIN ȚOIU

MEMORII ÎNTÂRZIATE

CARTEA ROMÂNEASCĂ

patru

CONSTANTIN
ȚOIU

**Memorii
întârziate**

patru

CARTEA ROMÂNEASCĂ
2009

CUPRINS

Despre autor

Cuvânt înainte

Însemnări, personaje, caractere

Prospecții

Cinematograf 1929

Chefalii

O discuție pe bulevard

Pecetea finală

Note cu femei

Cabina de machiaj

Femei din '58

Actrițe cu Zaharia zis Ochi albastru

Marele drog, foamea

Elefantul din patul meu

Jurnalul unui informator român

Eliberarea șefului vișiniu

La teatru

Doi poeți

Costică Pagubă și Stanică prostul

Folclor, deținut politic și altele

Berlin ori nicăieri

Bagatele

Reclame

Fofo a III-a

Domnii fatali ai României...

Vise de noapte

Litra de cafea boabe împrăștiată...

Transhumanțe

Zgărbura

La Marica
Crochiuri
Marșeuza
Servituțiile iubirii
Întâlnire cu mareșalul Antonescu
Genealogii
Cele trei fraze memorabile ale prozatorului Paul
Georgescu
Fraze regăsite.
Moartea lui Vasi
Frau Sorge
Expediție în interior
Recrutul
Cioara cameristă
O schiță polițistă
Un râs, de epocă
Dragoste de cartier
Voroneț
Jurnal intim
„General Motors”
Un personaj...
Ca la Rovine
Reîntoarceri

Lectura, ca a doua viață

Lecturi de altădată
Lecturi repetate și deviate..
Teama ca noblețe
Cenzura... în integrum
Pipoton vorbindu-le lingviștilor idealiști
Cu scârbă și necesitate
Frica..
O noapte de insomnie
Nopti de iunie
Dobrogea clasică
Luther și biserica pe roți

Șmecheria cu ghivent
Sub pana lui Saint-Just
Amsterdam, Spinoza, Centrul Mondial al doctrinelor
nonconformiste
Viață improvizată
Despre motto-uri, ca stil literar
Garda literară
Comandorul de piatră
Anton Pann

Reportaje de altădată

Baia Mare, 1961
Hârtia rabdă orice – 1965
Arad – 1963
Reporter pe locomotivă
Fochistul de poveste și fochistul care nu mai este...
O cină respectabilă.
Legea e dură, dar e lege!
Orologiul Londrei

De mână lui Ion Neculce. Cel dintâi prozator român

Descăpățânarea
Moș Cantemir
Starea economiei
La Moscova în exil
Portretul clasic
Când moare un șef
Cantemireștii, Cantacuzinii, dușmănie mare
Aerul Europei
Avertismentul lui Neculce
Prinderea lui Brâncoveanu
Așadar, atunci mî cheamî țarul și zice...
Șiit sau sunit?...
Cum vede un musulman creștinismul
Credință și joc lexical
Estetica urâtului
Molto vivace.

Nevoia de regi...
Zmeiele Mangaliei plutind deasupra Braziliei...
Fizionomie, pictură și depresie
Ecouri la Olimpiadă
Hubble
Lucrul în sine
Rânzei, redivivus?
Cifra norocoasă
Scrisori din Canada
Pe moment
Un ministru poet
Na-vă Europa...

Banchetul

Eros... ori Ura (un Prozator)
De Dincolo
Un băiat care scrie bine
Cesare Beccari
Zăpada suedeză
San Francisco
La Fontaine și autocenzura
Despre roman
Bunevestiri la Uffizi
Pământul nu-i frumos, el e doar sublim...
Cade timpul răcoros...
Regele David și Mihai Eminescu desculți...

Despre autor

CONSTANTIN ȚOIU s-a născut la 19 iulie 1923 în Urziceni. Este licențiat *Magna Cum Laudae* al Facultății de Litere și Filosofie, Universitatea București.

Debutază în anul 1965 cu *Moartea în pădure*, roman. Urmează: *Duminica mușilor* (1967), *Destinul cuvintelor* (1971), *Pretexte* (1972), *Alte pretexte* (1974), *Galeria cu vița sălbatică* (1976), roman tipărit în cinci ediții la rând, tradus în limbile: franceză, engleză, germană, maghiară, polonă.

După succesul repurtat cu volumul *Galeria cu vița sălbatică*, publică romanele *Însoțitorul*, *Obligado*, *Căderea în lume*, *Barbarius* și volumele de eseuri *Prepeleac*, *Caftane și cafteli*, *Morsus Diaboli*, *Răvașe din Kamciatka*.

Din anul 2003 începe să publice la Editura Cartea Românească volumele de memorii, *Memorii din când în când*.

A primit numeroase premii literare: Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Premiul Academiei Române, Premiul Național de literatură al Uniunii Scriitorilor din România în anul 2002 și multe alte distincții pentru întreaga sa operă literară, în anul 2005 a fost nominalizat pentru prestigiosul Premiu Prometheus, Secțiunea Opera Omnia.

În anul 2006, apare, la Editura Cartea Românească, romanul *Istorisirile signorei Sisi*.

Cuvânt înainte

La acest volum, al patrulea, al *Memoriilor din când în când*, repet punerea în vedere a celor gata apărute: nimic extraordinar în ele sau senzațional, ci mai curând o cronică a lecturilor mele, un... *imaginar al existenței*.

Nu înseamnă că mă dau deoparte...

Dar și aceasta, doar strictul necesar, când nu se mai poate.

Volumul este, de fapt, tipărirea seriei de articole cuprinse în rubrica PREPELEAC, revăzute, adaptate, nu numai stilistic...

Un prieten scriitor a binevoit să numească mai demult cartea... un roman, ținând seama de schițele care reproduc țesăturile unor povestiri. Așa cred că și pare...

Oricum, nu este doar consemnarea cronologică a unor întâmplări, fapte personale, ca în orice jurnal ce se respectă.

E o măsură, umană, abstractă, luată ideii de om, ca om atent la lume...

Văzând că timpul trece, – celui de-al patrulea, nu i-am mai spus *din când în când*, ci... numai *întârziate*... sau *Memorii întârziate*.

Autorul

Însemnări, personaje, caractere

Prospecții

Numele șters, apăsător, ilizibil.

Urmează. Mi-a citit două poezii frumoase. Plăcerile maturității și, mai rafinat, ceva barbian, cu absența ritmului, a muzicalității brutale.

Mi-a arătat apoi un fel de atlas cu *vederi* din lumea infinitului mic.

De unde pornește arta abstractă, de la imaginile fantastice ale lumii vii și anorganice, privită la microscop.

De unde și poezia modernistă.

E necesară o schimbare totală a intuiției, o pătrundere mai subtilă a realului...

— Crezi că poeziile mele nu au căldură? m-a întrebat.

Am ezitat.

— Ba da, i-am răspuns, au un fel de căldură, dar ascunsă

— E ca și cum ai face plajă la stele...

Mi-a deschis și mie pofta să scriu – să scriu versuri, dar, Doamne, sunt atât de apăsător și de obosit...

*

4 noiembrie 1958. Convorbire cu M. Rad. (*Mihai Rădulescu, lizibil*), o expunere simplă, admirabilă.

Artă abstractă. O dislocare a realului. Și reintegrarea, restructurarea lui nouă, complexă.

Repudierea naturii și a instinctului imitativ...

Muzică electronică serială. Se renunță la gamă, la temă, la leitmotiv, la cadență, la întoarcere, la variații – la toată

arhitectura armoniei.

În loc de gamă, se aleg arbitrar douăsprezece sunete și cu ele se construiesc, geometric, într-o rigoare absolută, patruzeci și opt de posibilități într-o permanentă înnoire, fără reveniri – totul dominat de o mare rigoare matematică în care spiritul, dezîncarnat, atinge esența numerelor.

Muzica se realizează mecanic prin circuite electrice – compozitorul poate să controleze sunetul – nu mai există interpretare dirijorală – se pot imita instrumentele, pianul, vioara, vocea omenească cu amplitudini infinite, sau se pot crea sunete noi – ceva demoniac – reintroducerea zgomotului ca element muzical – megafoane care emit sunt instalate pe principiul stereofonic și au și o mișcare giratorie...

*

E în căutarea febrilă a artei primitive, în neobișnuitul imaginilor ei, căutarea unui suflet uman de mult pierdut, ascuns în straturile cele mai vechi ale istoriei – emoția pură, contactul imediat cu lumea, fără schemele rațiunii organizate. Și, oricât ar părea de paradoxal, arta abstractă, tocmai prin acest contact nemijlocit cu lumea, e mai concretă decât cealaltă, concretă de gradul al II-lea...

Concretul fiind atins printr-o epuizare paroxistică a abstractului...

Necesitatea de a uni ideea cu concretul, de a le face invizibile, datorită unei întoarceri printr-un proces de fabuloasă și neverosimilă investigație, la date primare...

*

George Braque: „J'aime la règle qui corrige l'émotion.” O spune un pictor!...

Cinematograf 1929

Primul cinematograf văzut în Urziceni prin 1930-'31, la doi ani după deschiderea lui în târg, când aveam vreo opt-nouă ani – eram măricel... Țin minte că a fost un eveniment mai mare decât venirea cercului „Sidoli”; mai mare fiind... mai abstract, spun cu o vorbă de astăzi, în sensul că nu îți arăta lei, tigri, pantere și alte animale sălbatice, ci doar amăgeli, iluzii, care se desfășurau repede pe o pânză albă întinsă numită ecran. Cinematograful se chema... „La Tomescu”. Ca orice prăvălie, unde intri, dai, cumperi... Era un fel de sală lunguiață, cu acoperișul de tablă ondulată, care vara se încingea până ce luai foc... Dar atunci reprezentațiile aveau loc numai după orele șapte seara... I se spunea cinema „Tomescu”, după cum îl chema pe patronul lui... Era instalat la intrarea în târg, pe dreapta, cum veneai pe șoseaua dinspre București, cu mașina-cursă a lui nea Toma, cumnat cu Tomescu. Făceai vreo cinci-șase ore de-acolo prin gropi – era vai și amar de călători... Acest domn Tomescu, patronul, mie îmi impunea mult respect, dar și frică... Arăta ca un drac. Era scund și cu o mustăcioară plină de niște țepi ce-i creșteau deși sub nas, ascunsă de petele groase de ulei ce-i mânjeau întruna fața, mică și ea și a naibii când vorbea, repede, cu un sâsâit neîntrerupt – îi lipseau doi dinți din față... Umblând mereu pe la motor, pe la mașinăriile sale din curte, care alimentau cinematograful, pe la sursa de energie, care se defecta din zece în zece minute, înfățișarea lui căpătase ceva din suflul ei rapid, stricăcios și care îți dădea cu ulei pe față. Era, așadar, nu cu mult după încheierea Primului Război

Mondial, când România se trezise deodată mare și începuse să se arate și în locurile ei mai rurale, cum era și fusese Bărăganul... Respect mie domnul Tomescu, am uitat să adaug, îmi impunea fiindcă nu bea ca ceilalți din târg, până ce cădeau jos de beți. Din contră, era mereu treaz și cu gândul doar la aparatele lui. Nu l-ai văzut intrând alături, la „Doi lei burta de vin”, cum scria cu litere mari vopsite alb pe geamul crâșmei. Acolo se strângeau toți cei care voiau să uite de ei. Or, domnul Tomescu nu voia să uite. Nici măcar când dormea... În cinematograful lui am văzut filme mute în care nu se vorbea, bineînțeles, dar se cânta tot timpul, fără vreo legătură cu ce se petrecea pe ecran, doar tonul muzicii devenea mai de îngropăciune ori mai de viață, vesel, după împrejurări... Mai scria și dedesubt câte ceva; dar parcă nu românește – nu înțelegeam ce. Înțelegeam când scria: *Eroul plânge părăsit...* Și altele de acest fel. Odată au răsunat niște împușcături, publicul a crezut că se trage afară pe stradă, pe ecran era o scenă de iubire – era așa-numita desincronizare? și lumea s-a bulucit să iasă; eu rămăsesem cu gura căscată, iar banca, golită de cei zece inși care șezuseră lipiți de ea și unul de altul, se răsturnase cu mine și căzusem pe podea. Nu erau scaune. Ci bănci comune lungi, ca la pomană. Când eroii se pupau, era gălăgie lungă și mare, cu țocăituri, imitații. Fiind mic, tăceam... Eram impresionat de subiect... Într-un film trist, eroul era așa de sărac și de mort de foame – scenă urmărită de mine cu sufletul la gură – încât a intrat într-o curte să ceară ceva. Acolo a dat de un câine fioros ținut în lanț. Eroul, văzându-l, s-a apropiat de el, făcând cuțu-cuțu – scria dedesubtul ecranului –, iar câinele, sătul de cât mâncase și dând din coadă, s-a așezat cu labele întinse lângă farfuria din care tocmai mâncase. Dulăul cel fioros, topindu-se de mila omului, l-a lăsat să ia cu mâna osul din farfurie și să-l roadă lacom, cu o gură luată în prim-plan.

— Săracu, – s-a auzit în urmă – câine-câine, da' milos, nu ca ăia... ca oamenii... care-l lasă să moară de foame...

Reprezentățiile... când nu aveau loc vara, în căldura Bărăganului, se țineau pe la orele cinci după-amiază și, cum filmul se întrerupea des, durau până la unu-două, noaptea. Atunci domnul Tomescu se ducea în spate, la motor, însoțit de liota de bețivani care beau la „Doi lei burta de vin”, cu sfaturi... în sala aproape goală, unii dormeau, alții se țineau de vorbă, – până se anunța: *Gata, începe!...* Iar domnul Tomescu reapărea, mic și mai negru pe față de ulei decât în restul zilei și, cu țăcănitul peliculei desfășurate, reîncepea drăcovenia – despre care știam sigur că avea, la sursa ei, un om...

Chefalii

Pe la prânz, sosiseră în port chefalii. Veniseră mulți, aferăți și iuți, înainte de vremea lor, cu aerul unei inspecții inopinate.

Era pe la începutul lui mai și marea era friguroasă, urâtă. „Domnule, spunea maiorul de infanterie, care pescuia guvizi între cuburile uriașe de beton ale digului, chefalii ăștia sunt nemaipomeniți: umblă după oameni. Vara, când înoți, te trezești cu ei lângă tine, nu știi ce-or fi având cu noi, eu crez că cine i-a făcut a greșit. Se-ntâmplă...”

Mayorul era un om vorbăreț, cum sunt bărbații umblați, pe la cincizeci de ani. Dacă și-ar fi scos chipiul înfundat în cap până la urechi, niște urechi mari, pleoștite, și n-ar fi fost chel, ar fi avut frizura unui bărbat cuminte care vine devreme acasă.

Alături, pe ciment, avea o servietă străvezie de plastic plină cu guvizi țepeni. Cel mai caraghios lucru, la mare, este un ofițer de infanterie încheiat nasture cu nasture până la gât, cu cozorocul tras pe frunte și dând la guvizi...

Chefalii intraseră în portul Constanța fix la unsprezece și patruzeci și cinci, susținea maiorul, care pretindea că se și uitase la ceas. Că... odată văzuse bazinul calm dintre țărm și dig fierbând, clocotind de năvala lor.

— Domnule, - făcea, bătând cu degetul în ecranul mare al cronometrului strâns pe încheietura brațului stâng de o curea lată de piele neagră, fix la unșpepatrușcinci! (ca și cum natura chefalilor, care era să nu fie niciodată la timp, ori să nu admită nicio măsură de timp omenească, acum se schimbase, acceptară deodată timpul, sosind și ei precis ca

acceleratul în gară). Chestia era că nu puteai să-i pescuiești. Erau iuți și nepăsători, lor păsându-le doar de viteză și de cine știe ce scop. Cu guvizii era altceva, complet altceva; și chefalii ăștia, dacă veniseră așa de grăbiți, veniseră așa, mai mult în vizită; cum, adică, să-i pescuiești?

...Tocmai prinsese una din vietățile acelea băloase despre care se poate spune că sunt orice, numai pești nu. Luase în mână guvidele, laș, moale, fără onoare, îi scosese strâmbându-se cârligul din botul hidos făcut numai să înhațe orbește orice, azvârlindu-l cu scârbă spre o găletușă roșie fără mâner. Dar el se nimerise să cadă alătura, peste geanta străvezie de plastic, țopăind pe ea, peste captura veche dinăuntru, zbătându-se deasupra câteva secunde bune înainte de a aluneca jos, pe betonul digului. Câțiva, din geantă, răspunseseră oarecum, ca și cum ei n-ar fi fost morți-morți, ci doar ar fi făcut-o până atunci pe morții.

Între timp, în apropiere, pescarii de la punctul piscicol își întinseseră năvoadele verzi. Știa cât de putrede și de cârpite sunt, trecuse pe la ei odată.

— Chefalii ăștia, domnule, mai explica maiorul, au tactica lor și sunt de un curaj nebun-nebun. Mărșăluiesc, mărșăluiesc cu săptămânile, cu lunile, ca niște proiectile trase și care, când e să cază, fiindcă orice cade la un moment dat, sunt trase de alți trăgători care vin din urmă și le mai trag o dată și așa mai departe; toată marea-i a lor. Ce marea... mărire, oceanele, Atlantic, Pacific, oceane pe pământ avem, slavă Domnului, cum zice și fi-miu. Asta spunea și el, băiatul meu, care e mus pe „Dobrogea”, cred că, după calculele mele, poimăine ajunge la Yokohama. Că am acasă un glob terestru mare cât un dovleac, cu măsurători cu tot. I-am pus înăuntru și un bec de 40, noaptea-l aprindem și mă uit cu nevasta la el... într-o zi, mai de mult, se-ntoarce Gigel, că așa îl cheamă, cu „Dobrogea” lui, și zice... permiteți? nu vă plictisesc?... spuneți sincer... Venea taman din India, țigani ca la noi,

cică... Și-mi spune... șefule, că așa mă ia el pe mine câteodată, nu că aș fi tac-su... ci ca navigator principal... așa că zice, planeta, el nu zice niciodată pământ, zice planeta – nu e cum crezi tu, hărțile se laudă când te uiți pă ele, și că atunci când dai de insule, de insulițe de-alea, după atâta apă și iar apă, de nici nu mai crezi că lumea ar fi și altceva, te și miri dacă ne oprim și călcăm pă ele, știi cum sunt ele... tăticule...

— Că am un fecior bun și mă ia și așa, cu respect – cum credeți că i se părea lui când vedea iar pământ? – și tăcu, așteptând.

Tăcui și eu, făcându-mă că mă gândesc.

— Cum? am întrebat serios.

— Ca atunci – a zis – când își zbârcește calul la fund pielea, ca să alunge musca... Iar tactica lor, a chefalilor, mai spunea maiorul, era, cum ziceam, curajul, era îndrăzneala, adică să înfrunte lumea direct, la suprafață, fără ascunzișuri. Să se dea ei cumva la fiind, unde apa-i mai turbure? nici pomeneală. Degeaba-și aruncau la fund ăi de la mahune năvoadele îngreunate cu plumb, dedesubt, unde orișice ființă făcută să fie prinsă și mâncată se bagă, se ascunde, ca să scape; nu, chefalilor ăstora, domnule, le place lumina, le place soarele, umblă numai pe sus... Când orișice pescar vrednic de acest nume știe că un chefal adevărat, demn de numele lui, care în grecește înseamnă cap, chefalos, căpățână, nu?... Înfruntă isteț orice pericol, fățiș, unde totul se vede limpede: însăși limpezimea asta bărbătească fiind firea lui adevărată. Ați mâncat vreodată chefali? întrebare din senin.

— looo!... Noooo! făcuse tot el, jignit.

Cel mai bun ascunziș, ori cea mai bună direcție de atac, depinde – mai reieșea – că era... taman claritatea, spusese cu un accent brusc oltenesc. Că inamicul, nu-i așa? nu se așteaptă niciodată să vii taman d-acilea...

Blambecii de la punctul piscicol nu făcuseră nicio ispravă. Nu te pui, oricum, cu chefalii. Pescarii zbierau, tropăiau în bărci, gata să le răstoarne, dând din mâini ca după orătării în ogradă, iar chefalii săreau printre bărci, peste năvoadele lor, se avântau liberi prin aer, albi și albaștri, cu sutele, spintecând apa...

Ai fi jurat că, între timp, ei aflaseră cu cine au de a face și, în loc s-o șteargă, mai întârziu acolo dinadins, să se joace, să se distreze. Pe urmă jocul se lărgise, partida se încălzea, iar peticul de mare devenise un fel de stadion de fotbal unde se disputa un meci între o echipă de babalâci și alta de juniori driblând ca diavolii, făcând giumbușlucuri anume pentru galeria de pe dig. Îvinse, mahunele dădeau să se întoarcă. Mult nu mai era și ar fi căzut seara. Pe dig, printre cuburile de beton prăvălite în apă, amatori îmbătrâniți, pensionari se strecurau agățându-se de cârligele înfipite în beton, să se țină, să mai apuce să prindă câte ceva. Alții, mai departe, pe țărm, la „Trei Papuci” începuseră să-și învârtă firele de nailon cu plumb și să le arunce în larg, cu speranța că măcar lor le va surâde norocul. Alții și alții soseau grăbiți, auzind vestea, punând întrebări, în dreapta, în stânga, cum, întârziind într-o sală de spectacol, întrebi dacă piesa a început de mult și ce act.

Digul se umpluse de lume. Totul se încâlcise. Firele se încurcau între ele, nimeni nu mai știa a cui era prada și toți înjurau urât.

Lângă maiorul de infanterie, în spatele lui, între servieta străvezie de plastic plină de guvizi înțepeniți și găletușa roșie fără mâner, goală, un chefal mic, un băiețel probabil, zăcea într-o spărtură practică în betonul digului, cu apa, mică de vreo trei degete, ceva mai caldă de razele soarelui ce se pregătea să apună. În zburdălnicia lui, peștele albăstrui ca un proiectil de calibru inferior, proiectat poate de vreun talaz mai puternic, ajunsese drept pe uscatul digului, se zbătuse el acolo cât se zbătuse și, în spărtură, își dăduse duhul, spusese maiorul, privindu-l cu regret.

Arăta într-adevăr ca un obuz de artilerie ușoară, cu ochiul lui deschis ca o capsă percutată privind spre marea agitată în amurg.

Un puști, alergând cu o undiță în mână și care părea că nu prinsese nimic, se opri în spatele maiorului, întrebându-l ațâțat:

— Nene, dumneata ai prins chefalul?...

Maiorul se întoarse cu undița în care se zbătea un guvide, ultimul prins în ziua aceea, și, fără a mă privi, ca și cum nici n-aș fi fost de față, zise:

— Tu șterge-o și te du acasă, *că te ceartă mă-ta!...*

O discuție pe bulevard

Iunie 1958... Orbul, pe stradă, lui Ilie, milițianul pe care mai mult îl simțise, după glasul cu care își îndemna cetățenii să circule.

— Ești în patrulare pe-aicea?...

— Da, da... sunt Ilie... merg alături de matale. Suntem pe bulevard. Știi care...

— Știu... știu, vai de mine și de mine...

— Ei, fii atent să nu te lovească vreo mașină...

— Sunt... sunt... Da e ceva nori pe cer, ori să mi se pară mie?... Parcă e a ploaie...

— E încolo, spre șosea... poate diseară plouă...

— Auzi, tov. Ilie... am citit în ziar... adică n-am citit eu, zicea unu că a citit, că o să avem o vară ploioasă... O fi așa?

— Mai știi... S-ar putea.

Orbul ridică puțin bastonul său alb, de nevăzător, și zice:

— O iau încoace, în Amzei, să iau niște zarzavat, face nevastă-mea o supă...

— Bine, face Ilie, atent la semafor. Da coana Evdochea ce face?...

— Bine, bine, o cam dor șelele...

— Ei, trece...

— Eu m-aș duce... Până acilea mă aduse nepotu-meu, Sile, care nu-ș' ce umblă p-acilea - mă lăasă singur-singurel...

Ilie râse, apoi întrebă:

— Vrei să te trec io strada?

— Păi, dacă vrei... Văd că Sile nu mai vine...

— Las' că-i spun eu că te-am trecut – pă Sile îl știu...

— Bine, atunci să trecem... Și orbul ridică bastonul.

Milițianul interveni:

— Las'că nu merge așa – te conduc io... și înălță brațele încrucișate.

La ora aceea nu prea circulau mașini. Ilie se apropie de orb și-i spuse să meargă liniștit și să nu mai ridice bastonul, că mai mult încurcă. Îl luă de braț, nu înainte de a face un semn către automobiliștii care treceau la ceasul acela pe bulevard. Șoferii se opriră și milițianul, ținându-l de braț pe orbul care mergea în felul lui, dezordonat, păși înainte prin fața mașinilor ce staționau.

Rar, cu toată grija, milițianul îl conduse pe zebră, liniștindu-i pe conducători.

Unul mai tânăr scoase capul pe geam și îl întrebă pe milițian cu un respect prefăcut: – Ce-are, tovarășe, nu vede deloc sau...? Milițianul făcu semn că nu vede omul *dăloc*, *dăloc*, îl știe. — Dacă-l știți, se schimbă situația, întrebam și eu așa... nu zic nimica!

În fine, încet-încet, trecură pe partea ailaltă a bulevardului, în dreptul locului în care se face strada ce duce spre Piața Amzei. Aici Ilie își termină misiunea sa de om al legii, ajutându-și tovarășii cetățeni în dificultate. Dar sosi momentul să aprindă și o țigară: dacă trecea dincolo, reîntra în serviciu, unde nu mai putea să fumeze, și aici mai putea sta nițel de vorbă...

Stătea și privea aglomerația. Și atunci îi veni o idee. Că tot îl trecu el pe orb bulevardul... Să-i povestească lui chestia aia cu rățușca, care le-o spusese un ziarist de-al lor care fusese de față la... Londra, unul din băieții ăia deștepți, cu școală, trimis acolo... Cică au ei în *mijlocul* Londrei un... eleșteu cu rate, de-ale de care avem și noi, rațe!... și nu știu cum se face că un pui de rață... o rățușcă, cum ar veni, trece strada aia care vine pe lângă palatul lor... regal, că are ei unul, fir-ar să fie...

Orbul asculta cu mâinile la piept...

Și când colo... ca să vezi... trece garda călare, că au ei și gardă așa cu coifuri... cu zale... cu fel de fel, cu comandantul călare în frunte. Și vede el rățușca trecând strada – și milițianul nostru o imită, făcând încoace și-ncolo, ca rațele, cum umblă ele, înțelege? — și orbul clătină din cap, – și atunci, reia Ilie, – comandantul strigă îndărăt, la soldații care veneau după el... STĂI!... drepti, adică, să înlemnească acolo, să lase să treacă rața, și rățușca trecu strada ca o regină... fata unei regine, țățoșă... uite-așa... și își bombă nițel pieptul... Orbul bătu o dată din palme, și, cu necaz parcă, făcu:

— Ai dracului engleji!...

Pecetea finală

Era locul unde îngropasem banii adunați pentru o motocicletă Zundapp, veche. Îi țineam într-o cutie de tutun de lux, în care îi învelisem frumos într-o foaie de nailon, să nu se ude. Decât că lui Paulică tocmai asta îi plăcea să facă: să-i stropească de sus, de pe scaunul său de paralytic, după ce se ținea mult, și apoi se desfăcea la pantalon, aruncând, cu un arc puternic și lung, urina sa, pe care noi o contemplam cum cădea jos, ca o pecete în fața noastră, chiar pe locul unde noi îngropasem, pentru motocicleta Zundapp, banii strânși zi de zi. Iar Paulică o făcea dinadins. Pentru că el nu mai putea să se miște. Pe când noi, ceilalți, visam la raliurile noastre în cartier sau prin pădurile din preajma Bucureștiului. N-are nimic că se p... peste ei... peste bani... e de metal cutia, mai e și pământ deasupra; până se adună cât o trebui, cumpărăm Zundappul, și pe urmă Paulică să se ușureze peste ea cât vrea – așa gândeam noi. Culmea era că el era mult mai mare ca noi – mergea spre treizeci – când avusese accidentul acela de mașină, cu ruptura de șira spinării, și zăcuse vreun an în spital. Tocmai în ziua, ori după ziua în care dăduse la Drept examenul acela cu ghinion, când pățise ce pățise... Noi eram mai mici, dacă împlineam douăzeci de ani... și nu ne comparăm cu el, băiat cu carte, citit: nu se punea nimenea cu Paul... Da ne strângeam la el și-i dădeam raportul, ce s-a mai întâmplat, cine cu cine, chestii de-astea, de-ale noastre – Paulică murea după ele, murea, că el nu mai le vedea... Astfel că discutând, noi povestindu-i întâmplările noastre, el citindu-ne, vorbind despre cele ce se petreceau în cărțile lui

- de care noi nu prea aveam habar - ne lega și pecetea aceea pe care el o punea din când în când peste groapa în care ascunsese, sub veghea lui, banii noștri pentru motocicletă. Era, fără s-o vrem, și ca o aluzie la cele ce pățise după accidentul de mașină care îl imobilizase. În ziua aceea venisem cu ziarul de dimineață, să-i citesc lui Paulică rubrica de fapte diverse. Era una nouă, intitulată după un ziar chinezesc „Cuvânt despre plângeri și rugăciuni”, se traducea mai greu în românește... Am sărit peste articolele de propagandă - Paulică făcuse un gest enervant - hai, gata, treci la rubrică, să vedem ce se mai întâmplă... Era o rubrică adresată țăranilor chinezi, care aveau cu toții, ca peste tot - ca și românii noștri, - aceleași amărăciuni, știam, țăranul este țăran pretutindeni, ca-n Vlașca și Teleorman, cum zicea Paulică... Am luat gazeta și am citit întâi articolul despre Marșul cel Lung. O fotografie arăta un țăran chinez zdrențăros, cu tălpile unor bocanci rupți legați cu sfoară, cu un afet greu de mitralieră cărat în spinare, cu o mulțime de burjui chinezi, bine îmbrăcați, la Șanhai, privindu-i, uitându-se la el ca la o apariție preistorică, și acel țăran singur, ca la un marș nesfârșit, își continua mersul cel lung în istorie. Paulică l-a aplaudat. Ca la o sosire un atlet ultraextenuat... Am vrut să facem și noi, dar am renunțat, Paulică nu suporta să-l imităm. A stat ceva, s-a gândit... Apoi a scotocit pe sub masa lui și a scos o carte pe care a răsfoit-o. A ales ce trebuia și a început fără a anunța mimic, rar, privindu-ne: - „Și această copilă înconjurată de centurioni era (la douăzeci de ani, preciză el) separată de viață prin presimțirea nenorocirilor sale, fără a se bucura de repaosul morții. (Tuși de câteva ori, privind ascultătorii.) Puține zile după aceea primi ordinul să moară... Fu legată și i se tăie vinele tuturor membrelor. Fiindcă sângele întârzia să curgă din cauza fricii, ea fu înăbușită în aburii unei băi calde. Și pentru a mări cruzimea, capul ei tăiat fu adus la Roma și înfățișat Poppaiei.” - Știți cine era Poppaia? întrebă el în scârbă. Cei de față nu știau. - Nevasta lui Nero, îi

lămuri vorbitorul. „Cu acest prilej se decretară daruri pentru toate templele. Amintesc acest fapt dinadins (nu eu, negă modest Paulică, ci autorul!) ca toți cei ce vor ceti istoria acestor vremuri în cartea mea sau în alte cărți să știe dinainte că toate exilurile și asasinatele poruncite de împărat au fost urmate de mulțumiri aduse zeilor, astfel încât ceea ce odinioară anunța lucruri fericite devenise semnul unei nenorociri publice.” Paulică închise cartea și o ținu astfel strânsă la piept, murmurând: – Tacit, *Anale*... Și știți ce-a mai făcut Nero, înainte de a da foc Romei, zicând că ce artist pierde lumea dacă moare el?... Nimeni nu știa. Tot el îi lămurise că i-a dat un șut în burtă Poppaiei, că era însărcinată, și aia a murit pă loc... domnule... pă loc!...

Note cu femei

Premieră la 14 martie 1958... Femei elegante, contrastând cu cenușiul modei proletare, al celorlalte surori, puține nepotrivite cu teatrul, în care la *donna* joacă rolul ei social, admis până și de oamenii de partid, și ei rari, la un spectacol cu *Noaptea regilor*.

Sunt stingher. Deși mi-au crescut ceva acțiunile.

M-am gândit imediat la Stendhal: „...Talent, inteligență, *bah! soyez d'une coterie!*”

După-amiază, am trecut pe la Nina. Am avut explicația în legătură cu Karin.

A negat. I-a vorbit în glumă Sidoniei – și Sidonia, care a luat totul în serios...

Ceea ce mi-a rămas din toată conversația – mai târziu a venit și Nego – este senzația unei amicitii literare scăpărătoare.

Foarte sensibilă... dar, vai! Aventurile...

La plecare a râs de mine și de Nego, făcându-ne *niște culturali*.

Noi, în vestiar, am ținut-o numai în maxime – în timp ce ne îmbrăcam – pe care le debitam unul după altul, la repezeală, absurd, pe când ea se prăpădea de râs.

În timp ce deschideam ușa ca să ieșim, Nego a mai spus una din maximele lui... *lubirea este un lucru mare*, ea a aprobat seriosă, pentru ea amorul e ceva sacru, și am ieșit. În timp ce coboram, mi-am dat seama că îmi uitasem mânușile în vestiar și m-am întors repede, am sunat. Nina mi-a deschis mirată... „*lubirea este un lucru mare*”, i-am spus, dar oricum trebuie să umbli cu mânuși, luându-mi de

pe cuier mănușile – iarăși râsete...

Baudelaire despre femeile pictate de Delacroix – idealul feminin din 1895.

„S-ar zice că ele poartă în ochii lor un secret dureros, imposibil de cufundat în profunzimile disimulării...

Paloarea lor este ca o revelație a băătăliilor interioare...

Aceste femei cu inima sau spiritul suferinde au în ochi plumbul febricitării ori niteșcența anormală și bizară a răului lor, și în privire intensitatea suprarealismului.”

André Breton – definiție a suprarealismului:

„Automatism psihic pur prin care îți propui să exprimi, fie verbal, fie prin scris, fie oricum, funcționarea reală a gândirii... în afara oricărei preocupări estetice sau morale...
(Din *Manifestul suprarealismului*.)

Cabina de machiaj

Octombrie 1956. La teatrul din Reșița, despărțire de actrița X, înaintea spectacolului *Gaițele*.

Ședea în cabină, în fața oglinzii, și, în timp ce vorbeam, se machia privindu-se atentă, deschizând mare gura, căscând ochii, încrețindu-și fruntea...

Avea 35 de ani și trebuia să se machieze pentru rolul ei din piesa lui Kirițescu... Trebuia să fie o babă de 65 de ani.

Este greu, dar cu răbdare... mă gândeam, privind-o. O cunoșteam de la București – fusese repartizată recent la Reșița, unde oamenii se duceau des la teatru...

Așadar, se machia încet înaintea oglinzii, aruncându-mi câte o privire în timp ce vorbea – eu o vedeam în oglinda înaltă, dreptunghiulară? Înăuntru nu mai era nimeni, numai noi, pentru moment...

Pe fața ei, straturile de vaselină se îngroșau, apăreau, se săpau riduri adânci, – tenul devenea tot mai blafard sub metamorfoza aceasta...

Până la plecare mai rămăsese aproape un sfert de ceas, socotind după mersul trenului...

Am condus-o în culise până în clipa despărțirii – n-aveam s-o mai văd niciodată, mă gândeam că lăsam în urmă o bătrânică-bătrânică – și de undeva, totuși, cu fața ascunsă sub farduri, mi-a surâs, spunându-mi: „Îmi pare rău că nu-ți rămân în amintire decât o babă...”

Mi-am luat rămas-bun, încurcat. Nu mai era ea. Trecuseră treizeci de ani.

Și m-am simțit și eu, deodată, foarte bătrân...

*

17 octombrie 1957. Am suferit cu Frédéric și cu doamna Arnoux la sfârșitul Educației sentimentale.

Ce ciudat, era ora 3 noaptea și, de emoția despărțirii lor, sfâșietoare regăsire și despărțire în pragul bătrâneții, când doamna Arnoux albise – parcă mi-a venit să plâng, inima s-a umplut de un sentiment dureros – ce trist este totul, ce tristă și absurdă-i viața!

În acest timp, îl admiram cu luciditate pe Flaubert. Sfârșitul, într-adevăr, este admirabil.

După seria de aventuri, Frédéric își redescoperă iubirea, iar iubirea cea mai neîmplinită este o întoarcere, o reluare a vieții de la capăt, cu o calmă și plină de amărăciune înțelegere a lucrurilor.

*

Talentul este o chestiune de cantitate. Talent nu e să scrii o pagină numai: ci să scrii cinci sute de pagini...

Cei puternici nu ezită... Ei se vor așeza la masă și vor asuda... Vor merge până la capăt...

E singurul lucru ce-i deosebește de cei lași, care nu vor începe niciodată...

În literatură... *il n'y a que des boeufs!* Nu există... decât plăvani...

Femei din '58

24 martie 1958. Noaptea am visat-o pe femeia de serviciu de la ESPLA, tânără, pe care n-am mai văzut-o de vreo cinci ani. Îmi rămăsese în minte fiindcă știam că era o adventistă, alegând credința pe care nu mulți ortodocși o au – și mai ales dobândită recent – ceea ce, având în vedere strictețea regimului politic de la noi, nu era ceva obișnuit.

Dar mi-o mai aduceam aminte și pentru felul cum arăta – slăbuță, păr deschis, castaniu, cuminte, muncitoare, curată. Și mai era ceva: îi lipsea un deget de la mâna stângă – inelarul...

Nimic personal nu îndreptățea visul avut. Dar parcă este neapărată nevoie de logică...

Nu era nicio obsesie... Nu mă gândisem deloc la ea. Poate că doar o surprinsesem mai demult, privindu-mă într-un anumit fel...

Și totuși, o visasem că își pieptăna părul castaniu dusă pe gânduri... Că buzele albicioase, subțiri, păreau închise într-un surâs lăuntric...

Și chiar în ziua aceea, după vreo cinci ani și mai bine, să mă întâlnesc cu ea, să dau piept în piept, iar ea să lase capul în jos și să treacă mai înainte, fără a se opri...

*

Îmi place să mă uit, la teatru, la repetițiile actorilor, actrițelor. Într-o zi, cam în același an, nu mai țin minte la ce

teatru, îl aud pe regizorul principal, căruia ceva mai târziu am aflat că i se spunea Șecspir, îl aud că zbiară pe scenă la trei actrițe – erau trei pe scenă...

— Fetelor, m-ați omorât... sunteți voi geniale, dar tâmpite de tot... Aici trebuia să...

Tâmpite, mai mergea, – dar de tot!...

Nu mai zic ce credea regizorul – bătrân-bătrân – că trebuia...

Stătuse puțin, se gândise că fusese prea tare. Mai ales cu una dintre ele, care era foarte deșteaptă, tocmai pe ea s-o făcă... cu celelalte două, care nu se bucurau de aceeași faimă... Plus că era și oarecum prieten cu prima, dar îl luase valul...

În pauză, îmi făcusem drum spre Lelia... — na, că scăpai numele ei mic; – și avurăm următorul dialog.

Întâi că în teatru, actorii... actrițele, una, două, când se văd, se pupă, uneori și cu civilii: eu eram civil. Și Lelia m-a pupat, înjurându-l pe... Șecspir, cum îi spuneau ei regizorului lor. Mă pupă deci, înfierbântată, exclamând:

— Ai auzit cum ne-a făcut Șecspir?... „Niște tâmpite!”...

Am încercat să schimb direcția lingvistică regizorală...

Am zis:

— Zicea că erați geniale, dar... nu știu cum... a scăpat cuvântul acela... în sensul că, uneori, veniți așa, cu o trăznaie, că se miră mult cum de v-a trecut prin cap...

— Cum adică? făcu Lelia, aiurită.

— Nu o tâmpenie... o trăsnaie!

— Așa, așa! Ai nimerit-o!

— Exact.

— Deci... Șecspir – cum îi spuneți voi – v-a făcut, de fapt, un compliment, numai că l-a luat gura pe dinainte...

— Uite, sări ea, de pildă eu, pe scenă, n-am niciun haz, nu pot juca în roluri caraghioase. Nu râde nimeni, nimic!

— De ce?...

— Pentru că sunt inteligentă, de-aia...

— Nici eu nu prea am haz, să știi, măresc eu potul.

— Atunci – deduce Lelia, și mă pupă imediat – n-ai haz, dar ești spiritual!

Să zicem, m-am gândit. Asta era, într-adevăr, altceva.

Actrițe cu Zaharia zis Ochi albastru

15 septembrie 1958. Azi am cunoscut-o pe Tanti Cocea, după premiera la *Bădăranii*.

Am fost în culise împreună cu Karin. Ea vorbea cu celelalte actrițe. Tanți Cocea, cu dezinvoltura ei exagerată, a ieșit pe coridor ca și cum m-ar fi cunoscut, strigându-mă: *domnule* (nu tovarășe) – ca fiică a lui Cocea, de stânga – fiică nenaturală. *Unde ești, domnule?*

În momentul acela trece pe coridor Zaharia Stancu, pe atunci director al teatrelor, și el, pe vremuri, prieten cu năbădăiosul Cocea.

Ea îl oprește ciripind și mă prezintă monden... *Costi Joiu* – zice declamând, și Zaharia Stancu o ascultă, *rău* cum era, în timp ce ea vorbea și vorbea, excitată de tăcerea lui morocănoasă.

Stancu nu mă cunoștea încă, fiindcă în 1958 nu eram nimeni. A stat, gândindu-se indiferent de ce Tanți Cocea făcea atâta caz de mine... cine mai era și ăsta?... Vreun *gagicar de actrițe*...

După ce mi-a mai aruncat o privire cercetătoare, s-a întors și a plecat mai departe pe coridor.

După Stancu, bărbat bine – un domn, deși el spunea că este țăran, mândrindu-se cu originea sa –, mureau toate actrițele.

Una îl supranumise *Zaharia-Ochi albastru*, fiindcă avea niște ochi de un albastru rece, te intimidau privirile lui...

Cel mai frumos îi ședea într-un costum gri de lână, în care l-am văzut cel mai des... Avea o eleganță de domn, nimic nu-i trăda originea, nici îmbrăcămintea, nici

apucăturile sau vorbirea cântată...

Uneori vorbea cum scria, repetând frazele, întorcându-le pe dos... *Verde era valea... valea era verde..., râul curgea repede și înspumat, înspumat și repede curgea râul...* Și așa mai departe, pagini întregi. Zaharia Stancu nu era un prozator, el, care se trăgea din lumea lui Preda, ci un poet mascat de o forță telurică... Un rapsod... *Desculț și celelalte romane sunt răzbunări ale unui țăran sans le vouloir...*

Faptul că actrițele se prăpădeau după el arată această domnie, această boierie trucată... Un scriitor de sorginte țărănească n-ar fi avut atâta trecere la femei... Karin, pe care Zaharia Stancu o plăcea, observase într-o zi un amănunt la el... era timid cu actrițele, în ciuda aerului său bărbătesc, agresiv în purtări.

Și apoi, Stancu era, tot ca un domn, dur cu activiștii și mai-marii vremii...

Îmi aduc aminte de reacția lui... ce spusese și mai ales *cum o spusese...* Remarca sa la ce ar fi trebuit să facă scriitorii, față de niște măsuri luate de autoritățile comuniste...

— Atunci – spusese cu tonul său dur – o să vă lăsăm cu curul pe gheață...

Adică, noi, scriitorii, o să vă punem în situația arătată...

De această trăsătură colegială a lui Zaharia Stancu s-a vorbit mai puțin; a fost un președinte al scriitorilor vrednic de ținut minte.

Rămas singur cu Tanți Cocea, am suportat locvacitatea ei debordantă, înțelegând de ce se îndepărtase Stancu.

Ea era la fel ca pe scenă: rigidă cu un efort de a părea spirituală, însă nereușind, menținându-se într-o vorbărie aproape puțin vulgară, de cucoană quincagenară. Și totuși este o femeie frumoasă. Gura, ochii, spatele. În ochi are ceva verzui, stătut. Atrăgătoare... Dar talentul e altceva.

La urmă ne-am plimbat tuspătru cu mașina condusă de doctorul Panait Sârbu, bărbatul ei, doctor ginecolog faimos, al cărui nume îl poartă o maternitate bucureșteană.

Ne povestește cum veneau la el femeile cu probleme, să le consulte. Asta o spunea Tanți, care o știa de la el. „Domnu doctor, viu mâine, că azi nu sunt pregătită...” (Că nu se spălase...)

Țuchi a tăcut tot timpul. Tace. Tace. Tace. Mai ales când Tanti turuie...

Îmi este foarte simpatic, și lui Karin, pentru că tace.

Marele drog, foamea

În general se spune că, fără sare, nimic n-are gust. Despre un tip care nu dispune de niciun haz, se zice că-i nesărat... Și altele... Dacă lipsește, în orice, substanța în chestiune, se spune... iarăși... că lucrul nu are... sarea pământului.

Nițică sare, acolo, ce-o fi, nu strică, așadar. Totuși, dacă suferi de maladia numită în zilele noastre aproape muzical diablerii... hm-hm... diabet, se schimbă povestea.

Cum mi s-a întâmplat și mie, nu demult.

Când cumpăr ceva care nu trebuie să conțină sare, zic imediat: „Fără sare, vă rog...”

„Și ce are, strică? – face vânzătorul. Puțintel, așa...”

„Nimic, domnule, că-i foc!...”

Lumea crede că sunt exagerat. Până ce nu-l lovește pe individ diabetul – categoria întâia sau a doua, Doamne ferește!

Pâinea fără sare cam lipsește și, ca un făcut... alimentarele respective o ocolesc – cică nu se fabrică așa ceva că ies în pierdere etc.

Ba, în ultimul timp... ca un alt făcut, prăvăliile astea se transformă în bănci, în cazinouri... în absolut tot ce nu se mănâncă... Auzi că aia cu sare se găsește la... și te crucești de atâtea distante.

În orice caz, e ca un produs rar... rar. Uneori, mă aprovizionez ca în timp de asediu!

Dar să vedeți ce întâmplare...

Am cinstea și plăcerea să fiu vizitat uneori de tineri scriitori – poeți, prozatori, critici. De cele mai multe ori, îi cunosc prima dată.

Cum s-a petrecut cu tânărul M. V. din Oradea, de origine moț din Câmpeni, un băiat deștept, bine, înalt cu o figură... nu știu de ce mi se pare mie, de neamț.

Tânărul a fost invitat la mai multe instituții din Capitală, datorită cunoștințelor studiilor făcute la Cluj, și în general talentului său de critic literar.

Vizita are loc după ora opt seara.

Vine băiatul încărcat de cărți și manuscrise, se vede că-i nemâncat și mai are un tren pentru Oradea pe la orele 22 și ceva, cu sosirea a doua zi dimineața.

Vă dați seama, ce corvoadă pe el!... De mâncat, nu am nimic ce să-i ofer, doar să-i fac ceva, un ceai. Propun și cafea, decafeinată.

Nimic! Refuză totul. Ce-nseamnă tinerețea! Nu se poate, insist, ceva, până a doua zi, trebuie să mănânce – îl apucă foamea pe la Predeal... Brașov... Și-atunci, mi-aduc aminte că am în frigider, nu știu cum capturată, o pâine fără sare, și mai găsesc și un măr mare, verde, acrișor, nu dulce, de care vânzătorul zicea, laudându-se, că ar fi olandez...

Îi explicasem lui M. starea mea, dându-i aceste două lucruri care să-i țină de foame până la Oradea: o pâine albă-albă, fără sare, și-un măr – e drept că ți se strepezeau dinții dacă mușcai din el.

Și pleacă la gară bunul Marius încărcat de manuscrise și cărți, abia le ducea...

Mașină, ioc. A doua zi, seara, primesc un telefon de la tânărul din Oradea ajuns cu bine.

A doua veste mă înfioară. Aud în telefon: „Pâinea și mărul au fost formidabile!”

— Ei! fac în pâlnia telefonului, și cred că răsună în tot orașul de la Vest, unde și D.R.-ul (Dumitru Radu Popescu, n.n.) a făcut liceul. Cum a fost?

— Bine, cum să fie. Am avut noroc cu pâinea și cu mărul.

— Dar asta nu este mâncare, fac eu pe modestul.

— Ba efectul a fost colosal!

— Efectul?... zic. - și rămân pe gânduri.

Nu-mi închipuiam că astâmpărarea foamei se poate numi efect... Dar cine știe, cu generațiile noi și cu limba vorbită azi de tineri acum...

— Dacă nu aveam pâinea și nu le dădeam pâinea... se aude vocea lui Marius tocmai de la Oradea...

— Cum!?

Nu înțeleg: cui să le-o dea?

— Erau trei băieți drogați-drogați, și mi-au cerut pe drum ceva de mâncare, eram pe la Muzeul Literaturii, că mă văzuseră încărcat cu atâtea bagaje, crezuseră că duc niște alimente, și că dacă nu le dau ceva să mănânce, îmi bagă cuțitu-n burtă, și-atunci, le-am dat... pâinea dumneavoastră fără sare.

— Și?...

— Și-atunci au strigat deodată cuminți, de treabă, tustrei, *Bogdaproste!* - cred că erau moldoveni.

Elefantul din patul meu

Este volumul de debut al poetei Ofelia Manole, născută în Urziceni la 12 ianuarie 1976.

Liceul teoretic l-a făcut tot la Urziceni, secția matematică-fizică, - apoi Facultatea de Sociologie, la Universitatea din București.

Este deci o poetă instruită; a căpătat vâna poeziei în orașelul a cărui echipă trăsniță, intrată în divizia A de fotbal, a fost gata-gata să ia campionatul, nu numai Cupa...

Ca să vedeți!... Un târg de pomină.

Volumul a primit Marele Premiu pentru debut în poezie. Și, fiindcă poeta a ținut să mă cunoască și i-am spus mai întâi să-mi lase volumașul în cutia de scrisori, la căsuța 34, prevăzător - să-l citesc, mai întâi și abia pe urmă s-o cunosc... Iată acum ce-am citit, surprins. O încântare!...

pi

*într-o gară
cineva mi-a furat o valiză*

în valiza aceea era doar mâncare

*cât am călătorit cu trenul m-am gândit la ce oare
se aștepta omul
ala să găsească în valiza mea și la
cele două studente la mate care s-au
îmbătat cu mine aseară*

*și am discutat toți trei beți mucii
despre pi
la un moment dat eram convingși
că pi este cheia universului
și de bucurie eu am sărit
de pe scaun în sus masa
s-a răsturnat și toată băutura
s-a vărsat pe cele două studente*

*curgea băutura pe ele
și râdeau de se prăpădeau
râdeam și eu iar în mintea mea mahmură
le vedeam goale (...)*

*atâta știu
că m-am trezit flămând dimineața
și m-am dus direct la carrefour
și-am umplut două sacoșe cu mâncare
mâncarea din valiza mea furată*

oare pi este cumva cheia?

*câteodată sunt aproape convins
dar niciodată mai mult ca în seara aceea*

*mă plimb
fetele astea două așa plinuțe
una cu un cojocel roz cealaltă râzând tare și
eu așa adormit auzeam fioros mă scotoceam prin
buzunare
dă doamne să găsesc o țigară
una măcar
bine să-mi fie
lene să-mi fie
parcă și kant se plimba la oră fixă*

apoi prin fața mea trec fetele astea două

*aș vrea să am un înger grăsuț
și un demon grăsuț
de păcate să nu-mi ceară socoteală
păcatele mele hrană lor să le fie
și când oi obosi de-atâta viață
să adorm leneș și fericit între fundurile lor moi*

*elefantul
în patul meu adormise elefantul*

*m-am dus în bucătărie să-mi fac o cafea
privirea mi se încetoșă
și mâinile mi se desfăceau de lene*

*mergeam atât de ușor că nici
gândacii nu mi-au simțit pașii*

*numai elefantul a ridicat o ureche
apoi trompa
a sărit sprinten ca un copil din pat
și mi-a turnat zahăr în cafea*
P.S. Am mai descoperit, așadar... un poet.

Jurnalul unui informator român

6-7 iulie 2007', Cornu, Prahova. Personaj care se numea Viorel Pandeluță, dar care, după moartea lui Stalin, parcă în martie 1953... membru de partid serios, fost agent priceptor, și-a schimbat numele mic, zicându-și Visarion Pandeluță.

Ce Viorel, care Viorel!...

E un om citit, dar numai în realism-socialism, științific, romane...

Rapoartele lui Pandeluță vor fi un mijloc al naratorului de a-și prezenta și descrie personajele, multe ca perceptor și apoi, între timp, Visarion, devenind șef de cadre, foarte activ – e tânăr încă, nu are decât patruzeci și unu de ani când, va atinge culmea carierei.

Lucrează numai în mediul intelectual. Pentru care are o mare slăbiciune. Este convins că aici zace răul de clasă, cum îi zice el, cu definiție aproape religioasă.

Jurnalul nu-l scrie el. L-l scrie un profesor în vârstă, pe care l-a scăpat de la o condamnare grea (trec peste detalii), în orice caz acesta îl ajută să treacă toate examenele, bacalaureatul, chiar și Facultatea de Litere, ușoară de tot pe vremea aceea...

Profesorul îi dă să citească romanele vechi, printre care pe N. Filimon, care pomenea primul despre comunism și despre artiștii parveniți (aici se ascundea... iepurele lui Visarion!).

Pandeluță nici nu-și dădea seama că avea de a face cu un mare autor român...

Tehnica auctorială... a naratorului, care pune în scenă acțiunea, va fi și veche, și modernă, ca tonul adresării directe din MARIO, magicianul lui Thomas Mann, frazele repetate des... vă atrag în mod serios atenția... nu vă supărați că vă spun... cum credeți... cum ziceți dvs.... cum veți considera.

O omnisiciență supărătoare, o falsă, prefăcută familiaritate, la care se adaugă o vulgaritate română, o băgare în vorbă... o vorbire băgăreață, gen Rânzei, personajul enervant din romanele lui Țoiu, care pune în evidență, mai târziu, dupe revoluție, activitatea foștilor comuniști, ca Visarion Pandeluță, membru, senator de onoare al Partidului Speranțelor Înșelate Și Veșnic Reînnoite.

A fi un... PSIVR-ist era o chestie în 1994. Care avea să schimbe ordinea literelor, înțelesul cu cât se transformase, cu atât... vorba franțuzului...

Cu cât se schimbă, cu atât rămâne același lucru!

Eliberarea șefului vișiniu

Venind și ziua aceasta, e bine să ne aducem aminte...

A fost mai întâi o grevă de operetă. Sticle de șampanie roz pitite prin tufișuri, discursuri, rățoieli făloase...

Pe măsura „poetului”, fără gramatică, dar cu lămpaș de cowboy subteran ce conduse operația, în echipamentul său de culoarea vișinei putrede.

Manevrat? Nu se știe de cine. Adică, știm noi, dar degeaba o spunem.

Oricum, este genul de putere a inșilor duri, înapoiați, neînvățați – învățați numai cu bezna.

La momentul oportun, „dialecticianul” din Oltenița le-a făcut semn să vie, să-l ajute, să-i rezolve problemele, și ei veniră, acușica...

Adresându-le și felicitări dupe aceea cel ce bâțâia din cap și da din mâini... – nu mai da din mâini... nu mai da din mâini... striga lumea, vorbele mulțimii de epocă ce rămaseră în istorie – aceia se retraseră cu înfumurarea lor proptită în băte.

Dar mai veniră ei o dată... și încă o dată...

Nu a venit clipa ca președintele de atunci să fie luat la răspundere – și luat de tot! – și debarcat cine știe unde, moralmente, că altfel istoria trecu.

Dar un martor direct există, eliberatul vișiniu, scăpat la urmă de președintele vremii, ca să fie rearestat în douăzeci și patru de ore, la protestele generale, și iar eliberat, și iar dus la Jilava – tamjă mare.

Parcă am fi avut de-a face cu un mare matematician, ori poet rebel neînțeleș.

Pe spații mai întinse, lucrături ca acestea se pierd. La noi, țară mică, veșnic alarmată, intrată la idei, ele se văd numaidecât. Nu mai spun că nici naivi nu suntem.

*

Noroc că acel președinte era, când nu trebuia să fie, în Barbados. Dacă nu era în Barbados... Dar era în Barbados!

Un Cezărică... care a venit, a văzut și a rezolvat. Cum susține un pensionar înrăit: el e nașul, dumnealui le face și le desface.

Scurt și cuprinzător. Și culmea era că el, care era cu ei împotriva celorlalți, devenise acum cu toți ceilalți împotriva purtătorilor de ciomege. Alianța, baza, nădejdea.

Vorba aceea: (Baza) „era pe când nu se zărea, azi o vedem și nu e”...

Simplu. Totuși... Puterii, de aici înainte, nu îi va mai rămâne decât să-și pună speranța în Dumnezeu.

Și dacă nici în Dumnezeu, într-o istorie ceva mai blândă.

Și dacă nici în aceasta, care o fi... atunci măcar în noi, în noi, în noi...

La teatru

Martie 1958. Premieră la *Noaptea regilor*. Multă lume. Femei elegante. O văd pe V. cu o prietenă a ei pe care n-o cunosc. Acest teren de vânătoare care este foaierul unui teatru îmi place totdeauna, din cauza obligației de a fi nenatural, politicos chiar și cu inamicii, dezarmat de atâta amabilitate impusă, prefăcută. Iar aici, în acest cadru, pe acest teren – pe care o cochetă puțin fanată se spune că poartă, pe an, cam o sută și ceva de pălării de toate sezoanele, încât prezența uneia din pălăriile ei aduse de la Paris e un semn că *spectacolul merită* – aici, vreau să zic, viața renaște... Majoritatea femeilor bucureștene umblă cu basmale... Există însă o castă privilegiată – nu de activiști, în niciun caz, de *foști* cumiști, și care joacă rol de foști figuranți pentru străini...

Vorbesc mai întâi cu V., care e un prieten de-al ei, arhitect. Au fost la *Strada mare* și le-a plăcut la nebunie Betsy Blair. V. e actriță...

Cealaltă, T., spre care mă îndrept acum, o blondă vaporosă, extrem de bine îngrijită și răspândind mirosuri de parfum dintre cele mai rare și scumpe, T. deci e doar decoratoare, nemăritată, cu un iubit, scenograf, rămas în Canada. Cam rău! Unii o ocolesc! Evenimentul e prea aproape...

Prietena ei, urâtă – cum se împrietenesc și le adoră urâtele pe frumoase, prietenii de nezdruncat și de o fidelitate absolută, se poartă ca un fel de roabă a ei. Nu are cercei, inele, nu se fardează, e îmbrăcată modest, doar într-un taior cenușiu, cu aspect cazon, cum se îmbracă

inspectoarele de tramvai. Se pretinde că urâtele astea, din contră! ca să nu mă exprim vulgar. Se poate. E o idee. E o logică! O lege a compensației, în primul rând, pentru că *frumoasele* se iubesc numai pe ele și nu știu de ce afectează ele virtutea, *chestiile normale*.

T., platinată, cu unghiile lungi, roșii, date gros cu oă, mâini nefiresc de curate și de îngrijite, de femeie care se scoală târziu și stă în baie două ceasuri, vorbind la telefon ceasuri întregi cu prosopul pe cap, mă întâmpină cu cea mai mare bucurie. Îmi întinde mâna cu o brățară grea de aur, care-i alunecă până la cot, să o sărut, depun sărutul galant sub cerul totuși proletar, și ea se roșește brusc, privindu-mă cu brațul încă întins. De ce-o fi roșit T.? mă gândeam, schimbând banalitățile împrejurării. Pe urmă, deodată, mi-am adus aminte.

Cu ani în urmă, la Atheneu, când o cunoscusem, îi făcusem în glumă un compliment, și poți să fii și cocoșat, complimentele cu schepsis nu se uită, se aștern pe pielea frumoaselor ca pe un pergament hărăzit veșniciei, cât poate să țină și ea, veșnicia asta... „Doamnă – îi spuseseam atunci, prima dată, pupându-i mâna, o leopardă ar muri de necaz dacă m-ar auzi acum spunându-vă că aveți ghearele... pardon, unghiile, omenește vorbind, cele mai frumoase din toată Europa de Est și până la Ural...”

Bărbații uită ce scot pe gură, în joacă. Patru, cinci cuvinte astfel legate între ele și cu simțire dărmă în femei fortărețe mai tari decât fortul Doamnei de Renal (care, totuși, căzu, la simpla strângere de mână a nemernicului de Julien).

*

Șefa de cadre este o femeie tânără, măritată, cu doi copii. E cuminte, frumoasă, seamănă cu Venus; dacă ar fi

fost o șefa și mai mare, întreg Olimpul s-ar fi colectivizat și el. Remarc, pe lângă timiditate, și o anume pudoare când de fată se află mulți bărbați. Își piaptăna părul strâns pe spate, lins, făcându-l coc, iar acest coc, bine făcut și curat, castaniu spre blond, îi dă figurii o noblețe de matroană romană. Nu înțelegeam purtările ei atât de cuviincioase și de deosebite, aerul că reprimă sau ascunde ceva, până în ziua în care avui norocul... ocazia, nu știu cum să zic – întrucât defectul era prea mascat – până când am văzut că inelarul ei de la mâna dreaptă era retezat chiar de la încheietură, un ciot alb, și mi s-a făcut milă, și de atunci mă gândesc la cei ce judecă omul după integritatea sa corporală, și, oricât de superiori ar fi, când discută cu un ciung genial: un geniu, un matematician de forță, îl ascultă, îl admiră, cu oroare însă: ciungul, tot ciung!...

Doi poeți

Pietre ninse. Plimbare cu Nichita Stănescu prin curtea Muzeului de Arheologie. Urmele păsărilor. Ghearele fine întipărite pe neaua nu demult trainic așezată. O crustă de zăpadă care îngemăna sus două lespezi alăturate. Garajul întunecos din curte... uneltele... cutiile de ulei – unde am urinat, discutând, împreună. Grafia clară pe piatra netă în decorul încărcat de omăt.

*

Mulți băieți, înghesuindu-se duminica la poarta unei școli de munte (fete), vorbeau peste gard cu mâinile, agitându-se cu o mare iuțeală. Vorbeau – cum s-ar zice despre inșii normali că „li se bat turcii la gură”. Păzite de pedagogie, vorbitoare, după câte mi-am dat seama, fetele răspundeau febrile, bulucindu-se, cu gesturi înfrigurate și ele și contorsionându-și mult gurile, gata parcă să scape câte un cuvânt. Mi s-a părut că una, arătându-și insistent degetele, vrea să-i spună unuia să se întâlnească la șase.

*

Un activist bătrân, fumând, trăgând din țigara înfiptă într-un țigaret de lemn – de vișin? cireș?... „Un scriitor – spusese el rar și pufăind – trebuie să fie și în cer, și pe pământ, și pe linie” – și aici răsese tușind: suferea de astm...

Întâlnire cu actorul Vasile Nițulescu pe stradă, iarna, înfoclit în ursonul lui și părând foarte băut, se opri înaintea mea. Clătinându-se ușor, încerca să-mi spună ceva și nu reușea; apoi, dând din mână a lehamite, plecase, legănându-se și alunecând pe ghețușcă. M-am uitat după el un timp, să nu cadă. Fără să știe, fără să mă vadă, pe mine, care îl prețuiam ca artist – mai și scria bine. Nici până azi nu am putut să ghicesc ce se căznea să articuleze. Când s-a prăpădit sau de câte ori trec pe lângă mormântul său de la Bellu, mă gândesc ce-o fi vrut să-mi spună...

*

Vorbește un fost slujbaș destul de important. „Sunt nevoit – spune el – să fiu meschin. Știu că istoria nu mă va condamna pentru împiedicarea unui băiat foarte înzestrat să meargă la studii în străinătate, și din care ar fi ieșit cine știe ce om de seamă. Știu că eu am fost o piedică în calea lui și că am fost rău și meschin, ajutând mașinăria statului să-l zdrobească. Istoricește, însă, eu (pretinde slujbașul) sunt motivat, justificat, în acțiunea mea urâtă. Nu scuzat, dar de-ter-mi-nat. Mai târziu este foarte ușor să spui «dobitocul ăla» nu l-a lăsat să plece în străinătate; dar lucrurile erau în așa fel aranjate, încât și «dobitocul» care eram a avut un rol istoric prin frâna pe care o puneam și, cine știe, dacă nu era acel «dobitoc» care pusese frână, destinul lui X poate că ar fi devenit prea ușor. Uneori e nevoie de un obstacol...” (și a mai spus pe tema asta o mulțime).

Mai zice... a mai zis:

„Să zicem că un proprietar l-a dat afară pe un artist chiriaș că nu i-a plătit chiria. Dăm un exemplu. O revoltă, o suferință se naște în acest artist, în seara aceea are o premieră cu o piesă clasică... cred că era *Hoții* de Schiller. Datorită acestei stări... că proprietarul l-a dat afară, mai

târziu artistul, având un succes în chiar seara aceea, avea să mărturisească, glumind, că succesul său s-ar fi datorat faptului că fusese în dimineața aceea aruncat afară, în stradă, ca rău platnic. Și culmea fusese că, datorită acestui fapt, că rămăsese pe străzi, avea să se însoare «la întâmplare», cu o doamnă admiratoare, care avea să-i facă un copil și cu care începuse o căsnicie fericită. Poftim! (făcea activistul respectiv sau slujbașul). De câte ori istoria culturii universale nu a înregistrat cazuri asemănătoare de nedreptăți în urma cărora genii, poate că în fașă doar și privilegiate până atunci, din cu totul alte motive, nu s-au afirmat tocmai din pricina unui act de injustiție socială.

Privilegiile, dragul meu, astea să știi că se plătesc totdeauna – în altă ordine de idei. Ce dracu? — își pierduse brusc răbdarea – n-ai mai auzit până acuma că nu se poate face nimic temeinic fără suferință?!”

Ai fi putut să te învoiești... așa-i, îmi spuseseam. Totul este să nu se exagereze.

Costică Pagubă și Stanică prostul

Șofer care toată viața a zis... „Paguba asta s-o am eu” – orice i s-ar fi întâmplat – și căruia i-a rămas numele ăsta, *Pagubă*, așa îl cunoștea lumea.

Culmea era că, având copii, un băiat și-o fată, continuase cu aceeași denumire, ca și când ar fi fost... DINASTIA PAGUBĂ... deși copiii, cât se putea, refuzau să-i zică Pagubă, fiind altfel decât tatăl lor...

Când trecea pe roșu și-l amenda miliția, plătea numaidecât și-i zicea ăluia de alături „Lasă, paguba asta” etc., și rostind vorba a avut parte numai de pagube, până ce a ajuns la pensie.

În plus, ieșise la pensie cu un nume nou pe de-a-ntregul – Costică Vasile, zis Pagubă – ca un rezumat normal al experienței și vorbelor provocatoare – provocând un destin cinstit, mic și simplu de om cumsecade...

Pornit în căutarea unui agronom prin mai 1969, ajung în Bărgan la Piua Petrei, la Târgul (Cetatea) de Floci, adică de lână – la portul de la Dunăre, un loc istoric cu Zidul... dărâmat, rămășiță de zid, al fostei cetăți...

Și în soarele arzător, la umbra Zidului, dau de acest flăcău slab la minte, ce păzea oile îngrămădite la umbră, în cap cu el și cu doi dulăi flocoși de Bărgan, unul alb și unul negru, care, când mă văzură, au mârâit amenințători.

Stănică stătea între câinii lui cu ciomagul între picioare, și cum câinii dădură să se ridice din umbră și să se repeadă la mine, care veneam din soare, cel pe care îl întrebam și care mi-a răspuns respectuos că Stănică îi zicea a pus

ciomagul de-a latul peste grumazul dulăilor, oprindu-i și silindu-i să rămână nemișcați și lipiți de restul de zid istoric, năpădit de mușchi și de istorie.

Acest biet băiat bătut de soartă, cu minte puțină, cu graiul împletit, părea cel mai conștiincios și mai eficace oier din o bună parte a câmpiei străbătute – intratabil în lucrul său, păzirea oilor, conștiincios; și de la el am înțeles că pentru a fi conștiincios trebuie să fii ca Stănică, *prost*, nu șmecher, puțin și imposibil de păcălit ca cei doi dulăi care-l păzeau și care păzeau și oile, îngrămădite acum în petecul de umbră lăsat de Zidul istoric și care încet-încet se retrăgea într-o parte, silind și oile să se miște după mutarea lui... doar câinii rămânând vajnici, neiertători, în vipia soarelui...

L-am întrebat dacă îl văzuse cumva trecând pe agronom, *nenea Lache*, așa, mai mult ca să spun ceva.

El scoase un sunet scurt, găâit, care putea fi o negație.

Dulăul din stânga lui, care era negru, înaintă spre mine un pas, mârâind.

Stănică îl apăsă de grumaz cu ciomagul și câinele se retrase la loc.

— Și stai acilea până pe-nserat? am întrebat.

El aprobă, tot așa, găâind, dar în alt fel, ce putea să fie o afirmație.

— Te-nsori anul ăsta? am încercat să glumesc, la toamnă?...

Stănică râse și lăsă capul în jos.

— Să iei, am zis, o fată frumoasă... — îmi veni să spun, așa, ca Lenuța, care lucra la cantină; dar m-am oprit, nevrând să merg prea departe în intimitatea lui...

Dar el parcă îmi ghici gândul și râse iarăși.

— Ei, atunci rămâi cu bine și să ne vedem sănătoși. Câinii se mișcară, văzând că mă mișc din loc. Dar Stănică-i ținu.

Folclor, deținut politic și altele

Șerban Ghica, lui Carandino, după ce au ieșit din închisoare (1961 – 1962) pe Calea Victoriei, țipă de pe un trotuar pe celălalt:

— Măi, Carandino, e adevărat că Iuliu Maniu a murit în brațele tale?...

— E adevărat, mă, și te mai bag și în p.m.! – îi răspunde de pe celălalt trotuar Carandino, în culmea surescitării.

Acum, în însemnarea făcută de mine, văd în Șerban Ghica *un ramolit*, dar nu am mai pus epitetul din respectul datorat oricărui om care a făcut închisoare, ca deținut politic. Dar lucrul este real.

*

Tot Bani Ghica, în închisoare, se scoală la unu noaptea să-și facă rugăciunea și îl scoală și pe Carandino, întrebându-l sfios... dacă, în rugăciunea lui... rugându-se pentru nevastă-sa... poate să-i spună... „Pizdulicea mea”, și dacă Dumnezeu s-ar supăra, cumva...

*

Fotograful Scupievschi, românizând numele: *Scupiescu* > vede o parte rațională în el, vezi... *Young*... și o parte a noneului său, o zonă obscură, numită „zona”, ori *Celălalt*, *Altorego*, care sunt sutele de milioane de celule ale sistemului nervos ale creierului său, ce par nefolosite...

*

Am venit, purtând în noi povestea Universului pe care am uitat-o sau nu o mai putem spune... (Decembrie 1996)

*

Despre felul de a vorbi al unui cinic: vorbea rar și în scârbă, ca și cum și-ar fi disprețuit propriile-i cuvinte sau suspecta...

Mania persecuției, infiltrându-se într-un personaj.

Defilarea mâinilor pământii (nu bronzate) ridicate deasupra capului, bătând ritmic...

Cămășile albe, ordinare, pantalonii din viața de zi cu zi, necălcați – „oamenii de ordine”, încheind defilarea.

Senzația că erau făcute din pământ brațele argiloase... (23 August 1981)

*

La compozitorul Theodor Grigoriu, acasă, ascultat *Harold în Italia* (Berlioz), ideea de pelerin, care este chiar Artistul.

Ascultat apoi *Das klagende Lied* de G. Mahler...

La optsprezece ani, la Viena, el vede o fanfară, pe care o pune în toate compozițiile sale (străină de țesătura sonoră a compoziției). O obsesie.

La moartea sa, convoiul mortuar al lui Mahler se întâlnește întâmplător cu o fanfară care cânta același... *Das klagende Lied*...

*

Apropo de B., băiatul, înfiat al lui N., căruia îi muriseră mai înainte alți doi *fii originali*, făcuți de acesta însuși.

Destinul intervine unde se produce o fisură în ordinea

naturală, o alegere tragică, cum fusese și aceea. Putea *să nu fi fost...* Fusese ceva nenatural.

În ideea de cenzură interioară, într-o reținere față de starea politicii, tabuurile sexuale, cele religioase, ipocriziile, tot ce împiedică să fie afirmat *adevărul nud*, dacă acesta este util, ori sincer dorit, la urma urmei...

Berlin ori nicăieri

În volumul al doilea al memoriilor mele, există notele de călătorie în Germania (în R.D.G.): Weimar, Leipzig... Ele figurau la început sub titlul *Chitanțe pentru nemurire*, comasate într-un fel – ca mai sus – fără modificări importante, decât în ordinea în care sunt așezate.

Din aceste... *Chitanțe pentru nemurire* nu face parte Berlinul (de Est), *et pour cause...* și este clar de ce.

De altfel, voi reproduce fidel întâmplarea, fiindcă se va râde mult, citind-o, astăzi, când nu mai e nimic de râs.

Să începem cu acest Berlin de Est... De fapt, cum era să ieșim noi din Est, ca să ajungem tot în Est; și cum, neajungând în Est, nu mai puteam să ne întoarcem în Est, totuși fără să fi ajuns vreodată în vest; uite-așa!

Veneam cu Bălăiță din Suedia. Trecusem prin Finlanda, prin Danemarca. Mergeam cu trenul. Și ne opriserăm în Berlinul de Est ca să schimbăm trenul... Pe la orele unsprezece noaptea, aveam în Berlinul de Est tren spre București.

Ce să faci, singur și într-o zi, în Berlinul tăiat în două de zidul fatal?...

Și-atunci ne veni o idee năstrușnică.

Ce-ar fi să vizităm în câteva ceasuri celălalt Berlin, din Vest, în care nu mai fuseserăm niciodată? Ni se părea simplu. Nu veneam noi din Suedia, țară capitalistă? Logic!

În jurul orei douăsprezece, ne așezărăm la coada din dreptul stației de metrou pe unde se trecea dincolo, dacă aveai pașaport în regulă. Cu pașapoartele noastre, purtând stampila deplasărilor prin zona occidentală, stăteam la

coada de la Friedrichstrasse, dacă nu greșesc.

Tot așteptând, observasem un lucru ciudat. Nu departe de noi, se mai afla încă o coadă, paralelă cu noi, - niște oameni ce păreau că fac parte dintr-o cu totul altă rasă. Nu numai înfățișările, atitudinea, dar până și îmbrăcămintea, portul în general erau altfel. Femeile îndeosebi erau de o eleganță izbitoare. Întorcând capul, văzurăm localnicele - femeile nepieptănate, nefardate, cu tocurile pantofilor scâlciate. Nici bărbații nu arătau mai bine. Niște amărâți, cu aere de activiști, niște mutre antipatice.

Trecurăm cu bine și de cea de-a doua linie a frontierei de stat. Grănicerii redegiști se uitau la noi curioși. Nicio intervenție, însă. Păream liberi ca pasărea cerului. La fel se întâmplă și cu a treia linie, ca și cu a patra. Eram liberi! Ne venea să țopăim - să țopăim de bucurie.

În față, în sfârșit, ultima linie, linia a cincea. Ea pare ceva mai însingurată.

Când ne apropiem, vedem doar câțiva colonei în uniformă, foarte politicoși, civilizați.

Le arătarăm pașapoartele. Unul dintre colonei vâra documentele noastre pe dedesubtul unei perdele negre de stofa ce atârna de sus și până jos pe fațada gheretei, ca și cum ghereta ar fi în doliu, astfel încât nu-l poți vedea pe ofițerul care trebuie să-ți stampileze pașaportul. Reținusem și amănuntul că documentele, fiind vârate pe sub stofa neagră, aceasta făcuse un pliu dedesubt...

În aceeași clipă, mă gândisem că poate și în infern există asemenea posturi mascate, condamnării să nu vadă cu cine au de-a face - cu Diavolul-șef. Așteptam de vreun sfert de oră. Ceilalți trecuseră cu toții dincolo. Numai pe noi ne opriseră.

Într-o germană de școală, cum recitam în liceu la Brașov poeziile lui Schiller, la cererea profesoarei Frau Netolitzka, îl întrebaserăm pe colonelul dinaintea gheretei ce se întâmplă...

Acesta interveni numaidecât, adresându-se prin pânza

neagră personajului invizibil de dincolo de ea. Amândoi sporovăiră un timp. Apoi, pașapoartele noastre reapărură unul după altul, tot așa, făcând un pliu al stofei, de astă dată în sens invers.

Am mai scris despre aceasta. De teamă să nu fie uitată scena, risc și mă repet...

Înmânându-ne pașapoartele, colonelul ne lămuri cu multă gentilețe că documentele noastre nu purtau agrementul de trecere în Berlinul de Vest al Ambasadei române. Că ar fi fost să i se aducă o ofensă, dacă s-ar fi trecut peste voința ei. Regret, regret, făcea colonelul distins, salutându-ne și lipindu-și călcâiele cu un pocnet ușor.

Ne-am făcut că ne grăbim, că vom lua un taxi și ne vom repezi la ambasada noastră, să rezolvăm cazul pe loc. Nici pomeneală! Dar țineam capul sus.

Când ne-am întors de pe linia a cincea înapoi, spre linia a patra, halt! Nu ne lăsau în Est fiindcă n-aveam pe pașaport viza respectivă de intrare...

Aruncam priviri disperate în urmă, spre colonelul fatal. Care, sesizând situația, făcu santinelei un semn energic.

Și astfel, răsuflând ușurați, intrarăm, a doua oară, în Berlinul de Est.

Dimineața, eram la Budapesta. Or, când ajungi la Budapesta, e ca și cum ai fi gata să intri în București.

Bagatele

Alergând cu taxiul prin București, tânărul care îl conducea a exclamat la un moment dat, vesel: hait, a-ncasat-o, a-ndoit dunga!... Era pe calea Dorobanți. Cam pe la Perla... Mirat, întrebasesem ce se întâmplase. Șoferul mi-a explicat că o mașină de dinaintea lui trecuse nereglementar peste linia neîntreruptă ce desparte drumul în două.

Tipul – luat la ochi imediat de agentul de circulație, care avea să-l oprească și să-i dea o amendă piperată. Nu că sunt eu un băgăcios... dar am o patimă. Când aud o vorbă nouă... cum ar fi *marfa*, care-nseamnă excelent... mă interesez imediat, să nu rămân în urmă cu vocabularul nou care crește-crește ca o pâine de Brașov, de patru kile, pusă la dospit...

În general, având în vedere meseria, sunt pe fază. Din când în când însă, șuvoiul vorbirilor de tot felul, mai ales cea argotică, mă întrece, mă ia la vale cu el... Am mai spus cu alt prilej ce pățesc eu în Piața Amzei, când intru în vorbă cu vânzătorii de legume și fructe... Nu mai repet celebra mea rostire, când, vrând a mă da pe lângă jargonul pieții... cum dai nucșoarele astea, bade?...

În altă zi, repetând întrebarea, cel ce vindea nucile, s-a uitat lung la mine și m-a întrebat de unde sunt și unde am învățat eu românește, și dacă n-oi fi basarabean. Culmea, basarabenii se exprimă, după mine, perfect, atât că înmoaie nițel unele litere, ceea ce le dă farmec. Omul se exprima însă într-o limbă *ex-cathedra*. Era, ca să vedeți, un profesor de limba română, pensionar, din Muscel, care venise în Capitală să-și vândă producția, avea în livada lui

moștenită de la nevastă-sa (că intraserăm imediat în vorbă) cinci nuci bătrâiori, dar harnici! Sunt și astfel de cazuri, deși rare. De atunci, nu mă mai joc de-a vorbitul așa și-așa...

Ajungând cu bine acasă, am pus *Bagatele*le beethoveniene, care în ultimul timp mă liniștesc, mă binedispun, declanșând în memoria mea fel de fel de imagini răzlețe, care în loc să mă înalțe, mă coboară în iureșul cotidian al faptelor și întâmplărilor, asemeni unei muzici de mult deprinse. Atunci, în ținerea mea de minte muzicală, răsări chipul surâzător al bunului meu prieten de-o viață, compozitorul Theodor Grigoriu. Fusesse ca un stop-cadru.

Sedeam opriți pe strada Washington, sub arborii ocrotitori ai verii, unde ne întâlniserăm întâmplător. Și cum avusese el un mare succes la Slobozia, cu o cantată a lui pentru pian și voce, piesă muzicală intitulată *Scrisoare către păsări*, după Francisc din Assisi. Că mă citise și el pe mine în *România literară*, unde scrisesem și eu despre cultul sfântului italian – ce coincidență pe noi, care nu ne vedeam decât cu anii sau chiar mai mult...

Și, ascultând *Bagatele*le, mă mai gândeam la Teo, vorbindu-mi și despre Mallarmé, care le spunea ucenicilor săi îmbătați de poezie să lase poezia, pentru că Muzica este, dintre toate vorbirile umane, Vorbirea la apogeu! Plus Rilke cu al său:

Tu, Muzică, suflu al statuilor, tu, grai, unde graiuri sfârșesc.

Reclame

Era chemarea scurtă a unei mici dughene din perimetrul Lipscani, la care mă tot uitam, în trecere, dar în care nu intrasem niciodată. După atâția ani, bănuiesc de ce... Cine știe de ce aveam să dau înăuntru, în mica, misterioasa vizuină. Romane polițiste faimoase mă învățaseră că-n astfel de ateliere modeste se ascund cele mai periculoase centre de spionaj. Exageram, firește. E bine însă să fii prudent. Apoi, mă cuprinsese respectul pentru concizia stilistică a firmei: *La Arthur*: îmi aduc aminte, cu acest prilej, ce ne spunea un mare maestru al scrisului, când trăia: „Copii, fiți scurți!” Și astăzi, când scriu, nu uit acest sfat.

Până și-n comerț, în reclama lui, contează măsura. La Londra, de pildă, în metrou, sunt scrise pe ziduri reclame pe care abia dacă poți să le distingi cu lupa... Curiozitatea umană este totdeauna ațâțată de ezoterismul textelor. De aceea, sunt destinate eșecului toate reclamele enorme, desfășurate pe panouri gigantice, în metropolele lumii.

Omul nu mai știe cum să scape de ele. Excesul, se știe, plictisește.

O lecție de limbă franceză, în clasa întâi, arăta astfel: John Thomson, pălărier, face și vinde pălării. Un client cusurgiu a întrebat logic: „De ce mai pui, domnule, pălărier? Din moment ce mai jos scrii că vinzi pălării - se înțelege.”

Negustorul a șters ce era de prisos. Atunci criticul a mai zis că de ce scrie și *face și vinde*. Din moment ce le face, înseamnă că le vinde. Iar dacă șterge vinde, nu mai are rost

să scrie pe firmă că face.

Fără s-o mai lungim, acest John Thomson a pus să se picteze sub numele lui o pălărie frumos desenată, și-atât.

*

Iată unde se ajunsese, scurtându-se cuvintele de pe firma modestă.

Apelațiunea scurtă a prăpăditei dughene semăna cu a cine știe cărui institut a cărui producție socială o cunosc și-o caută doar inițiații. Las la o parte filosofia gălăgioasă a reclamei în general, risipa ei de vorbe, care-ți făgăduiește și-ți propune atâtea. Vorba lungă, sărăcia omului, cum zice poporul.

Pe când dugheana aceasta modestă de pe Lipscani, pe a cărei firmă scrie: *Nasturi la Arthur...* Nicio îngâmfare. Nicio pălăvrăgeală. Nicio promisiune mirobolantă și deșartă. Demonul din client veșnic nemulțumit și băgăcios din client șoptește că *Nasturi* era inutil, și că pentru mușterii mai atrăgător ar fi fost să scrie, misterios, doar: *La Arthur*.

Așadar, nu că fără nasturii pe care i-ai fi cumpărat de la acest Artur viața nu ar fi avut niciun rost; nu că, fără ei, pantalonii ți-ar fi căzut în vine; nu că, în lipsa lor, nimeni nu ar fi avut de ce să te țină ori să te tragă. Nicio ademenire retorică, în acest caz. Nicio invitație flecară. Niciun tupeu. Ori mai știm noi ce... Ca și cum acest Arthur, stăpânul dughenei – cine știe dacă nu vreunul din cavalerii Mesei Rotunde... Dar, mă rog. Se poate orișice.

Prin urmare, interesați-vă la Arthur. El tine cheia ce va deschide, măcar în comerț, poarta grea a mileniului al treilea.

*

Când, într-una din zilele luptei noastre pentru societatea

de consum, cu reclamele ei cu tot, în anul 1997, ce văd pe aceeași uliță de altădată, pe care scria, tainic, *La Arthur* și care îți stimula imaginația? În locul acelei firme spartane citesc firma cea nouă, adaptată epocii de tranziție, de transformări iuți și bezmetice: „*Atelierul de nasturi Eterna*. Executăm și confecționăm nasturi de metal și nasturi îmbrăcați în orice fel de material dorește clientul. Preturi mici, de concurență. Încercați cu toată încrederea. La Mișu, nepotul celebrului Arthur. Un nasture solid este o dovadă de viață trainică și durabilă. Cu nasturele, ca și cu focul, au început marea civilizație și era noastră modernă. Rugăm Onor Clientela să ne viziteze urgent.”

Fofo a III-a

Criticului Eugen Negrici

Să vă spun cum e cu Fofo a I-a, numită așa ca reginele, Ecaterina întâia a Rusiei, Elisabeta a Angliei – pe care am cunoscut-o – străbunica lui Fofo a II-a, pe care n-am avut cinstea s-o cunosc până acum.

Profesorul care ținuse mult la ea și pe care eu personal o văzusem, așadar, la vânătoare pe teren, cum aducea în bot pasărea împușcată, fără s-o înghită, ca gămanul lui Zorel, câinele lui Nouăfrați, notarul, spre rușinea întregii Craiove...

Prepelițe eu nu mai văzusem decât vii și naturale înconjurate de puișorii lor, când mă duceam la coasă cu Vodă. Aveam zece ani, cred, și mergeam cu el, tot așa, ca să privesc. Aveam acest nărav, de mic, să mă uit... De curiozitate! Exact ce-i și plăcuse la mine și profesorului, stăpânul cățelei.

De atunci, câine mai fidel, mai cuminte, n-am văzut. Fofo a III-a, din contră, era zburdalnică, neastâmpărată, voia să știe tot și să plece la vânat oricând și imediat. Altă generație. Ca azi. Toți tinerii vor să circule, să umble, să cutreiere lumea. Nu ca altădată! Când Fofo a întâia își culca botul pe genunchiul profesorului, în timp ce conducea mașina, ea privind câmpia săracă, oltenească, pe când moțâia...

Să vă spun cum am văzut eu, întâia dată, o prepeliță, vie, cu puzderia ei de puișori, într-un lan de ovăz, la coasă cu Vodă, după cum ziceam mai sus, pe la Cotorca... El dădea rar cu coasa, culcând în stânga ovăzul, pentru cai, la iarnă.

Veneam încet după el, atent să nu-mi ia glezna, cum mă uitam după găzele răscolite... La un moment dat, Vodă s-a oprit, cu fierul coasei sus, în mâna dreaptă; făcându-mi semn cu stânga undeva înaintea lui și ducând un deget la buze în semn de luare aminte.

Era un om bun. Nu dădea niciodată în câini, în vite. Nici în caii pe care îi mâna. Cel mult vorbea cu ei. Înlemnisem în ovăz. Lanul, abia secerat, la începutul lui... Și-atunci, urmărind cu privirea brațul lui stâng întins, am văzut în ovăzul rar, nesecerat, o prepeliță durdulie. O mamă prepeliță, în mijlocul unei droaie de pușori agitați, cum faci ai de găină cu găina mamă, la noi, în ogradă, observasem.

Cred că proza de aici se trage: să vezi totul, să nu ratezi nimic... Scoasesem un țipăt de uimire, cu palmele lipite sub bărbie. Vodă mă privea vesel. Era – băgasem de seamă mai demult – un ins deștept și cumsecade.

Eram așa de copleșit de ce vedeam... Era limpede că prepelița nu făcea față, încercând să-și apere odraslele.

N-am cosit nimic, niciodată. Adică am încercat eu să-l imit pe Vodă, dar mereu vedeam scena aceasta, care mi se întipărise pentru totdeauna.

*

În decembrie 2006, la telefon, pe la Crăciun, îl întrebasem pe profesor dacă nu s-a gândit să mă ia și pe mine, din nou, la o vânătoare. De iepuri, mă gândeam. Și atunci pe n.v. – pe nevăzute –, mi se vorbise de... această regină nepoată: de Fofo a III-a.

S-ar fi dus la iepuri, dar se temea să ia cu el cățeaua, să nu tragă, din greșeală, vreun... dobitoc dinăștia noi, s-o omoare. Că acum se întâmplau des astfel de lucruri. Vin niște... ăia, granguri, cum am văzut la tv. Și vor să fie și ei în rândul lor, fără nicio experiență;... și-ți împușcă, domnule, câinele tău, pe care l-ai crescut de mic, numai că nu vorbește și nu strigă la tine: eu sunt Fofo! ia-mă, nene,

și du-mă și pe mine prin câmpii...

Și profesorul râse. Râdea ca un haiduc, spre 60.

*

Chiar! Sunt unii câini care parcă vor să intre în vorbă cu tine... Latră întruna, domnule, și tu nu înțelegi. Dar să văd – zice – ce s-a întâmplat într-o zi... Voia într-adevăr să se ducă la vânătoare de vulpi... Și pune mâna în birou pe cartușieră. S-o verifice. În clipa aceea, în casă am auzit un lătrat, că o țin undeva în casă, într-un loc izolat, destul de departe de mine... Pun mâna pe un cartuș să-l vâr în cartușieră. Iar o aud lătrând... Repet mișcarea. Latră iar...

Măi, mă simțise. Deși nu făcusem niciun zgomot. Urma să plec la vulpi... da, la vulpi, chiar mă gândeam că semăna cu ele la culoare, tot castanii... și ochii, așa, puțin pieziși...

Ei bine, în alea trei zile se dădea pe lângă mine, de unde aș fi venit, mirosind altfel, de la treburi, de pe la cursuri... Știa precis că am de gând să plec, – și, culmea, fără ea! Și mă lătra întruna, îmi dădea de înțeles că e la curent.

— Și n-ai luat-o niciodată...

— Nu, numai la păsări o duc, îi plac ei fazanii. După culori. Se joacă, țopăie, e un spectacol la fazani. Îi plac bărbătușii... că sunt mai colorați și au cozile alea lungi. Știi cum se deplumează un fazan: trebuie să-i smulgi penele; dar mai întâi trebuie să-l lași să se fezandezze bine – și mi-a explicat pe larg cum se gătește, făgăduindu-mi că îmi va aduce unul într-o zi...

— Deci numai la prepelițe, potârnicchi, fazani și la rațe sălbatice, zic. Și... ai fost.

— Mi-amintesc cum a făcut... buf regele bălții, când a picat din văzduh drept în mijlocul bălții... Aș duce-o o dată și la vulpi... la iepuri. Dar mi-e frică să n-o împuște vreunul din... ăia... Din dobitoci!

— Îhî! am făcut, cutremurat de idee... Trebuie, am spus, trebuie s-o duci o dată și pe ea... Altfel, se întristează și mai

rău, și tristețea prea lungă se vindecă greu. Intră și rămâne în ochi, ca la oameni.

— Și-n glas, domnule... Știi că în ultima vreme, câteodată, începe să latre așa... a jale. Nu mult. Dar destul ca să-mi bată inima, nu?... Parol!

— Rezon! am făcut, sperând ca-ntr-o zi tristețea să i se ducă din ochi...

Domnii fatali ai României...

Cine a avut curajul să facă lista de intelectuali de care ar depinde soarta țării - Constituția și celelalte - își aprinse paie-n cap...

— Cum, domnule, ăia da, și noi nu?!...

— Rezon. Ce-nseamnă să fii intelectual?...

— Păi... să fii dăștept... Și dacă nu ești...?... Cine nu - ăia e proști!...

— Colosală definiție. Da n-am văzut eu și scriitori p-acolo - uite, să-l fi pus pe Cărtărescu, întrucât mâine-poimâine ia Nobelul, orișicât!...

— În fine. Dar să dăm un exemplu. Îl rugăm pe Rebreanu să aranjeze el Constituția... Crezi că iese? Aiurea! Tot un roman scrie... Când nouă ne-ar trebui un sistem țeapăn de legi, trainic întocmit...

— Atunci, s-o ia Liiceanu, că tot dumnealui îi veni ideea.

— Filosoful?... îți trage o prolegomenă... Sau ceva... contra lichelelor; ori să torni nițică afecțiune peste ură... să scoți capra...

— Poetul național proceda altfel; ...el venea atunci întâia oară să modifice lucrurile... să schimbe... sapa-n condei și brazda-n călimară... Alfabetizare generală.

— Nu, să nu o luăm de la început, că între timp am mai evoluat. Trebuie stil, finețe...

— Aaaa, mi-a venit o idee, îl rugăm pe domnul Pleșu!...

— Care și-a dat anu trecut demisia din postul de consilier al Președintelui? Taman dumnealui!...

— Mda, poporul nu-nțelege... Că la noi demisia nu și-o dă fieștecăre...

— Atunci, ce s-a mai băgat între ăia?!...

Celălalt potrivea arătătoarele, unul lângă altul, și le frecă cu înțeleles...

— Aaaa, că sunt amici?!... Ce, parcă nu i-am văzut acu câteva luni la televizor discutând?...

— Domnul Liiceanu vorbea mai mult, că e mai locvace, iar domnul Pleșu mai mult tăcea, se uita, și zâmbea, cu aerul că-și zicea, franțuzit, cum suntem câteodată... *cet emmerdeur!*...

— Pe autorul insurpasabil, care scrie despre îngeri, nu-l pui să-ți cârpească o Constituție... Cu prietenul său, filosof, e invers, la dânsul totul e spus, ori scris, prea adânc – nu înțelegi...

— Asta nu înseamnă că suntem părtași cu ziariștii răi care-i înjură; ori cu analistul politic peltic care teoretiza pe vremuri violul la găini.

*

— În căutarea unora care să vină de hac relelor ce se strânseseră în biata Românie, să vedem, cu felinarul în mână, ce mai găsim pe lumea cealaltă. Poate dăm de unii mai înțelegători ai zilelor noastre – renunțăm la lorga și la ceilalți mai vechi – și ne oprim întâi la Cioran.

— *Schimbarea la față* ar fi o idee. Dar nu, dreapta aia e ori la, ori în pământ.

— E cum l-ai combina pe Montesquieu cu nihilismul balcanic.

— Nu merge. Să-l întrebăm pe Ionesco, cu al *lui Amedeu sau cum să scăpăm de el*. Prea mult teatru strică, o Constituție, am zis, vrea logică.

— Afară doar dacă nu gândim... *Amedeu sau cum să scăpăm de... Tăriceanu...*

— Așa, da; dar nu se cade într-o Lege a legilor.

(La Mircea Eliade nu mai recurgem, că suntem sătui de mituri...)

*

Să ne întoarcem la actualitatea noastră, unde, vrând-nevrând, vom da iarăși de ura noastră națională. Care ură toată lumea ar vrea-o pătrunsă de iubire și, în general, de o afecțiune, pozitivă, – excluzând, iarăși, capra.

Și aici tot Tudor Arghezi, care e numai poet, ne dă soluția. Cităm din nou, din memorie – și dacă greșim ceva, să fim iertați.

...Am luat ocară și torcând usure,

Am pus-o când să-mbie, când să-njure... ș.a.în.d.

Arghezi e bun cu uitucii. Inversăm drumul acelei ure, fecând-o să umble după... mure... în voia ei, pentru că năicând nu știm unde poate să ajungă.

*

Dar să lăsăm Constituția pe seama juriștilor, lipsiți de imaginațiune, buni doar de preciziunile necesare ale Dreptului.

Restul să-l așezăm în raftul literaturii, al mării literaturi.

La standul dezbaterilor bătoase este locul celor ce nu avură niciodată nimic comun cu scrisul adevărat.

Vise de noapte

Foarte ciudat, acest articol mi-a venit în minte și îl scriu cu gândul la Iliescu. Fostul președinte, pur și simplu. Acest norocos marxist, domn, Ion Iliescu.

De fapt, știu de ce scriu despre dânsul. L-am visat, scuze, dus, pe lumea cealaltă. Iar eu dețin un fel de drept de autor asupra domniei sale. Nu am prezis eu, în august 1989, că va ajunge șeful României?

Am martori importanți. Passons...

Așadar, îl visai mort, zilele trecute, pe domnul Ion Iliescu... Doamne ferește! Sunt un om cumsecade. Nu doresc nimănui răul. Când și-l face omul singur, cu mâna lui, e cu totul altceva, – nici Cel de Sus nu mai poate să intervină.

Dar visele sunt vise. N-ai ce face. Cel mult să le interpretezi. Cum am citit eu ieri în cărticica de vise: înmormântare de vei visa, petrecere vei avea.

Aici totul e pe dos. Dar să vedem ce fel de vis...

Cortegiul trece în jos, pe Calea Victoriei. E o zi de început de toamnă frumoasă. Stinsă și clară. Acum văd, defilând cu căștile lor pe cap, mineri care îi aduc salutul lor: Corpul minerilor. Ei calcă apăsător, rar, flegmatic, ca Legiunea străină. Țin pe umeri niște bâte colorate, dar nu în culorile tricolorului nostru, ci ale unui stat african de curând eliberat: verde, negru și alb.

Visasem și oficialitățile, care veneau după tancheta sovietică, nouă, pe care era depus defunctul.

Pe președintele țării, cel nou, domnul Aurel Bumbăcescu, urmat de suita sa de intelectuali, culmea! Din contra lui

Iliescu (singurul care în visul meu își păstra numele lui adevărat, restul fiind doar niște mascați, toți lucrând pe brânci la noua Constituție...).

O fanfară cânta din tromboanele ei lustruite. Erau toți muzicanții niște moșnegi foarte, foarte bătrâni și care executau în vis imnul național: *Trăiască Regele în pace și onor, de țară iubitor...* ș.a.m.d.

Tinerele generații habar nu au. Moșnegii îl cântă totdeauna cu înfocare.

Era pe la Capsa. Niște băbuțe boceau. Tancheta trecu pe lângă ele duduind.

La un semn, cortegiul opri. Aici avu loc (în vis) o minune...

„Mortul” se ridică de la brâu în sus, proptit pe șezut, jumate scos afară din racla grea de nuc armenesc, și cuvântă înaintea mulțimii îndurerate.

Buzele însă nu i se mișcau. Semn că lucra un aparat. Era, clar, o înregistrare de pe timpuri, voce mai tânără:

„Dragi cetățeni, scumpi mineri, vreau să vă aduc un prietenesc omagiu celor ce ați restabilit liniștea în Capitala noastră.

(Strigăte de entuziasm, aplauze, ceea ce avea să devină o modă în cimitirele noastre.)

În loc de ură, aici voi ați sădit flori, ca sufletele voastre gingașe. (Un poet, din mulțime, recită cu avânt o strofă, dar nu se înțelege nimic, doar dispărutul, care tăcuse cu respect pentru artă, avusese un zâmbet al lui, schimonosit de atâta încordare.)

Vă mulțumesc încă o dată – continuă cel din racla de nuc – pentru acțiunea voastră cinstită de forță muncitorească, și să ne revedem cu bine, oricând, scumpi reprezentanți ai clasei muncitoare.”

(Un trosnet repetat se auzi ca de puști descărcate, între bătele ridicate în sus; erau pe acolo și câteva kalașnikovuri...)

Vocea marelui dispărut, sonoră, dar șugubeață, cu clătinările ei din cap, mai rosti câteva cuvinte, care însă nu se mai deslușiră...

Și, parcă obosit, se întinse comod în raclă cu... *picerele înainte*, cum zice poporul, precis, orișicât.

M-am trezit în zori de uguitul tare al unei perechi de porumbei, care își făcuseră cuib sub streășina casei.

M-am uitat la ceas. Era cinci și ceva. Am răsucit butonul aparatului, ca să ascult vremea. Să-mi intru în obișnuință.

Buletinul meteorologic anunța călduri catastrofale pentru ziua ce urma.

M-am bucurat că în Groenlanda se topise un ghețar mare, lăsând să apară o felie imensă de viață, un brâu verde pe Coasta de Est...

Litra de cafea boabe împrăștiată...

Luni, 30 iulie a.c., am citit într-un ziar o știre ce m-a pus pe gânduri, lăsându-mă visător puțin și...

În Japonia cică, în ultimul timp, cineva depune pe la toaletele publice plicuri cu bani, ca un dar sau, pur și simplu, în semn de moștenire.

Nu sunt sume colosale. Dar, pentru un om ceva mai nevoiaș, contează. De exemplu, un milion și ceva de yeni te surprinde, dar suma nu face mai mult de unsprezece mii de euro, bani europeni...

Măcar de mi i-ar lăsa mie, parcă aud un românaș de-al nostru, în ziua noastră de azi...

Ei, dar nostimada e că cetățenii... japonezii adică, primindu-i, îi și duc imediat la Politie. Și nu-i vorba de un caz, două, ci de zeci, chiar sute de cazuri de donatori nedescoperiți, care puseră Poliția cu ochii oblici pe gânduri...

Un bogătaș, pe moarte, probabil fără moștenitor, care face pomeni, nu la întâmplare, îndreptate către niște oameni săraci – cum ar fi la noi, în România: pensie mică, jumate o dai pe medicamente, jumate pe chirie, ori hrană elementară – și bogătașul presupus, acest lucru îl știe, de-aia le și trimite yenii...

Unuia i-a și scris – reproduc din gazetă: *Să fructificați această moștenire, pentru a vă instrui.*

Era, poare, un student sărac, ori vreun profesor șomer, dacă așa ceva, în arhipelagul nipon, există.

Chestia era că plicurile buclucașe erau uneori aruncate de la etaj, ori în marile magazine, hârtiile, ca manifestele, picau peste clienți (mulți neavând cu ce să-și cumpere cele

dorite), ceea ce pe un polițist japonez avea să-l facă să declare... că banii cădeau peste mușterii, din cer...

Halal națiune!... Dar punctul forte era că nimeni nu lua banii, ci toți îi duceau îndărăt, cu respect, la Poliție!...

Cine poate să fie... binefăcătorul?... Încât omul, cât de sărac, să refuze...

Cu cincizeci și ceva de ani în urmă, în România se trăia pe cartelă. Nu intraserăm încă în 1960... Altă planetă. Pâine, hrană, îmbrăcăminte, totul pe bonuri... Era ce avea să susțină și Fidel Castro, încă adolescent, și ce susține și azi, când moartea-l caută pe-acasă și el nu vrea s-o vadă – sigur că va intra cu Cuba lui în comunism.

Și întâmplarea face să ni se distribuie, pe cartelă, și niște cafea boabe, nemăcinată, pentru băutorii de cafea, care apucă...

Am mai povestit acest incident în memoriile mele apărute. Repet, deși viețuim pe același glob terestru ca și japonezii...

Era o zi ploioasă de vară. Nu știu ce mai țineam în mână, când începuse să plouă iar. Știu că urma să mă întorc acasă cu tramvaiul 19. Neavând umbrelă, nici haină de ploaie, țineam în mână punga de o litră de cafea boabe verzi, cine știe cum ajunse pe la Alimentara, iar pungile de hârtie ordinară, știți, se scămășează repede. Dacă le mai udă și ploaia...

Repede, să scap, urcasem la a doua, care vagon nu era plin, mai erau libere câteva scaune. Nu m-am așezat pe niciunul; fiindcă, punga, rupându-se, boabele începuseră să se împrăștiie în jurul meu...

Nu mai era nimic de făcut. Și, cu un gest de om disperat, le lăsasem pe toate să cadă pe dușumeaua vagonului de a doua, proaspăt dată cu păcură, motorină, la depou...

Abia atunci am observat că oamenii de pe scaunele celelalte erau, toți, bătrâni, pensionari; nici nu era o oră la care să se lucreze... Erau niște tipi foarte săraci. Unul, nu

știu cum, dar m-a văzut și a văzut și cafeaua, boabele verzi risipite pe podeaua unsă recent. Și, ca și cum ar fi contemplat un fenomen, a exclamat tare, ridicându-se: CAFEA!...

Parcă ar fi plouat cu cafea.

Nu am mers multe stații... Destule însă ca să văd până la capăt spectacolul acela, pe care nu-l voi uita niciodată: vreo nouă-zece bătrâni, îngenuncheați pe dușumeaua vagonului de clasa a doua și culegând boabele de cafea intrate între interstițiile dușumelei date cu motorină ori păcură, vorbind între ei, zicându-și o vorbă... care?... nu-mi mai aduc aminte.

Noaptea am visat frumos. Că ninge cu fulgi mari, ciudat, verzi...

În vise totu-i invers, se știe.

Transhumanțe

Drumul spre Sinaia nu mai folosește acum centura spre Ploiești-Vest, în reconstrucție, ca mai toate drumurile din țară. Ai astfel ocazia să revezi capitala prahoveană – în luna iunie 2008 – tăiată în două până la supermagazinul METRO...

Ploieștiul istoric al lui Caragiale, cu observația (*cuminte, mama!...*) că-l ținuse pe autorul nostru național acasă, nelăsându-l să participe și el la revoluția ploieșteană, având în vedere urmările.

Vasăzică, orașul petrolului... Unde scriitorii români, în trecere, se opreau ca să bea un țap sau o halbă de bere la restaurantul lui Dobrogeanu-Gherea. Nod de cale ferată, unde întoarce trenul, de unde și vorba... *a-ntors-o ca la Ploiești...* Plus că vezi casele frumoase din centru, făcute în *la belle époque*, și *muzeul ceasului*, unic în lume, ca și cum Ploieștiul are mania veche să-și potrivească mereu ora exactă, să fie în rând cu marile capitale ale vestului european.

Dar nu asta voi a spune... Eu vreau să spun că merg în mașină cu prietenul meu Audi Damiri, grec tânăr, inteligent și amabil, care are bunătatea să mă ducă cu automobilul lui spre locul meu de vacanță și de lucru – la Sinaia.

Fiindcă suntem după alegerile de primari, discutăm despre urmările lor, despre ce vor face de aici înainte aleșii națiunii, cum vor gospodări ei orașele în suferință, despre înfățișarea Bucureștiului, din care abia am ieșit, cu chiu, cu vai...

Lăsând Ploieștiul, o luăm spre munți, trecând prin

Băicoi... orașul de care unii se rușinau și căruia i se zice astăzi Florești.

Ne-am angajat, în fine, pe o autostradă ca lumea, de care putem să fim mândri.

Ne apropiem de Câmpina... După ce lăsăm în urmă Cornu, *cu ouăle le lui cu tot*, și care era cât pe-aci să fie municipiu, dacă *Tase, alde patru case*, ajungea în 2004 președintele țării, cu chilipirurile sale, discuția se întetește...

Cum vom străbate noi Bucureștiul de la sud la nord, dar de la est la vest, fără să mai pierdem atâta timp?!...

Mașina a prins viteză, nemaivând înaintea atâtea obstacole... Dacă vom pune un primar vrednic?!...

Îmi vine o idee și zic: dacă primar ar fi ieșit... dacă ar fi candidat și ieșit... *Ciobanu...* „mândrul ciobănel, tras ca prin inel” îmbogățitul, binefăcătorul lumii sărace, care-l adoră, și căruia el îi dă atâtea parale și le face și case... când e *cu inundățiile...*

— Ei, face Andi, curios, anunțând temperatura de afară: douăzeci de grade! Ca primăvara...

— Care-i simbolul nostru național? întreb.

— Oaia! – exclamă el.

— Vezi că știi?... Întâi și-ntâi a fost *Podul Mogoșoaiei* – o iau metodic... Pe urmă, *Calea Victoriei... Piața Victoriei...*

Acum i se zice *Calea Oilor*, nu?...

— Zic și eu... Și mai zic *Strunga Oilor* Pieții Victoriei, unde șade guvernul, unde este *Mulgătoria... Mulsul Oilor*, adică pe noi ne mulge... *Mulsul național*. Cum ar fi niște sonde de pe Valea Prahovei? Multe cruci aici, stropite cu agheazmă, adusă de la muntele Athos...

— Și cum construim noi... *Calea... Drumul asta al Oilor?*... se interesează atent conducătorul auto.

— Be... beee! fac treaba arhitecților, behăi, va fi o construcție grandioasă.

— Aeriană? se încumetă șoferul.

— Cosmică! Nu ne încurcăm, – e vorba de *Orașul lui*

Bucur Ciobanul, la urma urmei!

Aici prietenul meu opri mașina, trase pe dreapta, puse capul pe volan și râse înfundat, cum ar fi plâns...

— *Al lui Bucur... Ciobanul*, – apucă să articuleze. Ieșisem din Comarnic, unde începuse să plouă mărunț.

Când am intrat în Sinaia, un tunet prelung, glorios, se auzi.

E ca și cum dumnezeul ăl mic, de la secția ovine, al *Șefului Oiery* ar fi fost de accord! Și începu să plouă torențial.

Zgărbura

Lui Ion Vartic, la Cluj

Pârâul curge nevăzut, doar auzit când plouă mai tare – chiar vijelios, dacă se revarsă, la inundații... Fiindcă-i ascuns adânc între două dealuri împădurite.

Pe jos, prin vegetația crescând printre pietroaie uneori auzi urși, când se adapă; câteodată și o căprioară speriată. Dacă o iei spre cartierul Izvor, pe lângă șoseaua mare care dă în Sinaia, treci de un pod, nu demult construit, pe care scrie frumos Pârâul Zgărbura; și dacă te uiți în jos, abia zărești firul de apă cu același clipocit, care abia se aude...

În fine, pârâul trece dincolo, pe sub șosea, pe la Mecanică Fină, și cred că se aruncă... e mult zis... expiră în Prahova, râul important al județului ce-i poartă și numele, geografic...

Zgărbura, sus, când dă în ea strada Muncii, de fapt se întretaie cu o uliță mică, stradă numită pretențios strada Zgărburei, după pârâu, despre care am spus că șipotește nevăzut mai jos – atenție! că aici numele este scris cu s, Sgărbura, ăștia de sus, unde locuiesc și eu, arătându-se de altă părere: scris cu s, nu cu z. Altceva...

Nume vechi, slav parcă, ori cuman...

În orice caz, copiii îl strigă... ne ducem... ne jucăm în Zgărbura, pârâul, aici în plin munte având o altă rezonanță...

*

Domnului Ion Vartic, criticului clujean, pe care îl admir, și căruia anii trecuți i-am purtat corespondență, venind eu într-o vară la Sinaia să lucrez... răspunzându-i la o scrisoare, am pus adresa: ...Strada Muncii nr. 9.

Nu-mi dădusem seama, venind aici, să scriu... să muncesc, și trecusem la expeditor strada Muncii, parcă dinadins, iar criticul clujean, știind că eram aici spre a lucra... spre a munci... făcuse un haz nespus de potriveală... și ce se amuzase pe chestia asta...

Dar nu-i pomenisem nimic de Zgărbura; că eu scriam pe malul Zgărburei, al acestui biet, discret pârlăuș...

*

Pe vremuri, un funicular trecea peste valea Zgărburei chiar deasupra străzii Muncii, din pădure, jos, către uzina Costinescu, ceva mai jos de gară, ridicată în dreapta căii ferate ce duce spre Ardeal.

Numele industriașului s-a dus; deși era un om bun, foarte priceput. Azi, uzinei, modernizate, i se spune de Mecanică Fină.

Cartierul Muncii atunci s-a făcut, pentru muncitorii fabricii...

Un obicei al lui Costinescu era să trimită în Germania să învețe acolo cei mai tineri și mai buni strungari, tehnicieni, să facă meserie.

Era înainte de război. Și tinerii se întorceau, excelenți meseriași, curați, bine îmbrăcați, cu purtări nemțești, civilizate.

Așa era și Jean Popa, cumnatul meu, cel pe care avea să-l ia de bărbat sora mea, Marica, având acum 91 de ani împliniți.

După șederea în Germania, Jean, cu tatăl său vitreg, Frantz Skalca, un ceh, își construise în căsuță o baie. Căpătase mania spălatului și zilnic făcea duș.

Își cumpărase și motocicletă, un Zundapp, parcă îl văd, și

făceau duminicile excursii...

O fotografie îi arată, tineri, în Făgăraș.

Marica, tânără și foarte frumoasă, ne privește din poză, cu brațul sus ridicat, a victorie... am ajuns!...

A născut doi băieți, unul Costel, care a murit, și pe Marian, care stă la Brașov.

Acum e singurică Marica – o nonagenară sprintenă, care urcă repede strada Muncii în pantă, întrecându-i pe toți...

Invită vecinii la o cafea, la o dulceață...

O femeie harnică și care a fost capabilă să facă numai băieți, pe Muncii, la numărul 9...

La Marica

Înainte de sărbătoarea Sfinții Petru și Pavel, care pică la 29 iunie, stau la surioara mea Marica, la Sinaia, care a împlinit de curând 92 de ani.

Acum e singură. Bărbatul ei, nea Jean, a murit demult. Marian, băiatul, care a rămas din cei doi frați, e primul născut și trăiește la Brașov. Costin nu mai e printre noi.

Marica este bisericoasă. E respectată de vecinii de pe strada Muncii, cartier muncitoresc, toți lucrând pe vremuri la uzina Costinescu, de sub Zgărbura. Am mai scris despre acest cartier.

Strada urcă binișor... Dar surioara mea vine singură și încărcată - trage la deal tinerește... Câte un vecin mai tinerel sare de o ajută... Lumea o laudă pentru tenacitatea ei, o dă de exemplu.

Pe 26 - 27 iunie, ea aprinde lumânări, de sărbătoare. Dă de pomană. Face prăjituri, împarte... Știu că Sfântul Petru este în 29 iunie și îi atrag atenția. Nu uită nimic. Le ține minte pe toate. Și îmi răspunde că e o altă sărbătoare, nu știu?... Și îmi aduce aminte că mi-a mai spus, dar oi fi uitat

— Și-mi reamintește întâmplarea...

Asta se petrecea prin anul una mie nouă sute și treizeci. Era în preajma Sfinților Petru și Pavel, când se termină școlile. Marica era elevă la Școala de menaj „Gheorghe și Maria Filipescu”, avea 14 ani și venise mama - coana Ifighenia, cum i se zicea - la București, să o ia în vacanță. Soră-mea mare, Tanța, răposată demult, la 70 de ani, care era elevă pe atunci la Școala Centrală, plecase mai devreme la Urziceni, iar mama nu o însoțise.

— Era o fată tare deșteaptă, nu ca mine, zice Marica, d-aia eu nu făcusem decât școala de menaj, se bate ea cu pumnul în cap, sunt mai tută, așa eram de mică.

Or, tocmai ăsta era farmecul ei: simplitatea! Așa se explică cei 92 de ani pe care i-a împlinit și că mai mult dă la pomeni decât ia...

Drumul la întoarcere se făcea tot cu mașina de la Obor, Colentina. Marica avea o colegă, cu care era prietenă, și o roagă pe mama s-o lase să vină în direcția aia, dar cu altă mașină, nu cu a lui nea Toma. Coana Ifighenia îi zice scurt să vină cu ea, cu mașina lui nea Toma.

— Cu el am venit, cu el ne întoarcem! Ce să stai la palavre cu Firuța?

Firuța era prietena ei...

Nu o lasă, așadar, să plece cu mașina a doua și astfel o scapă de la moarte. Fiindcă mașina asta, a doua, trece peste o barieră, deschisă, a căii ferate, pe la Fierbinți, și trenul o face praf și ia foc și sunt arși de vii toți călătorii...

Eram pe atunci în clasa întâi, cred că aveam vreo șapte ani și luasem un premiu.

— Copii, cine ne dă nouă pâinea cea de toate zilele?... a întrebat învățătorul.

— Spun eu, spun eu - am sărit, ridicând două degete.

— Zi tu, Țoiule, să te văd!

— Nouă, pâinea cea de toate zilele ne-o dă nea Radu, brutarul (era prietenul tatei), am răspuns eu.

*

În Urziceni se zvonește că mașina domnului Toma Georgescu a fost făcută praf de tren. Vestea a circulat repede și a fost adusă de domnul Spiridon, cel cu magazinul de fierărie. El se urcă pe scena școlii, publicul crede că vrea să anunțe un premiu, dar omul de pe scenă tace, gâtuit de emoție, apoi strigă ce s-a-ntâmpat.

Femeile leșină. La șapte ani, copil, nu înțelesesem.

Moartea, când vine, nu se ține minte. Copilăria e ferită. Grozăviile nu se memorează.

Soră-mea, Tanța, care era la premieră, își revenise cu greu din leșin. Degeaba o zgâlțâia Marica și o pălmuia, să se trezească.

— Tanțo... sunt eu, Marica... trăiesc, tu!... N-am murit, acum am sosit!

Coana Ifighenia își salvase fata a doua...

Și de atunci, Marica, an de an, nu uită să se roage de

Sfinții Petru și Pavel și să-i mulțumească lui Dumnezeu că i-a fost dat să trăiască atâta timp după cumplitul accident...

Crochiuri

Moale, vicios, afemeiat, abraș doar la câștiguri, când dezvăluie dedesubturile unui fel de demon șchiop, întreprinzător, dar lipsit de curaj. Incapabil să treacă de o anumită limită a lui, pe care el o crede – limita? un crez ideologic. Consecvența acestui crez sau fidelitate ideologică.

Este însă doar o incapacitate, de fapt „o lașitate funciară” ori fundamentală, care l-a desfigurat, paralizat pe viață, dându-i aerul fals dârz, prefăcut intratabil...

*

Politica și Erosul. Al doilea caracter aparține categoriei care e o înclinare certă spre partea senzuală a vieții, spre plăcerile imediate și ușoare.

Lectura lui sunt moraliștii, autori de romane dulcele.

Maxima lui preferată este: *Nimic nu durează mai puțin decât ceea ce continuă.*

Este oare a lui? Sau o voi mai fi auzit-o?...

*

El este un om atât de fin și aude atât de bine, încât dă impresia că este surd și că nu aude din cauza intensității, a solicitărilor percepțiilor auditive, a puterii maxime a auzului.

Sau tot el mai are obiceiul să spună: *Prea puțin noroc pentru atâția amatori.* Un cinic.

*

Doi tipi de caracter care se felicită reciproc unul pe altul.

— Vom mai avea nevoie de dumneavoastră - zice primul.

— Și vom veni să vă căutăm, să vă cerem sfatul...

— Și noi vă vom căuta, să ne spuneți dacă în cutare ori cutare lucru am procedat corect... Va fi greu fără dumneavoastră.

Perfectă armonie politicoasă între doi mari adversari: valoarea etică europeană supremă.

Întreb sau spun nostalgic:

— Toate acestea oare vor dura?...

K. clatină din cap și spune:

— Nu, vor rămâne numai niște flori și păsări. Restul... acea etică europeană a înfrângerii și victoriei generoase, va pieri sau va deveni de neînțeles.

*

Când vorbea, cuvintele lui nu păreau să spună ceva; pentru el, acestea, cuvintele, aveau rolul să transmită ceva...

*

N. își arată stiloul de aur cu o falsă naivitate.

*

Femeile cu nas mare, când îmbătrânesc, din cauza nasului mare ce le făcea să pară urâte în tinerețe, capătă o noblețe de matroane distinse, trufașe, nasul devenind, în alcătuirea fizionomiei lor, un semn de aristocrație.

*

Bătrânii, cum mănâncă ei; mestecă rar, cu ochii în gol, mișcând încet din falei – privindu-i, îți dai seama, poate prea târziu pentru ei, de rostul fălcilor în ansamblul scheletului, de a zdrobi „victima” și care acum, la bătrânețe, nu mai slujesc la nimic.

Prada este iluzorie; a rămas din ea numai ideea.

Marșeuza

Cam așa s-ar scrie în românește substantivul francez, care înseamnă cel ce merge sau mergător: *marcheur*, -*euse*.

Cuvânt folosit de Balzac într-un roman, la pluralul feminin, *les marcheuses*. Expresie dată în teatrul clasic actrițelor care apar doar pe scenă, în mers, fără a vorbi, făcând numai figurație – figurantele, cum ar veni.

La noi, altădată, astfel erau numite actrițele ce jucau roluri clasice de umplutură – curți regale, grupuri din înalta societate, femei bine, cu dosarul așa și-așa; dușmance de clasă, dar care nu zic nimic, nu pot, n-au voie, care măcar știu să meargă, și merg frumos, nu ca proletarele – zdravăn, apăsător.

Așa era și Zizy a noastră. Prin una mie nouă sute și șazeci și nouă, figurantă frumoasă, distinsă, boieroaică. Dată afară de peste tot. Numai la Teatrul Național din Iași nu, unde juca... adică mergea în rolul unei regine cu suita ei, nu mai știu din ce piesă clasică de epocă, parcă Hugo...

I se trăgeau clopotele mai peste tot, era curtată pe șest de la director până la cei mai tineri actori; dar Zizy, nimic, își ținea rangul de clasă și de regină în teatru – și... mai avea și-un iubit, la pușcărie, un băiat din aristocrație și el, un... element periculos.

Până ieșea el din detenție, cine știe... Dar Zizy îl aștepta, se spunea.

Am uitat că i se mai zicea în teatru și Margot, de la regina aia hugoliană; nu mai conta fiindcă, de zis, cel mai des i se zicea Zizy.

Pe lângă acestea, era și o norocoasă și o darnică. Numai că dărnicia asta exagerată aducea des și ghinion. Ca atunci când, luând odată bilete de avion să se ducă la București, i-l dăduse, la insistențele unei mari actrițe, vorbitoare, care avea o treabă urgentă în Capitală și, toate biletele de avion fiind vândute, disperată – se mărita cea mai bună prietenă a ei – i-l dăduse așadar Zizy pe-al ei, să ajungă în București când era nevoie, iar avionul, un 11-14, se prăbușise, murind toți pasagerii.

Se întâmplă. Și mai fusese un caz. Dar nu cu un avion. Așa că lumea începuse să creadă că orice binefacere venea de la Marșeuză... I se dusese vestea că ar fi fost o ghinionistă, ea fiind o generoasă – poate tocmai de aceea...

*

În momentul când are loc acțiunea – toamna lui 1969 –, Marșeuză avea treizeci de ani bătuți pe multe și era într-o formă fizică deosebită.

Înaltă, cu păr castaniu, cu ceva napoleonean în tăietura nasului, însă având picioare lungi, superbe, de săritoare în înălțime, gambe fine, de oțel, parcă lucrate la polizor, râdea ca o copilă și îi plăcea să cânte romanețe vechi. Juca tenis și biliard, fiind șampioana lașului. Când întindea tacul peste masa verde, privitorii de pe margini se adunau în spatele ei să-i contemple piciorul lung ridicat și fesele mici bombate sub rochia de mătase bleu – se îmbrăca numai în ce alegea ea ca materiale, pe care le croia singură.

În ziua aceea, din toamna lui 1969, voise să plece la București și se dusese să-și cumpere bilet de avion – nu suporta trenul, chiar și rapidul de lași –, dar nu mai erau bilete, se epuizaseră.

Era cunoscută povestea ei cu biletul acela cedat cu niciun an în urmă și cu prăbușirea, plus faima creată că purta ghinion.

Era ca și cum însăși aviația ar fi ocolit-o acum pe

donatoarea de bilete buclucașe... Fusesse, sigur, o nimereală funestă.

Funcționara de la agenție o simpatiza pe Zizy – să joace biliard o femeie ca ea și să devină și campioana ieșeană la jocul ăsta viril cu tacul era ceva care îi impunea.

Cum-necum, îi făcuse rost în cele din urmă de un bilet, dar la un avion poștal, care ducea corespondența în Capitală. Era un aeroplan sovietic, vechi, dar trainic, cu viteză mică, la înălțime mică, care te ducea mai încet la București, dar sigur, în perfectă siguranță, se zicea în lumea specialistă a aviației. Se interesaseră dacă o puteau lua și pe Zizy, aia de la teatru, care juca și biliard. Sigur că da! exclamase pilotul, flatat de companie. Era pentru el, singur pe micuțul biplan, o plăcere și o onoare. Să se prezinte la aerodrom, că o ia. Numai că se știe, cu golurile astea de aer, la un aeroplan așa de mititel și de năvălaș, trebuia să te ții bine.

Dar nu se îndoia că jucătoarea aceea năstrușnică de biliard, tânără, îndrăzneță, curajoasă și drăguță, domnule! s-o mănânci, nu ar fi făcut față...

*

La orele opt dimineața, micul aeroplan de poștă aștepta într-un colț retras al Aeroportului, unde o cursă de pasageri, un 11-14 tocmai se pregătea să decoleze.

Când Zizy, cu pasul ei gimnastic, cu o sacoșă neagră în mână, se apropie de avioneta tăcută, nemișcată, ca o găză în repaus, gata să-și ia zborul, constată că nu o aștepta nimeni.

Așteaptă, studiind aeroplanul. O jucărie, cu două aripi, părând ceva mai ușor decât ideea de zbor ori ca zborul însuși, amintindu-și, din filmele de demult, că pe un as celebru al Celui Dintâi Război Mondial, – un neamț, îl chema Richtofen. Doborâse o mulțime de avioane aliate. Și se gândi la mutra lui de bărbat bine, când se auzi deodată

salutată din urmă, fără să-l fi văzut sau simțit, de un tip foarte scund, cu o mustăcioară caraghioasă, frizată parcă, asemeni celei a unui detectiv celebru...

Era pilotul. Care se recomandă, după ce o salutase ca un civil nu un ofițer: Volcovăceanu... Ce nume! Își spuse ea. Era pesemne de la Volcovici. Ucrainean, poate. Era cu cel puțin un cap mai înaltă decât el.

Pe Marșeuză, pilotul o cunoștea de la teatru și din oraș, fiind prea cunoscută.

Ea îi întinsese bărbătește mâna, pe care el, nu se știe de ce, i-o pupă cu un fel de respect, ceva nepotrivit cu epoca, dar care ei îi făcu plăcere.

Se știa tot. Intervenția. Până și ghinionul ei. Cel puțin, nu avea să funcționeze de astă dată, sperase.

Aparatul avea două locuri alăturate în față, pilotul i-l arătă pasagerei, pe cel din stânga, și se pregăti să o ajute să urce, întinzând piciorul pe un fel de scăriță, dar femeia, sprintenă, cu o mișcare într-adevăr de săritoare în înălțime, se săltă cu ușurință, proptindu-și talpa pantofului cu toc jos pe treaptă, aruncându-se lejer în căușul aparatului, în dreapta celui în care urma să se așeze pilotul... Voi, îl numi în gând ea, scurtând numele aceluia ce avea să ducă poșta aeriană la București.

Pilotul controlă aparatele. Umblă pe la ele. Puse contactul și întrebă dacă mai zburase...

Ea negă cu vioiciune, ca și cum ar fi aprobat. Reieși că, în orice caz, nu mai zburase cu un asemenea avion. Dar că era mândră, emoționată și recunoscătoare că o luase.

Pilotul îi atrase atenția că aveau să treacă prin multe goluri de aer și că trebuia să se țină bine, arătându-i cum să se lege, să nu cadă cumva, Doamne ferește! și, culmea, se închină, cam pe furiș.

Pe urmă făcu semn cuiva, care între timp se apropiase de elicea mică a aeroplanului, s-o pună în mișcare, ceea ce acela și făcu.

O explozie de motor pornit urmă, cum ar fi tușit un uriaș

de câteva ori. Și totul începu să toarcă lin și, neașteptat, plăcut auzului.

Pilotul așteptă, ascultând ronțăitul acela, dând mai tare, mai încet, reluându-l cu și mai mare putere, apoi, salutându-l pe cel de jos care participase, porni.

Acum arăta altfel. Ca un războinic. Cascheta trasă pe cap, ochelarii și ei trași pe tâmpile îi ascundeau fizionomia, aerul pe care i-l dăduse, parșiv, mustăcioara.

Ea se legase strâns cu o basma bleu, ce părea a fi culoarea ei preferată, a acelei masculinități, ca să zicem așa, și se mișcă încolo și-ncoace ca o cloșcă pe ouă, atingându-i cu pulpa piciorului stâng pulpa lui dreaptă – ea se scuzase, dar nu mai avea rost, fiindcă, țopăind ușor, avioneta începu să decoleze. Puțin câte puțin, luă înălțime – și Voi îi țipă la ureche... s-a făcut!!! — râse de plăcere, dar și de satisfacție, și Voi lua treptat înălțime, fredona ceva, dar nu se auzea ce, acum, dacă trebuiau să se înțeleagă, trebuia să-și vorbească la ureche, ca niște secrete. Ea spuse tare că decolarea a fost superbă, când se zice că e cel mai periculos lucru, nu? Parcă așa se spune, și el auzind-o perfect, aprobă, și ocoli în dreapta, nu se știe de ce în dreapta... Ea se înclinase, iar pe busola de pe bord, văzu că se înclinau în stânga... Nu se aflau decât la 210 metri înălțime, după altimetru. Cam aceasta rămăsese înălțimea la care zburau de vreun sfert de ceas. Era o zi de septembrie minunată. Soarele strălucea, dând peisajului un ton auriu, blând. Băgă de seamă că pilotul îi făcea semn către ceva ce se afla între ei, și pricepu că era vorba de sacoșa ei neagră destul de grea care dezechilibra aparatul, nefiind așezată chiar în mijloc, ceea ce o făcu s-o mute spre centrul aparatului, care se echilibra deodată, dovadă cât de fragil era. Totul era de lemn. Concentrându-se, simți chiar că miroase a lemn vechi și a pânză. Vru să-l întrebe ceva, dar prin hruitul care crescuse, plus presiunea aerului, nu se mai putea auzi decât dacă zbierai, astfel că renunță. Ar fi vrut să-ntrebe cum se numeau munții din dreapta spre care

zburau, luând tot mai multă înălțime...

Nici pomeneală de golurile de aer. Meteorologia părea la locul ei. Acul altimetrului se ridicase la 630... Peisajul se întinsese parcă tras de un elastic...

Pentru că nu mai puteau schimba vorbe între ei, se gândea la fel de fel. Așa, de pildă, ce știa că se spune *partir, cest mourir un peu...* devenise *marcher cest mourir un peu...* Da. Chiar! A merge este a muri puțin. Suna bine. Nu era cazul să-i spună pilotului cu mustăcioara lui și care o tot amenințase cu golurile alea de aer.

Pilotul întoarse fața lui ca o mască spre ea și zbieră – Focșaniul... cu cutremurele!...

Ea încuviință – dacă spunea dumnealui...

Tăcerea se restabilea după fiecare indicație. Așa cu Buzăul, cu Ploieștiul... până ce la orizont apăru, în cele din urmă, ceea ce părea finalul călătoriei: BANEASA!...

După aterizare, care fusese, – ca totul în ziua aceea – perfectă, rulau destinși spre un hangar. Aici opriră, nu fără ca motorul să scoată un urlet lung de animal ajuns la bârlogul lui.

Staționau lângă un grup de trupeți, care căscau gura la ei, văzându-i coborând. Mai ales că Marșeuzei, dându-se jos, i se umflase fusta bleu din cauza curentului emis de motor, care încă mergea, *au ralenti*, arătându-i chiloții tot bleu.

Doi ofițeri, dintre care unul chipeș, se apropiară, salutând. Unul avea mașină și, galant, se oferi s-o ducă... pe doamna... pe domnișoara până acasă.

Zizy își luă rămas bun de la pilotul care adusese corespondența, mulțumindu-i cu grațiozitatea ei, ce părea și ea la aceeași culoare, cerească.

Când ajunseră cu mașina la căsuța plină de verdeață, coborî, se despărți de ofițerul elegant, sună la ușă, iar în prag apăru Georgică, tatăl Marșeuzei. Venise cu un aeroplan! Îl anunță ea.

Nu se aștepta. Exclamă cu franceza lui de secretar de

ambasadă la Berna, pe vremuri... *Ah... te voilà... ça par exemple!...* Vii, vasăzică, pe mătură, prin aer ca vrăjitoarele...

Servituțiile iubirii

20 decembrie 1957. Discuție despre F., care vrea o aventură nouă. S-a plictisit. Este nervoasă. Urâtenia ei o alarmează. Pentru o femeie, pauzele astea de iubire sunt grele. Unei frumoase nu-i pasă, mai așteaptă nițel, o săptămână, două, și vine ea, ocazia...

Dar, pentru o femeie urâtă, lipsa asta a unei legături amoroase este prăpăd...

Amicul V. mi se destăinuie. Și ce aflu eu despre... servituțiile iubirii, în cazuri ca acestea, mi se pare un chin, un canon. V. este un om delicat cu femeile, mai ales cu cele lipsite de vreo atracție.

Astfel, el îmi povestește ce i se întâmplă lui când are de a face cu o asemenea criză... sexuală.

Nu poți avea o discuție rațională, fără să nu te târască în obsesia ei...

— la-mă - face - fa cu mine ce vrei (auzi!), te doresc la nebunie.

El o respinge ușor-ușor, ea insistă. La un moment dat spune tare că, dacă el nu vrea, înseamnă că-i homosexual, chestii de-astea. Și zice că-i vine să zică: ei bine, sunt! numai să scape de ea. Dar tipa e în stare să umple a doua zi tot orașul.

Nu-i o soluție, nu merge.

Deșteaptă foc cum este și sensibilă, pictoriță talentată, V. Încearcă să apeleze la rațiunea ei...

— Iubirea, zice, nu e cum ai bate din palme, trebuie timp, timp...

Și ea râde. Ce timp, când arzi de dorință, cum ardea

dânsa, în loc să... (și spune verde ce).

Iar el spune: *calma, calma, calma* - să se potolească. De unde!...

Am spus că amicul meu este atent cu femeile, caută să le între în voie. Îi reproduc argumentele: că el nu poate să se îndrăgostească oricum, repede, așa-i făcut el, se roagă de ea să fie crezut (minte el mai abitir decât mine) să lase ea ceva timp să-i mai treacă puțin, poate că încet-încet îi vine și lui... cheful, da, așa spunea, chef, ca și când ar fi fost vorba de vreo beție...

— Bine, zic, dacă aș fi în locul tău... știi ce aș face?

— Ce-ai face tu dacă ai fi în locul meu. Să te văd.

— Aș spune că... sunt logodit... așa aș spune, și că nu este moral...

— Poftim, ce-i trece dumnealui prin minte! Ei și? Păi, pe femeile urâte le ațâță totdeauna când un bărbat e logodit cu alta, o întărește ideea că i-l fură celeilalte, mă-nțelegi?...

— Înțeleg, înțeleg, se-ntâmplă, mă dau bătut.

— Dar știi cum am scăpat eu o vreme de pictoriță?...

— Cum? am făcut intrigat.

— Am lăsat-o să mă picteze. La propunerea ei, într-o zi. Să mă facă așa cum își închipuie ea. Tăcu un moment, scotocind în minte, și râse pentru prima dată de când povestea.

— Te-a pictat, care va să zică...

— Exact. Dar portretul nu mi l-a dat. A rămas la ea. Colecție, zice.

— Și nu ți l-a dat...

— Cum zici. Mă făcuse... știi cum?...

— Cum? zi odată!

— Un Apollo... cu muzicuță!

— Cum?...

— Apollo cântând la muzicuță... una de-aia, de bâlci, știi. În rest, Apollo, Apollo, numai că avea mutra mea, cam zbanghie... și în loc de vița-de-vie clasică acoperind sexul... un strugure, dom'le, un ciorchine negru cam de două-trei

kile, un Hamburg frumos, care astupa locul unde de obicei arată bărbăția... Era un tablou splendid. Chestia cu muzicuța era o idee nostimă. Simbolul artei kitsch în plină virilitate. Nu e mai interesant decât o bestială împreunare? ... Ce zici?...

— O fi, am zis, dar F. alta voia.

— Vezi? Spuse. Totdeauna iese altceva...

Întâlnire cu mareșalul Antonescu

Era un băiat înalt, osos, cu fața lată, ochi îndepărtați, albaștri, feciorul primarului din Brașov – mare schior.

În ultima clasă, după bacalaureat, unul câte unul, toți elevii fuseseră fotografiați la tablă, iar eu, ca *poet al clasei*, le scrisesem, tot pe tabla neagră, câte o poezie, făcându-le un soi de portret.

Lui Gelu, îi scrisesem așa:

*Când schiul său năvalnic o pornește,
Distruge tot ce-n cale întâlnește,
Pe lume, altul ca Gelu nu mai este!...*

De aceea i se spunea „Gelu sparge-tot”!... Spărsese și lada de lemne a clasei a opta, de lângă soba înaltă ce trona în colțul clasei.

Până în clasa a cincea, el învățase la liceul german „Honterus” (bustul marelui umanist se află și azi, alături, la intrarea în Biserica Neagră, afară, în dreapta).

Pe urmă se mutase la noi. Dar firea lui de *neamț* liber rămăsese.

Era argintul-viu al clasei. La mine ținea... „*Dichtungund Warhei*”. Poezie și adevăr – îmi spunea –, ca o parolă.

După terminarea liceului, mai târziu, s-a căsătorit cu Stanca, de la liceul „Principesa Ileana” – și așa avea să rămână – pereche nedespărțită. Avură, împreună, doi băieți.

Întâi pe Radu și apoi pe Călin, ingineri amândoi la o fabrică de avioane din Germania.

I-am cunoscut de mici. De Radu se putea spune că „era leit” Gelu. Călin cred că aducea mai curând cu maică-sa: mai gingaș...

Prin 1994, trecând prin Brașov, îi făcusem lui Gologan o vizită. El locuia pe strada Warthe la nr. 8, dar aveau și un apartament în centru, pe Bd. București, închiriat unui cotidian.

Aici mă găzduise Gelu o noapte...

La 30 septembrie 1994, Gelu îmi încredințase un plic pe care scria: „De la Gelu, 30 VII 1994. Cartea tatălui meu, Dr. N. G. V. Gologan, Brașov, Strada Warthe la nr. 8 A. În plic, o carte: *Cercetări privitoare la trecutul comerțului românesc din Brașov* – și jos, București, 1928.

O vreme, caietul s-a rătăcit. L-am găsit în octombrie 2007.

Îl țin la dispoziția familiei. Dar altceva voi să spun. În seara aceleiași zile, petrecută la Brașov, Gelu îmi povestise cum l-a chemat pe tatăl lui în 1941, ca primar, la Predeal, mareșalul Antonescu, în calitate de șef al statului. O întâmplare istorică.

Taică-său i-o povestise cu toată mândria lui de cărturar ardelean, din împrejurimile Brașovului, de la Satu Lung – ceea ce se putea citi și pe figura virilă a fiului...

*

Înainte de unsprezece dimineața ajungeau la vila de la Predeal a mareșalului.

Cele două mașini de teren kaki, ca gemene, merseseră parcă în același timp.

Din una dintre ele, primarul brașovean coborî îmbrăcat ca de iarnă, cu căciula pe cap, pe care și-o scoase respectuos, când ofițerul de gardă, un căpitan de cavalerie, se prezentă, salutându-l: „Căpitanul cutare, sunteți așteptat

de domnul mareșal”.

Abia la urmă, Gologan își îndesă căciula lui de urs bătrân pe capul încărunțit.

Intrară în vilă. Ofițerul străbătu cu pas de paradă biroul și îi împinse un fotoliu.

Primarul se postă înaintea fotoliului fără să se așeze.

Așteptă. Trecură cam trei minute, în care, alături, se auzi vocea ușor pițigăiată a lui Antonescu. Pași repezi și, îndată, apărură el în uniformă, cu cizmele strălucind, frecate dimineața de ordonanța lui – Gheorghe: le lustruise cu os de miel...

Mareșalul îl salută pe primarul Brașovului, întrebându-l dacă drumul fusese bun – și Gologan, intrigat; care putea fi, totuși, scopul acelei invitații neașteptate?...

Ascultam foarte atent relatarea fiului. Știam că aveam în față o pagină necunoscută, sau foarte puțin știută, de istorie.

Mareșalul se plimbase un timp, așa, repede și nervos. Pe urmă, văzându-l pe primarul chemat că ședea în picioare, îi făcu semn să ia loc. Dar Gologan nu se așeză; rămase în picioare. Parcă mai întâi voia să știe de ce-l chemase la el Antonescu...

Acesta, parcă sesizând intenția și caracterul musafirului, nu mai zise nimic.

Se opri din mersul lui precipitat, fără să ia loc, întrebând așa, în picioare: ce crede domnul Gologan despre județul Prahova și despre capitala lui – Ploieștiul?

Gologan, mirat, se gândi ce se gândi, după cât știa el... benzina se face la Ploiești, spuse. Atât.

— Atât?... făcu mareșalul, și începu să râdă.

Gologan era uluit. Încă mai ședea în picioare.

— Domnule primar, v-ar plăcea să fiți în acest moment în județul Prahova? — întrebă, după ce încetă să râdă... Predealul – adică – să nu aparțină de județul Brașov, ca mai înainte, ci de județul Prahova?...

Gologan își permise să râdă și el, aici. Apoi zise:

— Cu capul, nu! Mai bine, ca primar al Braşovului... îmi dau demisia. Eu, fiu al Braşovului, prahovean nu pot fi niciodată!

Mareşalul râse din nou.

— Aşa e. Ştiam, zise. De aceea, v-am şi chemat aici. Să aflu... de fapt, ce ştiam de la bun început. Şi-i întinse mâna, pe care tata o strânse.

Iar Gelu-fiul mai povestea că taică-su fusese invitat la prânz.

Rămăseseră la Braşov. La Predeal. Judeţul Braşov. La locul de graniţă ştiut, vechi... Ca şi când atât se aşteptase... să fie la locul său, Pre-Deal. Sus de tot, la înălţime...

Iarna, la mareşal, se mânca româneşte. Chifteluţe cu pireu de cartofi, ardei umpluţi stropiţi cu iaurt, sărmăluţe-n foi de viţă, gogoşi mici, perfect rotunde. Şi, ca băutură, în ziua aceea aveau un vin negru, Busuioacă de Bohotin...

Genealogii

Dacă eroina, în genul M. R., o fată cu o figură de pasăre de pradă, cu buze mici, roșii, ochi arzători, negri, pe un ten de lapte, ambiția în persoană, povestește ce știa de la bunică-sa sau străbunică-sa, de 87 de ani, ramolită complet, când era ea, copilă, de unsprezece ani, pe vremea când bunică-sa, la rândul ei, avea pe atunci 89 de ani – asta ageră însă, pe ea se punea baza –, era vorba de peste 160 și ceva de ani, deoarece bunica asta, a doua, îi povestea ramolitei și sclerozatei întâmplări de pe vremea când avea 9-10 ani, și încă nu se știa dacă nu era vorba chiar de două secole, întrucât bunica asta a doua, ageră, povestea la rândul ei lucruri pe care le auzise de la tatăl tatălui său, așa că, dacă ar mai fi fost o verigă, s-ar fi vorbit, cine știe, și de pașoptiști ca despre niște tipi care ar fi trăit abia ieri... dar ce spun eu pașoptiști!... ar fi fost, genealogia asta, o bază bună pentru a se referi la bătălia de la Waterloo, dacă bătălia aceasta avea vreun sens în raport cu acel București de stampă (aici căuta ceva din istoria, totuși, nu prea recentă, a Capitalei noastre...).

Bătrâna, prima-prima, nu mai recunoscuse pe nimenea, nici pe fiica, nici pe fiul său, nici pe... strănepoata, pe aceea pe care o chema M. R., cea care povestea. Asta, strănepoata, tânăra, povestea că bunica sta toată ziua pe colacul closetului, că acolo îi plăcea ei să șadă toată ziua și din când în când să urineze, vorbind cu cea de-a doua bunică și prin aceasta cu toți ceilalți, până la acel Tată de început, cel mai aproape de 1848 sau de Waterloo, vasăzică 1815...

A treia era contemporană cu secolul douăzeci, când începuse, fiindcă se născuse de Sfântul Ion, la 7 ianuarie, și deci avea 16 ani când se măritase, la 10 aprilie 1916, când începuse războiul, dar în august 1916, bărbatul ei având 24 de ani, când și murise pe front în Moldova, la Viile lui Negroponte, dealul ăla unde se coceau cei mai frumoși struguri, primise acolo un glonte în piept și murise strigându-i numele, Ioana. Un camarad ținuse minte numele și îl raportase ca la regiment, așa că ea rămăsese văduvă la nici șaptesprezece ani, când îl și născuse în vară, vara lui 1917, pe Petrică, dacă murise și el tot de glonte de război, de al Celui de al Doilea, Mondial, nu mai ținea minte anul, ce știa era că fusese la Cotul Donului, unde nu erau vii ca la ta-su... că nici nu-l cunoscuse, și ea, rămânând singură pe lume, nu se mai măritase, rămăsese cu cei doi bărbați, tatăl și fiul, și trăise astfel până la 90 de ani cu mintea la locul ei, trează, dar gândindu-se mereu cum murise loasaf, bărbatul ei, în via aia de pe dealul Negroponte, iar de la o vreme o apucase dorul și se dusesese să vadă cum era via aia și era la locul ei neschimbată, struguri mari, negri, luase un ciorchine mare, greu, dar nu-l mâncase, îl dăduse de pomană unui copil, nu știu câți ani să fi avut pe atunci. Poate că vreo patruzeci, că era prin 1940, când sta să înceapă ălălalt rezbél, căruia i se zicea al doilea...; încât le confunda pe acele două războaie care îi luaseră pe cei doi bărbați, pe tatăl și pe fiul lui, așa că ce-i mai rămase să mai facă era să-și povestească singură ce i se mai întâmpla în singurătatea ei, de pildă, cum venea câte cineva să-i spună că s-a mai născut careva și o apuca așa, un răs – nici ea nu înțelege de ce râdea, dar râdea ca nebunele, zicându-și săracii... vai săracii!...

Pe urmă se oprea din răs și se gândea la altele, la strugurii negri de pe dealul cu viile lui Negroponte...

Cele trei fraze memorabile ale prozatorului Paul Georgescu

Pe mentorul ideologic al *Gazetei literare* îmi pusesem în gând, în anul 1959 – când mă tratase urât, ca pe un sclav – să-l fac erou într-o noapte, dacă regimul s-ar schimba cumva, oricât timp ar trece.

Iar clipa sosi: *Căderea în lume*.

Dar și aici a fost o chestie... La Editura *Eminescu* cartea nu apărea. Valeriu Râpeanu, directorul, mă luase deoparte și-mi spusese că doi confrați se opun la partid: Eugen Barbu și Paul Georgescu.

Primul că romanul ar fi pro-comunist; al doilea că era pro-legionar.

Amândoi dușmani de moarte – înțelegeți, fără să se înțeleagă, de fapt. N-am intervenit. Am așteptat. Romanul apare la Editura *Cartea Românească*, iar mai târziu aflu că Paul Niculescu-Mizil, mai-mare la partid, spusese despre roman: în definitiv, nu este decât o ficțiune: dați-i drumul!...

Am tot scris despre asta; am dat și interviuri, după revoluție. Se știe. Plus *Memoriile*, apărute...

Azi, în 2008, în ianuarie, ziua 9, într-unul din caietele mele de însemnări, dau de pagina următoare din 1960, pe care o țin la dispoziția oricui, spre a fi fotografiată, eventual.

„Subtilă revenire într-o cușcă spartă.” – pag. 346 Diesel 060203.

A doua: „Iar miriștea întinsă până la copilăria mea” – a lui

P.G., – nu a lui C. Ț.

Ciudată afinitate; ca și obsesia galbenului din lanul bărgănean, pâzjolit de soare.

A treia: „Armele dimineața sunt frumoase și marea” (tot Paul Georgescu, exclamam pe hârtie), în continuare, ce scrisesem eu atunci – să fi fost o dedicație copiată, nu ar fi exclus. Cert este că stă scris: Prozatorului de mare revelație, Paul Georgescu, această *Anabasis, Expediție în interior*, perpetuă *Duminică a mușilor*, pe care Domnia sa, cred, îl va înțelege cel mai bine, – bizară afinitate... „subtilă revenire într-o cușcă spartă”.

Duminica mușilor apăruse în 1967. Dedicția e deci posibilă, – deși nu înțeleg...

În 1957 lucram – neangajat – la revista *Secolul 20*, primul număr, singur, cu o dactilografa. Edificiul Uniunii Scriitorilor se afla pe Kiseleff, clădirea unde azi e sediul P.S.D.ului.

Veneam dimineața la șapte și lucram singur într-un birou uriaș, cameră de oaspeți, până la 7 seara, cu întreruperi pentru masă.

Eram dat ca exemplu de muncă și de seriozitate – voiam să fiu angajat și se oferise prilejul, așa că n-aveam încotro.

Director provizoriu – Marcel Breslașu (care ținea la mine). Mă angajează cu jumătate de normă. Breslașu mă chemase la el și-mi dăduse vestea. Bucurie mare.

A doua zi, fix, tot Breslașu vine la mine și, încurcat, zice: „Țoiule, îmi pare rău, dar nu te vor ăia” – și-mi face semn cu capul – adică sus.

Chiar în aceeași zi este numit în locul meu – cu normă întreagă – Dinu Săraru, care se prezintă imediat, fără să mai fi dat vreodată p-acolo...

Ce voi povesti acum s-a petrecut cu o lună înainte.

Aud voci, discutând la intrare – și intră, primul, Milo Petroveanu, pe urmă Paul Georgescu și încă unul, pe care nu-l mai țin minte.

Vorbeau între ei cu aprindere. Unul dintre cei trei striga... pe ăsta să nu-l mai văd, nu știu cum să scăpăm de el...

Eu, aproape nevăzut, și care tocmai îl citisem pe Ionescu, sar ca-n povestea *Capra cu trei iezi* și strig: Amedeu sau cum să scăpăm de el...

Se lasă o tăcere neagră.

Abia atunci Paul mă descoperă și țipă la mine enervat – mai ales că replica eu o rostisem în franțuzește:

„Tu să taci acolo, conștopistule, și vezi-ți de treaba ta!...”

M-am uitat la el ce m-am uitat... așteptai vreun sfert de secol; am așteptat așa, gândind...

Pe urmă, la capăt, apăru... Leo Negotei pe funie, coborând... mirat de ținerea mea de minte, după douăzeci și cinci de ani.

P.S. Armele dimineața sunt frumoase și marea... într-adevăr. „Ideologicele” trec. Arta rămâne.

Fraze regăsite.

Căruță trasă de un cal bătrân, înăuntru un fel de coșciug triplu, o ladă paralelipipedă lată, vopsită în verde și pe care scrie cu litere nu prea sigure, „Pâine”. O foaie de tablă acoperă fundul căruței, dacă dai foaia în lături iese un abur des, semn că e caldă pâinea... Vehiculul este condus de un bătrân mic, slab, cu o față de asiatic. Pe capră, lângă el, un fel de bunic al ei, o fetiță de șase-opt ani, gravă, la locul ei, cu niște ochelari groși. Un alt copil, ceva mai mare, văzându-i, strigă: „Și noi avem acasă un cal, da e frumos, nu ca ăsta!...”

O fată de 16 ani dezvirginată într-o popicărie pustie, cu popicele drepte, în picioare – profesorul de educație fizică o luase la pumni, trântind-o pe jos. Fata mărturisise acest lucru, veselă, lăudându-se cu el, parcă.

„Închipuți-vă un șobolan impotent.” (Cioran)

Călugărul care seamănă cu Michelangelo. Mic bătrân, vioi, orbește treptat; vorbăreț: întâi, mai vedeam doar soarele; pe urmă, luceafărul, luna; pe urmă câteva stele și, la urmă de tot, lămpile, cu asta mai rămăsesem, și pe urmă crezusem că rămâi cu ele – dar nu, s-au dus și ele – asta a fost tot!...

„Iată o religie (iudaică) în care raporturile de la om la Creator se epuizează într-un război de epitete care îi împiedică să mai mediteze...”

O religie pe bază de adjective, de efecte de limbaj, în

care stilul e singura trăsătură de unire între cer și pământ.”

Bătrânul de 94 de ani de la 2 Mai, decolorat tot, pălărie, cămașă, pantaloni, fața, mâinile, părul. Adjectivele, atributele, nuanțele, tot ce era culoare, se uită...

Maniile, redute ale bătrânilor, concentrându-și atenția în jurul micilor lor acțiuni automatizate; altfel, dacă nu s-ar déroba, eschiva, ar înnebuni; alții, pentru că nu s-au confesat ca unui duhovnic...

Când se vorbește prea mult de morală, ceva nu-i în regulă.

Un epicurean al oribilului, Cioran. Există plăceri... însoțite de surâsul mască, ce întârzie pe figura omului mai mult decât ceea ce îl poate produce...

Invers. Ce spune I. În capitolul fără de soț este ca și un ecou la viața lineară a lui C., – ceva vag, îndepărtat, ce produce parcă un fenomen de rezonanță repetată, asemeni unei vibrații peste altă vibrație, suprapusă altei mișcări...

Cel ce punea întrebări duse ceașca mare de cafea la buze, în timp ce celălalt, care vorbea febril, se simți privit altfel decât până atunci, cu ochii numai, intens, foarte atenți și, nu știu cum, parcă străini de restul fizionomiei, deoarece gura, nasul, care, de regulă, pot transforma natura unei priviri, se abțineau, lăsând numai ideea... ori numai unui singur gând...

A., care deține secretul lui B., din când în când ia asupra-și povestea în modul cel mai natural.

De exemplu, trecerea de la o persoană la alta.

Studiind atent existența, el o face să se oprească... o imobilizează...

Fiind prea reale, personajele devin, astfel, simbolice. Parcă nici nu ar fi.

Astfel se-ntâmplă când ești prea real... Prea real, față de

ceilalți care se prefac numai că trăiesc...

Moartea lui Vasi

Înmormântarea lui Vasi. Cei patru țărani, improvizați în ciocli, înainte de a sălta coșciugul și de a-l scoate afară din biserică își pun pălăriile pe cap – două gri, una maro și ultimul o bască.

Felul cum își pun ei pălăriile. Se vede că erau împrumutate – le pun ca și cum ar îndesa o căciulă. În biserică se află la rând alt mort, cu beretă pe cap.

Trecând, o femeie exclamă: „Uite un mort cu bască!”.

Moartea lui Vasi. Femeile, nevestele de mult măritate, care nu își mai cred bărbații nici când mor...

— Mor! spune el, ținându-se după ea, stai lângă mine că mor. Dă-mi mâna să ți-o țiiu.

Ea se oprea din treburile ei, din dereticat, vădit enervată, când nu mai suporta, se lăsa extenuată pe un scaun alături de el, crispată, să țină mâna „muribundului”, – abia aștepta să se termine frica aia a lui că moare, frica de moarte, credea că este o prefăcătorie și da să iasă, să plece din odaie.

Și el face, ce n-ai fi crezut că va face: MOARE!

Ea, după aceea, nevenindu-i să creadă: „Cum, a murit cu adevărat?”...

*

Ideea unui profesor de naturale: totul e să știi de la început că vei rata viața, că ai să mori...

Cum vei muri? De moarte bună, prin glonț, otravă, ștreang, într-un azil de bătrâni?... Dar singura teamă nobilă este că, oricum, vei rata...

Obsesia unui perdant.

*

Regăsirea exercițiului libertății, ca o haină nouă, mult prea largă, în care te simți slab și pipernicit... Te silești să atingi limita adevărată a libertății, dar un gol rămâne între ce faci și comportamentul liber: atât de mult a intrat frica în tine – lupta cu reflexele vechi.

*

Trecând odată granița cu trenul în U.R.S.S., pe la început, dimineața, în vagon apar în inspecție doi soldați sovietici în uniforme lor pământii, culoarea lutului, cu epoleți roșii și stele mici de metal galben... Până și locomotiva care se atașează la trenul nostru este vopsită în culori țipătoare... Roșu, botul ei, același roșu ca al epoleților, și galbenul bielelor – un gust barbar, primitiv. Când intrăm, peisajul. Senzația de imperiu. Forța pământului slav. Pământ cu zăpadă și foarte multe „pene de apă” între pământuri, ca și cum ar bălți înghețate. Care gheață are aici altă culoare.

Recunoașterea puterii numite Rusia și senzația de teamă apoi: nu se poate îndrăzni nimic! Soldatul sovietic, păzind granița:

— Armi ești?...

— Niet, niet, zic, doar așa, un tanc mititel, malinki, încerc să glumesc, românește...

*

Interviul luat lui Emst Jünger în *La Quinzaine littéraire*:

„Aici, îndărătul ordinii superioare, există ceva total nediferențiat... o substanță foarte densă... Șarpele pământului... Pământul, care a produs atâtea rase de animale și de straturi geologice, se pregătește acum să producă un *renouveau*, o primăvară a spețelor, alte viețuitoare și alte straturi și animale, omul fiind executorul acestui plan de creație nou...” Teama este din cauza unui lucru primitiv... a necivilizării... (tot Jünger).

Apropo de prizonierii ruși văzuți în 1917: cum scrie el în *La Quinzaine*... „Il est étrange de voir que ce sont ceux-là justement qui font de grandes choses, qui sont incapables d'en parler.”

Este ciudat să vezi că tocmai cei ce fac lucruri mari sunt incapabili să vorbească despre ele.

Frau Sorge

Un înalt funcționar (întâmplarea are loc în anii șaptezeci) este divorțat și are o fată de 18 ani care toată ziua stă în pat, sub plapumă, cu ochii în tavan. (Asta povestește Frau Sorge, guvernanta casei.)

Soția acestui înalt slujbaș era foarte gospodină și, în blocul vechi în care locuiau, totdeauna era văzută cum cobora scările, să-și întâmpine bărbatul, când venea cu mașina de la minister.

Soție ideală. Într-o zi, înaltul funcționar primește un telefon de la Miliție, să confirme dacă cetățeană X este într-adevăr soția lui. Femeia fusese găsită, întâmplător, într-un apartament dintr-un bloc, unde se săvârșise un furt.

Se fac cercetări amănunțite la etajele blocului de două etaje, se sună pe la uși, hoțul s-ar fi putut ascunde în vreunul, fusese gata-gata să fie prins asupra faptului...

La ușa unui apartament, se sună ca la celelalte, dar nu răspunde nimeni.

Înăuntru se auzea totuși muzică... deci înăuntru se afla cineva. Proprietarul, neavând încotro, nu putuse până la urmă să nu deschidă – cu Miliția nu-i de glumit, și aici soția respectivului înalt funcționar este prinsă, ea nu are buletin, nimic, și spune că este soția demnitarului și că trecuse pe acolo cu o treabă, respectivul era un tânăr doctor ginecolog, și venise s-o examineze, nu acasă la ea, ci la domiciliul lui, medicul nu dădea consultații – adică – decât la el...

Chestie cusută cu ață foarte... albă...

Pe scurt, locotenentul anchetator îl sună la telefon pe

soțul ei, se recomandă, e cazul unui furt în blocul X, un cartier sus-pus, nu are încotro, cetățeană dădea semne de vinovăție, abia după aceea spusese că este soția lui Icsulescu – lucru suspect – soția putea, la urma urmei, să fie complicea celui alt...

Lucru urât de tot. Și căzând prost. Cauți un hoț și dai de alt hoț, nu mai zicem ce fel de hoț – morala regimului este dură. Stupefacție!

Imediat, vestea se întinde. Ca să vezi!... Locotenentul anchetator crezuse că femeia, disperată, spusese că e nevasta lui X, ca să scape, ofițerul dăduse telefon bărbatului ei, i-o descrisese – ea era, dar ce căuta ea acolo?!...

— Nu știm. Noi căutam persoana care comisesse celălalt furt, real.

Asta era! Fusesse gata să spună „scuze pentru confuzie”. Dar ce confuzie?!...

Înaltul funcționar dă divorț. Atât. El nu o ia la bătaie, cum se întâmplă la mahala – văzuse atâtea cazuri... Oamenii se mai împacă... nu însă în clasa de sus – zicea ofițerul. Aici se umblă totuși cu un fel de delicatețe...

Fata a crescut mare între timp. 18 ani. Dar Frau Sorge, angajată după aceea, a aflat de prin vecini întâmplarea. Este o femeie severă, care a fost luată în tinerețe de ruși să muncească la minele din Orientul siberian... Susține că rușii din popor sunt oameni de treabă și că iubitul ei, pe acea vreme, era un rus alb... Purtarea soției trădătoare – care avea de toate – o condamnase cu asprime. O condamnă și în fața fetei, care părea indiferentă.

— Știți din ce cauză a pierdut comunismul? mă întrebase ea odată.

— Din care? am făcut curios.

— Din cauză că te sileau rău de tot să muncești.

— Eiii, am făcut, d-aia?...

— Dacă muncești cum am muncit eu, este cu totul altceva, a răspuns.

Am tăcut. Îmi povestise prin câte trecuse și despre condiția ei de sclavă...

— Vasăzică așa, înțelesei.

— Într-o familie, astfel de lucruri, ca fapta mamei, se iau... Cert e că au urmat faptele... fetei, povestește nemțoaica.

Într-o zi, tatăl, fiind plecat în străinătate, Frau Sorge a văzut venind la ea un bărbat bine, cam în vârstă. Ea i-l prezentase... campion de scrimă. Se cunoscuseră la clubul, cică, unde și fata luase câteva lecții. Având cheile casei, într-o dimineață, intrase pe neprevăzute, și îi surprinsese tăvălindu-se în pat, goi, patul în care înainte ea dormea cu capul vârât sub plapumă.

După, îi spusese fetei să-i zică tatălui ei plecat ce făcuse. Dacă nu, îi va spune ea...

Nu se știe cine vorbise întâi. În ziua aceea, fusese de față, dreaptă, lângă eternul înșelat, lângă acest... Karenin al doilea... înaltă, uscată, cu părul scurt, alb-alb, având în privirile ei albastre tot gerul siberian.

Pe bărbatul care era campion de scrimă, colonel de Securitate, îl trimisese în Libia. Așa era pe-atunci...

Ulterior, am aflat că numele nemțoaicei, Sorge, însemna... grijă.

Expediție în interior

1 ianuarie 1968. Știu că mă repet, dar trebuie, pentru istoria literară...

La miezul nopții, puțin după 12, intrând în anul cel nou, mă pomenesc cu un telefon de la Radu Tudoran. Și nici măcar nu eram prieteni... Ne știam din scris - eu admirându-i proza bărbată. Țin minte că îl tachinam mereu pe chestia basarabencei, Ludmila parcă, din *Un port la răsărit*. Când cei doi amanți, locotenentul și ea, stau în pat, dimineața, după o noapte năpraznică de amor, când fata, somnoroasă încă și ciufulită, mormăie, printre căscături, replica celebră: *Dar noi doi nici n-am făcut cănăstintă...* De zeci și zeci de ori repetată de mine...

Tudoran râde, timid, ca și cum nu el ar fi autorul, și lasă capul în jos, vinovat... Că a făcut revelionul singur; că s-a gândit la mine, nu știa nici el cum și de ce; și că de aia mi-a și telefonat; că, de fapt, era primul telefon pe care îl dădea în anul acela; că el, prima zi din an, și-o petrece totdeauna singur, lucrând...

Îl invidiam pentru disciplina lui, în scris. Mai cu seamă că mă anunțase telefonic că se și apucase de un nou roman...

Leneșul din mine se înviorase subit.

Am ieșit în balcon și am tras adânc în piept aerul primei nopți.

1968 mirosea bine. De câteva luni, mă gândeam la

Anabasis. Opera, aventura grecului filosof, general, strateg și istoric, Xenofon, prieten cu Socrate. Cartea lui, scrisă în Secolul de Aur, al patrulea, dinainte de Hristos. Despre marșul, despre retragerea ordonată a celor zece mii de greci, din Asia Mică, plus bătălia dintre autohtoni, Cyrus contra Artaxerxes. Faimoasa expediție în interior.

Ar fi fost un bun început pentru o carte... Bineînțeles, eu, nefiind un epic (cum eraturdor), aș fi optat pentru o expediție, orișicât, subiectivă.

Stimulat de telefonul primit din partea unui asemenea prozator, m-am pus imediat pe treabă. Numai că, se știe, imitația nu are valoare. A fost primul meu asalt epic, deși oarecum lipsit de forță.

O poveste pe care n-am terminat-o niciodată. Din care n-a ieșit nimic.

Iată-o – ideea, totuși. (Eram, vasăzică, un fel de grec, și eu, modern, în maniera lui, strecurat printre anabasiștii epocii.)

*

„Înainte de a coborî, am mai aruncat îndărăt o privire. Ca să văd ce vedeam eu pentru ultima oară. Am văzut munții niși, bătuți de soarele dimineții, cu spinările lor crenelate de milioane și milioane de ani. Și, mai mult cu mirare decât cu melancolie – care este mai curând a după-amiezilor –, mi-am amintit de Octav, subțire, palid, slăbit, de la optzeci la cincizeci și trei de kile, ceea ce o făcuse pe Valeria, fosta lui iubită, femeie deșteaptă, cinică – cinismul frumoșilor – să spună, în glumă: „Măi Octave, tu ai devenit băiat, întinerești, ce naiba? La cincizeci și ceva poți să iei viața din nou, nu?”

Așa spusese Valeria. Care, și când era studentă, vorbea și se purta la fel. Care vorbise acum din Dacia ei de culoarea berii blonde, cu portiera larg deschisă, privind-se în oglinda retrovizoare, în timp ce își mușca buzele bine desenate, cum fac femeile, oricât de inteligente, când se văd în câte o oglindă, și își aranjează părul, deși nu-i nevoie. Și Valeria se uitase la mine, cu complicitatea celor vii care au de-a face cu un ins pe ducă. Cu mirare deci, întrucât doar cu vreo unșpe ore în urmă, cu Octav făcusem bancuri, prefăcându-mă. Ca într-o veșnică întoarcere, expediție în interior...

Pe catafalc, el zâmbea, puțin încurcat. Cum face fizionomia pielii umane, încă intactă, încă vie parcă, cu ale ei. Iar cei ce mor de inimă, se știe, întineresc subit.

Munții, așadar, străluceau cu spinările lor ninse, cu nepăsarea lor gigantică.

A, și ce-i mai spusese eu atunci Valeriei?... îi spusese că... Dar ce mai contează!... Și așa mai departe.

Fusese de Anul Nou, al lui '68... De întrecut, oricum, nu-i bine să te întreci decât pe tine însuși.

Recrutul

Nu de mult, aduceam vorba de copiii neavuți de mine, ori nedoriți, din felurite motive, pe care, acum, la senectute, îi regret, totuși...

Nu-i nimic – îmi spuneam – în schimb, ai, domnule... o droaie de fete, chiar dacă multe din ele deja măritate... Fete sau fiice fidele, ca sarea în bucate...

Cărți, adică; o carte, două cărți, pagini și pagini... o pagină, două pagini... Dar literatura, toată, nu este în definitiv și ea de sex feminin, o fată? (nu mai declin) la care, ca să umbli, nu-i neapărată nevoie să citești manualul ingenuului specialist de care aminteam deunăzi cu simpatie.

Cum s-a întâmplat și dată trecută cu pagina răzlețită, pitită într-un sertar cu lucruri vechi desperecheate.

La început crezusem că era o traducere străină, dintr-un clasic, întrucât suna perfect. Pe urmă, încet, încet, cu stupefacție, îmi dădusem seama că îmi aparține.

Iat-o, cu începutul fatal lipsă:

...un posibil loc de ispășire, în orice caz diferit de pușcăria săracă și mizeră făcută... Invers; ceva grandios, o viață plină de Horațiu... de Virgiliu... de Tit-Liviu... Tacit... Suetonius cu cei *Doisprezece Cezari* ai săi, până și de Salustius... de finuțul, viciosul de Salustius, pe toți îi

înghițise pe timpuri cu pofta lui didactică de latinist eminent, zăpăcit însă.

Când Sevastița, profesoară de geografie, pleca de acasă cu treburi, rămânând numai ei, tatăl și fiul, începeau să discute între ei numai latinește, uneori chiar și să se ia la înjurături, să se certe, tot latinește; și era mai mare hazul: cu niște cuvinte, complet uscate, lipsite de vreun miez real, ca niște melci băloși ce și-ar fi lepădat de mult cochiliile, lăsându-le în urmă în soarele torid al desertului unei existențe expurgate de orice conținut.

Fără a exagera prea mult, nu ar fi fost câtuși de puțin de mirare dacă primele lui cuvinte, ale lui, ale lui Cezărică – cum își botezase băiatul –, fuseseră, ca prunc... *mater* și *pateri*.. Până și plânsetele, țipetele specifice plozilor, purtau în ele accentul poruncitor, arogant, dominator, al romanilor (dacă aceștia plângeau); ori, în locul gângurelilor fericite, scandările stricaților, decadentilor detriburțiu et compania, semnele împrăștiate prin Evropa de îndelungata filiație a lui Aeneas, fugarul, răsădind zeei troieni ca pe niște lăstari verzi încă mai întâi pe pământul Peninsulei Italice, de unde energia Troiei nimicite avea să renască întinzându-se din nou îndărăt până la Eufrat, dincolo și de locul de origine...

Recrutul, pedepsit de sergentul Cioancă să execute culcări pe aerodromul înzăpezit al lui ianuarie 1940, le făcea bucuros ca pe o gimnastică, în timp ce scanda tare tocmai din *Eneida*, contra olteanului Cioancă, gradatul rău care avea boală pe teteriști: *Infandum, regina, jubes, renovare dolorem*... poruncești, regină, să reînnoiesc o durere de negăit!...

De ger, recrutul înghețase în contact cu zăpada întărită, în ciuda exercițiului fizic impus. O clipă, se întoarse pe o rână în omătul bătătorit, și, privindu-l de jos pe gradat cum

își suga mukul țigării, dincolo de cotor, fără să se ardă, chiștoc pe care-l ținea strâns între două dește, între arătător și cel gros, îi adresă latinește vorbele urâte pe care le rosteau și soldații lui Cezar între o bătălie și alta, jucând rișca...

Și le debită așa, gâfâind, cum ședea cu umărul proptit în zăpadă, întors spre ălălalt, ca și cum sergentul le-ar fi priceput, cum le asculta el atent, probabil gândindu-se ce pedepse să-i mai dea indisciplinatlui...

Dar recrutul trăgea mai departe în el cu vorbele lui, cum tragi niște focuri cu gloanțe oarbe, de avertisment, înainte de a trage în urmărit cu propriu-zisele...

— Ce tot borborosești acolo!? făcu gradatul aruncând în zăpadă chiștocul de nicio centimă, dar care încă mai arse un timp, jos, de-al dracului, de capul lui.

„Ce ar fi vrut recrutul să spună, nu se putea spune decât românește, ceea ce și zise...”

Pagina se termină... neterminată. Ca și începutul, n-nceput.

*

Sergentul Cioancă, așadar, din a cărui grupă făcea parte și Cezărică, explicase mai înainte situația: de unde provenise pedeapsa sutei de culcări ordonate și făcute pe aerodromul troienit de zăpadă... salt-nainte, recrut! ceea ce putea fi și o bucurie, la urma urmei, copilăroasă, având în vedere că era prima ninsoare mai zdravănă din acel an...

Cioancă zisese mai întâi, după ce își aprinsese una din mărășeștile lui puturoase: Io... dacă era după mine... io îți

ardeam o lună dă zile la mititica... la carceră, filfizonule... cu apă ș-o coajă dă pâine, atâta!... și consemn trei luni, să nu te mai duci duminica la curve și să ti-o iei la labă, la mititica, m-auzi?!

Cioancă parcă dădea în bobi. Cum era nou, auzise de la ai mai vechi că așa se făcea în cazul ăsta... Trei luni! Și să nu mai strigi la intrarea bordelului select care trăsnea a pudră și a odicolon: săru' mâna, tanti Lenuțo, (patroana), ori salut, fetelor – care se nimerea să fi fost... Trei luni! Să nu... — vorba lui Cioancă!

La început, se interesase la Vintiloiu, ca mai vechi și mai versat, unde și cum... Acesta, cu experiența lui, îl lămurise numaidecât... Dormeau unul deasupra celuilalt, pe paturile lor de fier suprapuse – Lăzărică, așa-l chema pe numele mic, jos, sub el. Încât, în noaptea aceea viforoasă de ianuarie, acesta îi aruncase explicația lui de jos în sus, pe șoptite, nu că auzeau și ailalți, dar să nu deranjeze, mulți și adormiseră rupti de oboseală, după instrucție... Domnule, zicea, e mai multe posibilități (obiceiul lui de a se prosti). Ori la Shanghai, că îți dă și gumă; dar e-așa de ieftin, că dai nas în nas cu trupeții învoiți și ei, mersi!... Ori la Voluptas... ai dracului! pentru boșorogi și cică intelectuali, scump foc! Nu te sfătuiesc, dar cred că n-ai nici atâta bănet, deși e cel mai sic... Rămâne a treia, unde merg și eu, e și vesel, are și basarabence care îți cântă la balalaică... Uitase să spună și numele. Când el întrebase, aplecat peste marginea patului, de sus în jos, Lăzărică îi trimisese imediat de jos în sus: FEMINA!

Pentru un latinist de forță, nici nu era rău. Un pol! Pentru băieții mai școliți.

*

Portarul era un bătrân cu mustăți lungi, albe, răsucite,

unse probabil cu seu, și era ungur, fiindcă, la salutul său timid de client proaspăt, răspunsese cu falnica rezonanță maghiară: *Ionopot kivano!...*

În ziua ailaltă însă, cu vreo două înainte de a se duce unde se dusesese și el, în sfârșit, prima dată, ca toți ăilalți, avusese loc înfruntarea finală cu sergentul Cioancă, pe aerodrom chiar, unde îi ordonase să execute suta de trânteli printre troienele împietrite de îngheț.

Recrutul se înviorase de tot, făcând culcărilor alea, parcă se trezise dintr-un somn adânc. Astfel încât își adusese aminte de o întâmplare pe care i-o destăinuisese tot Vintiloiu. Cu ea își luase revanșa, șantajându-l pe mârlan, pe gradat, și cu o ușurință ce-l mirase și pe el, băiat bine și atent crescut.

Sculându-se din zăpada ce se topise parcă sub el de atâta tăvăleală și așezându-se, crăcănat, în fața sergentului, mai înalt decât acesta aproape cu două capete, recrutul începu calm:

— Măi Cioancă, măi, eu știu... și noi toți de la flotilă știm că tu îi aduci dame locotenentului Găgiulescu la cazarmă, când este de serviciu... Așa că putem să te spunem ierarhic lui Măcărescu, pricepi?... Dacă, la ce ți-oi zice io acușica, ai să sari la bătaie și-o să scoți și baioneta aia pe care o ții la șold, amărâtule, te fac praf, Dumnezeii mă-tii de turnător ordinar, și te mai bag și în p.m. de sergent de celofibră, nenorocitul!...

Cioancă înlemnise. Ca șantaj, era un șantaj! Se uita amutit la elev. Nu l-ar fi crezut în stare de așa ceva. Părea un papă-lapte.

Acesta însă nu terminase. Punându-i palma dreaptă pe

umăr peste tresa lui lată, de tinichea, aurie, de sergent, pe care o simți rece ca gheața, îl bătu apoi pe obraz ușor, părintește, îi trase brusc pe frunte boneta bleu, fără cozoroc, duse un deget la tâmplă, cum salută generalii pe front, și plecă spre cazarmă, cântând: *Pe-al nostru steag e scris: Unire!...*

Cioara cameristă

Scriitorul cu nume de explorator arctic pune în centrul gravitației sale sufletești fetița oropsită, înfruntând și înfrângând, în imaginație, noaptea Anului Nou cu o cutie de chibrituri în mână, arsă până la ultimul băț, gerul universal.

Andersen mă face să mă gândesc la Newton. Marile descoperiri sunt vecine cu basmul. Legea gravitației universale nu începe și ea cu povestea mărului picând în creștetul fizicianului într-un moment de meditație sub pomul celebru, măr vrăjit?... Cartea cu basme conține în miezul ei, aparent naiv, motivele, ideile generoase pe care creatorii puternici, cu o viziune profund etică a lumii, le înfăptuiesc mai târziu în opera artistică sau de cercetare. Savanții de anvergură păstrează contactul cu sursa fantasticului pur, care e a copilăriei; ei pot fi uneori ridicol de distrați și de bizari în comportamentul lor, dresând fluturi, captând mesaje furnicilor și albinelor și încercând să ni le traducă, nouă, celor mai practici și care, în legătură cu acești mari candizi ai cunoașterii, schițăm de obicei gestul adresat aiuriților... Dar istoria? Fiindcă și ea, istoria scrisă de bărbații de acțiune, se exersează mai întâi, ca operație fantastică, între copertile minunate ale unei cărți de povești.

Danezul ne și explică, veghind somnul Elizei, plecată în căutarea celor unsprezece mici prinți prefăcuți în lebede și adormită în pădure:

Toată noaptea i-a visat pe frații ei; se făcea că se jucau ca altădată, când erau mici, scriind cu creioane de diamant

pe tăblițe de aur și uitându-se în cartea cu poze colorate ce costase o mulțime de parale, însă pe tăbliță nu mai scriau ca odinioară linii și rotocoale, ci isprăvile vitejești pe care le făcuseră, tot ce trăiseră și văzuseră de atunci încolo; și în carte toate prinseseră viață, păsările cântau și oamenii ieșeau din curte și vorbeau cu Eliza și cu frații săi dar când se întorcea fila, ei săreau repede înăuntru „ca să nu se încurce pozele...”

Visul real al Elizei, eliberarea de blestem a celor unsprezece mici prinți-lebede, este împlinirea unor munci grele și pline de abnegație. Lecția tenacității și voinței ea o învață pe malul mării, privind munca înversunată a valurilor...

Și cum stătea ea așa pe gânduri, privirile i se ațintiră asupra pietricelelor ce umpleau țărmul. Sticlă, fier, piatră, tot ce arunca marea pe țărm era șlefuit, poleit și căpătase înfățișarea apei, care era mai moale decât mâna ei gingașă. Și ea se gândi:» Apa se mișcă mereu netezind tot ce-i aspru; tot așa am să fiu și eu, neostenită; vă mulțumesc că m-ați învățat asta, voi, valuri veșnic mișcătoare!

Îmi spune inima că odată și odată aveți să mă duceți la frații mei dragi...”

Basm-fortă (cum spui ideii-fortă), reumanizarea aceasta a fraților-lebede, câștigată printr-o muncă tenace, culminând cu împletirea celor unsprezece cămăși de urzici, aspre, dar salvatoare, lucrate fără cuvânt, până în pragul osândirii, al arderii pe rug, fiindcă în mintea celor ce nu înțeleg proporțiile unei devoțiuni, ce altceva poate fi o fată atât de îndărătnică și de nestrămutată în planul ei, decât vrăjitoare?...

Marea artă a lui Andersen (crud, năstrușnic și candid, cum sunt copiii) stă în acel mic amănunt din final, când, în criză de urzici, brațul unui frățior rămâne aripă, - capodoperă neterminată, și cu atât mai vie - amintirea atâtor peripeții...

Rugul pregătit și pe care va trebui să fie arsă sora dârză

a lebedelor va da flori, în loc de flăcări, trandafirii crescând triumfal chiar pe locul supliciului – semn că, oricât de vitrege ar fi împrejurările, trebuie să lupți ca să câștigi...

*

Astfel încât, dacă vezi *Andersen*, e bine să cumperi Andersen.

Ca să afli ce-a mai făcut soldatul de plumb (fiindcă între timp eroii se mișcă),

șobolanul care-i cere pașaportul,

ce-a mai făcut și cioroiul însurat cu cioara cameristă

la curte, și care și ea are cameristă o cioară

iar camerista asta – altă cioară cameristă ș.a.m.d.

O schiță polițistă

O femeie în vârstă de 55 de ani este geloasă pe bărbatul ei care are 60. Acesta e un fel de inspector plastic – inspectează librării unde se vând cărți de artă. Ca să afle unde și cu cine o înșală bărbatu-său, femeia angajează un detectiv în persoana unei femei de 50 de ani, o fostă bogătașă (acțiunea se petrece în anii comunismului, o femeie slăbuță, amărâtă, veșnic în căutare de bani, hăituită de nevoi). Zăpăcită din pricina asta, nu mai știe ce să facă, să se descurce. Umblă mereu îmbrăcată într-o scurtă de iepure peticită, cum umblau mai toate femeile de condiție, în anii aceia.

O agitată. Și o disperată. Detectiva îi fusese recomandată femeii geloase de o a treia femeie, „binefăcătoare de bine” (se duce des la biserică), și ea îi spune geloasei:

— E o prostie, la vârsta ta, să cauți probe și să dovedești că bărbatu-tău te înșală. Ei și ce-i cu asta? – așa-s bărbații, nu te-ai convins până la bătrânețe?...

— Da, dar de ce? nu se lasă femeia, gelozia e boală mare de tot...

— Mai mult de otrava ta din gură. Îți faci... rău cu mâna ta...

Detectiva acceptă în schimbul unei rochii și al unei perechi de pantofi purtați, dar noi, să-l urmărească pe infidel o lună și să-i descopere amanta. Femeia geloasă e perseverentă, are un fel de manie, când telefonează, de pildă, acasă și răspunde mai întâi servitoarea, apoi bărbatul, se gândește numaidecât că bărbatu-său s-a culcat cu servitoarea – de aceea se afla ea chiar lângă pat unde

era instalat telefonul.

Începe urmărirea. E vară. E caniculă. Oamenii abia se mai târăsc. Detectiva nenorocită îl urmărește peste tot, sare din tramvai în tramvai. El nu o cunoaște. Pe el îl cheamă Budy. Într-o zi, Budy se duce la Moși, ca să inspecteze standul cu cărți al unei librării.

Detectiva, după el... Ca să-l spioneze mai bine, ea se așază în fața unei barăci cu tir, aflată chiar înaintea...

Lumea trage la țintă. Detectiva se amuză. A uitat de misiunea ei...

Premiul cel mare este Mireasa. Un buton în care, dacă tragi, se pune în mișcare un mecanism și o mireasă de ceară, în mărime naturală, începe să alunece pe șine.

Nimeni nu a izbutit să nimerească.

Și toți trag, unul după altul, ca ea să vină spre ei cu brațele întinse.

Detectiva stă o jumătate de oră. Pe vremuri, ea trăgea cu pușca la moșie. E teribil de cald, îi vine să leșine. În clipa aceea, un bărbat cherchelit, cu două femei, se oprește în fața barăcii. Veselie mare. Glume.

— Asta cu două (femei) și mai vrea una!

Trage și el. Mireasa nu apare.

Și atunci, văzând femeia aceea singură, stând de atâta timp și privind, o îndeamnă să tragă și ea. Detectiva se codește. Nu vrea. Toți intervin. Și, ca să nu pară suspectă, trage și ea (i se plătește lovitura). Trage orbește...

Și... mireasa apare alunecând pe șine – apare din fundul barăcii cu mâna întinsă, cu premiul în mână: o cutie de bomboane fondante, legată cu o panglică roz.

Urale. Toți o ridică în brațe. Detectiva plânge în hohote.

Budy, urmăritul, între timp plecase...

Epilogul, de fapt, este acesta: într-o zi, nu mult după ce vestea câștigului se răspândise în cartier, detectiva se întâlnește cu geloasa și cu bărbatul urmărit pe stradă.

Cum sunt femeile, pe geloasă o ia gura pe dinainte. Detectiva, mândră, îi povestise acesteia norocul ce dăduse

peste ea.

Astălaltă uită și i-o prezintă bărbatului său în mod călduros – și astfel detectiva nu mai poate să-și exercite meseria.

Zăpăcită, cucoana încearcă s-o dreagă – dar mireasa rezolvase și aici o situație...

Un răs, de epocă

25 noiembrie 1958. Lili Soare s-a mutat... Am ajutat-o împreună cu Nego să-și care cărțile. Intre om și locul în care stă este o potrivire bizară. Interior burghezo-moșieresc cu mobile urâte, cu tavanul sculptat în ghips și o atmosferă rece, neprietenoasă și un miros pătrunzător de pipi de pisică...

Lili Soare, prietena noastră, prozatoarea, suferă de nervi. Schizofrenie, așa ceva... Cu maladia asta a ei, ce mediu lugubru... Camera din care s-a mutat era ceva mai luminoasă. Dar nu se înțelegea cu proprietăreasa. A trebuit să se mute. Ședea prin centru, nu-mi mai aduc aminte unde.

Țin minte că într-o zi venise la ea maică-sa, de la Bacău...

Lili mi-a povestit întâmplarea cu lacrimi în ochi, cu râsul ei nebunesc când povestea lucruri hazlii.

Intră mama în casă. Vede perechea de cizme bărbătești din colțul odăii.

Primul lucru pe care îl vede. Se dă pe lângă cizme. Un bărbat! Se face că nu le vede. Se întoarce. Iar se uită la ele. Nu zice nimic.

Lili nu observase toate aceste manevre...

În cele din urmă, nemaiputând suporta, maică-sa întreabă care e bărbatul acela – și să nu-i spună ei, care-i este mamă, care a născut-o, singură la părinți – se pooaaate?

Lili nu înțelege. Abia pe urmă își dă seama, uitându-se și ea la cizmele din colț, și se pornește pe un răs nebun, râsul ei, scuturându-și capul mic cu părul creț, ondulat. Râde de nu se mai termină.

Aștept, răbdător. În fine, se oprește din râs. Și-i explică maică-sii că cizmele alea sunt ale ei, cizme de călărie, s-a apucat să facă echitație... și iar râde, și râde...

Aștept să se oprească iarăși. După ce se oprește, o imită pe maică-sa, ce i-a zis ea: *Bine, dar tu, care ești evreică, să umbli călare?...*

— Călare? face Lili și iar râde în același fel greu de spus cum, trebuia s-o vezi...

Iar maică-sa, care credea că și-a găsit și ea un bărbat, un om cu care să se mărite...

Acum încep eu să râd, molipsit de râsul ei. Lili e mică și slabă, o urâțică, are nasul ascuțit ca un plisc de pasăre. N-ar lua-o nimeni. Și mai e și deșteaptă foc. De aia s-a apucat și de călărie. Statură potrivită pentru un jocheu. Dar nici mie nu-mi spusese până atunci... Noi, care eram prieteni buni, de când ne luase Ilca Melinescu la Editura P.C.R., proaspăt înființată în 1947. În 1946, la sfârșitul facultății, Ilca se interesase de cei mai buni studenți, așa mergeau lucrurile la început, și să fie deștepți și, dacă se poate, evrei!...

Lili Sonnefeld era prima la literatură franceză, și eu lângă ea cu un *Magna cum laude!*

Atunci ne cunoscuserăm noi prima dată. Ilca Melinescu mă simpatiza... Dacă aș fi fost și evreu... ori *jidan*, cum îmi spunea câteodată Lili... *eu pot să zic așa, că sunt... dar tu nu, niciodată, că nu ești!*

Am stat la P.C.R. vreo șase luni prin 1947. Nu pot să spun că *ne-au dat afară*, nu se proceda așa, încă, pe atunci... dar *eliberați* (conta și Ilca) am fost într-un fel, și să vă spun cum...

Redactor-sef era Lazarovici, un evreu cumsecade. În preajmă avea o serie de redactori, ca Rachmuth și alții, toți evrei, cu care aveam discuții nesfârșite. Repet: totul era abia la început, când lucrurile se mai discutau... De pildă, întâmplarea cu Lili și râsul ei care umplea toată editura. În redacție lucrau niște basarabence și pe atunci se traducea

Istoria lumii de un autor sovietic, care peste doi ani avea să fie măturat de sovietici.

În ziua aceea, Lili începuse să râdă în hohote... Nu se mai oprea. Când s-a oprit, mi-a povestit. Redactora care traducea *Istoria lumii* tradusese numele Margueritte de Navarre... cu Margareta Navarskaia, așa, în rusește, iar Lili umpluse editura râzând, aflase până și prietena noastră, Ilca Melinescu...

În altă zi, îmi veni mie rândul să fac haz. Întrebând-o pe aceeași redactoare basarabeancă unde ajunsese *Istoria lumii*, ea îmi răspunsese că a ajuns la... Alexandru Macedonski.

— Cum?! am făcut, tresărind.

— Alexandru Macedonski... a repetat ea.

— Macedon! am corectat-o. Macedonski e un poet român...

— Aveți voi așa un poet... Macedonski?! a întrebat ea în culmea mirării.

Nu mai spun ce-a fost, cum a reacționat Lili când i-am povestit...

Rămăsese o vorbă: *Aveți voi așa un poet?...*

Nu am fost dați afară, fiindcă în 1947 încă nu se dădea, dar tot *eliberați* pentru... *contacte cu străinătatea... cosmopolitism.*

Dragoste de cartier

Un băiat din *Ferentari*, care se îndrăgostise de o fată din *Militari*, zicând:

— Ce-mi place la tine... e că nu ești o pacoste.

— Clar!...

Fata, care îngrijea picioarele domnilor și doamnelor, mi-a explicat.

Că Nelu o place, fiindcă nu-l întreabă niciodată când îl vede umblând cu alta, cine este, de unde o cunoaște și ce neam e – chestii din astea care te omoară cu întrebările.

Și chiar dacă îl prinde pupându-se, nu zice – cel mult... *dacă îi place lui s-o pupe, treaba lor!*

Auziți: treaba nu-i a ei, care este în cauză, orișicât!...

Nimic, ce zice Nelu, aia este. Nu-l gelozește, nu-l bate la cap, că de ce așa și pe dincolo, de ce l-a văzut umblând cu... nu contează.

— Toți banii pe care îi câștigă, mie mi-i dă. Îmi cere cel mult de țigări. Că fumeazăăăă!... Atunci, de ce nu ne luăm

— Vreți să știți. Știți cum este când te iei... se schimbă lucrurile.

— Mai bine așa, fiecare de capul lui. Nu?...

— Așa zice și Neluțul meu că e mai bine. Nu?...

— Spuneți și dumneavoastră, că sunteți om cu carte, nu ca noi.

— Eu am făcut *Arte și meserii*. Nelu... ceva cu mecanica.

— Cum de ne-am cunoscut noi?... Păi, era de Unu Mai... Știți cum e, cald, soare, frumos, – lume, lume...

Ne-am văzut și ne-am plăcut, – gata...

Să-mi facă el curte, să-mi ia flori, bomboane?... Aș, da de

unde... Mă ia cu niște mititei... cu două sticle de bere. Ca băieții! Mă trata ca pe un băiat... Am vorbit de Rapiduleț... de nu știu care antrenor – așa a început...

Și dacă ne luăm noi?... Nu v-am spus cum e cu luatul?... Nu te bate la cap, nu mă bați la cap... Păi, nu?... Așa că stăm așa cât s-o mai putea. Restul, vedem noi! îmi văd de treabă cu pedichiura mea...

Voroneț

Voroneț. Covorul zodiacal. Dumnezeu în mijloc. Patru îngeri de o parte și de alta. Strâng covorul, îl rulează.

Asta simbolizează Sfârșitul Lumii...

Timpul s-a terminat. Singurii care rămân sunt cei doi îngeri militari, Mihail și Gavril, care veghează Neființa.

Nimic nu mai este. Reprezentația s-a terminat...

Animalele care au sfâșiat oamenii, resturile acestora, membrele rupte din trupurile lor...

Infernul, o dungă roșie. Dracii din vămile văzduhului care împiedică oamenii să se înalțe la ceruri.

Contractul diavolului cu omul, după izgonirea lui din Rai...

Păstrăvi pe marea din care învie înecații. Thetis ține în mână o jumătate de corabie naufragiată.

Un râu de foc curge de la picioarele lui Iisus. Râul este populat de păcătoșii care zbiară fără să fie auziți.

Balauri și draci... Raiul este destul de plictisitor... Avraam, același Iacob... țin în ștergare moldovenești pe cei dreپți... alături de fructe, pomi exotici... Culori vegetale...

Ce gând îți vine în minte despre poetul țării voastre?...

Eu nu mă încumet și spun:

Fiecare popor are poetul pe care îl merită. Nu trebuie să fie un popor mare-mare.

Ajunge - zic - să fie așa, mic, neambițios și să-i placă natura... *Codrul*, adaug. *Codrul verde... frate cu românul*, precizez.

Și mai zic că acel popor nu merită un mare poet. Așa... ca Shakespeare... Goethe... ci tot un fel de Eminescu al naturii, al ramurilor bățând în geam... Un poet al

Luceafărului rece, indiferent, nemuritor...

Fotografi de la televiziune țărănesc grăbiți din aparatele lor, înregistrând și spusele acestea – în timp ce copiii se adună în jurul nostru – unii dintre ei jucând cărți, nu din *alea...* ci cărți de jocuri copilărești... *Păcăliri*, *Capra cu trei iezi*, *Scufița roșie* ademenită de bunicuța feroce, în care s-a deghizat lupul cel rău...

Jurnal intim

11 ianuarie 1957. Sunt unii oameni slabi, fără de voință, a căror inteligență, contrazisă de absurditățile inteligenței, se refugiază într-o lume ideală, abstractă.

Oamenii aceștia nu mai trăiesc, propriu-zis. Dezamăgiți, mistuiți de un dor nelămurit, visând armonia unor ceruri de cleștar, ei se învârt în jurul unei singure idei cu impasibilitatea unui astru mort.

*

Plin de planuri, mă simțeam greu, apăsător, tras înapoi și născut de ispite, prea plin sau prea gol, fierbând, trepidând, abia așteptând nu știu ce clipă când eliberarea avea să se reverse într-un dezgheț vijelios, de nestăvilit...

*

Două categorii de scriitori. Prima, cei ce pun preț pe meșteșugul literar, invenție etc. A doua, cei pentru care literatura este instrument de cunoaștere.

La prima mă gândesc la Petru Dumitriu. În literatură, se produce un proces de osificare – deasupra actului spontan al creației, pururi mobil, se așterne un țesut mort, *literatura*: poncif, șablonul, imitația, automatismul, locul neapărat comun...

Impresia de veridicitate pe care ți-o dă o pagină de Marin Preda sau Petru Dumitriu, de apucare a realității în toate

articulațiile ei...

*

Respira rar, gâfâind, te făcea să te gândești la aerul care îți pătrundea în corp, ritmic, cu regularitatea unei pompe aspiro-respingătoare.

Îți revela brusc precaritatea mașinii omenеști, care, fără de acel element subtil ce se strecura pe nări, mișcând firicelele de păr din nas, în gură, făcând să vibreze mucoasele umede, roșietice, s-ar fi prefăcut într-o masă inertă...

*

Dacă mă pui să jur, înseamnă că n-ai încredere în mine, pe orice aș jura, înseamnă că poți crede că sunt în stare de orice.

Teoretic, deci, fii sigură că te-am înșelat – (și tu ești sigură de acest lucru în sinea ta).

*

P.S. Am pus ca titlu *jurnal intim*, ceea ce sună altfel decât celelalte... *Memorii din când în când*, apărute, în care explicam alegerea făcută, asupra căreia revin...

În AVERTISMENT notam: „L-am numit astfel (*Memorii din când în când*), întrucât un jurnal în înțelesul obișnuit al cuvântului m-a preocupat mai puțin decât o stabilire cvasicronologică a ideilor, lecturilor, întâmplărilor: o biografie cărturărească, mai curând, mai important pentru mine și pentru felul meu de a fi...

Sau: nu voi fi dus eu o existență civică plină de fapte cutezătoare... care să merite o consemnare riguroasă în felul consacrat?

S-ar putea. Oricum, după cum reiese chiar din mărturia *O disidență mentală*, s-ar părea că acesta este adevărul...”

Răsfoind caietele foarte vechi, unele ferfenițite, în ultimul timp, după cele trei volume de memorii apărute, constat... aud, de fapt... susurând un nou izvor, ce părea sleit... îmi dau seama că am omis multe lucruri, pe care le socoteam nedemne de a fi publicate. Nedemne, din punctul de vedere al celorlalte trei volume apărute și în care mă preocupa mai mult o biografie intelectuală.

De pildă *Note cu femei din '58*, publicată la sfârșitul anului trecut, o socoteam sub nivelul impus mie.

Iată că nu știm niciodată ce suntem... cine suntem... și cine este, poate, mai interesant, pentru cititor.

Astfel încât – cât mai găsesc surse, ce mi se păreau inferioare, ori chiar uitate în însemnările mele făcute la întâmplare, surse binevenite – le reiau...

„General Motors”

Neantul făcut din evenimente gălăgioase, din infrasunete... pe care nu le auzim și pe care doar elefanții... pahidermele, le percep cu unghiile labelor lor grele călcând pe pământ, de la mari depărtări prin junglă. Sau din suprasunete, pe care nu le auzim de înalte ce sunt, și care ne asurzesc. În orice caz, neantul, un receptacol de fleacuri gălăgioase pe care urechea noastră nu le prinde... E dimensiunea, ori subdimensiunea, anormală, felului nostru de a fi, de a suporta... Neantul, discurs politic interminabil cu ovații neîntrerupte. Sau îngheț total după o execuție... Sau fanfară intonând unul și același marș glorios... Sau... declarație de amor în limba urdu... Sau Wehrmacht-ul intrând în cadența pasului larg deschis trântit pe asfalt și în ropotul tobelor și fanfarelor sub Arcul de Triumf, în 1940...

*

1970. Raionul de partid, nu departe peste drum de care se află catedrala catolică. Dangătele clopotelor grele acoperă discuția membrilor de partid. Toți tac. Surprinși. Și li se atrăsese atenția ăloră să nu mai bată clopotele... Dar este sărbătoarea lor mare de Paști... O dată, mai merge. Membrii de partid se gândesc în acest timp... Unul ia cuvântul și propune ca de aici înainte să se interzică de tot punerea în mișcare a clopotelor... Altul, mai isteț, zice că unei case poți să-i interzici, unei biserici nu. Când o dărmă, e altceva... Se dărmă – și gata. Cei mai mulți par seduși de

logica aceasta. Stau și rumegă în sinea lor. Se aude vibrând lung ultimul dangăt, ca un punct. Se reia citirea raportului.

*

Faleză cu radar. Căpițe de fân înșirate. Trei vaci elvețiene bălțate, maro, cap alb, genele albe și ele. Coasa, fără limba ei de oțel, cu un mâner ca un deget de lemn îndoit, sprijinind o cracă înflorită de corcoduș.

*

...Mă gândesc la rafinamentul, educația, la bună-creșterea Marietei... mânca doar *ciugulind...* și mă învățasem să *ciugulesc* și eu... să mănânc delicat ca păsările... ceea ce nu se potrivea deloc cu foamea... cum mâneam noaptea, după îmbrățișările înverșunate... ușa frigiderului „General Motors” o redeschideam... zumzăitul lui continuu se oprea, scoțând un pocnet... un dârdâit electric... și mă gândeam la coșmelia cu pepeni de lângă Caracal, unde făcusem milităria... la pepenii bostănăriei și cum într-o duminică mă culcasem cu o țărancă tânără... și cum și băiețelul ei dormea lungit peste pepenii verzi... peste lubenițe, cum le ziceau oltenii... și cum un pepene de dedesubt se rostogolise și Săftica... așa o chema țipase *aoleo, copilul... mi-l omoară...* și o liniștisem întrerupându-mă... Era un pepene de sub noi și zeama lui cleioasă dulce se amestecase cu a trupurilor noastre tinere și pline de viață... la asta mă gândeam eu pe când mă legănam cu Marieta în casa ei bogată din cartierul select bucureștean în timpul foametei din 1946... ea având frigiderul încărcat de bunătăți... și ea, țin minte, clănțănea înfrigurată și șoptise nesățioasă... istovită... abia mai bâiguind... tu... *satisfiediove... unsatisfiediove...* ce îi spusese eu înainte de... versurile lui T. S. Eliot, pe care le știam pe de rost de

la un coleg care făcea engleza... *The torment of unsatisfied love... the greater torment of satisfied love...* chinul dragostei nesatisfacute... chinul și mai mare al dragostei satisfăcute... era la început de tot T. S., când nu apucasem să-i recit versurile lui și când ea spusese încântată că fac *atmosferă*... și Marietei îi plăcuse mult și mă pupase ea prima, ca un premiu... era o femeie fanată oarecum, dar nu cine știe cât... trecută puțințel, așa că frigiderul îi cunoștea experiența... clănțănitul des din dinții ei mărunți când frigiderul scoțând un mic pocnet și dârdăitul lui electric se oprea din zumzăitul său și care aproviziona foamea și mai nesăturată și satisfăcută foamea... foamea...

Un personaj...

Unchiul Eddy, căruia i se spunea așa de la Eduard, evident, și Mereuțeanu, ardelean fiind, din Mereuți – tatăl său, cunoscut avocat de stânga? fusese un băiat răsfățat, născut înaintea celui de-al Doilea Război Mondial.

Tânăr, frumos, înalt, voinic, cu părul castaniu tuns scurt – un castaniu spre blond, pe care îl răsucea mereu-mereu, inele-inele, cel mai des cu degetul arătător drept, purtând pe inelar o splendidă camee prinsă sub încheietura degetului cu un arc de aur lat. Astfel avea în jurul capului – din cauza acestor inelușe, făcute în momentele lui de meditație și de adâncire în gânduri – un fel de coroniță de premiant, care nu trecea de borurile pălăriei sale tiroleze. O slăbiciune a lui (până ce fusese primit în partid), ultimele clase le făcuse la Viena, unde stătuse vreo patru ani trimis de ta-su. Era și motivul pentru care, reîntors în România, sub dominația sovietică, avusese de pătimit, deși faptul că era român, că tatăl lui era de stânga și că în 1946 venise în țară de bunăvoie era un argument pentru patriotismul și intențiile sale cele mai bune...

La ruși, se știe, asta nu merge. Dar faptul că vorbea bine limba germană, precum și darul pe care, cert, îl avea, de a scrie... îl absolviseră în cele din urmă de bănuieli... Până când, repede, prin anii '60, fermecător, plin de calități, cum era, și introdus în lumea nouă – politică ar fi prea mult zis –, lumea simplă, mitocănească, neștiind nici să țină o furculiță în mână ori să apuce un pahar... În fine, față de toți aceștia,

el, Eddy, era un tip de proletar îngrijit și cu maniere, totuși.

Până prin 1967-68 făcuse o frumoasă carieră de jurnalist. Scria bine, repede, frumos, cu citate dese și mai rare din clasicii marxismului. (De Lenin pomenea mai rar...) O vâlvă fusese anul evenimentelor petrecute în Ungaria, noiembrie 1956, când scrisese primul său articol contra revizionistilor maghiari, primul și ca dată a apariției. De atunci fusese băgat în seamă și începuse urcușul...

În 1971 fusese numit secretar de ambasadă în Berlinul de Est, RDG. Apoi, corespondent de presă la Viena, la Roma. Numele său era acum cunoscut în mai toată Europa. I se zicea... (un nume american, de epocă, celebru) - „de la București”. Cutare (americanul) de la București!... Nu accepta să fie criticat de alții. Doar el avea acest drept și de aceea el, ca inventator al atâtor povești despre alții, ajunge să se povestească numai pe sine...

Stăpânit de o veșnică remușcare, ale cărei motive el le interzicea altora să i le spună, numai el având dreptul - numai el! - să se autodenunțe...

În ziua aceea era proaspăt venit de la Viena și se adunaseră o groază de prieteni, admiratori, să-i sărbătorească succesele, în sala unui mare hotel din centru, unde, după ce el luase cuvântul, încet-încet începuse să se răspândească un miros fetid care creștea, creștea, în timp ce Mereuțeanu vorbea, oarecum crispat, palid și cu o dicțiune anevoioasă... Ceva insuportabil. La un moment dat se opri și începuse să-și facă în cap, ineluțe-ineluțe, părul pe care și-l păstra și acum tuns scurt, cu acea coroniță din jurul capului, înconjurându-i-l asemeni unui cerc de inele, acum mai stinse la culoare, lăsând să se vadă locul unde se apăsa șapca proletară... Pe degetul arătător, tot mai purta cameea prinsă la încheietura degetului de un

arc lat de aur.

Erau singurele lucruri din înfățișarea sa care, curios, rezistară unei deveniri prăpăstioase...

Mirosul acela fetid sporea. Lumea strânsă în sală ducea batista la nas, femeile și cei ce purtau asupra lor acest semn al unor purtări apuse... Eduard Mereuțeanu cu amândouă mâinile în cap, răsucindu-și inelele întărite de sudoarea ce-i acoperise și obrajii, era un rege cu coroniță pe cap, ce părea la locul ei și peste moartea ce întârzia puțin să vină și să-i cuprindă întreg trupul, neîmbătrânit, dar care se dovedise incapabil să facă față unui rău, văzând în jur altă realitate, alta decât cea eternă și, oarecum, transcendentală.

Ca la Rovine

Prima victorie românească la rugby împotriva Franței - 15-10 - a avut loc în ziua de 14 noiembrie 1976.

Am văzut meciul la televizor. Ceva istoric.

Ziaristii francezi care au fost de față au scris după aceea că românii prea se omorâseră cu firea, luând totul foarte în serios, ca și cum s-ar fi bătut pentru soarta țării lor, uitând că poporul franțuz are zicala cunoscută - unică în lume: *à la guerre comme à la guerre*. Pe care ne-o traduseserăm și noi, zicând... la război ca la război. E drept că ceva mai scurt - și parcă noi o făcurăm!...

Să le imputi românilor că luptă pe viață și pe moarte... ca la Rovine. (Sau ca turcii, bunăoară, la campionatul de fotbal din 2008.)

Dacă acum noi suntem cunoscuți, după acel eveniment sportiv, toată lumea știe că noi suntem cei care făcurăm 0-2, cu Olanda, când ea s-ar fi lăsat bucuros bătută de noi, numai să fie scoasă Italia din grupă, pentru ca să nu o mai aibă de rivală. Cu noi ar fi fost altfel...

Iar noi, care atât trebuia: să împingem mingea în poarta lor... că ne-ar fi lăsat... nu am fost în stare să-i batem, spre mirarea olandezilor, care, văzând situația, nu au avut încotro și ne-au băgat două, la rezezeală, scăpându-și de la eliminare marii lor inamici, italienii.

Români blegi!... Ne râseră până și curcile.

Spiritul de joc, la rugby, este cu totul altul. Și asta s-a văzut la 14 noiembrie 1976. Când franțujilor li se făcu frică de noi... Frică de români!...

Acum, dacă vrei să vedeți cum arată un antrenor de fotbal care instruiește echipa noastră, nu avem decât să vi-l punem în față pe cel cunoscut, – un fudul, un rău și-un viclean, mitocosit, pe metru pătrat...

Dacă îl vom avea pe același antrenor și la mondiale... Nu mai descriu meciul istoric faimos... Uimirea francezilor în fața iureșului fantastic al românilor, când le înghețase pe buze... *Allons enfants de la patrie*... — care te scoală și din morți...

Luptam îndârjiți, ca la Mărășești... Rovine... legenda noastră națională.

Scrisesem – scriam despre filmul lui Cousteau – ca somonii spre lacul Frazier din nordul Alaskăi, ca să-și depună icrele – mingea țuguată, eseul, pe linia din fund a terenului...

Să te zbați cum arată trupurile lor roșii de icrele ce le poartă pentru a le lăsa să cadă în fundul apei – supti, scofâlciți, desfigurați de atâta abnegație, sărind peste cataracte, împotriva curgerii năvalnice a apei, înfruntând urșii care pândesc pe margini să-i înhațe din zbor...

Elanul biologic al somonilor mâncați de ciuperci, cu mîzga lor albă în bot, agonizând, după ce și-au îndeplinit misiunea...

*

Să fii somon. Să ataci ca un somon! Să facem o echipă de somoni intratabili.

Să cunoaștem și noi noblețea efortului și răsplata finală a victoriei dobândite...

Reîntoarceri

...Dispun de un text la dictarea lui Nego, purtând data de 16 mai 1976.

O singură pagină. În care e implicat în fața organelor Securității, *spre mirarea acestora*; din care pricină *nu fusesem arestat*. Pentru că Nego îmi luase apărarea înaintea lor...

Datorită lui, mă lăsaseră liber.

Nego avea să-mi relateze *circul* pe care îl făcuseră securiștii *amuzăți* de pledoaria lui în favoarea mea, pe care o ținuse în fața lor, obișnuiți să audă cum își toarnă prietenii acuzați la presiunile anchetatorilor, pârându-și confrășii numai să scape ei...

— Faptul că nu te vorbeam de rău... că te apăram, îi înveselea...

— Nu cumva te-oi fi culcat cu el?... îl întrebase unul, cunoscând năravul lui Nego.

Dar el îl pusese repede la punct:

— Cu cine?... Păi, el era ăl mai mare umblăreț cu femeile...

Adică eu: așa m-ar fi lăudat.

A fost, în acea anchetă, cum spun, veselie mare... Iar Nego povestea ca și cum s-ar fi aflat într-un cerc de prieteni...

— Unii par cumsecade... Sunt printre ei oameni și oameni – spunea despre anchetatori. Nu erau niște troglodiți, aveau și umor.

Revenind la tot ce am scris în *Memoriile* mele – lucru pe care îl consider, probabil, important, de vreme ce mă reîntorc mereu asupra lui...

Nego mă luase, prietenește, cu el la una dintre întâlnirile cu Noica.

— Unde nu se făcea politică, după cum precizam stăruitor la proces, ci doar se asculta muzică și se comenta un manuscris al lui Constantin Noica, *Anti-Goethe*.

Acum, ce i-o fi venit filosofului român să-l atace pe autorul lui *Faust* nu înțelegeam. Nu fusesem de acord, la cenaclu, cu părerile gânditorului...

Eram de partea marelui poet german, un apolinic...

Nu prea erau destui de partea aceasta... Dar, în sfârșit, așa eram eu, un clasicist. Cum poți fi un anti-Goethe?... Un anti-Shakespeare?... Și apoi, abia isprăviserăm războiul cu nemții... La Noica era o formă de creștinism oriental, neo-ortodoxie... gândiristă, cultivată pe vremuri de partidele de extremă dreapta...

*

Ducându-mă la Paris, îi făcusem o vizită lui Emil Cioran. La despărțire, venind vorba de Noica, mă întrebase ce mai face. *Tot cu sentimentul paraguayian al ființei?...*

— Tot! răspunsesem...

A râs mult și a repetat, umflându-și vorbirea:

— *Un sentiment paraguayian al ființei...* El, care era un raționalist nemilos...

*

Culmea e că, mai târziu, Noica, după arestare și fiind lăsat să meargă la Paris de regimul comunist, ultranaționalist, îi năucise pe românii de pe malurile Senei sprijinind fără să vrea naționalismul delirant al lui

Ceaușescu, care se potrivea în linii mari cu filosofia gânditorului nostru...

Românii... Parisul... rămăseseră cu gura căscată.

Dacă și Constantin Noica!... în fine.

Întâmplarea făcuse să nu mă fi dus la cenaclul lui Noica în ziua în care se vorbise despre un jurnal pe care Nicolae Balotă ar fi vrut să îl trimită la Vatican – aveam să aflăm mai târziu.

Știu de la Negoțescu că un călugăr catolic, clujean, îl turnase pe Balotă, scriu asta și în *Memoriile* mele, cum coreligionarul îl dăduse pe mâna securității.

Tot de la Negoțescu am aflat povestea jurnalului – text lăsat mie în custodie și care va fi publicat mult mai târziu.

Securitatea știa deci că eu habar n-am avut... Nu fusesem de față în timpul așa-zisului complot. Altfel...

Dar, despre aceasta scriu și în aceleași *Memorii* care, în ciuda aerului lor teoretic sau de exerciții de proză, conțineau uneori și momente atât de teribile și de tensionate, scăpărând în pâcla vremilor.

Lectura, ca a doua viață

Lecturi de altădată

27 august 1957. Vânătorul Grachus din *Colonia penitenciară* a lui Kafka:

— Cum, nu sunteți mort?...

— Da, dar într-o manieră...

*

Funcțiunile sociale dezumanizează. Organizarea cetății nu poate fi adevăratul, ultimul Scop. Ea poate fi, cel mult, unul dintre ele, pentru realizarea personalității pluridimensionale a ființei omenești.

Omul nu este inginerul... mecanicul, el e doar acela care-l face pe inginer, pe mecanic, care nu pot absorbi întreg omul.

Omul lui Kafka aruncat în lume este o condamnare la moarte cu amânarea revocabilă...

*

Una din temele filosofiei existențiale franceze: *La vérité contraire à la morale...* — adevărul contrar moralei – ideea unei justiții reale, nu bazată pe morala convențională.

Vezi *Recviem pentru o călugărită*.

*

Metastază. Figură prin care un orator pune pe seama

altuia ceea ce este forțat să mărturisească.

Termen preluat de etapele unei boli tragice.

SEMAËS – îngerul iudaic decăzut, având douăsprezece aripi...

*

Un retor vorbind repede, fără ca vorbirea lui – printr-un fel de exasperare a neputinței de a exprima totul – să se transforme într-un fel de litanie ininteligibilă, într-o radiație fizică, cum emană un corp hiperîncins căldura. Sau vorbele își pierdeau substanța, devenind doar o emisie sonoră, *un crépitement de flammes...* un trosnet, un pârlit de flăcări...

Super-morbidețea lui Nietzsche. Tragedii nu va produce decât pesimismul ultra, decât paradoxul... Marea înflorire și exuberanță, vitalitatea, grecii din Antichitate, Shakespeare, secolul elisabetan, ca al lui Pericle.

Epocile de împăcare socratică sunt un semn al decadenței, al inteligenței decadente, iar Epicur, cu a lui serenitate morală, nu este prielnic tragediei.

Numai dionisiacul o face posibilă.

Dacă morala cade, lumea nu mai poate fi justificată decât estetic. Morala ar fi, așadar, o voință de negare a vieții, un instinct secret de aneantizare, un principiu de ruină, de decădere...

Puterea estetică a Naturii. Originea Tragediei.

*

Principium individuationis – principiul care îl face pe om să nu se uite pe sine, să fie distinct de natură.

Dionisiacul anihilează principiul, dar omul, individul subiectiv, se uită atunci pe sine, prins în mrejele unei beatitudini turburi...

Natura titanică și barbară a spiritului dionisiac.

Lecturi repetate și deviate..

Les deux Magots este una din cafenelele mari ce se înșiră de-a lungul Bulevardului Montparnasse, unde lucra Sartre, iarna, punându-i-se, ca nu dărdăie, și un godin special...

De obicei – scriam – avea pe el o blană portocalie, ca a agenților de circulație, – filosoful dirijând în acea perioadă circulația ideilor – glumeau ziarele vremii... La vreo două sute de pași de această cafenea celebră se află Biserica Saint-Germain-des-Pres, unde, în dreapta, cum te uiți la altar, este depus într-un sarcofag Descartes, al cărui trup de bronz stă culcat deasupra cu o carte în mână...

Nu cred că citește *Discursul asupra metodei*... Dar nu îmi închipui altă carte...

Astfel că, în compania excelentului critic român ce trăiește în Franța, Mircea Iorgulescu, aprinzând amândoi câte o lumânare ortodoxă și închinându-ne, cum facem noi în Răsărit, de-a-ndoaselea, față de papistași, murmur în loc de rugăciune: LE BON SENS EST LA CHOSE DU MONDE LA MIEUX PARTAGÉE...

Dar nu asta vreau să spun cronologic... Vreau să spun că biserica aceasta, care e de fapt o catedrală, este lăcașul de cult al lui Saint François d'Assise, născut la 1182, decedat la 1226, venerat și astăzi, când devine CEL MAI DE SEAMĂ ECOLOGIST AL PLANETEI NOASTRE, având în vedere păsările... Repet, deviez puțin...

Știu că, biserica luând toți sfinții la rând, în mod democratic, azi, pe poarta masivă de la intrare e scrisă biografia lui San Francesco din Assisi – italienește – și

restul...

Eu aleg și citesc pe ușă discursul pe care sfântul l-a ținut păsăretului adunat – nu la congres, ci strâns acolo după niște firimituri. Îmi place ce scrie pe ușile grele ale marilor lăcașuri.

Așa, am stat aproape un ceas, citind ce scria pe *Poarta germană*, istorică, Luther...

„Dragi Păsări, (cuvânta Sfântul)

Preabunele noastre surori,

Dumnezeu vă tine în viață, fără ca voi să semănați și să secerați vreodată, El vă dă și izvoarele, și pâraiele unde să vă potoliți setea, vă dă și coline și munți în care vă adăpostiți, și arbori înalți în care să vă faceți cuiburile, și pentru că nu știți să coaseți, nici să vă împlețiți straiile, vouă, și odraslele voastre...”

Aici filmul se rupe... O îmbulzeală de credincioși la ușă, așteptându-l pe sfântul lor, care a și venit, adus de un preot tânăr și frumos, să lipească hârtiile respective, înlocuindu-l pe reprezentantul păsăretului convocat...

Mă enervez deodată, naiv. Ce v-a apucat?... Mă adresez preotului, românește. Văd că el lipește alt sfânt... Unul de care nu am mai auzit; fiindcă sunt – ca-n Parlament – și din aceștia...

Ca să produc oarece scandal, întreb: când îl pun și pe Descartes?...

Un zâmbet aproape ironic se așterne pe figura de vedetă Cinecittà a preotelului – înțeleg că nu au pe listă niciun sfânt Descartes, să țin minte...

Și am ținut minte până astăzi. Nicio biserică din lume nu este a marilor gânditori, oricare ar fi ei și de orice neam...

Dimineața, la etajul al șaptelea, unde locuiesc, presar firimituri pe pervazul de la bucătărie; și de multe ori mă gândesc la Sfântul din Assisi și la ideea lui – ecologistă! – să n-avem vorbe; și care, într-o zi, în viitor, va produce o Revoluție în lume, în natură, preschimbând-o într-o

UNITATE A LUMII SAU A NATURII ÎNSEȘI și în care bunul-simț cartezian va fi singurul lucru ce va fi cel mai bine distribuit, mai mult și decât... voia, a vrut, comunismul cel mai utopic, cu bunurile pământești, fără susținerea de bază a celor doi – autorul DISCURSULUI ASUPRA METODEI și celălalt, AUTORUL CUVÂNTĂRII ADRESATE ÎNARIPATELOR PE LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI AL DOILEA AL EREI NOASTRE, numită creștină.

Teama ca noblețe

Italianii sunt ca drapelele în vânt.

Ca preludiu la ideea de teamă...

Diverse genuri de a-ți fi teamă: grade – o ierarhie.

Teama animalică... Teama de Dumnezeu. Teama de autorități. Teama de tine însuși.

Este o stare ambiguă; mai jos, oarecum diferită decât frica, mai aproape de animal și, în general, de reacția fizică directă a omului neevoluat destul.

Pe când *teama* e mai cerebrală; se adresează intelectului, ca afect.

Tare mi-e *teamă* că nu înțeleg care este scopul...

Sau *teamă* mi-e că nu voi fi bine înțeles...

Sau... *Time o danaos et dona ferentes...*

Mă tem de greci chiar și când aduc (fac) daruri... *Eneida* lui Vergiliu.

Verbul latin pe care l-am moștenit, ciudat, de la romani, niște duri, – *timeo* spune destul, ca să-l distanțezi în orice vorbire de cuvântul *frică*, mai... fizic...

Sugerând starea, reacția zoologică...

Spu, când ești îngrozit... MOR DE FRICA. Nu merge... *mor de teamă*.

Ori *mă tem* să fluier... (unde vreți).

Nu poți zice: mi-e frică să fluier (idem)... Afară doar dacă a fluiera nu a devenit o interdicție gravă, mortală... care să-l trezească din somn pe un tiran, când doarme.

Mă tem de un lucru... — spui și pe față ți se și așterne un nor, o neliniște.

Nu ca atunci când zici... mi-este *frică să nu...* ca atunci când aproape îți vine să dădâi sau trăsăturile feții se strâmbă...

Ori, dacă ceva lipsește din ce ai enunțat, vrând să conturezi ceva adevărat, spui, iarăși, *mă tem*, îți exprimi această stare de nesiguranță, că nu ai fost exact, că nu ai formulat cum se cuvine lucrul pe care îl socotești cel just.

Și o seamă de alte... ambiguități.

Te temi, așadar, nu... că îți este frică și tremuri din cauza acestui lucru... Deși, în unele cazuri, se poate. Când pleci de acasă și îți aduci aminte pe drum că ai uitat robinetul deschis la maximum în baie și nu-i nimeni care să-l închidă.

Atunci te apucă groaza. Dar astea sunt întâmplări excepționale.

În fine, o noblețe poate să capete uneori și sentimentul pe care îl exprimă teama ta – să nu fi spus ceva sau să nu fi scris un lucru, ceva necuviincios, pe care nu ai cum să-l mai ștergi, el intrând definitiv în subiectul respectiv, devenind o observație *inefasabilă*.

Nu ajunge, când te temi, să nu se producă una ca asta...

Dar mai există o coardă... o strună secretă, care să scoată în mecanica, în mișcarea pianului, să-l facă să răsunе... un de minor plin de noblețe...

Englezii, în vorbirea lor, folosesc des acest *mă tem*, *I'm afraid*, din politețe, să nu-și contrazică partenerul, făcând o afirmație. De exemplu, zicând că cineva *nu vine*, ei spun *mă tem că nu vine*: *I'm afraid, yes*.

Sau... la *mă tem că vine* – *I'm afraid, yes*.

Deși, în engleză, din cuviință, totul se atenuază, felul de a afirma ceva devine precaut – nu ca la mulți români, care o zic de-a dreptul.

Noblețea, în Anglia, e, câteodată, o formă de ipocrizie.

Cenzura... în integrum

În Antichitate, istoricul lăsa să treacă timpul „urilor proaspete încă”, spre a trece mânia stăpânilor și, abia ele trecând, se eliberau și puteau să scrie despre faptele adevărate...

Tacit a spus-o, notând vremea imposibilă a „urii încă proaspete”. Care, în viitor, avea să rămână observația capitală în scris... Ne referim la cel istoric, în orice istorie, până la... Stalin, cea mai cruntă perioadă a totalitarismului. Cu Hitler, acest tip de cenzură totalitară avea să ducă, de exemplu, la distrugerea culturii iudaice și la promovarea triumfalistă a ideii ariene.

De la Inchiziție, oarecum mai îngăduitoare cu literatura de ficțiune, intratabilă până la arderea pe rug cu tot restul, veni, în secolul douăzeci, *totalitarismul*, pe care unii dintre noi l-au trăit.

Se poate vorbi de... o *cenzură... în integrum*. Se cenzura o istorie a unei societăți trecute și care trebuia condamnată cu o altă istorie, victorioasă la începuturile ei și care trebuia susținută, sprijinită în orice chip, până la nesocotirea celor mai vechi și mai incontestabile realități...

Ce să mai discutăm! Cenzura... *înlocuia... excludea*, pur și simplu, una pe alta, convenabilă.

Orașele țării abia se născuseră. Brașovul nu era Brașov ori Kronstad, ci *Orașul Stalin*, după cum Cetatea istorică a lui Petru cel Mare devenise *Leningrad*.

Nu se mai umbla cu târnăcopul. Se muta totul cu Caterpillarul.

A fost un vis urât. Câți ani să fi avut, în epocă, V. Putin?...

Curenți reci mai circulă prin atmosferă de atunci.

*

Trecem peste realismul socialist. Cea mai *nostimă* cenzură avea loc în secolul al șaptesprecelea. Se depășise de mult inchiziția spaniolă.

Se întâmplase cu o piesă și cu autorul ei, Jean-Baptiste Poquelin, zis și Molière.

Cum să lași, într-o piesă de teatru, replicile unui personaj care spunea pe scena publică. „Și nu-i păcat a păcătui-n tăcere...”

„*Et c'est ne pas pecher, que pecher en silence...*” în lojă fiind chiar regele?... Ce vor zice clerul și oamenii lui răspândiți prin sală?...

E prima dată când se pune problema unei cenzuri, și nu atât regele e în cauză, cât înaltul cler. Nici nu i se mai cere autorului – domnului Poquelin – să facă ceva...

Un curtean se apleacă la urechea lui Ludovic al XIV-lea, atât de fină, și îi susură o idee... ce-ar fi, majestate, să se pună o notă... nu în text: la subsolul paginii – sau să se șoptească din culise, – că, aici... mă rog, acolo... la pagina indicată... *il parle un scélérat...* aici... vorbește un *scelerat*, ceea ce Tartuffe și este, nu-i așa?...

Regele clatină din cap, făcând peruca bogată să azvârle un miros de lavandă royale amestecat cu mătreață, mai prizează într-o nară ceva ce-l face să tușească, – și zice: bine, bine, dar Biserica ați anunțat-o?

— Cum să nu! Dar este posibil?... Richelieu știe, e de-acord!

— E sigur că s-a înțeles?

— Sigurisim, Majestate, de altfel Tartuffe acesta se spune că ar fi... și se apleacă iar la urechea regelui și-i mai șoptește ceva.

— Ei, nu mai spune, serios? face regele. Dar nu l-aș fi crezut atât de inteligent...

— S-a făcut. Mai trebuie încunoștințat și Poquelin, care, dacă aude de rege...

— Da, dar domnul Poquelin nu se va supăra? reia regele.

— Cine, domnul Molière? Păi, artiștii ăștia atât așteaptă; nici pomeneală, Majestatea Voastră, îl onorați. Nu mai spun... și face cu palma un gest, care înseamnă bani.

— Daaa? face mirat regele, n-aș fi crezut, atunci să le mai mărim tantiemele, ceva...

— Nu, nu, ajung, îl potolește pe rege curteanul, să nu-i învățăm, lăsați-i așa, modestia hrănește cel mai bine talentul, a și scris cineva o piesă în genul ăsta...

— Care? face regele, *Avarul*?

— Acela, majestate, da, deși e vorba de viciul avariției, de cei ce nu cunosc valoarea banului, și-l strâng... îl strâng... fără folos.

— M-da! conchide regele și întoarce spatele.

*

Cine știe ce drăcovenii mai pot ieși din capul unui scriitor. Dar trebuie să ai de-a face cu Ludovic al XIV-lea, care să înțeleagă și care să se prefacă jucat de curteni.

Et puis,... acest *et ne pas pécher, que pécher en silence* nu-i rău deloc, dar deloc, se gândea noaptea, în pat, răsucindu-se în așternut Majestatea Sa, după premiera cu *Tartuffe*, cuprins de o criză de insomnie. Deci: „Și nu-i păcat...” dacă totul e făcut în surdină...

Pipoton vorbindu-le lingviștilor idealişti

La cursurile de reciclare, în 1975, mă fac că ascult serios în sala speriată, dar ascult numai cu o ureche, cu carnetul pe genunchi, cu cealaltă atent la vocea mea interioară.

Pe vorbitor îl cunosc! E Pipoton, nervosul, ideologul năvălaș PIPOTON, fala dialecticii pe de o parte ca, pe de alta că...

El face mai întâi elogiul agriculturii sovietice, că importa din America porumb, lăsându-i pe ceilalți să muncească, slăbiciunea lui Hrușciiov, porumb adică, tocmai ce nu suporta Stalin, pentru că... pentru că porumbul ăsta, îmi șoptește demonul meu interior, cere muncă și iar muncă, săparea pământului și altele, pe când ăsta, pământul, trebuie lăsat liber, liber, liber! - martează demonul pornit, concurându-l pe vorbitor, adică pe Pipoton... - stepele trebuie să fie lăsate să crească libere, să dea fân pentru cai, pentru cavaleria sălbatică a lui Gingis-han, idee mongolică de nestatornici; Hrușciiov a vrut mai târziu să dea o pondere mai mare, americană, dar n-a ținut, ierburile perene, ideologia asiatică a lui Stalin, adânc pătrunsă și în tratarea pământului, triumfând iarăși, cu tot cortegiul de consecințe, până și în literatură...

Cerealele, porumbul, cer efort, perseverență, corectarea naturii. Stalin... și asta mergea și în semiotică, nu-i așa?...

Stalin nu iubea cerealele, sursă de bunăstare, libertate, deci spirit critic, democratic deci; el iubea instinctiv ierburile perene, asceza, cumpătarea, domnule, teama, frica, spaima, groaza și celelalte din ierburile perene, domnule, pricepi?... Hrana trupelor de cavalerie, că păpica

o dădeau ceilalți, de pe teren, proaspăt cucerii, amărâții, domnule, păi? Ce nevoie mai era să te spetești pe câmp ca prostu'... (Șah mai, facu Clanc, călărind elefantul Glonț.)

În acel moment, fiindcă nu mai avea chibrit, vorbitorul de la „Ștefan Gheorghiu”, care fuma Kent, țigară după țigară, tăcu, căutând cu privirea prin sală, iar un cursant glumeț, fiind din Dolj, și care lua des cuvântul, văzând situația, sări cu bricheta lui, scăpără la iuțeală și îi dădu foc, realizând asta cu un fel de servilism ironic, pentru că în timp ce se întorcea spre sală, îmi făcuse mie cu ochiul, ca și cum eu aș fi fost complicele lui.

Marxismul profesat zi de zi făcuse din Pipoton, amicul meu ajuns departe, vorbitorul, profesorul cu reciclarea, colegul meu sărac de liceu, cu care mă dusesem prima dată la Crucea de Piatră și pe urmă și la Șanhai, un bordel care nu mai era chiar așa de popular, marxismul, vreau să spun, făcuse din el un orator, un retor nemaipomenit, în timp ce vorbea nu de la catedră, ca alții, ci vorbind și gesticulând la nivelul podelei bine lustruite...

Mai târziu, la ieșire, observasem în carnet că asta venea imediat după Ignățiu de Loyola, iezuitul, și mi se păru că asta se potrivea oarecum cu ce spunea în general sagacele Pipoton... în carnet scria așa: că, dacă vrei să trăiești mult și bine, ca la carte, atunci trebuia musai să ții mereu calea de mijloc... *aurea mediocritas*... nu ca Sfântul Pavel, care adora extremele, aruncând din gură tot ce era căldicel.

Ceea ce, la iezuit, explica tactul, înțelegerea slăbiciunilor omenești din motive prudente, civice, morale, politice – mă rog, să nu forțezi! Cum voia Pavel extremistul. Așa cum spunea Generalul, lucrul dura mai mult, cultivând compromisul.

Dar intensitatea... cea care a cutezat totdeauna, ducând totul și mai departe?

Asta mă depășea. Ca și nota următoare, *De casu Diaboli a Sfântului Anselm*, trăitor între 1033 și 1109.

Plus ce venea mai departe și care nu mă mai interesa: *Res sacra miser...* Cu alte cuvinte, scurt: Omul care suferă este un sfânt.

Pipoton își aprinsese ultima țigară și venea triumfător spre mine...

Cu scârbă și necesitate

Cuvinte descoperite într-un carnețel din anul 1977 plin de note spaniole practice nefolosite, indicații, ca hoteluri, pensiuni, care aici uneori se numesc *hostales*, gen: Hostal Regional, Caile del Principe, sau altul Benaventi, Caile Careteas, unde e și o cafenea. Caretas sau San Jaime, Caile Honoreta, Pension Lepanto, Hostal Residencia și multe altele.

Nu mai tin minte unde am stat, era curat, într-o familie de intelectuali. Și prețurile, – 300 pesetas, 270 pesetas, prețuri de atunci pentru o noapte...

Nu știu de ce le notasem eu atât de sânguincios. Și undeva, pe la mijloc, cuvintele acestea două... *Cu scârbă și necesitate*, iar dedesubt indicația: a se folosi într-o epistolă...

De unde și până unde?... Ce-mi veni?... în Spania! În orice caz, nicio legătură. Era așadar ceva care venea din urmă. O idee care mă urmărise până aici.

Nu era greu să deduc. Primo: cu scârbă, voiam să spun, cu senzația ce o aveam, ce o purtam în mine față de un loc... nu neapărat țară, pe care îl cunoșteam așa de bine și pe care îl părăsisem temporar...

Doi: și cu necesitate, întrucât trebuia trăit în el; oricum, nu aveai cum, trebuia musai să trăiești în el!...

Ai fi putut să te revolți, sigur. Însă cum?...

Deci, privind din Vestul dominat, culmea, de umbra lui Don Quijote, campionul Iluziei, spre Estul unde trăiam eu, în acea parte a Europei, în care se construia acum cealaltă iluzie, politică, reală? nu estetică, vai!... — privind astfel

lucrurile, notasem într-o zi trecând prin Spania, ce notasem eu, literar, vorbind, probabil, ca să mă descarc într-un fel...

*

Cred că eram în trenul rapid Talgo, dincolo de Barcelona, spre Madrid, despre care am mai scris...

Nu notasem faptul în sine, cele două cuvinte arătate, ci altă întâmplare, cea cu șeful de tren, de fapt un oficial mai mare, un fel de jandarm, cu o chivără pe cap, cum poartă ei în operele lor spaniole, și care, din tot vagonul, mă inspectase numai pe mine.

Karin, care ședea alături, lângă mine, spusese tare, românește, după ce inspectorul îmi ceruse să-mi deschid valiza mică, neagră, în care totuși putea încape o bombă artizanală, fin lucrată, pentru un atentat, ca cel petrecut treizeci de ani mai târziu, chiar în gara Madrid...

Așadar, ea spusese românește, vezi, cu mutra ta de terorist, numai când se uită la ochii tăi, din tot vagonul numai pe tine te-a bănuț, vezi? Și să mai spui că râd de tine!...

Așa era. Câteodată, puteam fi luat un terorist! Nu exagera. Numai că eu nu mă vedeam cum mă vedeau uneori alții.

Ca acest jandarm de operetă, nu neapărat din *Carmen* a lui Bizet: era de ajuns o uitătură profesionistă...

Cu cele două cuvinte avute în minte, în capul meu zumzând de idei, puteam trece în acel Talgo – trenul de mare viteză, TGV-ul franțuzesc, – drept un nihilist, un terorist periculos...

Numai să-mi fi văzut mie ochii încruntați, concentrați y y la gândul de a-i aduce lumii o schimbare; lumii văzute *cu o infinita scârbă*, cu pofta de a o distruge privind-o, omul sucidului suprem din mine – cu o imposibil de mutat din loc necesitate...

Astfel păream pe atunci, uneori, ca un revoltat...

Frica..

Recitit *Foamea* lui Knut Hamsun. Delirul în fața celorlalți „efortul de a pluti” în sistemul convențiilor sociale.

Căpețelul de creion pe care eroul cărții îl uită în jiletca vândută la muntele de pietate și pentru care se întoarce să și-l ia, ca să poată scrie articolul.

Funcționarul, care îl întreabă dacă nu mai are ceva în jiletcă...

El ia jiletca, o scotocește mult și adânc. Bravând... Foamea e la fel ca frica. Sau Frica precum foamea.

Trebuie să cercetez. Frica și foamea.

Foamea și frica. Două stări umane limită.

Foamea, ca detresă biologică.

Frica, una psihică. Amândouă generatoare de mari dezechilibre – sau de aranjamente social-politice.

Cu reversul lor imposibil de ocolit, de amânat: REVOLUȚIA!

Identice ca mobiluri ale istoriei și identitare în acțiunea lor literară...

Întâlnire întâmplătoare, prin 1960, cu o prostituată cunoscută și care acum, la vreo patruzeci și cinci de ani, spăla pe jos într-un restaurant, la închidere.

O prostituată care în urmă cu vreo douăzeci de ani arăta bine, fiind vestită și apreciată de trecătorii de pe Brezoianu...

Acum, îmbătrânind, și de mizerie – regimul, schimbându-se – executa o muncă umilă. Ce i-am zis eu cu acel prilej, – câteodată viața este... devine atât de livrescă!... Și,

probabil, eram și oarecum amețit – băusem ceva în restaurant încât, spre a-i face un... bine... Scoțând-o un moment din mizerabila ei stare... îi spusese... „ce bine că faci acum o muncă cinstită!” – Ea s-a oprit cu șomoilogul trântit pe dușumeaua restaurantului și m-a privit urât de tot...

Ce întâmplare, ah! detestabilă!

Un copil de cinci-șase ani și o bătrână, ducându-l pe băiețel de mână. Le iese în cale o pisică. Copilul se sperie.

Bătrâna rostește: „Fugi de-aici – pisică, fugi, că-mi sparii băiatul!”

Repetă fraza aceasta de cinci, șase ori, pe o distanță de douăzeci de metri, tot întorcându-se încovoiată, cu aceleași cuvinte imprimate definitiv în mintea sa, ca pe o placă de patefon.

În timpul acesta băiatul, grav, absent, merge ca o păpușă mecanică alături de bătrână (care se tot agita), ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Scenă absurdă, de șaizeci de ani întipărită și în mintea mea.

Aspectul mecanic – contrastul dintre intenția hazlie, afectuoasă, jumătate defensivă, a bătrânei, proferând vorbele glumeață, și dezarticularea ei în repetiția mecanică...

Aceeași dezamăgire cu cea provocată de un acord înregistrat, plin de o intenționalitate afectivă, a acului diafragmei, pe care-l pietinează, obstinat, accidentul material al înregistrării, uzura...

O noapte de insomnie

De la unu, înainte de a așipi, se derulează în capul meu: *Curiozitatea a ucis pisica* întocmai ca la cinema, *Curiosity killed the cat*. Vorba care s-a prins nu știu cum de mine...

Pare un film. Sau un *policier* în stil britanic. În orice caz, tipic englezesc. Franțujii n-au asemenea formulări; au altele.

Dar cine s-o fi spus?...

Stau și mă gândesc. Nu-mi aduc aminte. S-a făcut aproape trei – încă îmi șoptesc: *Curiosity killed the cat*...

Insomnia se anunță rebelă.

Mă dau jos din pat și încep să mășor odaia. Ca scriitorul acela român de la începutul secolului trecut, care era un mare admirator al lui Napoleon și care avea, la capătul patului, un portret al împăratului.

Stingând lumina, să adoarmă, el se gândise la Bonaparte: „Ai fost mare, dar, oricât de mare, tot ți-ai găsit nașu... Te-a bătut generalu ăla... cum îi zice... na, c-am uitat... cum îl chema, domnule?...”

Și începuse să se perpelească...

Aprinsese lumina, iarăși, privindu-l pe Napoleon de sub tricornul său, zâmbind enigmatic...

Mă rog, așa și-a petrecut eroul toată noaptea, încercând să afle numele celui care îl învinsese – de Waterloo își amintise, pe la cinci dimineața, dar de ducele Wellington, nu.

Până ce, a doua zi, sculându-se și întrebând pe toată lumea, care credea că înnebunise, se întâlnește nas în nas cu Simionaș, tânărul profesor de istorie.

Arăta slab, jigărit, neras, căzut în boală
Simionas îl întrebase ce are, s-a îmbolnăvit?

El spusese că da, că nu dormise din cauza lui Napoleon – și așa aflate, de la Simionas, tăărășenia.

Povestea este veche, de almanah. Numele scriitorului nu-l știu, ci l-am relatat, am pus de la mine – așa, ca să fiu înțeleș.

Dar partea reală și adevărată este că nu știam cine spusese întâia dată *Curiozitatea a ucis pisica*; dacă era un autor și nu o zicere din acelea anonime care fac deliciul unei limbi, cum este și a noastră.

Totuși, propoziția avea altă... tăietură... alt stil – părea construită de un scriitor.

Unul care se topise în lexicul englez. E ca și proza lui Shakespeare. (De pildă, *Bușnița*, fiica brutarului.) Versuri care singularizează, scoase din canoanele liricii, devin simple propoziții, ciudate, cu o compoziție... arbitrară.

Nu-i rostul poeziei?...

Care să fie originea acestei... curiozități care a ucis pisica?... Este ea (și asta vreau să știu) ideea unui autor inspirat? Care, lansând-o, s-a cufundat în vorbirea generală, în folclor?...

Am avut, pe vremuri o pisică, pe care o chema Grete. Era albă, leneșă, tot timpul cu boticul ei roz, reniflând lucrurile ce se găseau în raza privirii ei, însoțită de un scurt mieunat, interogativ.

Știam când îi plăcea ceva, un miros. Parfumurile o făceau să-și dea de zor cu laba peste cap, vizibil deranjată.

Cred că adora mirosul, parfumul de șobolan, duhoarea lăsată în urmă de guzgani. Nu sunt sigur, dar presupun. Dar se enerva și se dădea îndărăt crispată atunci când cineva se stropea prea mult cu Chanel...

Mirosul natural de om îi plăcea lui Grete. Cel puțin cum îi miroseam eu... Stătea minute în sir în brațele mele, introducându-si adânc boticul în subțioara mea...

Olfacția aceasta o făcea după aceea să caște des și să-și

arate cerul gurii sângeri, pe când, se răsfăța.

O curiozitate citeam și în ochii ei albastri-verzui; dar nu mă preocupa atunci propoziția ce nu-mi mai dă pace acum: *Curiosity killed the cat...*

Se crapă de ziuă. Și nu am aflat încă... interesul mortal... acea febrilă amirosire a surselor din jur, care, imprudentă, a ucis pisica...

Căutarea ei prea insistentă... Și fatală.

Nopți de iunie

Abia acum îmi dau seama că vorbele pe care aveam să le aud peste un minut, două, le reținusem tocmai datorită acestui fundal de tăcere, când tancul din față nu mai încearcă să folosească poziția înaintată.

Stă pe loc. Duduie din motoare. Scutierii prind curaj. La fel soldații, din spatele tancurilor, purtătorii găleților cu apă, pentru orice eventualitate.

*

Totuși, mi se pare ceva comic. Dar cuvintele rostite de tânărul acela îndrăzneț, fraza lui deloc pătimășă, deloc vulgară, strict literară.

Vreun student, desigur. El se rupe deodată din mulțimea îngrămădită la răscruce, trece de ea pe Calea Victoriei, singur, pas cu pas.

Avansează între hotel și Delta Dunării pe calea pustie. E ca și scara nimănui.

Beligeranții se privesc între ei. Flăcările abia mai pâlpâie. Băiatul înaintează încet, printre ele, cu mâinile dezlipite de corp, ca-n westernuri, ca să le arate, probabil, celor din față, spre care se îndreaptă, că nu are nicio armă.

*

Era un băiat destul de scund. Care mergea decis, deși cu o anumită prudență. Mai ales din cauza cioburilor de sticlă

pe care călca și care îl făceau să se dezechilibreze... așa că, mergând, mersul său scotea scrâșnete stridente.

S-a apropiat de blindatul din față.

Nu-i mai văd figura, fiind atât de aproape de tanc. Îi văd doar creștetul capului descoperit, tuns scurt.

Așa că, mergând scoate aceleași scrâșnete stridente.

Aflându-se el în poziția aceea, chiar sub fereastra etajului șapte de unde privesc, îl aud de sus, zicând după o pauză mică în care apărătorii, plus soldații dindărăt cu gălețile, se clătinaseră uimiți: ce o mai fi și cu ăsta? Și de ce o fi venit singur spre noi, o fi înnebunit?!...

Băiatul tace câteva secunde bune. Pe urmă rostește calm, fără să se răstească... o spune răspicat, deși cu o urmă de dispreț în glas:

— Patria... nu sunteți voi, băi!... Patria suntem noi! Și, întorcându-se, i-a arătat pe ceilalți, din urmă.

Un ofițer, după uniformă, că se vedea bine, toate becurile ardeau, zice corect, articulând autoritar:

— Du-te, măi băiete, acasă!...

Ca și când ar fi prins curaj de la superiorul său, un soldat de alături sau vreunul din purtătorii găleților cu apă caraghioși, spune repede, dintr-o suflare și pe tonul cel mai popular, pe care îl auzim zi de zi cu toții pe stradă:

— Du-te, bă, în mă-ta, acasă, n-auzi?!...

*

Pe băiatul acela, făcând atâta caz de patria lui și cu atâta mândrie, și sfidând în același timp pericolul, nu-l voi uita niciodată.

Acum, când mă gândesc la el, parcă ar fi un personaj inventat, o ficțiune dintr-o carte.

E ce s-a petrecut în mod real în noaptea de treișpe/paișpe iunie 1990, sub fereastra apartamentului meu de pe Victoriei, la etaj, peste drum de Hotel Bulevard.

Dobrogea clasică

De la turceasca... Tulce... loc numit de geți Aegyssus (romanizat), Dunărea, întâlnind vechiul lanț muntos hercinic, o ia decisă spre mare, lățindu-se acolo și făcând Delta.

De pe una din cele șapte coline ale cetății de la acest cot al fluviului, se vede ceea ce localnicii au numit *Cotul Pisicii* – denumire nostimă, ca și cum Dunărea ar deveni aici o pisică și ar face speriată un salt lung în dreapta: o săritură pisicească...

Numele de *Tulcea* ar veni de la cuvântul *tuia*, care în turcă însemnează cărămidă de pământ argilos, ceea ce dă înfățișare și culoare olanelor albicioase, specifice locului...

Altă ipoteză vine de la *Tul* (un bei) plus sufixul *cea*, cum ar veni la noi „ești” (Ștefanești).

Ipoteza îi aparține lui Iorga și este cea mai nimerită.

Într-adevăr, munții Măcinului, cu nuclee hercinice rămase în Anglia, Germania, Polonia, Crimeea, dintre toate sunt cei mai *dezveliți*, roși, mâncați, măcinați de timp, cum se poate vedea, ca și cum fluviul, în marșul său a simțit obstacolul...

Înainte de ocupația turcească, locul, organizat de romani, avea o civilizație a lui, de pildă scrisoarea guvernatorului Moesiei Inferioare, Pomponius Pius, despre învoirea de a se pescui în insula Peuce: „...pentru ca drepturile cetățenilor să fie nu numai păstrate, ci și sporite, am încuviințat ca veniturile peștelui prins la gura insulei Peuce să fie al vostru...”

În nisipurile albe și azi se găsesc monede, vârfuri de săgeți, amfore ce vorbesc despre activitățile locului...

De această Peuce vorbește și Ptolemeu. Pomenește și Ovidiu. Caracterul getic al cetății reiese și din epistola trimisă de acesta lui Vestalis, care este preamărit pentru victoriile contra geților:

„Virtuții tale o cinste mai mare se cădea/ O spune chiar și Istrul, a căruia talazuri/ Le-a înroșit cu sânge de get chiar mâna ta, Egissosul o spune...”

Pe urmă au venit turcii și grecii, cu negustorii și pirații lor în nisipurile Caraormanului...

Străduțele Tulcei, albăstriei, de bazalt, coboară cele șapte coline, când plouă pe ele șiroiesc ape roșii de la minereurile cărate... Fațadele caselor negustorești au ancadramente, cu frontoane orientale...

„Sub coloane”, după modelele bazarelor din Turcia, se numește *centrul* urban, când Tulcea era raia, reședință a pașalelor. Înăuntrul caselor cu odăi întunecoase, largi, cu obloane grele; deasupra ușilor, vezi litere turcești săpate în plăci de ciment, frumos împodobite cu frunze de laur, pe care stă scris numele stăpânilor.

Înainte otomanilor, stăpâni erau aici grecii, cu divinitățile lor. Așa era, de pildă, străvechiul *Cavaler trac*, de unde ieșiră cavalerii danubieni, Derzelat, Derzales și ceilalți însemnați, venind din Odessos, intrați în panteonul elenistic sub numele de *Megastheos*...

*

Umblu singur pe malul pustiu al lacului Sinoe. Calc pe nisipul plajei, alb-alb...

Ca și cum ar fi așteptat sosirea mea și m-ar fi salutat, broaștele încep să orăcăie.

Pe urmă, țânțarii, câte un greier, zborul cu țipete stridente ale pescărușilor, lăcustele țistuind... fel de fel de voci intră în corul general.

Mă împiedic de ceva și mă opresc, gata să cad. Ca la un semnal, ce credeam eu că este un cor de salut, orăcăielile

și celelalte încetează, ca înțelese.

Mă uit alături și văd de ce m-am împiedicat. De un inel mare, gros, coclit, semn că nu-i fier, ci aramă.

Nu departe, un belciug înfipt într-o lespede de marmură.

Când aud un tocăit ușor: toc-toc... Parcă ar fi o convorbire în șoaptă.

Atunci îmi dau seama că asta vine din bălării, care bălării mascau lespeda de marmură.

Aud acolo acest toc-toc, stins aproape. Ceva se mișcă: și văd o broască țestoasă călare pe altă broască țestoasă. Carapace peste carapace. Fac amor.

Un şuierat. Vântul, poate. Sau Afrodita, veghind împerecherea țestoaselor.

Luther și biserica pe roți

O vreme violentă, încărcată de fulgere și electricitate. Ceva din blana acelei zile, scăpărările ei de ură, de împotrivire sălbatică i se deslușeau în priviri, în ochii umezi, tensionați.

Vădulele prețioase... Prețiozitatea lor, care, după moartea soților lor scriitori, se simt obligate să le preia scrierile, destinul bărbaților lor. (Vezi Ghighi M., Lena P., ca și soția lui Levtolstoi.) Ele, care nu au avut toată viața nici cel mai neînsemnat talent (*nedatata*). Eroul, un fotograf amărât, cu capul ascuns în mâneca neagră, gata să ridice oricând obturatorul. (*Nu uita, pune în portrete toată verva drăcească adunată. Oct. 1953.*)

„Numai cei aleși și cei tari trăiesc în această credință (libertatea, progresul). Dar omenirea este slabă și are nevoie de pâine și de autoritate, ar zice Stalin, parafrazându-l pe Marele Inchizitor.” „De ce ai venit să ne jenezi?” – același (Isaac Deutcher)

Emil Cioran, *La tentation d'exister* – citând din Tacit, capitolul *Un popor de solitari – despre evrei*. (1962)

„Moise, ca să-și lege de el mai mult neamul, a instituit alte obiceiuri noi, potrivnice altor muritori. În tot ce spune, ceea ce venerăm noi este batjocorit; în schimb, tot ce este impur este admis.”

Înclinarea lor spre utopie (Cioran). „*Ce sont des maîtres a exister*” (idem).

Teologia a fost, nu de puține ori, o formă de dictatură de stat acaparatoare, opresivă. Descoperirile importante ale științei au fost primele victime tragice. Absurditatea

(continuă) e că, pentru aceasta, papa, ultimul, și-a cerut iertare. Absurd, deoarece... nu-nvie morții, e în zadar, copile!...

*

Odată, un șofer, la drum lung, m-a întrebat de ce toți tiranii, ca și popii, au fost bărboși. Cică, să-i explic...

Eram pe la Nehoiu. Ce să-i fi zis?... În sinea mea, mă gândisem că Luther nu avea barbă... Era imberb, și susținea că trupul este adevăratul lăcaș sfânt al omului...

Pe urmă, când ajunseserăm pe la Buzău, îmi mai adusesem aminte că românii din vechime erau de altă idee... Nu tu catedrale grandioase, nu tu un Bramante... un Bernini, acolo... un Michelangelo...

Culmea inteligenței la bieții de români, nevoiți să o ia razna unde vedeau cu ochii, pe vremea bejenilor și năvălirilor, când pericolul nici nu se mai știa de unde venea... Că, dacă ar fi venit regulat numai dintr-o parte, cu totul alta ar fi fost situațiunea; așa că această culme a istetimii la românașii noștri era să înhame bisericuța lor de lemn în căruța cu oiște la două capete, ca la două chinte roiale... și s-o șteargă la iuțeală în partea cuvenită, salvând cu cele sfinte și mălaiul, faina, ori sarea, ce mai aveau ei pe-acolo...

Șmecheria cu ghivent

Abia acum, după foarte multe decenii, poate chiar mai mult timp, în care intră și studenția, și cel de-al Doilea Război Mondial, și ce a urmat după el, totalitarismul, expresia, pe ducă se pare, în orice caz, demodată... șmecheria cu ghivent, ce-mi părea fără sens atunci, astăzi o înțeleg mai bine. Ca și cum mi s-ar fi luat un vâl de pe ochi.

Șmecherie automatizată, adică... mecanizată. Capabilă să funcționeze uneori și singură, independent de tine, și când dormi... Ca unsă, ceva în genul asta... Pentru românul ahtiat de noutăți și în general de mecanica fină, productivă, era, într-adevăr, un produs, o unealtă utilă, chiar și imaginară, o metaforă de serviciu. Nu degeaba, cei mai mari escroci din Europa, pe vremuri, și nu doar în romanele polițiste, erau români-români, de-ai noștri, un Vasilescu, un Ionescu, un Popescu... Dar și când om intra noi, de-a binelea, în Ea, să vedeți!...

Cei cincizeci de ani de învățământ politic au obișnuit românii cu ideea că cine câștigă mai mult (chiar pe merit) e un bandit, un hoț, ce trebuie denunțat, pedepsit; iar dacă nu, supus disprețului public. Cei ce trebuie să-și declare azi averile au, în sinea lor, o mentalitate de bandiți și de hoți, de infractori neprinși încă. Astfel se explică fuga generală a celor în cauză de adevărul situației lor materiale, financiare...

Dacă și premierul, rotofei, căzut cloșcă pe ouă anii trecuți, își varsă în contul nevaste-sii e majoritatea averii, prostindu-ne pe toți! Domnul Sache, marele jurist, gata să

atingă suta, contemporan e puțin spus cu... nașterea șmecheriei românești cu ghivent, e de părere, în această privință, că nu arhitectul, ci reparatorul, ba chiar îmbunătățitorul ȘMECHERIEI CU GHIVENT este... este... este cel sărac și cinstit, șeful Tarafului Național, domnul Ion Iliescu, dialectician pe de o parte, iar pe de altă parte... Asta da, șmecherie cu ghivent, ce lunecă pă deștiul ăl mic, ca unsă.

*

Alternativa română, Capra sau Varza, categorii ale vieții, în mod normal, trebuie să alegi doar una singură, coabitarea periclitându-le existența – capra în special, mai agresivă, ronțăind la iuțeală varza concubină. Ori politică, ori afaceri! E alegerea ce se impune. Alternativă pe care politicienii de frunte nu numai că o nesocotesc, dar fac ce fac și, în ciuda oricăror legi, încearcă pe orice căi să și le însușească pe amândouă. Să dețină și capra, și varza. Și pâinea, și cuțitul!... Să transforme incompatibilitatea într-o profitabilă Compatibilitate, desființând orice piedică în calea intereselor personale. Astfel că devine semnul puterii absolute, la care, pe lângă toți marii tirani, visează toți imbecilii pofticioși. Declararea ipocrită a averilor demnitarilor noștri a fost un test grăitor, în trecând orice în lașitate și nemernicie...

Și astfel, în plin capitalism, apare acest paradox al averii — Prefăcătorie, minciuna, ascunderea vinovată a bunurilor, păcăleala trasă tuturor, cu tupeu, de indivizii cu pricina. În loc să fie o mândrie faptul că ai realizat un mare beneficiu, că ai strâns o avere onestă, importantă pentru tine și pentru societatea în mijlocul căreia viețuiești, în singurul regim ce garantează inițiativa umană liberă și nelimitată, în cadrul legilor, începi să minți, să pui în cărca altora averile tale personale, să le dosești...

E singurul lucru pe care l-au învățat conștiincioși acești

indivizi la orele lor de învățământ politic, de altădată, dar care ar trebui să devină ceea ce numesc ei azi capitalism... capitalismul lor de țoape... de cuscri, cumetrii... ginerici... soacre... nurori... cumnați... ca să-l pună pe el, pe capitalism, în fine, în practică, dar în folos doar personal...

Duceți-vă învârtindu-vă!... Unde si-a întărcat mutu' iapa! ... Sau să nu mai fi fost nicio revoluție... Și azi să strigați cu toții în cor pe la congresele voastre: *Stalin și poporul rus! Libertate ne-au adus!*

Sub pana lui Saint-Just

Definiție dată de Paul Claudel intelectualului: „Numesc intelectual un inadaptat... Nu este o clasă mai periculoasă decât aceea a intelectualilor; cu alte cuvinte, a oamenilor ce posedă un instrument, pentru care nu există nicio întrebuințare.”

Un om al bisericii – cum era în fond Claudel –, punând la îndemâna marxiștilor un argument atât de potrivit propagandei lor, contrar spiritualității și ideilor democratice.

*

Un comentator recent al religiei grecești, M. Marconi – *Pasiunea zeilor în religia mediteraneană* –, observă că grecii nu au... „zeu trântor”.

Dar el nu spune ce înseamnă „eliminarea larvelor” apatice hrănite cu rugăciuni, care se întâlnesc în Orient.

„Acolo, totuși, rezidă *răul helenic* – apare un fel de *nevroză colectivă* în această comunitate (*o socioză*, după cum spun sociologii moderni), și nevroza aceasta face să se impună în ceruri călăii, torturând eroii umani transformați în păpuși.” (Jean Duvignaud)

*

Aici găsesc însemnarea din 1957, postdatată decembrie 1988, în care zic: *în acest caiet mi-am exersat eu stilul și*

rigoarea ideilor de mai târziu.

*

Oscar Wilde: în fond, sclavia n-a dispărut. A îmbrăcat doar altă formă. Funcționarii, care depind de un salariu, de o instituție, aproape cu același comportament și caracter moral ca al sclavilor din Antichitate.

Atâta vreme cât vor exista umilința, mizeria, vor exista și suflete de sclavi.

Elitele sociale, la fel, există și astăzi... Refugiate într-o zonă neutră, de unde viața li se pare o poveste rostită „cu gemete, icneli și țipete, de un idiot” (ca în Faulkner).

Totul a rămas aproape ca odinioară. S-au complicat numai formele...

*

Saint-Just: Poemul *Organt*, în douăzeci de cânturi – alegorie a vremii.

Spirit lucid, umanist, dominat de măsuri... Extras din capitolul XXI:

„La popoarele cu adevărat libere...femeile sunt libere și adorate, și duc o viață blândă, așa după cum merită... slăbiciunea lor interesantă... Căci în trupurile încercate de vicii, vei întâlni suflete dure...” (observație fină, aparent paradoxală – în corpurile sănătoase sufletul fiind mai înțelegător și mai bun, de pildă acel *le bon sauvage*...)

Cu cât moravurile vor fi mai stricate, cu atât opinia va fi mai severă.

*

O, legiuitori! Dați-ne legi care să ne facă să le iubim... Indiferența față de patrie și dragostea de sine sunt sursa

răului; indiferența față de sine și iubirea de patrie sunt sursa oricărui bine...

*

Națiunile s-au golit de conținutul lor – cuvinte ca patrie, om, libertate au devenit abstracție, iar azi, când le mai folosim în discuțiile politice, îți dau o senzație de zădărnici.

Marile mituri s-au spulberat, în locul lor rămân formele lipsite de conținut, noțiunile goale...

Și ce patetic suna vorba PATRIE sub pana lui Saint-Just!...

Amsterdam, Spinoza, Centrul Mondial al doctrinelor nonconformiste

Mic sat de pescari în secolul al XII-lea, Amsterdamul (de la Amstel, care înseamnă dig) a ajuns repede, în secolul al XVII-lea, cel mai important oraș industrial al Europei, care a dat celebra bursă de diamante, printre altele născându-se în el și un filosof de mărimea lui Spinoza, acest Descartes iudeu, autorul panteistului *Deus sine natura*, exilat din sinagoga coreligionarilor săi.

Spinoza a pățit ce au pățit toți cugetătorii creștini de mai înainte, victime ale Inchiziției creștine, ca Giordano Bruno sau Galileo Galilei cu vestitul său *Eppur si muove*. Și tot au avut noroc, că niciunul nu a fost ars pe rug de Inchiziția creștină. Așadar la Amsterdam, în secolul al șaptesprezecelea, și evreii, și creștinii sufereau la fel când gânditorii lor încălcau legile doctrinelor lor, Spinoza fiind cel mai înalt exemplu al acestei autorități israelite fără milă, egalând-o pe cea creștină din epocă. Parisul de astăzi, angajat în polemici teribile, având ecou și la București, ar trebui să mediteze mai atent asupra acestui lucru.

Deci o capitală totuși intelectuală și unul dintre centrele comerciale ale lumii. De fapt, de la comerț și de la ideea protestantă a început înflorirea extraordinară a Amsterdamului.

Protestantismul lui inteligent, practic și larg în concepții, avea să se opună jugului catolic spaniol din secolele din urmă, când acest jug avea să se abată peste Țările de Jos, eretice. Dacă facem o apropiere cu vremea de mai ieri din

zona noastră, nu greșim astăzi! Aceeași opresiune, aceeași senzație de eliberare după căderea zidului berlinez, cu singura deosebire că cei eliberați nu au fost olandezi, cu dârzenia olandeză, capacitatea inventivă a acestei rase de descoperitori ai lumii, ci, să mă ierte Dumnezeu, numai români, polonezi, bulgari – și mă opresc aici. Cine a vizitat Spania și a văzut Escorialul e frapat de asemănarea lui cu Kremlinul! Nu mai intrăm în amănunte!

*

Când am fost prima dată la Amsterdam, cu mulți ani în urmă, recunoscusem imediat asemănarea ce i se făcea cu Veneția italiană, zicându-i-se Veneția de Nord. Aceleași canale, brăzdând orașul în toate părțile, aceiași stâlpi înalți de susținere a edificiilor, unele într-adevăr impunătoare, aceeași idee de a i se smulge mării un loc bătut de valuri.

În Veneția italiană chiar luasem, într-o după-amiază, cafeaua în Piața San Marco, cu apa mării clipocind până la genunchi, împinsă de fluxul zilnic. Mă minunasem! Dar îmi spuseseam că oamenii sunt capabili de lucruri și mai senzaționale. De pildă – în Olanda, unde marea încearcă să înghită toată Țara de Jos – să construiască altă țară, cu o fantastică risipă de energie intelectuală.

Buni șahiști și matematicieni inventivi au fost totdeauna olandezii! Față de Veneția italiană și de misticism, se impune această altă Veneție, olandeză, mai complexă și cerând un efort de inteligență extraordinar.

Nu degeaba Amsterdamul e supranumit un oraș savant și plin de școli, de instituții vestite; așa spune, iarăși, nu degeaba în Amsterdam s-a născut cel mai mare filosof iudeu,

Spinoza, cu a sa gândire panteistă, cum spuneam la început, *Deus sine natura*, care, de fapt, l-a exclus din Sinagogă. Fie creștini, fie evrei, teologii rar admir o gândire liberă...

*

La Paris, când am fost să văd impresioniștii, la Muzeul d'Orsay, ca să ajung mai repede am întrebat un paznic unde găsesc *Lanul de grâu gata copt, abia ieșit din mare*.

Paznicul a clipit năuc: Care mare, domnule? – Și atunci m-am răstit cât puteam de tare: Olandezul acela, domnule, Van Gogh, ce naiba!...

*

Așadar, Spinoza s-a născut în 1632 la Amsterdam, într-o familie bogată, primind o educație strălucită, și a murit în aceeași țară, în La Haye, în anul 1677. Patria sa a fost Olanda secolului al XVII-lea, în plină ascensiune culturală.

A trăit patruzeci și cinci de ani, puțini față de o activitate extrem de laborioasă! Viața si-a trăit-o făcând metafizică și șlefuiind lentile de ochelari... Un optician de geniu. „Ochiul” său vizionar depășește însă cu mult randamentul pur fizic!

Este cel dintâi filosof metafizician cu o gândire panteistă sistematică, bazată pe o logică strânsă, asemănătoare cu a lui Descartes, față de care Spinoza, ceva mai rar la un cugetător iudeu, vădea o adevărată venerație – ceea ce duce la altă religie, [a un cu totul altfel de Dumnezeu... Lucru care nu le-a scăpat marilor rabini olandezi ai secolului al XVII-lea, în ample discuții – deși foarte cuviincioase – cu teologii creștini, după cum arătam în volumul întâi al *Memoriilor* apărute.

Astăzi s-ar putea lua exemplul de la acest stil...

După această nouă metafizică spinozistă, cum era posibil un Dumnezeu iudaic, și nu numai iudaic, care să nu mai fie El însuși deasupra oricărei creații, ci aceasta însăși, Natura, creată de El, care nu mai este decât Natura Naturans, Natura Naturata, Natura Făcătoare de Ea însăși... Ce fel de Dumnezeu, democrat, parlamentar, mai este ăsta?... Un

Dumnezeu comun, obedient, în rând cu toată Lumea, ca întreaga Natură?... Nici teologii creștini nu ar fi fost de acord...

Etica lui Spinoza, care poartă pecetea carteziană a *Diseursului asupra metodei*, se bazează pe patru definiții:

„Înțeleg prin cauza însăși ceea ce esența cuprinde existența, adică a cărei natură nu poate fi concepută altfel decât a fi existența. Prin substanță înțeleg ceea ce este în sine și se concepe prin sine, adică al cărei concept nu cere, pentru a fi format, conceptul altui lucru. Prin atribut înțeleg ceea ce inteligența percepe din substanță, ceea ce constituie esența ei. Prin moduri înțeleg afecțiunile substanței, adică ale lucrurilor din care sunt ele făcute...

De aici, definiția lui Dumnezeu: o ființă absolut infinită, adică substanță constituită de o infinitate de attribute, dintre care fiecare exprimă o esență eternă și infinită. Dintre aceste attribute, noi nu cunoaștem decât două: gândirea și întinderea (spațiu). Lumea e ansamblul modurilor acestor attribute.

Natura naturată e Dumnezeu. Natura naturată este lumea. Intre Dumnezeu și lume nu e decât o diferență de puncte de vedere. Omul este o seamă de moduri de a fi, de întinderi conceptuale și de gândiri (noțiuni – n.n.)”.

Filosofie, geometrie! Două cuvinte leagă pe cei doi mari filosofi ai lumii: pe Spinoza din Olanda și pe Descartes din dulcea sa vecină, Franța: doi mari geometri ai lumii.

Poate că însăși rigoarea arhitectonică a construcției acestei țări, darul ei de a se împotrivi mării ostile și furtunoase a nordului, caracterul cetățenilor, dârji, corecți, inventivi, au creat un stil tipic, stil olandez, care se reflectă în tot ce edifică, mai ales în ce construiesc, stil prezent până în jocul de fotbal... O anume atitudine intelectuală în tot ce fac, ceea ce francezii numesc *esprit de justesse*. Până și în pictură, olandezii devin deodată geniali – să ne-amintim, de pildă, un Rembrandt... un Van Gogh, un Van

Dyck sau, dacă ne oprim la muzică, olandez de origine este și van Beethoven.

Am pus în titlul articolului ideea de nonconformism... Geniul este tot ce e în afara unei conformități trecătoare. Ideea e practică în sensul că, dacă nu aș respecta regula olandeză, care este precizia... aș fi în stare să las să se inunde în câteva minute o regiune întreagă. Deci, dacă nu lucrez exact, mă inund eu însumi, mă bag la fund... Așadar, trebuie să execut totul cum trebuie.

*

Tot această idee de nonconformism domină și cultura de idei olandeză. Mă refer la doctrine religioase, care aici își găsesc o dezvoltare strălucită. Excelează ideea protestantă creștină și religia iudaică – țară în care au apărut marile doctrine religioase. Vom da un singur exemplu din cearta iudeo-creștină petrecută în Olanda secolului al XVII-lea, cea între Filip Liborc, teolog al Aminienilor, și Orbio, rabin foarte învățat în anul 1685. Trebuie să spunem că acești doi, unul creștin, altul evreu, discutară între ei fără răutăți, ca doi prieteni care încearcă să se lumineze unul pe altul.

Ei s-au hotărât să publice discuția lor, care a și apărut în 1687. A fost cea dintâi dispută între doi teologi în care nu s-au aruncat ocări dimpotrivă, amândoi adversarii purtându-se cu tot respectul cuvenit. Și unul, și celălalt respingând argumentele aduse. Rabinul Orbio, evreu, nu vorbește niciodată de Iisus Hristos decât cu multă grijă și punând în joc credibilitatea lui. La rândul lui, Liborc nu se atacă, păstrându-și tot calmul.

Dăm un exemplu din ce susține rabinul Orbio. Mai devreme, sau ceva mai târziu, ba chiar și în zilele noastre, acest rabin rău de gură, cârcotaș, dând peste cap tot ce adoră creștinii, susține că „orice profet, chiar dacă ar face minuni, schimbând o literă din legea mozaică, ar trebui pedepsit cu moartea” și că „iudeii așteaptă mereu un

Messia, care însă va sprijini legea iudaică, n-o va distruge”.

*

Apoi câteva considerații care zguduiră Europa și toată lumea creștină, constituindu-se în câteva referiri istorice: „Că o dovadă a imuabilității eterne a religiei mozaice este faptul că evreii, împrăștiați pretutindeni în lume, nu au schimbat nici măcar o virgulă din legea lor și că israeliții din Roma, Anglia, din Olanda, Germania, Polonia, Turcia, Persia au păstrat mereu aceeași doctrină de la cucerirea Ierusalimului de către Titus, fără ca vreodată să se fi ridicat dintre ei cea mai mică sectă care să se fi îndepărtat fie și cu un singur rând sau o singură părere față de națiunea israelită.

Că este cu neputință ca evreii să fi răstignit pe noul Messia, având în vedere că profeții spun cu tot dinadinsul că Messia va veni să curețe Israelul de orice păcat”.

*

Murind pe cruce, cu ultimul strop de energie, Mântuitorul nostru ar fi șoptit: „Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?”.

Cuvinte care produc o breșă în credința creștină: Tatăl ceresc muștrat pentru *non-secours* în momentul de cumpănă... Ca și cum cel mai important lucru era Viața, ce trebuia oricum salvată, indiferent de doctrină. Este o idee israelită!

Viață improvizată

Întâmplarea petrecută cu mine mă pune în situația de a schimba deocamdată modul de acționare – adică de a scrie în sensul că nu mă voi baza numai pe posibilitățile mele de a însemna, cu mâna mea, literele convenite, de a le transcrie pe hârtie, de a le duce eu personal la redacție, unde aveam prilejul fericit de a-mi vedea uneori și colegii.

Nu! De astă dată trebuie să fac aceste acțiuni prin mijlocitori.

Norocul meu (și totdeauna am noroc – nu se știe de ce!) este că acești „mijlocitori” sunt ființe de bună calitate sufletească și spirituală.

Ei sunt:

Doris Jurgea-Negrilești, văduva marelui autor de memorii Gh. Jurgea-Negrilești, al cărui volum *Troica amintirilor Sub patru regi* a făcut senzație anii trecuți.

Mă întreb de ce cartea nu este republicată în a doua ediție, întrucât ea e cunoscută și admirată și de românii din SUA – am aflat.

Portretul doamnei Doris l-am făcut în prefața la *Troica amintirilor*, nu mai revin asupra lui.

A doua persoană, gata ieșită, ca din capul lui Zeus, înarmată, este Delia Damirescu, cunoscuta redactoare de cărți, o doamnă deșteaptă și care pare totdeauna parfumată cu tutun de *extraquality*.

A treia persoană e chiar fiul ei, un tânăr cu aspect de efeb bărbos, extrem de amabil. El te ajută cu plăcere și este deosebit de simpatic. Printre altele, îmi face legătura cu ai mei confrați și este o permanentă relație cu lumea

literară.

Deci, devenind singur, sunt de fapt trei...

Interesant este faptul că persoana a doua a fost, demult, soția poetului Valeriu Sârbu de la Cheia, pe care l-am vizitat anul trecut, întâmplător, cu mașina condusă de Andi, împreună cu doamna Jurgea-Negrilești.

Culmea e că peste drum de casa lui se află casa unde am scris ultimul capitol al romanului meu *Galeria cu viță sălbatică*, stând cu fața la Zăgan, muntele nins (era în decembrie). Am mai scris acest lucru în *Memoriile* apărute.

*

Având principala greutate (vă rog să-mi dați voie să glumesc), eu aș fi... Zeus, creator, doamna Delia îndeplinește poruncile sau ce-i dictează Zeus, pe când fiul ei este, pur și simplu, agیلul Hermes.

În felul acesta, existența se improvizează, se face mai ușor de manevrat. Este o slăbiciune și o putere în același timp. Slăbiciune, pentru că simți că-ți lipsește ceva. Putere, pentru că ai senzația că deții totul. E ceva complex, bineînțeles.

Un element neobișnuit în acest sens este că visul însuși pare o ficțiune... Expresia literară capătă câteodată această formă onirică...

Ca om normal, ești dacă cugeți în mod cartezian.

Ca artist – și nu orice fel de artist – ești când și dacă visezi...

Totul e să visezi, ca să zic așa, cu un rost și cu finalitate.

Despre motto-uri, ca stil literar

Ele au apărut în epoca modernă a literaturii, când subiectele s-au individualizat, s-au liberalizat, față de clasicismul vechi.

De exemplu - exagerând - *Iliada* nu putea avea ceea ce astăzi numim, modern, motto. Cel mult ne putem gândi la *Mehr Licht* al lui Goethe în acest sens - mai multă lumină...

Orice carte, deci, acum are un motto care este oglinda întregului text. Acesta devine tot atât de celebru ca și volumul propriu-zis. Nu mai țin minte în ce operă a lui Gogol și la ce se referă cuvintele „O scară, repede o scară”.

Dar eu le iau ca un motto. El mă obsedează și îl repet destul de des în scris. Este încercarea disperată a scriitorului de a ieși din infern cu o scară, cerând o scară să-i vină cât mai repede pentru a ieși la suprafață.

Din toată literatura pe care am citit-o, propoziția aceasta înfrigurată constituie cel mai dramatic strigăt pe care îl ascult în sinea mea, ca și cum Gogol ar fi alături de mine.

*

Am fost inspirat când la *Galeria cu viță sălbatică* am pus motto-ul: „Răstriștea treacă, s-o numim vis... Cheile sună... tot s-a deschis.” (I. Heliade Rădulescu - *Sonet. La anul 1830*).

Sinuciderea lui Chiril ne mântuiește pe toți, puși într-o lumină tragică. Iluminarea e a omului indestructibil.

Referindu-mă tot la scrisul meu, alt motto pe care îl

consider interesant este:

Candor e pingis igneo. Cugetarea Sfântului Ambrosio, care a trăit de la anul 340 la 397. Aceasta înseamnă să pictezi cu o candoare de foc, să zugrăvești totul cu acea intensitate care să egaleze ce crede sfântul că trebuie arătat oamenilor. Să pui foc în orice faci și lucrezi!

Motto-ul l-am descoperit în Italia. Asta s-a petrecut în vechiul Vatican, San Giovanni în Laterano, pe care îl străbăteam zilnic, adăpostindu-mă în el din cauza arșiței romane.

La un moment dat, am văzut acolo un tablou mare al lui Giotto cu *Mântuitorul și cu o pasăre*, plutind într-un văzduh albastru – nuanța lui Giotto – și care părea lipsit de legea gravitației. Puțin mai târziu am descoperit și ce scria Sfântul Ambrosio despre felul cum trebuie să pictezi, și aceasta a devenit motto-ul romanului de mai târziu, *Istorisirile signorei Sisi*.

Vreau să spun că aceste cuvinte scurte, pe care le pui înaintea unei cărți, au și ele o poveste a lor, uneori tot atât de atrăgătoare pe cât textul în sine. Cer iertare că m-am referit la mine, dar eu cunosc mai bine problema motto-urilor, fiind ceva personal ce înseamnă alegerea unuia, când scrierea e sinceră și reușită.

P.S. – Socotind că, în materie de reportaje, astăzi se scrie de cele mai multe ori fără îngrijire literară, fără respect pentru cel ce te citește, m-am gândit să reproduc – pentru comparație – câteva din articolele mele apărute în trecut, în volumul *Răvașe din Kamceatka*, apărut în 2000, la Editura Allfa.

Știu, e ca și cum as vrea să dau o lecție de stil și în același timp o dovadă de respect față de cititor. Știu, și să fiu iertat pentru îndrăzneală. Dar asta este. Sunt un observator prea vechi al realității și un scriitor prea fidel și prețuitor al celui ce ia cartea în mână și își apleacă ochii asupra ei, citind-o.

Și apoi, în anul 2000 când apărură, în plină epocă sexoasă în proză, răvașele mele imagine, trimise din fabuloasa Kamceatka, Eldorado-ul înghețat, siberian, din nord-estul Eurasiei, nu trecură? în uşurateca României unei democrații noi, prost înțelese - neobservate?...

Este spiritul de conectare la care țin să anexeze următoarele cinci articole, cu precizarea finală că este vorba de o reluare...

Garda literară

Piața Amzei este un perimetru de câteva sute de metri pătrați, unde se vorbește cel mai felurit românește. Sectorul agricol Ilfov, bărbați și femei din Bolintinul din Deal, din Vale, din alte comune de pe la sud. Dar și de mai departe, de la vest, din Muscel, Argeș. Aceștia cu mere, pere. Printre ei, țigăncile. Cu mărar, cu pătrunjel, tinere, mai în vârstă, cu vorbirea lor cântătoare. Din metru în metru pătrat, vorbirea se schimbă. Cuvintele, accentul, felul cum sunt rostite, într-un amestec ce se ia la întrecere cu diversitatea produselor expuse. Limba aici este vie, concretă. Nu spun că o greșeală gramaticală îl costă pe vânzător, ca în presă, radio, televiziune, parlament. Și nici că frazele ar angaja cine știe ce urmări. Piața-i piață. Corect vorbești, corect vinzi.

Cumpărătorul se ia, instinctiv, și după modul cum i se adresează „țăranii”. Din tarabă în tarabă, ajungi și în partea stângă, cum privești pavilioanele Amzei. Acolo unde ciobanii își vând marfa lor specifică... îți dau să guști din brânză, din caș, din urdă, pe lama cuțitului și, în cele din urmă, alegi... – De unde sunteți? – după ce ți-a cântărit ce-ai luat. – Eu, domnule, mi-s din Bistrița... – Din Bistrița? Frumos, frumos; am fost p-acolo. Da de unde, din oraș sau din... – Mă rog, frumos, – șovăie bărbatul cu clop pe cap și șorț alb –, domnia voastră sunteți de la gardăăă?... Gardă rostit ca-n Transilvania, prelungind a mirare vocalele. – Gardă? – fac – ce gardă? – Finanțiară, domnule, râde bistrițeanul de neștiința mea. Era o neînțelegere. Curiozitatea mea lingvistică fusese luată ca o acțiune de

control al comerțului. – Nicio gardă, vai de mine! mă lepăd cu oroare. – Eu credeam că domnia voastră păziți prețurile, reia bistrițeanul, iar alături de el e și un sibian din Mărginimea Sibiului, care, tot așa, e păstor, și se amestecă voios în vorbă. Sibianul intervine peste taraba bistrițeanului și îmi pune în vedere că ei nu măresc prețurile, ca ceilalți, că ei știu că viața-i grea la oraș și că o bătrână, domnu' nost! îi ceruse într-o zi să-i cântărească cincizeci de grame de caș, că avea poftă, sărmana... cincizeci, domnu nost! de grame, domnu nost!... și când o văzuse atât de amărâtă, îi dăduse o bucată de caș, de sufletul bătrânilor de-acasă. (Habar n-avea, eram la curent: fusese Maica Vineri, în controlul ei de rutină.) Ioasaf, ca-n Biblie, zâmbea îngăduitor. Stând de vorbă cu bistrițeanul și cu sibianul, îi privesc pe amândoi ca pe niște modele de baladă; în fond, nici nu s-a exagerat prea mult. Miorița e-n ei sau cu ei; umblă cu ei; o duc și-acum cu ei în vehiculul Aro ce-l posedă; și nu mai știu dacă mitul hrănește realul sau invers.

Și îmi aduc aminte de Năsăud și de toată partea de la miazănoapte a țării, unde s-a format limba română și unde, și azi, ea e într-o fierbere curată. Dacă mai sunt inși care să-i prețuiască și să-i îndrăgească pe cinstiții oameni ai Nordului nostru, aceștia sunt, sigur, cei ce iubesc literatura și limba română.

De aceea, luându-mi rămas bun de la cei doi, le spun în gând, cu bucata de caș proaspăt în mână: – Garda literară moare, dar nu se predă!...

Ca să ne descrețim frunțile, să ne întoarcem în trecut, recitim cartea captivantă a lui Ștefan Ionescu, *Bucureștii în vremea fanarioților*.

Cum era controlat comerțul:

„...Călare, cu picioarele desculțe, în iminei... domnul se oprea la prima dugheană... începea să cântărească pentru a vedea dacă nu cumva negustorul fură la cântar. Era vai și amar de cel prins.

Pe loc, după gravitatea faptei, era bătut în uliță sau pur și simplu spânzurat. Însă, în afară de bătaie sau spânzurătoare, Mavrogheni mai aplica o pedeapsă.

Țintuia de urechea dreaptă pe negustorii necinstiți chiar în ușa prăvăliei, pentru a fi de râsul târgoveților, iar mărfurile le împărțea imediat la cei mulți și săraci.”

Comandorul de piatră

Parahodul, vasul fluvial, plutea în amonte pe Obi, îndărăt, spre locul de unde porniserăm.

Un chef strașnic se încinsese și-o sete nebună de împerechere. Eram pe *Le bateau ivre*, corabia beată criță. Dar nu mai era vremea plăcerilor, era vremea meditației. Cu Omicron împreună, ne îndreptarăm spre pupa vasului. Era trei dimineața. Noaptea albă ostenise. Părea așa, pe înserat; dar se vedea încă bine. Ședeam lungiți pe puntea lucioasă, strașnic frecată. Miresmele taigalei înnobilau clipa...

— Au de toate, am zis, ca un fel de încheiere. Energie, să încălzească secole la rând planeta. Metale prețioase, pietre scumpe, blănuri, să învelească-n ele toate damele prezente și viitoare ale Europei, dragă Omicron, scuze. Și nicio speranță. Și suferință. Multă suferință.

— Ah, facu, grav, Omicron, stând pe o parâmbă făcută colac, ce v-aș mai trimite eu pe voi toți un sezon la Vorkuta!

— Și mai era vreo șansă?...

— Sigur, răspunse Omicron, fiindcă totul, dar absolut totul în viață se răstoarnă. Aici s-ar putea să ia ființă, cândva... paradisul, în cunoștință totală de cauză. E viitorul planetei... Va fi o...

În momentul acela, o umbră se ivi înaintea noastră. Umbra ne salută ceremonios. Era comandantul vasului. Un bărbat falnic, înalt, uscățiv. Pe Omicron nu avea cum să-l vadă; așa că mi se adresa doar mie, într-o engleză marinărească:

— Singur, Sir, când toată lumea de pe bord petrece?! Atât de singur, Sir? De ce?... Mă privea lung, intrigat.

M-am simțit deodată suspect și mă ridicai. Cei mai suspicioși oameni din lume sunt rușii: turtiți sub teascul stalinist, ei peste tot văd, vedeau, numai spioni.

La început crezui că era o altă scamatorie a lui Omicron și că mi-l pusese în față pe însuși Comandorul de piatră, ficțiunea care bântuie cugetele păcătoșilor. Dar nu, era un simplu căpitan de vas. Un șef ursuz, iubind și el singurătatea; și care, văzând pasagerul treaz, solitar, se înviorase oarecum, cuprins de un soi de simpatie morocănoasă:

— Poiet?... Pușkin?... întrebă el în glumă, cu o aluzie evidentă la starea romantică în general...

— Pușkin? am bâiguit, surprins de adresare...

Pe urmă pricepusem. Era ca o nobilă parolă; un nume hărăzit visătorilor și bântuitilor lumii.

Comandantul salută și plecă solemn. Și iar mă gândii la pianul prințesei Trubețkoi...

*

Nu cu mult înainte văzusem muzeul din Tobolsk, căsuța de lemn care adăpostea pianina prințesei Trubețkoi, din cea mai nobilă familie a Rusiei, exilată la Tobolsk.

Pianul, subțire, plăpând, fusese cărat prin nămeți, tocmai până-n centrul Siberiei. L-am văzut cu ochii mei, singuratic, în odăița de lemn, șubred, mâncat de vreme, având aspectul unei fosile imemoriale, sugerând doar ideea, spiritul.

Nici nu ți-ar fi trecut prin minte să-l atingi.

Abia pe urmă aveam să aflu că Muzeul Trubețkoi era, de fapt, închis pentru reparații. Nouă, străinilor, ni se făcuse o favoare.

La ieșire, am văzut un cetățean între două vârste, care venise tocmai din Crimeea, două zile și două nopți, numai și

numai să vadă, Iatobolsk, pianul prințesei Trubețkoi. Nu i se dădea drumul să intre și aștepta de aproape trei zile... L-am întrebat cu ce treburi venise. Mi-a răspuns că numai ca să vadă odăița prințesei Trubețkoi. Îi pusesem o vorbă bună ghidului și omul se bucură de ceea ce dorise atât să vadă și de la o atât de mare distanță.

Cultura este și va fi totul.

Anton Pann

Din *Povestea vorbei* a lui Anton Pann, ediția magistrală îngrijită de I. Fischer, prefătată de Șerban Foarță și apărută în B.P.T. În 1971, în 58.180 de exemplare, îi aduc aminte publicului mai nou de astăzi una dintre povești, poate cea mai lungă, de la pagina 134 până la 139 (pe sărite).

Nu ca să-l intrig eu pe tânărul cititor amator de literatură îi voi mărturisi că autorul acesta judecat la repezeală, sub-judecat, îl va bate într-un viitor, foarte apropiat, dacă nu chiar de junii lui 2007, cu sensibilitatea lor specială, pe Vasile Alecsandri și alții.

El, gata, iubind arghezismele, este atras de sturlubatecul cântăreț din strănă, de poetul periferiei române ortodoxe.

Gata cu patriotismele! Gata cu metafizica și grandilocvența!

Snoava rămâne baza – snoavele sunt preferința românului.

Las la o parte ce a zis, înainte de tot, despre Anton Pann, Ion Barbu, – nu mai cităm... îngăduiți-ne să privim lumea din strănă, cum făcea cântărețul bisericesc, cuviincios așezat, dar cu atâta haz, în ea, și să vedem ce ne povestește printre câte observă...

*O femeie sărăcuță, c-o roche pe ea capot
Vechey ruptă, peticoasă, și cârpită peste tot
Mai mult ață decât față se vedea în al ei port,
De cânepă, de in și lână și de tot felul de tort,
Fiind astfel îmbrăcată, nici mai bine, nici mai prost,*

S-a dus să se spovedească la un duhovnic în post...

Frazarea, ritmul, rima, impecabile. Păcătuiește biata eroină a poveștii, în plin post, mâncând de dulce carnea unei găini furate, mă rog, dar bagă deștile-n gură și-o varsă pă loc.

Dar păcatul cu văduvită ce stă alături, lângă ea, și care nu face nimic toată ziua și o trimite să-i aducă bărbăți, și stă de pază când vine unul, să nu dea peste el al doilea, și peste ăsta un al treilea...

Duhovnicul ascultă și dă din cap, – grele, grele păcate... Și?... E și leneșă, leneșă de tot, părintele, se spovedește ea mai departe.

*Că nu o văz niciodată lucru în mână luând,
Ci oricând mă duc în casa-i o găsesc în pat șezând,
Gătită, împodobită, hainele ei ochii'ți ia...*

Și mai înșiră așa la păcate... Recunoscute și aspru combătute imediat.

*Fiică – duhovnicul zise – în felul ce te privesc
Puteam, fără de a-mi mai spune, acestea să le
ghicesc.
Chiar portu-ți mărturisește și te arată curat
C-ai ținut sărbători multe și nimica n-ai lucrat.*

Alta e când e zi de sărbătoare – foarte frumos că atuncea nu mai lucrezi! Și tună și fulgeră contra necredincioșilor:

*Lepădați, zic, rățăcirea, dacă credeți în Hristos,
Întoarceți-vă la lumină, fugiți de drumul noptos...*

Avem noptatec... și alte variante ale ideii de noapte... dar noptos... drum noptos... cred că prima dată îl folosește numai autorul în *Povestea vorbei*.

Fugiți de drumul noptos!...

Printre atâtea, în literatura românească, Anton Pann strecură mi se pare că mai mult decât o rugă, această recomandare, să-i spunem capitală...

Reportaje de altădată

Baia Mare, 1961

Din turnul înalt ridicat în secolul al cincisprezecelea deasupra cetății de Ioan Huniadul, vezi cele două piețe ale urbei, cea nouă și cea veche, așezate la extremitățile bulevardului principal.

Piața veche este patrulaterul tipic medieval, greoi, cu ganguri largi și curți întunecoase, prin care parcă privești istoria, imaginată.

Când ninge și te uiți în cealaltă parte, prin ganguri, spre arcadele din fund ale curților interioare apărate de ziduri, pavate cu bolovani colțuroși de râu, ninsoarea cade dreaptă, ferită de vânt, ca pe un ecran, ori un tablou cu „un efect Villon”, – spune un artist de pe aici, băimărean, având ochiul specialistului.

Zăpezile de altădată cad numai în piețele vechi, medievale (și nu numai în ele).

Aici a căzut și Pinteia Viteazul, în mijlocul pieții străjuite de instituțiile sumbre ale cetății feudale: primăria, monetăria, congregația, hanul, farmacia și locul execuțiilor capitale, mutat mai târziu în câmpia Kakas.

Murind, haiducul a dat într-o lespede cu toporul, îngropându-l în ea cu muchie cu tot – și-a zis: „Atunci să se nască altul ca el când va ieși toporul lui din piatră”.

Unealta fabuloasă de lucru și de luptă a haiducului, sădită în cremenea pieții vechi, a răsărit, înflorind pașnic în perimetrul pieții noi, monumentale, de la celălalt capăt al străzii centrale, mândria cetățenilor de azi ai orașului cu pictori și castani și cu cea mai mare flotație de minerit de pe întreg cuprinsul României.

Firizu, minereurile complexe, bogăția regiunii, încă o mină de neferoase, hidrocentrale racordate la sistemul energetic național, fabrica de unt, o poligrafie întinsă, un sanatoriu, un cămin studentesc, o bibliotecă centrală, un teatru de stat, o casă de cultură cu o mie de locuri, cartierele nou construite dau fostei cetăți feudale aerul unui oraș modern și activ.

Lumina băimăreană în care se răsfăță adierea caldă a Adriaticei, suflând peste Banat, spre nord, atrasă de curenți reci din văile umbroase ale Tisei, peisajul dulce, vaporos, în care crește castanul Italiei, au creat aici o harnică școală de pictură și grafică, pe lângă străvechea artă regională a sculpturii în lemn.

Dacă vizitați orașul iarna, nu pierdeți ocazia de a privi operele pictorilor profesioniști sau amatori din Baia Mare, expuse, familial, în restaurante, la poștă, la telefoane, în clădirile publice, în încăperile muzeului...

Ramele largi, aurite ale tablourilor sunt spărturi, ferestre, practicate dibaci în paradisul verii băimărene, de o limpezime sudică.

Hârtia rabdă orice - 1965

Mă gândesc la proverbul franțuzesc pe când băiatul de la Planificare învârte de zor manivela mașinii de socotit. Fel de fel de forme și dimensiuni pe care poate să le ia materia de bază după care a început Era Gutemberg... Ca ea, poate răsuci o țigaretă lungă vreo 10.600 de kilometri, dacă lucrezi la ea nu mai știu cât timp. Că folosind banda de toate sorturile de hârtie fabricată la Bacău, produsă, dacă nu am uitat, în 33 de zile, se poate înconjura o dată Ecuatorul...

Și alte povești din astea... Sau numai că mașina 47 scoate un sul în douăzeci și patru de ore mai lung decât calea ferată București-Bacău.

Mai reiese că ei, dacă s-ar apuca să tapeteze toată România, transformând-o într-o papetărie, ar acoperi-o în...

Stop! îi spun acestui ucenic vrăjitor... Stop! mă arăt speriat la ideea că am putea călca peste o coală imensă de câmpie dictando, poligonul dificil de trageri hărăzit peniței.

Fel de fel de năzdrăvănii.

Cercetând la obârșie materia primă din care se face hârtia, aleile pământii de baloturi de vechituri pline de amintirea gropilor de gunoaie; trecând printre căpițele de putregaiuri, îndesate, presate în tăcerea cu ciment pe jos a marelui depozit de zdrențe, de cârpe, un maidan betonat, văruit, cu ferestre largi să intre cât mai mult aer; privind, sufocat, acest jalnic cimitir textil de lepădături fără nume, fără formă, din care MAȘINA CICLON va sorbi tot praful, toată murdăria și din care încet, cu o neînchipuită trudă, se

va toarce velina cea mai curată... știam, văzând aceasta, ce greu este marșul ei spre albul absolut.

Nu-i o vorbă. Te aștepți să vezi ceva și mai alb decât neaua și ești gata să închizi ochii, orbit, dar proba purității desăvârșite bate în nuanța cerului. Pe urmă, chibzuind, tragi concluzia că, asemeni sunetelor foarte acute, vibrațiile albastrului perfect nu se mai văd, tocmai prin forța intensității lor, a gamelor joase, ca zbierătele elefanților, pe care omul nu le aude; și că așa se manifestă orice lucru puternic, adânc și curat...

Cu lemnul, cealaltă sursă principală a hârtiei de tiraj, a cotidieneilor, e altceva.

Buștenii vin în jos pe Bistrița și cu ei mireasma pădurilor.

Aici mai poți să te gândești idilic la brazi și rășină. Aici omul înfinge cangea în trunchiul de lemn ca ciobanii, directionându-si berbecii...

Pe urmă, cu încetul, totul se transformă într-o frizerie forestieră automată.

Hârtia suportă brutalități fără de seamăn. Un vârtej de clor, o fierbere, arderi cumplite, presiuni crâncene, furtuni de gaze, răciri bruște, lichefierii, pompări în sus, căderi apocaliptice în jos, infiltrări prin piatra de var pentru rafinări, apoi jocul acizilor înversunat, plămădind, prealbind, albind de tot pasta informă ce curge vâscoasă prin hrube...

Ce apare, în sfârșit, la lumina zilei, la „partea umedă a mașinii” este celuloza, ca un fel de covor interminabil de iaurt.

La „partea uscătoare” cheagul... acest covor de iaurt, prinde treptat consistență, tăvălit, învârtit pe cilindrii dogoritori, stors, presat, rulat, zbicit pe flanele de lână moi, delicate...

Apoi încleieri, apăsări, turtiri, calandrări, satinări, neteziri – o călătorie neiertătoare a hârtiei – până la „netezimea în secunde”.

La urmă vine tiparul, aplicând pe ea o sărutare
pătimasă... O înjurătură. Un vers genial...

Hârtia rabdă orice – traducând în felul nostru ce au spus
cei dintâi francezii pe limba lor: *LE PAPIER SOUFFRE TOUT.*

Arad - 1963

Când își isprăvesc munca, locuitorii orașului vin la Mureș. Fără el, s-ar sufoca. Poate însăși realitatea metalului – lucrul asupra căruia ei stau aplecați zi de zi – îi face să se îndrepte spre marginea râului frate cu Oltul, mai grav, mai pus pe gânduri, parcă...

În cartea balenei albe, *Moby Dick*, Herman Melville cânta cărările ce duc spre vraja apei, elementul primordial al lumii...

Podurile numeroase de pe Mureș întăresc impresia de civilizație veche a orașului. Spre mijlocul râului, trepte urcă alcătuind bolți de trecere, un gabarit special pentru ambarcații.

Canotajul este sportul cel mai iubit. Și pescuitul, desigur.

E un stil special, al locului. Pescarul rareori sade jos, în poziția gânditoare a undiștarului amator venit pe malul apei să se mai destindă.

El stă treaz, încordat, în picioare, ca la lucru, atent la bățul gros al lansetei... tremură... vibrează cumva?... Oblic înfipt în pământ ca o halebardă, încât, de departe, omul și unealta par că susțin o convorbire...

Deodată, firul aruncat în Mureș și bățul înfipt în pământ se scutură și vibrează cu putere, semn că nu-i de joacă.

Guta întinsă la maximum zbârnâie, bățul se apleacă încoace și-ncolo, se-ndoaie, apa se agită ca niște perdele smulse frenetic în lături, lăsând să se vadă când spinarea, când burta albicioasă a prăzii, și trece uneori un sfert de oră, trece aproape un ceas, lupta continuă, lumea se adună ca la înec. În cele din urmă, Mureșul zvârle peste umăr, în

iarbă, somnul de treizeci de kile.

Într-un oraș în care se lucrează fierul, un pește enorm, palpitând, zbătându-se, rostogolindu-se prin iarba verde, vie, tras la strung milioane și milioane de ani, pare... „un obiect” atât de rar, o invenție atât de stranie, încât face să te oprești din drum, ca să-l contempli.

*

Apă și oțel. Două pasiuni. Apa-i viața. Celălalt element, modelarea metalului, atât de caracteristică arădenilor... se constată numaidecât pe străzile atât de îngrijite...

Ringuri, rastele de fier, migălos făcute, cu o pedanterie, cu o manie de gospodar, unde, lângă asfaltul neted, parcă spălat, oamenii își lasă libere bicicletele în trecere pe la vecini.

Țigani... Până și țigani sunt altfel, disciplinați, curat îmbrăcați, respectuoși, cu un accent dur, unguresc.

Centrul, parcă periat și el, cu aceeași manie, „boala civilizației”... fiindcă, „asta”, care se vede aici, civilizația, e o „maladie”, o apucătură, pe care niște sălbateci nu o pot avea...

Din când în când potcoavele unui cal gras, bine frecat și el, țacănesc pe caldarâmul vânat, surprinzător de clar și de ritmic, un sunet al Transilvaniei, amplificat de ziduri și de edificii vechi, ursuze, trainice însă.

Mirosuri de coloniale, piper și vanilie, săpun și apă de colonie se amestecă în aer cu tăria țigărilor de foi, cu trabucele, obișnuite aici, miros intrat în acești pereți bătrâni ai Europei de mijloc.

(Treceam într-o zi pe... strada Fulgerului, pe la margine. Stradă ce cade perpendicular pe linia cimitirului orășenesc, solid și betonat.

De unde să fi știut eu, atunci, că pe ea, întocmai ca un fulger, într-adevăr, sclipise, se născuse Dora, fata din Arad, cu gândul la proză...)

Reporter pe locomotivă

(prima formă)

...1958. Regulator de aburi... robinete... aer... apă... lumină... centralul. Robinetul mecanic, manometrele, țeava de nivel.

Fata în roșu care trece linia.

Mecanicul are două fete, care îl așteaptă în gară, pe una o cheamă Rodica, pe cealaltă Viorica... Pe el îl așteaptă nevasta, împreună cu fetele – una dintre cele două, a mare, are pe cap o coronită de pionieră, ciorapi albi și poartă un cosulet roșu de vinilin, în care nu se vede ce are...

Semnele cu degetele pe care le face fochistul rezemat de fereastră, când intră în (orașul *Stalin*)... Brașov, vorbind pe mutește cu cei de jos pe care îi vede – de la magazie, în trecere, de la depou... Ridică un deget numai, ca mareșalii, dă din umeri, ridică apoi două degete... ridică din sprâncene, un întreg alfabet: nu se aude nimic. Locomotiva, intrând în stație, trepidează, schimbând macazul, bătaia aceea inegalabilă a expresului, întărită, crescând... slăbind totul în cabina de conducere, se clatină... se cutremură... se bâțâie...

Am învățat să închid... să deschid... să apăs, să răsucesc totul.

Mecanicul glumește cu mine:

— Să vă angajez fochist?... Cât?...

— Atât! spun o sumă, în joacă...

— Numai atât?!... se miră el spre mine. Sunteți un băiat

modest... Ați învățat carte? face. Mecanica?... Însurat sunteți?... Ei, nu se poate! Cum... nu v-ați însurat încă?...

Bătaia locomotivei la joante... Ești azvârlit dintr-o parte într-alta. Tangaj mare, ca pe un vapor bătut de furtună.

Deșurubez placa din față, ca să văd mai bine... Notele indescifrabile ale trepidațiilor... Cred că delirez puțin.

Mecanicul e în halat gri, șapcă maro... salută și el, ridicând încet brațul, ca un colonel, primind defilarea regimentului...

Feldioara... Apusul de soare colorează ruinele... Oltul negru, uleios, lin... meandre strânse... Mi se pare, prin înserarea ce se lasă, că îl văd pe Geo Bogza pe bicicletă pe drumul paralel.

Râul curge leneș, cu un șic al său...

Punctele în care Oltul atinge calea ferată: Ormeniș, Apața, Măieruș, Vadul Roșu, Feldioara...

Din Sinaia urcă o delegație sovietică și bulgară. Nu se mai despart de cei care îi însoțesc.

Impiegatul se apropie binișor de locomotivă și îi spune mecanicului:

— Ia-o încetișor, că ăștia nu mai termină!...

Pornim. Manometrele încep iar să se bââtie, ca epileptice...

Tic-tacul kilometrajului... banda de hârtie... pe care se lasă perdele de fum înecăcios. Iau note.

Nu se mai înțelege nimic. Ajutorul de mecanic, Iuliu Roșioreanu, seamănă cu un personaj din tabloul lui Van Gogh: *Mâncătorii de cartofi*.

Șinele verzi în lumina semafoarelor... roșii.

Locomotiva, la curbe, se apleacă asemeni unui cal de curse...

— Liber!... strigă mecanicul deodată, ca trezit din somn.

— Liber!.. tresar și eu, de pe scăunelul cu arc dedesubt.

Mecanicul râde, nu știu de ce...

— Să te iau, vasăzică, fochist?... Când te însori, să mă

chemi la nuntă, auzi?... țipă prin vacarmul trenului. Facem nunta în tren...

— Facem... facem, zic supus.

M-a cuprins o moleșeală... Cuvântul *liber*, pe care l-am rostit adineaori, mă face să picotesc sub cerul liber.

E senin.

Constelațiile.

Încet-încet depășim Carul Mare.

Locomotiva, în raport cu ele - cu constelațiile - le imită mișcarea adormitoare.

Închid ochii și cred că sunt gata să ațipesc printre constelații...

Fochistul de poveste și fochistul care nu mai este...

- reluare -

Cunoașteți povestea palpitantă a bătrânului mecanic de locomotivă și a fiului său?...

Nu mai țin minte unde, când și cine a scris-o. Lecturile copilăriei sunt anonime. Multă vreme, de pildă, eu n-am știut cum îl chema pe autorul lui *Robinson Crusoe*, și era Biblia mea.

Bătrânul conducea noaptea un personal. Mergea cu viteză normală. Când, departe, în urmă, la o curbă, în beznă, apar ochii roșii ai unei locomotive și se aude un şuierat puternic. Era acceleratul. Mecanicul cunoștea orarul. Fusese o întârziere. 312, acceleratul din urmă, recâștigase teren. Pe impiegatul de la stația dindărăt știa cum îl cheamă, îl chema Ilie, Iliuță, care greșise și nu-l oprise pe 312, unde fochist era fiu-său, Tăchiță, își luaseră la revedere la despărțire, urându-și drum bun. Normal ar fi fost ca impiegatul ăsta, Ilie, să-l fi reținut pe 312 în stația lui, unde acceleratul nu avea oprire; dar uitase, și bătrânul, cu personalul lui, nu mai apucase să intre în stația următoare, care era o gară importantă, să tragă pe o linie secundară, să scape, presupunând că impiegatul următor ar fi fost avertizat de greșeala ivită.

O luptă pe viață și pe moarte începe. Farurile din urmă se

apropie vertiginos. Bătrânul, disperat, dă peste cap regulatorul de aburi. Fochistul său, mai bătrâior, pe care-l chema Toader, zvârle în cuptor lopeți peste lopeți de cărbuni, să obțină cât de cât viteza salvatoare, locomotiva lor se hâțână ca beată, vagoanele se clatină, gata-gata să sară de pe șine, călătorii zbiară cu toții, habar n-având ce se întâmplă, unul țipă că mecanicului i s-a făcut rău, iar locomotiva a luat-o razna.

Acceleratul din urmă se apropie cu o iuțeală turbată, bătrânul își biciuie personalul. Peste o mie de pasageri sunt în cele două trenuri angajate într-o cursă a morții. Mai e puțin-puțin și personalul ar intra în stație... Impiegatul dinainte s-o fi prins și va trage în ultima clipă de macaz, băgând trenul pe o linie secundară?... Măcar de nu ar fi ocupată și aceea, cine știe cum. Că se mai întâmplă, când n-ai noroc, ori dacă Cel de Sus consideră că nu-i cazul'...

Personalul apucă de se pune la adăpost. Acceleratul trece pe lângă el valvârtej.

*

Mecanicul meu, adevărat, al acceleratului, să-i zicem 35, București – Cluj-Napoca, zâmbeste ascultându-mi binevoitor povestea. Poveste-poveste. Deși, omul acum știe, mi-e martor că, de acum încolo, va fi pur și simplu realitatea, una trăită de amândoi pe locomotiva lui, avându-mă la bord ca fochist doi, admis, după multe probe – dacă văd bine, dacă aud cum trebuie, să nu mi se facă rău, dacă rezist la efort, la căldură, să nu beau, pe ascuns, să nu chiulesc, să nu casc gura...

Era prin 1963. Și eram reporter; cu ăștia... ăștia care scrie, trebuie să fii atent, atent, să nu-ți faci figura, pă trenu tău... Dar, chiar! Ce i-o fi venit!?!... Să se facă el fochist! Poate, să vază cum e... Mare brânză, să dai la

lopată...

*

Suntem pe la Periș. Pe vitezometru scrie aproape o sută. Cu blocurile astea automate de azi, noua tehnică feroviară – exclus ca un tren, noaptea, oricât de grea, pe ploaie, pe furtună, să ajungă din urmă alt tren și să-l ciocnească. (De aceea mecanicul, amfitrionul meu, om în vârstă, cu experiență, zâmbea...)

Cu obiceiul meu de călător care se uită în primul rând la peisaj, mă uit afară, spre Ploiești, uitând de noua mea treabă de fochist, astfel încât, în viteza acceleratului, apucasem să îmi amintesc femeia bătrână cu o plapumă roșie în cârcă, de la vulcanii noroioși de la Nehoiu, de pe lângă Buzău, pe care o salutasem trecând pe lângă ea... – Bună ziua, coană Marioară! – Bună să-ti fie inima – da cum îmi zisăsi, de unde știi, că parcă n-ai fi dă p-aici – se-ntorsese ea spre mine cu palpumă cu tot – (în Muntenia, nu riști dacă unei femei necunoscute, la țară, îi spui Marioara...).

*

Îmi adusesem aminte, fiindcă fimeia mea, de aici, din cazul ăstăalt, pe care o văzusem din mersul acceleratului meu, după Periș, era, din contră, o fată, care avea pe ea doar o rochie roșie ca focul, ? nu plapuma – și era tânără de tot, așa că putea să o cheme, invers, LENUȚA, – și n-am mai zis nimic pe chestia asta, gândindu-mă că un fochist de treabă trebuie să se lase de glume.

*

Eu, drept să spun, când m-am apucat prima dată să citesc cărțile lui Faulkner, m-am oprit întâi la aia pe care autorul zicea c-o scrisese pe o mască de sudură, când lucra într-o fabrică – și era, dacă-mi aduc bine aminte, romanul *Pe când trăgeam să mor..*

*

Mecanicul locomotivei stă pe scaunul basculant cu arc dedesubt, privind înainte pe gemulețul scurt, îngust...

Din când în când, întoarce spre noi capul, țeapăn, mișcare de lup. Mașina lui se hâțână cu putere, dezordonată, părându-mi-se un pahiderm pornit la atac.

Pe fochist îl cheamă Guriță. Vorbește cu manometrele, cu robinetele, povestește câte și mai câte, neuitându-și niciun moment porecla.

Treptat, printre lopețile de cărbune aruncate, când își închipuie el că am învățat și eu, mă lasă și pe mine să-mi fac meseria, si-l imit conștiincios.

Sinaia, Predealul nici nu le văd. Adică le văd eu, dar altfel decât înainte, cu răspundere – ca și cum mi-aș fi schimbat profesia.

După Predeal, la vale, fiindcă acum totul merge ca de la sine, reiau, îmi aduc aminte de masca de sudură a lui Faulkner și mă gândesc cum de scria el în vacarmul uzinei și cum sensurile existenței lui, probabil, îl făceau să se audă cel mai bine zgomotul și furia, celebrate...

Și mă mai gândesc cu necaz la un scriitor român care, pe vremuri, cerea, la Pelișor, camera cea mai scumpă și mai retrasă... prielnică inspirației.

Eram sigur... aveam să fiu sigur, mai târziu, că masca de

sudură faulkneriană avea un secret al ei...

*

La Braşov, agitaţie mare. Se schimbă şi mecanicul, şi fochistul Guriţă, care mie îmi devenise simpatic, aflând de la el atâtea.

Numai eu şi locomotiva rămânem, după ce ne vom lua rămas bun ca de la nişte combatanţi lăsaţi la vatră – ceilalţi. Îmi mai pare rău de Guriţă şi pentru felul lui de a se despărţi de locomotivă, cum începuse el s-o gătească, încă de pe la Predeal, s-o lase curată următorilor...

Pe urmă, în triajul braşovean, în timp ce locomotiva se cutremură pe la macazuri, mai sunt atent cum le face Guriţă muteşte semne prietenilor săi de jos, de la depouri, magazii, cum râde, cum ridică el un deget, ori dă din umeri, clatină din cap, cum ridică vesel din sprâncene, cum face cu mâinile aşa şi-aşa, mai vorbim noi, cum duce mâna la cozoroc, salutând de sosire, de revedere... Femeia de jos, blondă, grasuţă şi care aleargă ca o raţă, târând după ea doi copii, spre mecanicul care face semne de pe bordul maşinii lui, precis că este nevastă-sa.

Pe Guriţă nu-l aşteaptă nimeni. El mai mult vine. Cu povestirile lui – cu realitatea lui atât de vie... Echipajul nou, în compania căruia voi călători până la Cluj, căruia echipa cea veche mă recomandă – un om de vreo 40 de ani, îmbrăcat într-un halat gri de laborant, cu mutră de senator roman (mecanicul), şi un fochist bătrân, strâmb, cocârjat de atâtea aplecări de-o viaţă şi care pare fratele geamăn al celui pictat de Van Gogh... Ardeleni amândoi...

La Braşov ar fi trebuit să mă schimb şi pe mine, de oboseală. Dar nu sunt un profesionist. Aşa am vrut, aşa să fie! Ca să nu aţipesc, să nu cad pradă vreunei năluciri, strig în faţa cuptorului încins, când îmi vine rândul să dau şi eu

cu lopata – strig, și Van Gogh mai întâi se miră – strig: Liber! Pe urmă, obișnuit, el tace, se uită la mine, și-o fi zicând: regășenii ăștia îs cam aiuriți...

Acum sunt de-ai casei. Am învățat rosturile electrice... contactorii... comenzile... controlerul... oprirea... pornirea... robinetul K 2... frâna directă Oerlikon...

Când mai strig: Liber! să n-adorm, și-l văd, și mă aude, mecanicul râde la mine, fără să spună nimic.

Van Gogh al meu nu se mai miră... Tăcere în seara înaintată, sclipiri mărunte ale semnalelor...

Șinele, pe sute de metri ard, se fac purpurii de soarele de septembrie, atingând, la vest dunga orizontului.

Aplecat peste fereastră, trag în piept mireasma melancolică a câmpiei transilvane.

Ormeniș... Apața... Măieruș... Vadul Roșu.. Oltul, limpede, cu liane mișcându-se lin în curgerea întunecoasă a apei...

*

Cineva, un biciclist, s-a oprit pe șoseaua paralelă, deși pe ea nu se vede înainte nicio barieră de cale ferată, și, ținându-și vehiculul de ghidon, ne privește, nu știu de ce mi se pare mie, cu admirație, ca de mișcarea pricinuită de un aparat; ori cu respect, cine știe.

O cină respectabilă.

La Cluj ajung noaptea și trag, dinadins, la cel mai elegant hotel. Deși nu mă schimb, nu mă spăl.

Cobor așa cum am sosit, e drept că și mort de foame.

Dar mai e altceva. Pentru care nu mă aranjez cuviincios. Din liceu știu că ni se spune „valahi puturoși”, și o fac exprès... Brașovul este german. Orașul școlii mele dragi, pe care îl iubesc și în care m-am format.

Clujul este altceva... Cultură maghiară. Oraș distant, rece, fudul. *Budoș olah*, – aproximativ – știu că ni se zice (primele cuvinte ungurești învățate), de când am ajuns din Urziceni în Ardeal cu școala. Având, de fapt, o stimă veche față de unguri. Vrând să fim ca ei. Cum scrie și Emil Cioran? dacă vă mai amintiti...

Așteptând șnițelul comandat – precizând, ațos, *bitte*, vienez! – mă gândesc la Gide.

Știu de ce fac pe nebunul. Eu, care detest mitocănia, incultura... în general toți agramații și nespălații. Inșii care miros urât, nu numai ai noștri... Știu foarte bine. Știu și de ce pe față am lăsat, dinadins, funinginea de pe figura „fochistului” abia sosit.

Mai știu că, față de cei ce muncesc fizic, am un fel de complex. La fel ca Gide, care, după cum scrie în *Jurnalul* său, întors dimineața de tot din provincie și neavând la el cheia casei, a așteptat în fața locuinței sale câteva ceasuri bune, să nu trezească portarul la o oră atât de matinală. Cartea încă nu o citisem. Alegerea feroviară fusese făcută pe cont propriu, slăbiciunea, abstractă, pentru „oamenii muncii”, – ca autorul celebrului Retuș la întoarcerea mea

din URSS, imperiul proletariatului râvnit, la început.

*

Chelnerii de toate națiile cunosc foarte bine barierele sociale. Chelnerii și, curios, câinii de lux. De aceea, distanța oberului, pe când mă așezasem singuratec la masa acoperită de o splendidă față de masă de Olanda, scorțoasă, pe care străjuia o glastră înaltă de cristal cu cinci trandafiri galbeni.

*

Trebuia, așadar, să răstorn criteriul infam... Astfel încât, după șnițelul bine pregătit, revărsat pe o farfurie grea, groasă, un Meissen alb cu bleu, berea germană și un măr ionatan, roșu, tăiat încet, ca o prăjitură delicioasă, am mai stat nițel. Ascultam un Mozart discret.

Pe urmă, cerui plata... Și când aceasta veni, servită pe o farfurioară de argint, cu nota scrisă într-un carnet, înfășurată într-o învelitoare de marochin verde, am depus, fără să mă sperii, o sumă babană, cu un bacșiș la fel, întrecând cu mult capriciul unui boier, și am rostit leneș, cât mai bucureștean, LIBER! exact ca înaintea cuptorului duduind de flăcări.

*

După o noapte bună, de somn greu, m-am trezit, înviorat, m-am îmbăiat, m-am bărbierit, îndelung, am pus pe mine hainele de schimb și m-am stropit din belșug cu colonia de care nu mă despărțeam, un *Fougère royale*. Marca, mi se spusese, preferată de Napoleon...

Am ieșit din hotel întâmpinat de o zi radioasă de septembrie, petrecut ca un domn, e drept, cam năzuros.

Dar asta era: românii ăștia, când sunt și ei domni, sunt darnici, curați și miros frumos.

În ziua aceea, după ce am avut grijă să iau, pentru întoarcere, supliment la expresul de noapte – mi se făcuse dor de București – am colindat prin Cluj.

M-am oprit înaintea grupului statuar al lui Matias, cu mustăcioșii lui. I-am salutat. M-am înclinat și în fața măreței catedrale. După mine, nu se compara cu cea din Brașov... în gând, îmi venise Biserica Neagră, incendiată de tătari.

M-am gândit și la Honterus, la bustul lui de la intrare, în stânga lăcașului. La liceul săsesc, de alături, ce poartă numele cărturarului. La meciurile de handbal. O dată îi bătuserăm și noi pe sași... La Gelu Gologan, colegul meu de bancă de la *Mesota*, băiatul primarului, care făcuse primele patru clase la *Honterus*, și care ținea cu nemții, având încă prieteni buni la școala săsească.

Noaptea, plecam acasă. Musai cu a-ntâia...

Legea e dură, dar e lege!

Cunoscutul dicton latin mi-a venit odată în minte într-un taxi, dar să vedeți cum...

În ultimul timp, trebuie să evit mijloacele de transport în comun și să recurg la cele... personale, oricât m-ar costa, în felul ăsta însă, raza mea de explorare umană, pe lângă altele, se adâncește, se precizează, ori se diferențiază, nu știu cum să zic...

Veți înțelege mai bine ce vreau să spun informându-vă că, intrând în vorbă cu șoferul de taxi, fără alt martor, aflu o mulțime de lucruri, care, altfel, ar rămâne neluate în seamă.

Nu mai zic ce surprize se întâmplă să am... De pildă, odată, un băiat de vreo treizeci și ceva de ani, care conducea, din vorbă în vorbă, mă întrebase ce meserie am – era vorba de cei ce câștigă azi bani – i-am răspuns că mă ocup cu scrisul, ce să spun!...

— Și că ce fel?... pe urmă m-a întrebat pe cine dintre scriitori cunosc eu, pe urmă l-am întrebat și eu dacă a auzit sau cunoscut scriitori, și mi-a răspuns sigur că da! îi cunoaște pe... Albert Camus, pronunțând în felul său, pe Antonie... Santexupery... cam așa... și pe unul care a scris ceva despre o crimă... și care a fost, din cauza asta, pedepsit.

— Daaa, fac eu, și cum îl chema...

— Pe scriitorul care a scris cartea?

— Da, da, pe acela,

— Îl chema stați, stați, și pronunță parcă numele unui fotbalist ca și cum juca la Șahtior Doneț...

— Dosto... ev... ski.

— Bravo! exclam, plin de entuziasm. Trage te rog pe dreapta! — dreapta asta, fiind o străduță dincolo de Calea Dorobanți.

Și oprește băiatul mașina mirat, că de ce? Și că nu că îi cunoaște el, personal... dar auzise de ei, știa că acela pe care îl chema Albert era african...

— Din Alger! precizez eu...

În fine, mă gândesc eu, dar de unde și până unde, mai ales că mă așteptam ca băiatul să fi auzit de vreun scriitor din generația lui, unul din aceia, scandaloși, care scriu la măscări care le plac atâta azi tinerilor,

— Nu, el știa de Dostoïevski!...

*

Am aflat pe la Statuia Aviatorilor, în toiul aglomerației, că tânărul era prieten cu băiatul unui profesor care avea o bibliotecă și, ducându-se el pe-acolo, se uita la cărți, și-acolo îl văzuse pe Albert și pe ăilalți doi, dacă nu erau trei, și-i răsfoise, nu așa, că făcuse doar o școală tehnică, dar... se prinsese... Era așa, spusese, cum iei o scarlatină!...

Aă! Vasăzică, așa... Dă-i înainte, te rog! Și, ocolind, în fine Statuia, o luasem cu greu la vale spre Piața Victoriei, era pe la șase după-masă, nu mai văzusem blocaj de circulație ca acela, blocaj peste blocaj.

Cred că am făcut până la Cercul Militar vreo patruzeci de minute, cum ai merge în viteză de la Otopeni până la Ploiești Vest, dacă nu era și acolo aglomerat...

Constatarea următoare, băiatul de la volan avea să o facă între Palatul regal și Telefoane, vă dați seama...

Anume, că deși mergeau ca melcii coarne-n coarne, bară-n bară, abia mai târându-se, nimeni nu claxona, nimeni nu țipa, nu înjura, sau... *boule, tâmpitule*, așa și pă dincolo, *ba pe mă-ta și pe tac'tu*, nu, nici pomeneală! liniște și ordine de cazarmă în inspecție, priviri între șoferi aproape

politicoase, cel mult... ceva cu guvernul, despre guvern, știți dumneavoastră, cu acord general! Aici solidaritate...

Băiatul imita situațiile. Dar, nu știu cum, cu respect parcă... Și el altădată, înainte de aplicarea noului cod rutier, avea obiceiul să-njure, să țipe, dar acum ședea ca toți, calm, răbdător – cică asta era situația, ce vreți...

Ce vreau eu, adică; eu, care mă gândeam, în sinea mea, pe la Capsa, cu puțin înainte de a coborî, în sfârșit... dar pe latinește, musai! cum exclamau strămosii noștri, romanii, fără vorbă multă, scurt, da scurt de tot:

Dura lexy sed lex!

Orologiul Londrei

...1968. Mai sunt câteva minute bune până la ora douăsprezece. Turiștii așteaptă privind turnul aurit al Big-Benului, ardezia lui strălucitoare.

Timpul la englezi este aproape un lord bătrân... Face să-l cunoști. Am auzit de inși care l-au văzut și care au stat de vorbă cu el – replici celebre. Printre aceștia, Shakespeare.

Un ceas, oricât de celebru, nu poate să bată mai mult de douăsprezece ori. Douăsprezece bătaii oarbe, ziua și noaptea. Exceptând ce punem noi în ele, iluziile, convențiile, împărțirea noastră arbitrară.

Am fost și la Greenwich. Am pus mâna aici pe meridianul de bază, începând cu navigatorii la care toată lumea se referă.

Big-Benul se pregătește, scrâșnind, să anunțe orele promise, pe când lumea privește încordată cadranul imens în ziua aceasta de vară, în care și regii, toți regii și reginele Angliei, și-au topit în văzduh coroanele.

Și Big-Benul iese din tăcerea lui, morocănos, ca un autor pragmatic, care prea multe nu are de spus... doar cât s-a făcut – esența Timpului, punându-ne la treabă.

Ascult cu multă atenție, una câte una cele douăsprezece enunțuri simple și nete, frazele unui tratat de filosofie empirică, Bacon, John Locke...

Când și ultima bătaie se pierde în cerul radios – culmea, senin! – în aerul umed, mirosind a larg de ocean și îndrăzneală, parfumul acestei națiuni... mă gândesc și la orgoliu, și la umor, la umorul până la insolență ce-i face, de pildă, pe vânzătorii de ziare ai Londrei să strige în gura

mare pe străzile învăluite în ceață...

Continentalul în ceață!... Atenție. Europa, azi, se află în ceață!

Ca și cum ar fi vorba de un eveniment care pe englezi nu i-ar privi...

*

De la Westminster, pe Whitehall, în linie dreaptă, până la Trafalgar Square cu lei de piatră, coloana lui Nelson și porumbeii grași, îmbuibăți de grăunțele turiștilor, am tot răgazul să-mi aduc aminte cuvintele oratorului, încheind aniversarea numărului de ani împliniți de la înființarea ONU și pe care neglijasem să-i notez.

Dar ele răsar acum de la sine în memoria mea ca o emanație a perspectivei largi și monumentale, plină de forță și decizie. Plină de o duritate și de un magnetism al ei și de atâta gingășie, în același timp.

Ajungând în dreptul santinelei călare, cu tunică stacojie și coif galben, tras până sub sprâncene, mi-am amintit!

Cuvintele vorbitorului se reașază în ordinea lor greoaie, fără nicio strălucire de stil, fără niciun efect retoric.

Cuvinte searbăde, aproape sâcâitoare prin repetițiile sau stăruința lor.

Din mers, încerc să le tălmăcesc în cea mai clară limbă română – și mi le rostesc și în șoaptă, mie însumi, să aud cum sună, cum vibrează ele aici, eu fiind singurul sau primul care, în toată metropola asta cosmopolită, gândește și exprimă în românește următoarele:

„Ambiția unui individ (sau țări, extind) poate să nu fie ambiția altui individ, (altei țări): dar umanitatea unui individ (unei țări) poate fi umanitatea altui individ (altei țări)”.

(În Parlamentul român, greu s-ar găsi un vorbitor care să enunțe spontan sau în mod firesc această idee. Dacă ea există în mintea cuiva...)

De mâna lui Ion Neculce.
Cel dintâi prozator român

Descăpățânarea

...Vremurile se schimbă. Caracterele, nu. Faceți în gând comparație după experiența pe care o aveți și veți recunoaște adevărul acestor cuvinte.

Două personaje perfect actuale: un informator și un călău.

De ei a depins viața celui mai luminat intelectual al nostru din secolul al XVII-lea.

Pe turnător îl chema Tifescu. Era ori un mâncău, ori îl văzuse lumea într-o zi frigând o vită.

Blândă și dulce-i vorbirea în Moldova. Dar să te ferească Sfântul să-ți puie ea o poreclă.

Frige-vacă! Nici lui Rabelais nu i-a dat în minte una ca asta.

Totul s-a tras de la o nuntă ce avusese loc undeva pe lângă Bârlad. Se însura Ion Palade, cumnat cu vornicul Velicico, frate bun cu Miron Costin. De față, multă boierime aleasă, nemulțumită de mojiciile bătrânului domnitor Cantemir.

Acesta... de pe cum îi era natura lui (fire, hire, dar Neculce plusează și scrie, primul, cred, în limba română „, natura!”) se înțelegea ușor cu boiernașii parveniți, grosolani ca și dânsul.

Știm, s-a mai văzut: complexul pustiitor al unui șef ca bătrânul Cantemir, un ignorant, compensând știința de carte cu bătălii...

Revoltați de această josnică tiranie, boierii de neam se sfătuiesc și se jură să fugă cu toții la Brâncoveanu, să obțină ajutor de la el, să-l răstoarne pe Cantemir și să-l

pună în loc pe Velicico, vornicul.

Frige-vacă trage cu urechea și îi toarnă imediat pe toți. Ca azi.

Bătrânul Cantemir asmute haita lui de oportuniști ajunsă și la putere, câțiva răzvrățiți reușesc să se refugieze în Muntenia, alții sunt prinși, în frunte cu acest Velicico, și primitivul domn îl bate cu buzduganul pe opozant și-l bagă la beci.

Adeptii lui Frige-vacă ațâță mânia oarbă a domnitorului, septuagenar, și Miron Costin logofătul, fiind pârât, Cantemir poruncește de este omorât.

Să citim cuvânt cu cuvânt fraza fatală a lui Neculce, care nu ține decât o singură respirație:

Ce ca un tiran au trimăs pe Matei, vătavul de paharnicel, cu slujitori de l-au luat de acolo (pe Miron Costin) de la acasa lui de la Bărboși, de l-au dus până la Roma și i-au tăiat capul.

*

Miron Costin era nevinovat. Nu știa nimic de complot. Auzind de sosirea lui Macrei și a cetei lui, slujitorii îl îndeamnă pe Miron Costin să se ducă la Neamț să se ascundă, însă el n-a primit, știindu-se drept.

Gândindu-se că se duce el la Iași și acolo explică și se aranjează totul.

Dacă s-ar fi dus acolo – presupune Neculce, – „poate s-ar hi îndreptat și n-ar hi pierit”.

Când slujitorii își iubesc stăpânii, ei rezistă în fața primejdiei, care, trecând, adevărul iese la iveală.

Cele mai grele lacrimi pe pământ cad din ochii tiranilor. Cantemir s-a căit mult și a plâns zgomotos.

„...Mult se căie ce-au făcut el și de multe ori plângea între toată boierimea și blăstăma pe cine l-au îndemnat de-au grăbit de l-au tăiat.”

Pedeapsa dată părintelui celui mai mare cărturar al

românilor din epoca veche, Dimitrie Cantemir, a fost o remuşcare cumplită.

Dar şi unui regret îi trebuie timp, o parte din viaţă, ca să ispăşeşti. Niciun an n-a mai apucat să trăiască bătrânul, şi îşi dăde sufletul.

Mulţi despoţi, la capătul carierei lor, avură lacrimi multe pe obraz... Posedând totul, ce le mai lipsea era doar mila.

E valoarea umană care costă cel mai puţin.

Istoria însă este o zeiţă păgână. Ea înregistrează, şi-atât.

Iar dacă ai puterea să o priveşti în ochi, din ochii ei de cremene ţâşnesc doar fulgere; şi, din artere, dacă o tai, curge nu sânge – curge cerneală...

Moș Cantemir

CARTE nu știe, ce numai iscălitura învățasă de făce.

Practică bună ave la voroavă, era sănătos, mânca și be bine...

Ce e interesant este că practica, cuvânt derivând din grecescul *praxis*, care a devenit cu timpul cheia civilizației moderne europene, apare pentru întâia oară scris la Neculce, dacă nu mă înșel.

Fericit moment. Nu se știe în ce an, zi sau ceas s-a ivit scrâșnind, pe hârtia asta a vremii, sub pana tocită, PRACTICA... În textul îmbâcsit al cronicarului, vorba aceasta nouă strălucește ca traiectoria unui bolovan picat din cer... Practica vorbirii! E o minune. O adevărată minune lexicală. Și sunt vreo trei sute de ani de atunci... Lansarea surprinzătoare a câte unui astfel de cuvânt fundamental, printre greoaiele „îndemnuri pentru vite” curente, se întâmplă să depindă de câte un singur ins, ciudat, singuratic, urâcios, ce se dovedește a fi un scriitor puternic, departe văzător. Limba o facem noi, cei de rând. Harnașamentul ei însă, fiind durabil și director, îl fac ceilalți, osânditii, la scris, și cărora li se mai și taie, din când în când, nasul, urechile, capul...

Iată cum zace în veșnicie un om, un personaj, învelit într-o pânză trainică de litere bine țesute – portretul:

„Semne multe ave pe trup de la războaie, în cap și la mâini... La stat nu era mare; era gros, burduhos, rumăn la față, buzat. Barba îi era albă ca zăpada. Cu boierii trăie până la o vreme, pentru că era om de țară și-i știe pe toți, tot anume, pre carile cum erae. Și nu erae mândru, nici

face cheltuială țărâi, că era un moșneagu fără doamnă (frumos!). Și ave doi ficiori, beizadele, pre Antiohii și pe Dumitrașco... (ostateci la Poartă).

Dimitrie și Antiohie. Fala culturii noastre. Poate că paginile cele mai cu miez și mai actuale ale Letopisețului sunt cele în care intră în scenă Petru cel Mare, prietenul lui Dimitrie Cantemir – momentul Stănilești.

Tată ignar al primului domnitor intelectual din istoria țărilor noastre și autor moral al executării altui mare intelectual autohton, după cum am citit. Deocamdată, pe Miron logofătul, abia sosit din Polonia, moșul Cantemir îl primește „cu milă și cinste”. Ba el se și încuscrește cu Miron Costin, numindu-l staroste la Putna, post important în relațiile cu leșii.

Țara era cutreierată de-a lungul și de-a latul de polonezi. Bătrânul Cantemir, aliat cu turcii și tătarii, îi combate cu succes. El se distinge în lupte, lăudat fiind chiar de sultanul Suleiman, după cum notează Neculce: „C-așa merge în frunte, de nu se putea ține după dânsul”.

Șerban-Vodă se înțelege cu Cantemir, care, înțelept, face mereu un joc dublu... dezonoarea nu-i o povară prea grea pentru cei mici, mai ales când în cumpănă stă supraviețuirea lor. Presiunea leșilor crește. Sub comanda marelui Sobietki, ei coboară în josul țării, făcând prăpăd la, cităm câteva localități doar, Ruginoasa, Hălăucești, Cosmești, Purcelești, Stolniceni, Pășcani... Nume comice și grave, pline de epica existenței, din care cel mai grandios sună autoironia anonimă acestei „imensități de proști”.

Și, după toate acestea, au luat craiul (Sobietki) și pe Dosoftei, cu toate hainele și odoarele mitropoliei, plus moaștele Sfântului Ioan, aduse mai demult de la turci de Alexandru cel Bun. Dosoftei va rămâne în țara leșească, unde va și muri. Iată cum îl descrie Neculce: „acest Dosofteiu nu era om prostu de felu lui și era pre învățat, multe limbi știe: elineste, lătineste, sloveneste și altă adâncă carte și învățătura, deplin călugăr și cucernic, și

blând ca un miel. În țara noastră pe-această vreme nu este om ca acela...”

Cantemir, necioplit cum era, se înfurie pe Dosoftei. Trădare! Dă poruncă să fie afurisit. Cum să osândești un sfânt?... În schimb, bătrânul domn începe să aibă dificultăți. Nu e bine să ataci cultura.

„Măria-ta, zic boierii, să nu ne punem rău cu leșii...” Șerban-Vodă, din Muntenia, îi scrie și el să se înțeleagă cu vecinii de la nord, că astfel îl va putea urma...

Căpățânos, Cantemir nu s-au potrivit... Una că știe felul leșilor, a doua că avea la Poartă fecior zălog.

Oricum, turcii, la curent, apreciază gestul. Mai multă fidelitate uneori găsești la analfabeți; și caracter, de asemeni, deși în politică asta duce la catastrofa...

Starea economiei

...VITELI era scumpe, mierea era scumpă, găinili mai nu era în țară. Găina câte un leu, oul câte un potronic (15 parale), oca de untu câte doi orți bătuți (20 de parale), oca de brânză câte doi potronici. Bani ieșisă mulți în țară, dar bucate nu era...

Înțelegem, înțelegem. Asta era situația în a doua domnie a lui Dumitrașcu Vodă. Cele mai rafinate și extravagante petreceri au loc de obicei în plină degringoladă economică.

Mizeria ascute luxul și joaca. Grec din Țarigrad, acest Dumitrașcu era un ins hotărât, tălpiz (viclean), amăgitor, geambaș de cai de la Fanar... Și după aceste, după toate, era bătrân și (iertare!) curvar...

Nevastă-sa se afla la Țarigrad. Urmează o pagină delicioasă... Neculce romancier:

Vodă își luasă o fată a unei rachierițe de pe Podul Vechiu, anume Arhipoaie, care o chema Anița, țiitoare, de o purta în vedeață între toată boierimea, de-o ține în brați, de-o săruta și purta cu sălbi de galbeni și cu haine de șahmarand (aur și argint), cu șlic de sobol și cu multe odoare împodobită. Și era tânără și frumoasă și plină de suleiman (fardată), ca o fată de racheriță.

Și o trimite cu carăta domnească, cu siimeni și cu vornici și cu comiși dzioa amiadzidze mari pe uliți, la feridiu (la baie) și pe la mânăstiri și pe la vii (perfect!), în primblări. Și face și pe boieri de-ș trimite giupânesele cu dânsa. Și după ce vinie de la primblări, trimite giupânesele daruri, canavețe (stofe scumpe), bilacose (mătăsure), căce (pentru că) i-au făcut cinstea de-au mersu cu dânsa în primblare...

Ce galanterie! Mazilit, Dumitrașcu o ia cu el pe Anița la Țarigrad și o mărită acolo (nevastă-sa fiind la Poartă) cu o slugă, cu un grec.

Cronicarul se indignează:

Căutați, frați iubiți cetitori, să vedeți ce iese omenia și curvia grecească!

Ceea ce îi prilejuiește lui Neculce o strălucită pagină de proză.

Șerban-Vodă, domnul Munteniei, era văr primar cu Dumitrașcu, amândoi Cantacuzinesti. Se urau din tinerețe, și se tot pâraie la Poartă unul pe altul.

Ambițiile lui Șerban-Vodă sunt mari. El vrea să profite de conflictul turco-german, care reizbucnise: Mehmet pierde luptă după luptă... și-l tot băte neamțul pe turcu și luase mult loc neam tu de la turcu... În fine, văzând că turcii pierdeau, Șerban se dăduse cu nemții, cu rușii, cu leșii, scopul său fiind de a ajunge într-o zi împăratul creștinătății la Țarigrad, făcând să renască Bizanțul.

Nu era rău. Dar deloc, deloc.

Totuși, istoria nu se întoarce. Mai ales când nu există energia necesară...

Vreme mărunță de intrigi și păcăleli. Ca la bâlci. Astfel, boierii moldoveni care mai țineau cu Dumitrașcu trec imediat de partea lui Cantemir, simțind dincotro bătea vântul... și stătuseră acolo cu pâra câteva zile.

Văzându-i la picioarele sale, bătrânul Cantemir îi silește pe acei boieri să-i trimită lui Dumitrașcu scrisori prefăcute, cum că ei ar fi reușit să-i confirme domnia și că Suleiman – foc pe Cantemir și pe trădătorul Gavriliță – i-ar fi pus în lanțuri, dându-i pe mâna lor, să-i aducă la Iași, să fie judecați.

Dumitrașcu e fericit citind scrisorile acestea. Se pregătește de sărbătoare.

Strânge lumea la miting, să-l întâmpine pe Husain-bei, presupusul aducător al mult râvnitei confirmări.

Locului de întâlnire, capcanei întinse, farsei și comicăriei,

se nimeri să i se zică Valea Adâncă.

La Moscova în exil

Caracterul lui Dimitrie se schimbă în exil. Lipsit de domnie, el devine bănuitor și își tiranizează suita, plecată cu el în țară străină.

Neculce remarcă: „Și apoi domnul să visadză că este tot puternic ca la țara lui”. Un hatman, oricât de fidel, dacă e și scriitor, vede, trebuie să vadă, și spune.

Nesiguranța îl înrăiește pe domnitor, deși țarul continuă să-l răsfete, nerefuzându-i nicio cerere. Dacă e gata să-i ofere toată regiunea Harcovului!... Pierduse o țară, să-i dea altă țară. Senatul se opune...

Cantemir primește până la urmă vreo o mie de gospodării în preajma Moscovei și 50 de sate cuprinzând 15.000 de suflete, evident moarte. Suita de boieri moldoveni capătă și ea o samă de privilegii, pământ, iobagi, case măricele.

Dar Dimitrie, atât de bun și de tolerant în țara lui, aici devine de nerecunoscut.

„Că i s-au schimbat hirea într-altu chip, nu pre cum era domnu în Moldova sau precum era mai înainte, tânăr, pre când era beizade... încă și mai rău și iute la beție. Să scârbie, și ușa îi era închisă și nu lăsa pre moldoveni nicăiuri din târgu să iasă afară...”

Suspiciunea vine din Crivăț. Acest intelectual luminat vede acum în jurul său numai urzeli dușmănoase.

Nu s-a scris încă un roman al acestei perioade ce ne amintește de marii kominterniști ai mișcărilor comuniste din Europa, adăpostiți cu toții în celebrul hotel moscovit unde se înțucau, ferindu-se unii de alții; cei ce scăpau din lagăre

sau de plutonul de execuție.

Neculce este singurul personaj din toată galeria de eroi ai perioadei istorisite care a prins atmosfera lumii unde-l târâse Dimitrie Cantemir, împreună cu ceilalți boieri moldoveni. Nu-l leg, Doamne ferește, pe cronicar, de Orwell.

Să deslușim însă cu atenție textul următor: *dar eu eram bucuros c-au venit acela ceas* (al întoarcerii în țară) *de-am găsit vreme să ies dintr-acel norod greu și cumplit. Că-s niște oameni foarte necredincioși acestu felu de oameni dintr-acele părți... Și după ce-am venit, încă și Șeremet mi-au dzis să mă aședzu și va scrie la împăratul să-mi dea jaloanie și sate. Dar tot n-am primit, că este norod prea cumplit...*

Doi ani trec stăpâniți de obsesia întoarcerii, de speranța revenirii în locul natal.

Nădejdea domnului – filosofează Neculce estimp – *este ca săninul cerului și ca încetul mării: acmu este senin și se face nuor, acmu este mare lină și se face furtună.*

Dacă experiența exilului i-a folosit la ceva naratorului, ea îl face să scrie această frază tulburătoare, unică în literatura noastră.

Chinuit de dorul țării, hatmanul suferă până în ziua când însusi tarul Petru cel Mare îl slobozeste cu mărinimie, spunându-i lui Dimitrie:

Dacă nu va să șadză, volnic să fie. Dumnezeu să-i ajute să margă unde i-i voia...

O astfel de generozitate numai la marii seniori se întâlnește. Cantemir însă i se opunea. Poate și fiindcă, pentru el, Neculce însemna Moldova.

Mulți dintre noi cunoaștem senzația pe care o aveam în marea țară vecină în anii dogmatici, făcând în ea câte o vizită, senzația că nu te mai puteai întoarce acasă.

E cunoscută și vorba de pomină a lui Victor Eftimiu plecat la Moscova într-o delegație oficială prin 1946, împreună cu Parhon și ceilalți, să aibă o întrevedere cu Stalin.

Împrejurare în care Eftimiu, văzând că tiranul tot mângălea ceva, pe când îi asculta răbdător pe români, îi ceruse la urmă cu fermecătoarea lui impertinență, hârtia înnegrită. Iar Stalin, surprins, i-o dăduse. Și pe ea erau numai lupi, capete de lupi. Istorică hârtie se află azi undeva în România; poate la Academie?...

Dar întrevederea aceasta era mereu amânată. Trece o săptămână, trec două... Stalin nu-i mai primea.

Delegația română sta la hotel ca pe ghimpi, la fel ca Neculce pe vremuri.

Și, într-o bună dimineață, la al câtelea mic dejun... apare Eftimiu, freș, pempant, cu lavaliera sa boemă la gât, și în auzul tuturor, deschizându-și teatral brațele, declamă cu voce bubuitoare, din Racine:

Sortirons nous jamais de ce funeste empire?...

leși-vom noi vreodată din ăst funest imper?

Portretul clasic

Cel clasic, executat la Berlin, ce se poate vedea în mai toate școlile, ni-l arată pe Cantemir în armură, cu sceptrul în mână, sprijinit pe un teanc de cărți, cu hermina albă de domnitor lunecând peste brațul înzăuat.

Peruca (iluministă) îi învăluie capul puternic, expresiv. Ochii mari, atent-melancolici, nasul drept, hotărât, buzele cărnoase, chemând plăcerile, reliefate de umbra fină din dunga bărbiei. La gât, o eșarfa de mătase, atârând peste armură ca un fluture. Ciudat. Bărbăția imaginii nu reușește să ascundă un anume aer feminin...

Neculce îi face două portrete. Primul înainte de a fi domn: *... era atunci nerăbdătoriu și mânios, zlobiv (rău) la beție, si-i iese numele de om rău.*

După înscăunare:

Iar acmu, viind cu domnia, nu știu să-ș pîiardă numele cel rău; au doar mai la vîrstă venisă, au doar chivernisisă viața lui, unde nu era pace? Că așe să arăta de bun și de blînd! Tuturor ușe deschisă și nemărețu, de vorovie cu toți copiii.

Vorbea cu toți copiii!... Amănant tușant...

Deci, boierii, văzînd ase milă și nemărire, începuseră toți a să lipi și a-l lauda. Era omî învățat. Numai la giudecăți nu prè pute lua sama bine, poat-fi trăind mult la Țarigrad în streinătate. Lăcomie nu ave mare, lucrurile lui poftiea să fie lăudate.

Amor propriu de artist.

CUM SĂ-L PRINDĂ pe Brâncoveanu?... Că așa fusese înțelegerea. Minciună și vicleșug. Frați de limbă și de neam,

căutându-și unii altora pieirea! Ce să mai scrie bietul martor al anilor una mie și nouă sute și nouăzeci?... Neculce a zis totul:...*ca ne-am înmulțit obiceiuri rele asupra și ne-au făcut oameni de nimică de suntem, că ne-au călcat precum le-a fost voia... Căutați acmu de socotiți ce fără de năroc țară și oameni...*

Noroc?... Norocul însă îi ajută pe cei tari. De la marele han venise firmanul de prindere a domnitorului muntean. Numai să încalece, să-l prinză. De la Poartă, niciun semn. Și fără știrea Porții acțiunea nu putea să înceapă. Vizirul temporiza. De fapt, aștepta ca mai întâi Brâncoveanu să-i trimită cele cinci sute de pungi de bani, ideea lui Cantemir, pentru adormirea vigilenței. Nu-l nimicești pe unul căruia îi ceri bani. Dar poate că vizirul mai punea în cumpănă și altele. Obsesia turcilor, echilibrul. Și să nu-l înlocuiești prea repede pe unul pe care măcar îl cunoști, cu altul, necunoscut, care poate să-ți facă cine știe ce figuri. Mai stăm, mai vedem... Să recunoaștem că, dacă am luat ceva de la turci, am luat și această șovăială, gustul întârzierii, căreia, ca un fel de reparație subconștientă, i-am spus mai târziu înțelepciune.

Dar tot gândindu-se la Brâncoveanu și așteptând semnalul Porții, care nu mai venea, Dimitrie își dă seama că jocul politic, nu numai al țării sale, dar al întregii Europe era cu mult mai înalt. Creștinătatea își puneă toată nădejdea în rușii lui Petru cel Mare, ajuns în culmea puterii. Astfel că domnitorul moldovean au început a să agiunge (să se înțeleagă) cu moscalii. Se oferă să-i informeze despre ce se petrece la Poartă. În același timp (joc dublu) scrie la Poartă că se va face că se înțelege cu rușii, dar va înștiința Poarta despre toate mișcările acestora. Vizirul îi dă voie. Petru cel Mare are fler. El înțelege jocul moldoveanului. De mult căzuse în mare cinste și dragoste la Petru Alexeievici. Dimitrie îl scoate din funcție pe Jora, iar în postul de hatman îl numește pe cronicar: l-au mazilit și m-au pus pe mine, pe Ioan Niculce, spătarul...

Scriitorul intră direct în eveniment, scriind despre sine ca despre un altul.

Cantemir trimite la ruși un om pentru încheierea unei înțelegeri. Solul îl întâlnește pe țarul rus la Iaroslav, unde au loc primele tratative.

Moldova îl va ajuta pe țar, dar Moldova pune și ea niște condiții.

Iată-le: Tara Moldovii cu Nistrul să-i fie hotarul, și cu Buceagul și cu toate cetățile tot a Moldovii să fie.

Rușii au dreptul să se așeze în aceste cetăți cât timp Moldova e în primejdie, iar apoi să lipsască oastea moschisească. (Cum s-a văzut mai târziu.)

Când moare un șef

Un conducător de țară sau de imperiu, când moare de moarte bună, decesul lui devine mai important decât propria sa viață.

Dacă trage să moară, dacă agonia lui durează, se dau mai întâi comunicate medicale, se trag eventual clopotele, zvonul, pornit într-o zi, cuprinde întreg teritoriul țării... și se zice că șeful moare azi. Dar nu-i după el, după răposat.

Decesul nu se anunță pe loc.

Lupta pentru succesiune încă nu s-a terminat. Se mai fac aranjamente pro și contra, iar MORTUL trebuie să mai aștepte o zi și încă o zi, multe zile la rând, mai viu ca niciodată.

Lumea știe că e mort, a aflat. Însă sfârșitul, din atâtea și atâtea pricini, n-a fost încă declarat oficial.

E una din tacticile funebre ale regimurilor totalitare. Stăpân e pe viață. Stăpân e pe moarte. Încercând astfel să-și supună și natura, când în joc nu sunt niște scopuri concrete.

Dar noi suntem mai modești. Neculce notează:

Cantemir-Vodă, după ce-au murit, ținutu-l-au mort tăinuit o zi și o noapte, pân s-au gătit cărțile de-au făcut harzuri de la țară la Poartă...

Pârghiile puterii se pun în mișcare. Se anunță că urmaș la tron va fi feciorul răposatului, tânărul Dimitrie Cantemir...

Atunci au spus la tot nărodul c-au murit Cantemir-Vodă...

Norodul, prost. De unde, nerod. Bun de manipulat și de mințit. Dar, ca să fim drepți, are el în viață alt scop decât să

se înmulțească – să bea, să mănânce, să tragă chefuri la nunți și chiar parastase?

Să-i înțelegem pe hatmani, pe vătăfi, vistiernici și postelnici, dacă prostimea n-are alt ideal, dacă stă ațipită între ziua de azi și ziua de mâine.

Turcul-agă, văzând că strigă cu toții într-un cuvânt, au luat un căftan și-au pus în spateli lui Dumitrașco beizădeae. Și-au șezut amândoi în scaune. Și-au început a da din pusei și a dzice surlele, și toți boierii și slujitorii, căpeteniile, cineș după rândul său, au purces a săruta poala turcului și-a lui Dumitrașco beizadea. Și dup-acee au încălcat cu alaiu și-au purces la Sfetei Neculaiu, de i-au cetit molifteli de domnie dup-obiceiu.

Mortul, *tatăl analfabet*, este în fine îngropat. Prima domnie a unui intelectual, sută la sută, din istoria noastră, care a durat (domnia)... trei săptămâni.

Și demonul... demonul responsabil cu registrele cronologice ale ipotezelor, ale arhivelor fantastice sau numai logice ale ipotezelor, întrucât infernul se joacă în glumă cu noi, deciziile serioase aparținând lui Dumnezeu... Ei bine, acest drac foarte vioi și pus pe cele mai aiuritoare presupuneri îmi suflă la ureche: măi frate-miu, acu, în nouă zeci și nouă, să-l fi avut voi pe Dumitrică ăsta Cantemir șef...

Intelectualii prezintă această atracție. Și risc în același timp. Dacă Dimitrie ar fi avut armata de partea lui, altfel ar fi mers lucrurile.

Altfel, cărturar cum este și cam năuc, poate că iese la poceală și iese rău. Deși rămânem măcar cu *Istoria ieroglifică* (și demonul tace după ce tușește cu subînțeleles).

REALITATEA este – tot pe cronicari e bine să te bazezi – că au venit un capugiu de la Poartă de-o luat pe Dumitrașcu-vodă Beizade. Deși acest capugiu era un bun prieten al familiei Cantemireștilor. Dar intriga de dincolo, din Muntenia, lucrătura Brâncoveanului era mare. Acesta, cu relațiile ce le avea la Țarigrad, și îmbrăcase caftanul de

domnie asupra Moldovei. Susținătorii lui Dimitrie se împrăștie, fug la leși.

Și Neculce ne atrage atenția din veacul său:

Pe aceste lucruri poate și alții să se încrează cu Poarta turcească că unele se gătie și alteli s-au făcut!

Adică începe ceva și iese altceva. Socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg. Fidelitatea lui Mehmet-pașa e mare.

Domnitorul intelectual va reveni la domnie. Stătuse pe tron doar trei săptămâni.

Cantemireștii, Cantacuzinii, dușmănie mare

Deci, teribil personaj acest Cantacuzin! Un Boss ahtiat de cultură. N-a editat el *Biblia de la București*? Un tip de Renaștere valahă, dozând în părți egale inteligența rafinată și otrava, argumentul fiind și cucuta, lichidându-și cu sânge rece adversarii, până când pieri și el otrăvit...

Cum arăta el? Neculce l-a văzut și l-a prins în această frază grea:

Om mare la stat cu ochi ca de bou, harnic, darnic, milă mare face la streini, la slujitori. Cheltuiè mult, să-ș facă nume, iar nu să strângă.

Un generos în aparență, mânuind cu iscusință arma vremii, corupția. (A vremii, numai?...)

Dincolo, Cantemir analfabetul. Un viveur sigur pe el.

Intelectualii, Miron Costin, căruia i-a tăiat capul, și toți intelectualii vremii îi ironizează la mese pe bătrân și pe lordachi, precautul, ministrul de finanțe:

„Mai des cu păharăle, măria ta, și mai rar cu orânduielele, că țara îi iertată de la Poartă, s-ei vrè să-ti dai măria ta sama odată și nu-i putè.

Aceeași violență, la muntean. Care visează copacul de aur, din al cărui falnic trunchi o ramură este cantacuzină. Ea desfașoară o mare energie diplomatică și militară. Strânge oști în Muntenia. Lansează pe Argeș vase cu provizii să le îndrepte spre Dunăre. Se înțelege cu căpeteniile sârbești. Trimite la nemți soli. Printre care și pe aga Bălăceanu, ginerele său. Repede un crainic și la Moscova. Să se lase în jos muscalii. Să coboare spre Buceag, să dea sprijin la momentul oportun, când turcii,

Înaintând spre Belgrad, el, domnul creștin al Țării Românești, ar năvăli cu toți aliații spre sud, să „apuce Țarigradul” (visul, încă nevisat, al lui Petru cel Mare, al cărui rol în istorie abia începe).

Trebuie să recunoaștem: după unirea efemeră a țării sub Mihai Viteazul, de la care abia trecuse un secol, planul lui Șerban vodă Cantacuzino de a reînvia Bizanțul, cu o sucursală la București, este a doua tentativă grandioasă a carpato-dunărenilor. N-a fost să fie. Mișcarea va fi inversă. Fanarul va veni el înapoi, iar epoca fanariotă se va lăsa curând, grea, peste noi...

*

Cum sunt și moldovenii aceștia... Refractari. Molateci. Opuși măreției visate. Și, culmea, pro-turci. Ei, care nici măcar nu viețuiesc sub răsuflarea Islamului la Dunăre. Mai sunt și Cupăreștii. Boieri moldoveni oploșiți la Iași. Care tot umblă cu pâra pe la înalta Poartă. Șerban Vodă se împotrivește, dar moare subit: „S-au și murit”. Efect stilistic colosal. Un „și” micuț; consecutiv; un șurubel vârât la iuțeală în sintaxă, și moartea ne face să râdem...

Aici, pe tărâmul dintre proiect și viață, supus oricărui neprevăzut, aruncă Neculce vorba lui mare:

Ce gândește omul, nu dă Domnul!... Și dacă se întâmplă, dacă se nimerește să dea, să ofere ceva, El îți dă, îți oferă ce nici nu te aștepti și nu meritai, și chiar meritând, sperai la acel lucru de atâta vreme și cu atâta deznădejde, încât oferta îți pare o adevărată minune. Ca-n Dechemvrie 1989.

CULTURA și inteligența complică istoria. Intriga se rafinează. Ambițiile se ascund mai bine. Scopurile politice se învelesc în rațiuni din ce în ce mai subtile. Renașterea, în fastul ei, înseamnă și crima (de stat). Tradiția sentimentală face din Constantin Brâncoveanu, ctitor strălucit de cultură, o victimă a cruzimii istorice...

N-a fost și nici nu se putea, în acele timpuri, să fie altfel.

Domn blând?...

Să ne gândim doar la acest episod relatat sec de Neculce.

Ginerele lui Șerban-Vodă, Bălăceanu, inamic a lui Brâncoveanu, moare în luptă în tabăra nemțească pe care o alesese, ucis de cazaci, aliații voievodului muntean. Acesta, văzându-l mort pe rival, în ura lui, îi taie capul de l-au pus într-un prepeleac în mijlocul ogrăzii lui, de-au ședzut vruncan cu capul în prepeleac.

Aerul Europei

Focul se întetește. Turcii scot pe metereze toate armele și încep să tragă „ca la Verdun”. *Văzduhul se întunecase de nu se mai vede omu cu omu, și să vede numai pară cum ieșea din puscii. Parcă ardea stuful pe niște vânt mare, ase să vede focul ieșind din puscii.*

Prăpăd. Mare prăpăd. Cât se putea pe la anul una mie șapte sute și ceva... Un scriitor angajat în luptă, cu stilul său în loc de armă. Și ce armă: ușoară ca fulgul; care nu scapă amănuntele esențiale în toiul fricii, zăpăcelii, primejdiei de moarte...

Numai ce voi să zic – deschide Neculce o paranteză între bubuituri – dar parcă Dumnezeu i-ar proteja pe oameni când sunt în război, că, *dintr-o mie de sinețe, abie să tâmplă de lovește una omu.*

Că de ar hi nemerit cât focul slobodzie n-ar fi rămas nici la turci, nici la moscali, omul de poveste.

Om de poveste!... Azi, când spunem așa, ne gândim mai întâi la un ins ale cărui calități întrec posibilitățile obișnuite. Mai poate fi și un alt înțeles...

Din chinul literar al unei limbi încă neformate, ca scris, se nasc astfel de expresii concise, derutante, stângace în aparență, însă încărcate de o surprinzătoare putere de sugestie...

Așadar, dacă turcii și muscalii, războindu-se, ar fi pierit cu toții (*et la bataille cessa faute de combatants*), nu ar mai fi rămas niciun supraviețuitor care să nareze cele petrecute, nu ar mai fi existat niciun om de poveste – un om care să povestească întâmplările...

Sintagma n-a prins. N-a intrat în uzul curent al vorbirii, ca tot ce poartă pecetea unică a unui artist genial.

Dar despre om, Neculce mai zice numaidecât un lucru citându-l pe Miron Costin, și, în felul acesta, pe o singură pagină, limba română produce un certificat, concurent cu al tuturor graiurilor importante ale culturii universale, din care, din cele mai vechi timpuri, se pot cita cuvinte, fraze memorabile...

Punând pe hârtie vorba lui Miron Costin privind harul narativ al omului, cronicarul adaugă imediat ce zicea bătrânul logofăt, patriarhul decapitat al literaturii noastre, tot despre om, și tot despre cum e el în luptă:

Mare este omul, iar la războiu pre mică-i este ținta.

Mare, în spirit; mititel la trup, ca țintă oferită inamicului. Să-l fi citit oare Miron Costin pe Pascal? Cronicarul moldovean: 1633-1691. Pascal: 1623-1662.

Ceva ca în meteorologie, curenții. O deosebire există însă. Cronicarul român se lipsește de metafizică.

Moldoveanul pare a zice: omu-i mare, ca intelect, însă mic fizicește. Psihologie de popor mereu atacat.

În mijlocul bătăliei furioase, are loc și un fenomen natural pe care darul de prozator al lui Neculce îl introduce în narație cu o fină intuiție a contrapunctului sau contrastului: cade o ploică...

Întru acele vremi, când sa bate, venit-au un nouraș cae mic și stropie de ploaie. Și avemu grija să nu dè atunce năvală călărimea...

Iar muscalii nici să mira și ne îmbărbăta și dzicè că mai pre mari ploi să băte ei cu sfedzii, că avè mantale în spate și ținè flintele suptu mantale...

Și n-au ținut mult acel nouraș, ce ca giură de civert de ceas, și au lucit soare cu mare hierbinețală, cumu-i în luna lui iulie...

Mai pre mari ploi se băteau rușii cu suedezii, luptând în mantale, cu flinta purtată sub manta: epică de la miazănoapte, admirabil tablou gherier.

În acest moment intră în acțiune generalul Vitman, un german care lupta în statul-major al țarului.

El se prezintă în fața lui Petru cel Mare în culmea iritării, neținând seama de niciun protocol:

Ce este aceasta de umblăm toți (ca năucii) și nu ne căutăm treaba și orânduiala războiului după cumu-l știm că să cade?

Cu nemții nu te pui. Tactica generalului: concentrarea forțelor într-un singur punct, atac masiv pe centru, pentru a crea o breșă... Ca în Polonia, Franța, URSS, în primii ani ai ultimului război mondial.

Bietul Vitman! Un singur lucru nu prevăzuse: ghiuleaua turcească, fatală.

Avertismentul lui Neculce

(Rugăm pre dumneavoastră, iubit cetitori tineri, să luați sama aceștii scrisori, tâmpla vreodată să mai vie niște lucruri ca aceste în țara noastră, să vă stiti chivernisi, să nu pățiți și voi ca și noi..).

Punere în gardă înduioșătoare. Dar, de pățit, pățirăm cu mult mai mult decât își putea închipui cronicarul. El scoate capul din *Letopiseț*, iese o clipă din lucrul său, și, ridicându-se nițel din jilt, să ne vază mai bine, ne face obosit semn cu mâna pierdută în fumul lumânărilor – nouă, de la nouă sute nouăzeci și nouă.

Nu se știe niciodată ce vine, de unde vine, și mai ales cum vine. Astfel încât avertismentul lui Neculce, cântărindu-l cum trebuie, noi îl transmitem grijului mai departe. Să zicem, tot răul spre bine, dând binelui o șansă cotită.

Să ne mulțumim măcar cu această mecanică strâmbă a lucrurilor...

*

După ce Neculce îl sfătuiește pe țar să nu riște să fugă în Transilvania și Petru cel Mare îl ascultă, începând retragerea tactică a oștilor muscălești, care, în fine, fac joncțiunea cu grosul trupelor mult așteptate, cu greimea, venind de sus.

Sfânta Rusie poate să-i fie recunoscătoare cronicarului nostru. Să-l fi prins turcii pe Petru cel Mare... Nu e rău, zic

iarăși, nu e rău deloc să tii câteodată seamă de sfatul unui scriitor, chiar și în zilele noastre.

Dar unde-i Scriitorul?... În orice caz, nu la putere. Și e bine că nu-i. Când este, s-a văzut. Asta fiindcă cel mai bine lui îi șade în opoziție. Un opoziționist de pomină, un apucat, pe seama căruia lumea ar fi început să facă bancuri.

Coada acestui topor, lustruită de serviciile speciale, deseori se întâmplă a fi însăși mulțimea ignorantă, care nu înțelege și e gata să batjocorească excepția, jignitoare.

Un tip amărât (romancierul) cu dinții ruși în scoarța dură a evenimentelor, ori spărți de pumnii anchetatorilor.

Un *Lear* dacă vreți. Insul dreptății celei de pe urmă, căruia tinerii i-ar striga azi numele pe străzi.

*

Iar de focurile turcilor și a tătarilor era cuprinsă costișa până pre suptu pădure, tot câmpul acela, până în Huși. Iar turcii și tătarii de la focuri audzie hreamătul obuzului (armatei muscălești în retragere) și nemică nu să clintie, ca cum ar fi niște oameni morți în revărsatul zorilor.

Viziunea unui reporter special trimis pe câmpul de bătălie. Cinematografia italiană a speculat cu efect tabloul cutremurător al mormanelor de soldați morți, înainte sau după atac (1914).

Ostile muscălești, reunite, fac redute, întărituri să reziste presiunii dușmanului.

*

...Stilul, aici, ca și în alte locuri ale cronicii, sub presiunea și varietatea acțiunilor relatate, se înviorează...

Deci mergè câte puținel, și sta obuzul de aștepta pre cei din urmă (ariergarda), că cei din urmă merge tot bătându-să. Și merge puținel, și iar sta, de să aștepta, că cei din

urmă ave greu mare...

*Deci aşè au mărsu luni toată dzioa, păn'ân vremea
chindiei, de la Stănilleşti, de suptu deal, păn la Prut...*

Cadenţă în care scrisul prozei noastre merge şi astăzi...

Prinderea lui Brâncoveanu

Se prezintă mai-marele tătarilor înaintea Sultanului. Printre atâtea și atâtea necazuri politice, de care imperiul nu duce lipsă, îi face Stăpânului sublim și următorul raționament...

Brâncoveanu este un domn puternic și bogat. El are oaste, iar în ultimul timp pare a se da de partea muscalilor.

Înalt-Prea-Luminate (vorbește hanul), eu consider că n-ar fi bine în aceste vremuri grele, să fie lăsat domn în Muntenia Brâncoveanu, ținând cont de faptul că el ar putea oricând să ne înșele și să provoace pierderi ireparabile oștilor împărătești. Părerea mea umilă este că acest domn, viclean și periculos, ar trebui prins acolo, în țara lui, că el, de bunăvoie, la Poartă nu mai vine, știe ce știe... Mă va întreba Înalt-Prea-Luminatul, cine să-l prinză... Dacă îmi îngăduiți, vă răspund pe loc: nimeni pe lumea aceasta nu este mai capabil să-l prindă pe individ, decât feciorul lui Constantin Cantemir, pe nume Dimitrie, un băiat deștept, studios, îndrăzneț, talentat, cântă la tambură ca un înger...

Am auzit, am auzit! (sultanul)... Cred că acest Dimitrie e omul nostru (continuă hanul).

Deci împăratul, cum au audzit acele cuvinte într-acele ceas au și răpedzit, fără de știrea vizirului, de-au adus pre Dumitrașco beizade de la gazdă... și l-au adus la saraiul la împăratul. Și îndată l-au îmbrăcat cu cabaniță, cu spinare de soboli în loc de căftan, și l-au pus domnu în Țara Moldovei...

E informat și Vizirul, peste care se trecuse, fapt ieșit din comun. În câteva zile alaiul noului domnitor (Cantemir)

pornește spre Iași. Și nu se cheltuise niciun ban la Poartă. Tuiurile și celelalte semne ale puterii au fost trimise ulterior... pe gratis! Doar muzica, vinul și strălucirea de spirit fuseseră puse la contribuție.

Vizirul îi cere lui Dimitrie să facă tot ce se poate să-l prindă pe Brâncoveanu și să i-l trimită la Poartă, viu.

Răul cel mai adânc ni-l facem singuri. Când ne dăm seama, este prea târziu. Înaintea noastră Timpul s-a îngroșat, s-a închis pentru noi.

Dacă-l prinde și-l predă pe domnul muntean, îi oferă noului vodă și domnia Munteniei!

Dimitrie se învoiește, însă îi dă Vizirului un sfat... Să-i scrie lui Brâncoveanu să-i trimeată urgent Sultanului cinci sute de pungi de galbeni, pentru întâlnirea oștirii, ca să-i anestezieze complet vigilența...

Și Brâncoveanu s-a uitat la acea carte ce scrie Vizirul și n-avea grijă de mazilie...

*

Parșivenie slavă! Nici otomanilor nu le-ar fi dat prin cap una ca asta: să amortești mai întâi victima, spre a-i paraliza orice reacție.

Seamănă cu metodologia perversă a serviciilor speciale totalitariste ale secolului douăzeci, care, cu un patetic spasm de izbăvire, s-a încheiat cu două războaie mondiale...

*

Nu e cu putință ca astfel de monstruozități politice să zacă și în mintea unui mare umanist.

Dimitrie Cantemir gusta și el, înfiorându-se, din elixirul amețitor al puterii.

O clipă doar. Cât să măsoare prăpastia, scuișând din

gură otrava...

Să fie cultura antidotul Puterii?... S-a văzut aceasta mai târziu în purtările blânde ale noului domn, deși în politică blândețea nu asigură succesul, care totdeauna este, trebuie să fie, feroce.

În orice caz, cultura noastră are în centrul ei două crime săvârșite de tatăl, C. Cantemir (care a pus să se taie capul lui Miron Costin) și fiul său sublim, Dimitrie Cantemir, care a pus la cale prinderea și uciderea celui mai înalt domn al Țării Muntenești, rivală și frățească totodată.

*

Franțuzul are o vorbă. El spune *AINSI VA LE MONDE!* Nu trebuie să o mai traducem.

Așadar, atunci mî cheamî țarul și zice...

...Era duminică dimineața, 7 iulie. Iară turcii...veniè care cum putè, în puterea calului. Iată, cu amănuntul, cum ajunge Petru cel Mare, în toiul luptei de la Stănilești, să-i ceară părerea hatmanului Neculce.

Turcii înaintau. Tătarii prădau, jefuiau, pârjoleau. Cazacii, într-un vârtej nebun de cai, roiau în jurul avangărzii lor, s-o apere.

Cei 4.000 de muscali, câți alcătuiau avangarda, se retrăgeau, încercând să se unească cu oastea împăratului, dar la Stănilești sunt opriți.

Petru cel Mare, văzându-se încolțit, în primejdie de a fi prins... atunce m-au chemat pre mine, fiind hatman, și mi-au dzis...

Neculce are acea convorbire dramatică cu țarul tuturor Rusiilor, aflat la ananghie.

Păstrând proporțiile, acest dialog pripit, alarmat, semăna cu momentul critic de la 1877, când rușii, în altă dificultate, îi trimit domnitorului Carol I un mesaj disperat să-i scoată din cumpănă.

În acel moment dificil, țarul stă de vorbă cu hatmanul moldovean.

Nu ar putea el să-l scoată din viesparul turcesc și să-l ducă în Transilvania cu 200 de dragoni ai săi și 100 de moldoveni?...

Cronicarul are această șansă unică. Una din marile figuri ale istoriei universale, a cărei acțiune mesianică se face simțită și astăzi - eliberarea Constantinopolului, a Bizanțului din mâinile otomanilor, care îl cuceriseră la 1457,

alaltăieri parcă –, cere părerea unui fel de scriitor de peste Prut...

Acesta îl sfătuiește că e foarte periculos ce voiește a face, turcii și tătarii roiesc în jur ca lăcustele, și dacă pun mâna pe Dânsul...

Judecată de popor mic, deprins cu nenorociri de tot fiulul.

Și împăratul, punându-i o mână pe umăr, dzice: hatmane, știi că ai dreptate... și nu s-au mai cutedzat!

Putem să ne mândrim că o figură ca Petru cel Mare a urmat sfatul unui scriitor român, orice s-ar zice.

Dacă țarul nu l-ar fi ascultat pe Neculce – cine știe?!... Dacă ar fi picat în mâna turcilor sau tătarilor... Greu de imaginat care ar fi fost urmările. Putem să ne gândim la orice.

În acest fel, cronicarul nostru poate fi socotit un șurub... un mic șurub... un șurubel... o piesulică în mecanismul Istoriei și care, dacă ar fi lipsit...

Nu strică, dar nu strică deloc, să ai, să ții lângă tine un om al slovei.

Un năzdrăvan, care, în loc de ostași, pune în mișcare teribile regimente de cuvinte. Un tip care vede primejdiile de tot felul, începând cu cele închipuite... Unul care le vede și pe acestea...

Nu-i rău, nu ar fi rău deloc, să te bizui pe un biet scriitor...

Marii politicieni ai lumii au intuit acest lucru...

Că se pierde, de fapt, că un sărman om al lumilor imaginate, stăpân doar pe ficțiunile sale, din mijlocul cărora el însă vede cel mai bine ce pare de nevăzut...

Așadar, să te ferești de lingușitorii care te pierd totdeauna, și de mărunțeii denunțatori ai hoților de smochine – fi-le-ar smochinele de cap să le fie, că alt rău în jur ei nu mai văd, gudurându-se tot timpul umili pe lângă stăpân.

Șiit sau sunit?...

Răspunsul ni-l oferă tânărul critic Sorin Lavric, comentând în *România literară* cartea lui Barnaby Rogerson, *Moștenitorii profetului Mahomed*.

Nu-l cunosc pe cel ce semnează *Cronica ideilor*, în pagina vecină, 15. Nici nu l-am auzit vreodată vorbind. Dar îl citesc cu mult interes.

Prin 2005, trecând pe la redacție, am nimerit într-o ședință de număr *A* revistei, cu toți redactorii de față. Și atunci l-am întrebat pe vechiul meu prieten, Gabriel Dimisianu, director-adjunct, care-i acela. Și Gabi mi l-a arătat, făcându-mi în șoaptă elogiul lui și ca să-l țin minte – iar eu l-am ținut.

Dovadă, aceste rânduri. Iar mie, când mi se întâmplă astfel de lucruri, spun cu franțuzul clasic: ce se concepe bine se enunță clar!...

Dacă e prima dată când văd persoana – asta aduce cu un fel de botez literar. Și mă bucur că rândurile fidelilor speciei noastre cresc.

*

Acum, citind articolul lui Lavric, știu de ce šiitii nu se au bine cu sunitii. Nu fiindcă între dâșii ar fi un conflict ideologic. Cum sunt la noi catolicii cu protestanții. Inchiziție... arderi pe rug... Nema. Sau ceva în genul *Dogmei filioque*...

E mai simplu. O chestiune de genealogie. De familie, la propriu, cu încuscriri, neveste, neamuri și moștenitori. Un

fel de... patriotism și fanatism... Exact ce resping creștinii, importante fiind înrudirea, neamul...

Se spune direct:

„Citind cartea lui Barnaby Rogerson, afli că forța islamismului stă în genealogie. Musulmanii sunt preocupați până la obsesie de origini și de ramificații familiale, cu încrucișări de neamuri și de număr de urmași.”

Ceva feudal. Față de noi, musulmanii ar trăi cam pe la 1400 și ceva, înainte de era descoperirilor moderne. Lucrul nu îl spune Lavric, dar se deduce...

În Irak, șiiții se bumbăcesc mereu cu suniții. În Turcia, suniții sunt mai mulți, și nu pot să-i sufere pe șiiți.

Dacă ne întoarcem la creștinism, reducându-l... „la un mănunchi de cunoștințe ce propun o anumită viziune asupra vieții, s-ar ajunge la ceva lipsit de puterea vreunei atracții sufletești”.

În schimb... „dacă așezăm toată teoria creștină pe reazemul vieții unui om, despre care ni se spune, acasă sau la biserică, că a fost Dumnezeu răstignit, atunci puterea de seducție spirituală este maximă”.

„Același lucru – continuă Lavric – e valabil și în cazul islamului. Religia musulmană nu poate fi ruptă de viața lui Mahomed și a rudelor sale, iar învățătura islamică nu poate fi predată teoretic, în doze abstracte... Iar un model uman nu stă într-o predică teoretică, ci într-un traseu biografic... Tocmai de aceea apartenența la o religie nu este o chestiune de opțiune teoretică, ci una de preluare a modelului predecesorilor. În cazul de față, a fi musulman înseamnă a-l imita pe Ali, îndrăgitul discipol al lui Mahomed.”

Dacă dăm la o parte orice diferență ideologică, atunci ce înseamnă a fi șiiit și ce înseamnă a fi sunit?...? se întreabă autorul.

Aflăm:

„La originea schismei stă conflictul dintre două personaje apropiate profetului Mahomed: de o parte Ali, venerat de

știți, și tot de cealaltă parte, Aîșa, una dintre soțiile lui Mahomed, femeia pe care știții o consideră prototipul de intrigantă, ale cărei uneltiri l-au împiedicat pe Ali să capete puterea mai devreme. În plus, suniții cred că Mahomed a murit cu capul în poala Aîșei, în timp ce știții cred că profetul a murit în brațele lui Ali.”

„Cartea lui Rogerson – încheie Sorin Lavric – este o versiune picarescă a vieții lui Mahomed și a primilor patru califi.”

Îmi permit să adaug: *Cherchez la femme!*

Cum vede un musulman creștinismul

Nu credeam să mai revin; urmarea însă obligă.

Tot la rubrica vecină, *Cronica ideilor*, cartea lui Alain Besançon, *Eseuri despre lumea de azi*, este comentată delicios în numărul 31 al revistei de același recenzent spiritual, sub titlul *Lumi paralele*.

Sorin Lavric a ales un singur capitol din carte, nu întâmplător, ISLAMUL.

Destul, pentru ca lectorul să creadă... că suntem vorbiți!

...

Acum, când va ieși fumul cel negru, rezultând din arderea buletinelor de vot ale înalților clerici, anunțând lumii întregi... HABEMUS PAPAM!... într-adevăr, iată ce aflăm:

„Așadar, cum arată creștinismul dacă e privit prin prisma islamului? Arată ca un monstru doctrinar ale cărui dogme sunt atât de aberante, încât reacția firească a musulmanului mediu, e una de stupefacție: pur și simplu nu poate pricepe cum de sunt oameni pe lumea asta care dau crezare unor asemenea grozăvii dogmatice...”

(Și nu numai musulmanul de rând; dar fie de la noi, treacă!...)

Sunt numărate unsprezece motive ce l-ar face pe un asemenea ins să-și piardă „uzul rațiunii”.

Voi reproduce doar câteva, întâi că Allah, care este numai Unul și Același, în Unicitatea Lui, – creștinii au trei Dumnezei, Tatăl, Fiul și... acest Sfânt Duh, care nu se știe ce-o mai fi – politeism curat, lăsat moștenire, oho, de păgânitate!...

(Nu pun la socoteală cum să se nască Fiul, dintr-o Fecioară!...) Dar creștinii aceștia sunt cam poeți... Mistici. Naivi. Copilăroși.

Doi, cum să sufere El, să fie chinuit, răstignit, ca un om, și de ce, – ca să-i mântuie pe alții? – pe care chiar El, Dumnezeu, i-a făcut, – și-atunci Dumnezeu la ce să se mai amestece în treabă!?...

Pe urmă, de ce ne bat capul mereu creștinii, cu iubirea lui Dumnezeu sau a lor față de Creator, când misiunea lor este supunerea, să fie supuși, recunoscători, că El i-a făcut, în definitiv. Și multe altele.

Pe musulmani, ideea creștină, să-ți întinzi și celălalt obraz, când ești pălmuit, îi lasă perplecși.

În loc să dai și tu, să ripostezi, ca un bun musulman, cu simțul onoarei și datoriei. Am zis. Creștinii? Niște naivi. Niște copii...

„Vrăjmașii – se spune – trebuie înrobiți. Trebuie omorâți. Și cu asta, basta! Dar, în niciun caz, nu trebuie să le vrei binele.”

O spunem încă o dată. „Relația dintre Dumnezeu și credincioși nu e una, cerând obligatoriu dragoste, ci supunere!” Și autorul mărturisește: „Capitol savuros.”

*

Se cunoaște observația lui Lenin – burghezia își va face singură ștreangul cu care comuniștii îi vor spânzura pe toți, în cele din urmă.

Așa și cu creștinii, susține islamul, fanatic... „În fine, spre deosebire de creștini, musulmanii (nici) nu simt (nevoia) de a se informa asupra creștinismului.”

La ce? Că se vede cu ochiul liber. Cât de stricați sunt, fără a mai intra în detalii. Totul este o chestiune de timp: lichidarea lor.

Și mai e ceva. Musulmanii pot să-și ia neveste câte vor și pot. Femeia rămâne obiectul de la 1400... după Cristos, să

fim bine înțeleși. Creștinul... doar o nevastă, si-atât. Amante, ibovnice, câte vrei. Ipocrizie în toată regula.

Și să nu uităm că relația cu o singură femeie este garantată chiar de religie. Mai ales la catolici.

Nu zice franțuzul, pus în dificultate, cu umorul lui: „În lipsă de altceva mai bun, te culci cu nevasta...”

Are vreo alternativă? N-are. Decât necinste, prefăcătorie...

Credință și joc lexical

Românii au o faimă de buni creștini. Așa să fie! Ori o fi?... În orice caz, spiritul laic din ei scoate des capul. Puține popoare cu frică de Dumnezeu au în ele tendința asta de a lua în răspăr totul, inclusiv cele sfinte.

Până la Dumnezeu, te mănâncă sfinții... Dumnezeu dă, dar nu-ți bagă în traistă... Să nu faci ce face popa, să faci ce zice popa, și altele...

Acum, după problematica dispariție, întrunindu-se marile, luminatele, bărboasele capete, este bine să fie admiși, printre ele, și lingviștii de vază, cei ce studiază zicerile grele, românești, să le ia serios în discuție, să stabilească de unde pornesc ele. Mai cu seamă că noi acordăm oamenilor Bisericii rolul de excelenți vorbitori ai limbii române.

Parlamentul să învețe!...

Vorbe în pustiu, însă.

Să luăm glumeața observație pe care și copiii în creșterea lor rapidă o deprind...

Să nu faci ce face popa... E ca o dogmă populară. Nici nu trebuie să stii carte.

O doamnă în vârstă, amintindu-mi vorba aceasta, cuvânt cu cuvânt, plus repetiția – iar proverbele, se știe, nu au nevoie de stil, lor nepăsându-le de acesta, adoptând stilul lor... să nu faci ce face popa, să faci ce zice popa – repetiția, în sine, frumoasă, să-ți intre bine în cap, vasăzică...

Iar doamna, uscățivă, plutind de atâta experiență, care, de fapt, ușurează, imită comic situația, buzunarele popii

atârnând grele de atâta căpătuială, cu burdihanul, uite-așa, revărsându-se, cu obrazii umflați... să nu faci ce face popa... să faci, zice, ce zice popa – și doamna, ca o veritabilă actriță, își suga la maximum fălcile, ca și inexistente.

Dacă toate acele înalte preasfinții... le-am tunde, dacă le-am rade, dacă le-am bărbieri... ce ar mai rămâne din ele?

— Aceasta-i întrebarea!...

Să nu uităm ce spune o altă religie... Că important este exemplul personal. Al celui ce slujește. Ce face el, cum se poartă și cum aduce un folos tuturor celorlalți. Nu ce zice. Pălăvrăgeala fiind de la diavolul.

Ce trebuie apreciat, întâi și întâi, este comportamentul omenesc. Nu nălucirile înfierbântate.

Parcă ar vorbi un mohamedan. Poate că nici nu le-ar fi stat rău românilor, să fie... turci. În Balcani, s-a văzut des. (Luați-o ca pe o glumire.)

Trecând pe lumea cealaltă, Ștefan cel Mare lăsa cu limbă de moarte moldovenilor săi că dacă trebuie să închine țara, să o închine turcilor, că sunt mai cinstiți și își respectă cuvântul dat.

Ca observație, era cum ar fi câștigat o bătălie...

De atunci, ne rămase probabil propoziția... turcu plătește! Plată onestă.

Românul nostru nu putea fi decât un ambiguu din naștere. Este el un creștin botezat, dar posedă o judecare la rece a existenței, când este cazul... De aceea avem... capul ce se pleacă sabia nu-l taie și altele.

De aceea Maiorescu spunea că felul întâmplărilor la noi nu e tragic. Totul se termină cu... *embrassons nous, Foleville!*

De aceea, dacă avem și noi o rezistență, avem o rezistență smerită...

Atunci, de unde vreți, de la Vlădică până la opincă, să fi tremurat din cauza noastră Securitatea?...

Dacă, în altă ordine, lipsa vreunei rigori și misticismul (era să zic miticismul) rămân matca noastră națională, e

bine să știm, în aceste zile de răscruce, când pare că se pregătește o trecere de la ceva la altceva, trezindu-ne dintr-un somn, nu neapărat dogmatic, nefiindu-ne felul, să dăm teologiei noastre un sens, nu ritualic, unul real:

Să dăm omului ce este al omului, iar tuturor celorlalte lucruri – dar nu mai mult – ce este numai al lor.

Estetica urâtului

Tabloul lui Murillo, pe care l-am văzut pe timpuri la Louvre, alături de *Șchiopul falnic*, sfidător, al lui Ribera, – nu mai țin bine minte dacă pe același perete, – sunt două picturi spaniole ce definesc singure spiritul culturii iberice, nu atât socializantă, cât nerefuzând esteticii, urâtul.

Lăsați de o parte gesticulația lui Goya, înverșunarea asupra fizionomiei umane, și veți înțelege ce vreau să spun.

Dacă veți pune la rând și pictura flamandă, italiană din epocă, intenția devine clară...

Imediat vă va răsări în minte, în literatură, *Don Quijote*, proza lui Cervantes, lucrând în aceeași direcție, pe linia distorsionată a handicapului mental.

Ficțiunea, ca dereglare a naturii, tot umane...

De unde, prin acuitatea viziunilor, geniul.

*

Estetica urâtului! Hm. Mulți confundă lucrurile, mai ales în literatură... E o maladie curentă, nu numai lexicală.

E greu de tot; și îți trebuie mult talent, cum a fost cu Arghezi la noi... care... din bube și gunoi să iște frumuseți noi, plus apostrofările acelea care rămaseră în istoria literară: *O fi fost mă-ta vioară, trestie sau căprioară...*

*

De la figura în care domină griul și negrul, a *băiatului*

care se despăduchează, al spaniolului, până aici drumul nu-i prea lung; deși diferențele de cultură ar pune la încercare orice apropiere.

Ei, reprezentanții unui imperiu, catolici, arși de vântul de peste Gibraltar, invadați, amestecați cu arabi, din care ieși spiritul maur, Alhambra. Noi, din grecime în grecime, care tăiem în Asia turcime, popor urgisit, și ortodox, pe deasupra!...

Totuși, în artă, precumpănesc asemănările întemeiate pe spirit mai mult decât pe culoarea ochilor și a pielii.

*

A existat în cultura noastră – mică, nu mare – o tendință moralizatoare, unde binele și frumosul jucau un rol important, susținut nu numai de artiști mediocri, dar și de ideologi bărboși, fanatici.

Ne mai lipsea un totalitarism politic în acest sens.

Ei bine, îl avurăm și pe-acesta, n-am scăpat.

De unde, probabil, astăzi, reacția aceasta a urâtului cu orice preț, a răzbelului total, exagerare nesusținută de vreun har cert, și care, Doamne, iartă-mă, căzu în partea aialaltă, în domnia frumosului cu orișce preț, pe care critica noastră inteligentă o detesta atât.

Șchiopi sfidători noi avem... Și ce caută de zor băiatul lui Murillo în cap... Ne-ar trebui unul ca acesta. Și un Ribera...

De poeți talentați noi nu ducem lipsă. S-ar putea ca, nu peste mult, să avem, în sfârșit, și un Nobel...

Molto vivace.

Am observat, mai demult, că oameni de la care te așteptai la ceva îți dădeau cu totul altceva; ori nu-ți dădeau nimic.

Că, părând, de pildă, generoși, erau de fapt niște zgârciți. Sau că, făcând impresia că vor sări în ajutorul cuiva, se dovedeau, în fond, niște indiferenți. Una ți se pare și alta iese...

Franțuzul are aici o vorbă: *Méfiez-vous de la première impression, elle est la bonne*. Teme-te de prima impresie, este cea bună.

Invers decât ne închipuim noi, păcăliții din naștere.

Această judecată paradoxală, sofistică, ne-ar șede bine nouă, românilor, mai fripți, mai amărâți, atât de mult exploatați...

Din contră, noi suntem mai ușor de dus de nas, fiind totuși atât de pățiți...

Ei, nu-i așa. Insul lucid, mai ferit de cele rele și deci mai avut, e mai pătrunzător... Tipul foarte inteligent, educat, și ajuns.

Proverbul, zicerea aceasta franțuzească, mi-a dat mult timp de gândit...

Dar de ce să te temi?... Pentru că repeziciunea cu care ți se dezvăluie un lucru poate să fie învelișul protector al acelui lucru, ce nu se lasă ghicit cu una, cu două...

E ca în actele de spionaj celebre, când pui în față, la vedere, ceva pe care ai dori să-l ascunzi.

Însăși experiența, care ar trebui să-l avizeze pe om, îl

face deci mai ușor de păcălit – prima fată a impresiilor fiind dinadins cea bună.

Supercherie de ins foarte evoluat. Așadar, minciuna bine gândită cere o fină prefăcătorie.

În așa tel, ceea ce pare o sinceritate e ocultat, din care pricină observatorul trebuie neapărat să se teamă că tocmai cea dintâi impresiune lăsată asupra ta, atenție! ar fi cea bună, cea adevărată, părând ceva foarte prefăcut.

De ce să credem însă în acest gen de prefăcătorie și să nu vedem aici o morală reală?

Ce are în cap și în inimă, unui om onest i se întipărește pe figură, – de ce nu am da o șansă cinstită celui care acționează în mod cinstit – complexitatea venind din partea felului tău neîncrezător de a fi?

E ca în societățile primitive această tactică supercivilizată: ce-ai în gușe și în căpușe. Aproape un fel de religie a comportamentului onest, vasăzică.

Cu precizarea că lucrul se produce cu o înaltă tehnică psihologică. Se minte... se va minți cu o sumedenie de idei mascate cât mai bine, spre a crea senzația aceea de adevăr umbrit. Ceea ce nu reușesc, deși vor și ele, regimurile totalitare, cu ideologiile lor în sens unic, direcționate o dată pentru totdeauna în unul și același sens.

Am trăit această prefăcătorie. Dar ea nu se compară cu ceea ce afirmă, cu atâta vivacitate, gândirea ce a dat lumii proverbele cele – nu neapărat înalte – dar cele mai subtile și cu o semantică atât de complicată în deschiderea spre umorul uman.

P.S.: Nicio legătură muzicală. Dar când ascult Mozart, și se anunță... *Molto vivace*, tresar și în spiritul meu totul se iuțește...

Nevoia de regi...

Dacă... Ciao ar fi fost un bărbat bine, cu engleza făcută la Oxford și cunoscând pe dinafară replici din Shakespeare, invitat la masă, cum a și fost, de regina Elisabeta a doua, schimbând la desert, făcând împreună cu ea, perorații din *Henric al cincilea*, spre necazul Lenii, de alături, o chimistă rămasă la CODOL (CO₂) și care îl vedea pe bărbatu-său, în închipuire, nu președintele, ci regele României sadea; (în timp ce el se ștergea cu deștele, ușor, de fața de masă fină de Olanda, dându-și în petic, cum a și facut-o), ar fi rămas tot Ciao întâi, regele drag al românilor...

Și ce dacă?!... Poporul, cu gura lui slobodă, nu și-o șterge și pe-a lui (gura!) de ce apucă?...

Românu-i monarhist, domnule!

Deși cu regii e așa: după ce îi detronează (toți cetățenii lumii, revoluționare) și îi împușcă și îi ghilotinează și îi lichidează cum pot, poporului i se face milă de ei și îi regretă.

Transformat în metaforă, substantivul acesta, râvnit acum de toată mitocănimea română înduioșată, este folosit în mod mercantil, la gradul superlativ, deocamdată.

Avem, de exemplu, regele cremei de ghetă care lustruiește cel mai bine; avem regele berii, celei mai spumoase; avem regele bumbacului, unde crește el; avem... regele fotbalului!

Pe Ghiță-n sus și Ghiță-n jos!... O fi el așa și-așa, da nu contează.

De 'telectualii, suntem sătui! Și presa, toata ziua: Regele

Ghiță!... Să vie Ghiță, că altfel nu ne calificăm!...

Nu regula de trei simple ne trebuie nouă, acuș... L-ai văzut pă Chită ce face el cu mingea aia?...

Chit că trebuie să fii, ca antrenor, deștept foc. Or, marele, Regele Ghită... și împărțirea se zice că o cam încurcă...

Acum, e drept: ce rege ai, aia ești!... Să nu ne mai mirăm. Dacă acest „rege” o dă iar în bară, în final, îl încoronăm pe următorul, că abia așteaptă.

Dar să dăm mai întâi citire apelului susținătorului viitorului monarh din Dinastia Războinicilor Eclerați...

MAJESTATEA MÂRLĂNIEI VOASTRE... (începe apelul)...

După ce se scrie numele cu majusculă și cu trei binecuvântări liturgice, una în greacă, alta în slavonă (???) și a treia într-o românească voievodală, greu de priceput, urmează supradenumirile ce i le va da în viitor istoria, deocamdată nescrisă, dar pe cale de a fi, grămăticii fiind gata angajați, ori tocmiți, cum spune MÂRLĂNIA SA...

...Cel cucernic... temător de Dumnezeu... făcător de pomeni pentru bunăstarea bunilor și dreptcredincioșilor creștini și membri ai Partidului înaltei Sale MÂRLĂNII... (mai urmează alte titluri); apoi, comprehensibil, devine restul, pe care îl redăm...

Și dacă nici anul ce vine nu cucerim cupa mondială de fotbal, care a României trebuie a fi, și nici campionatul Europei, că de aia intrarăm în dânsa, mă jur, uite-așa (își face o cruce mare peste pieptul său păros, rostind, la microfon, un bubuitor Tatăl nostru)... și încruntând din sprâncene, zbiară ca la o turmă de capre nedisciplinate:

Și nu uitați, Români, a noastră va fi gloria și lumea aceasta făcută de Dumnezeu și pe care noi trebuie să o îndreptăm – voi merge mâine și voi repeta ce zic acuș și la Muntele Athos (și iar își facu o cruce, sărutând nu se mai văzu ce...).

Zmeiele Mangaliei plutind deasupra Braziliei...

Și fiindcă numele lui însemna libertate, venind din grecește: Elefterie - Elefteriade - nu mai suportase ocupația sovietică; decât până în 1950, în decembrie, când plecase în Brazilia...

Așa că ajunsese acolo în luna ianuarie, lună ce dădea și numele orașului - Rio de Janeiro - și, unde statuia Mântuitorului uriaș te primește cu brațele larg deschise.

Obsesia sa... ridicarea de zmeie. Asta se petrecea când era mic, pe plajele Mangaliei.

În 1947 - cât mai rămăsese în România - deschisese o expoziție de pictură. O imagerie coloristică, plină de rigoare, ducându-te cu gândul la Paul Cézanne, inspiratorul...

Prin vară, factorul poștal, un tânăr simpatic, îmi întinsese uluit o scrisoare voluminoasă... Era din Brazilia. Și dacă mai ești și fotbalist... Dar nu, era de la... Elefteriade. Colegul de clasă, pictor și arhitect renumit.

Trecuseră cincizeci și șase de ani de la despărțire. Făcuserăm amândoi liceul la Brașov, la Dr. Ioan Mesota. Aflase adresa mea de la Stănicel, alt coleg, bucureștean, căruia în clasă îi ziceam Torpilorul. Ar fi mult să explic...

În 1942, ne pregăteam să dăm bacalaureatul. Plănuiam și un banchet, deși duceam lipsă de bani. Toată clasa, elev cu elev, urma să se perinde prin fata tablei negre, fiecare să fie fotografiat - eu, fiind *poetul clasei*, trebuia să scriu pe tablă o strofa, să fac un soi de portret.

Totul se constituia într-un fel de album, pe care elevii urmau a-l păstra ca amintire.

Ciudat. Numai *portretul* lui Stănicel îmi rămăsese în minte; nu știu de ce. El suna așa:

Pentru banchet, cum n-aveam bani, nimic fără prezența lor, să-l vindem la americani (!) pe Pussy; bravul Torpilor.

Cred că din toată clasa aceea, numai noi trei am rămas în viață: Elefteriade, Stănicel și cu mine.

Nu am să înțeleg niciodată ce legi dictează ținerea de minte. De pildă acum, deși nu ne-am mai văzut de atât timp, Elefteriade mi se pare mai... viu! Numai contemplând zmeiele Mangaliei...

I-am răspuns în luna următoare, pe 19 iulie, tocmai ziua mea de naștere. (El îmi scrisese la 19 iunie). Eu la alt 19, dar iulie! Potriveală de bun augur.

Rămâne doar să ne strângem mâinile.

Dar cum se poate face acest lucru, cel puțin... peste un OKEANOS... Ne vom mulțumi, deocamdată, cu arta... Se vede că zmeiele mangaliote ale copilăriei artistului au, coloristic, aceeași structură cu a Procesiunii de Paște, pictată din memorie, - aceeași obsesie mangaliotă.

O procesiune cu mitropolitul în mijloc, unul verde - un verde grec, de păstaie de mazăre încă negătită, cum sunt și unele zmeie ridicate de băieții de pe malul Mării Negre.

În jur, mulțime de credincioși, foarte civili, nimic sacru, burghezi îmbrăcați fiecare de capul lui - un grec are șapca trasă pe ochi, șmecherește.

În dreapta mitropolitului, cu un potcap grecesc pe cap, camilafcă - Elefteriade îmi atrage atenția, în scrisoare, că băiețelul cu ceva ca o icoană în brațe este el, la opt ani - se zugrăvisse acolo ca Velăsquez, cu *Meninele celebre*.

E un ulei de haz și de o expresie coloristică rară...

Pelerinul, tabloul suprarealist, are ceva din ce scrie criticul portughez Antonio Beata (1975):

„Emoțiile grecului sunt o disciplinare a rațiunii - adusă de

rațiune”.

Este exact! Elefteriade face o artă cu emoțiile strunite de o minte rece și calculată.

Doi critici, pe sărite. „Stăpân pe matematica combinată a culorilor, poet al modalităților coloristice, Elefteriade surprinde înțelepciunea originală a obiectelor ce ni se impun prin forme și culori...” (George Cioroianu, *Apoziția*, Miinchen, 1985)

Iar Dan Grigorescu, în *Dicționarul avangardelor*, observă:

„Tablourile lui Elefteriade mărturisesc puterea de a coborî în adâncurile propriei ființe, pe care o explorează cu intensitatea unei poezii de factură expresionistă, exprimată într-o cromatică rafinat ritmată.” (București, 2005)

Deocamdată, atât.

De la Paul Cézanne, Elefteriade știe că...

„Un artist trebuie să-și facă opera, așa cum migdalul își face florile, cum melcul își lasă balele.”

Pare ceva arghezian. Dar genial...

Fizionomie, pictură și depresie

Iulie 1960. Foarte pistruiat, ca și cum i-ar arunca cineva un ou în față – gălbenușul – iar oul acela ar fi rămas pe fața lui și s-ar fi uscat, lăsând o culoare aurie. Dând chipului un fel de mască aurie.

Pistruile dese continuau pe frunte, părând că merg și mai departe sub părul blond, auriu și el. Și genele, dacă te uitala ele atent, erau înmuiate în același gălbenuș de ou.

Urechile roșii, cărnoase, refuzau parcă a primi pistruile, deodată. Ele erau triunghiulare, cu vârfurile nu în sus, ci în spate – o creastă de cocoș din același material...

Două gropițe în obraji, care se vedeau numai când băiatul râdea foarte tare, ceea ce se întâmpla mai rar...

*

Fructe și insecte, Fructe, flori și fluturi, pictură de Joris Hoefnagel (1544).

Moartea Cleopatrei, de Anton van Dyck (1599), – (Șarpele pus pe sân ca un copil alăptat...)

Ignațiu de Loyola și Francis Xavieras, de Peter Paul Rubens.

Ecce homo, de Vecelli Tiziano.

Triumful credinței, de Alexandro Magnosco.

Fecioara cu Iisus, de Lucas Cranach.

Cap de copil, de Veronese.

Portret de bărbat, de Jorg Breu.

Satirul și țăranul (vorbind prietenește), de Pseudo de

Venne.

Neguțător de vânaturi, de Hendryk van Balen.

Judecata lui Paris, de Marinas van Reymerswaele.

Suzan și cei doi bătrâni, de Frans Floris.

Bărbat cu craniu, pictor necunoscut (secolul XV). *Doamna cu diademă*, de Frans Pourbus.

Hoefnagel, la fluturi și insecte: „Bis delectamus cum pictum florem cum vino decertatem videmus, în altero miramur...”

(Muzeul etnografic Bruckenthal).

*

— TIMPUL RISIPIND IDEOLOGIIILE!...

Ceramica, - de Golești, R. Muscel, Argeș.

Capra cu toarte, uitându-se în sus.

Vlădești: Plosca cu patru împletituri ca un colac și dedesubt o tâță care seamănă cu un coi - semn al fecundității.

Ploscă - Horezu. Războiul de țesut.

Roata de tors, Melița, Mâțu, Depănătorul, Vârtelnița rotind lucrurile.

*

21 noiembrie 1961. Trebuie să se schimbe ceva. Ce?...
Lucrurile se apropie de punctul de unde nu mai au decât să cadă în jos... în fond, este nevoie de un „dezastru”,
Faulkner e atât de profund!

Piatra de încercare...

*

Dar, cum spune celălalt, F. K.: *Garder son calme..*

Ecouri la Olimpiadă

Un proverb al celui mai vechi, mai înțelept și mai numeros popor din lume spune că... e mai bine să fii cu un înțelept în pierdere decât cu un viclean la câștig...

Observație profundă. De bun-simț și cu o bătaie de milenii - s-a văzut.

A trebuit să dea peste China comunismul, cu maoismul lui cu tot, pentru ca ideea chineză de succes să se transforme într-o manipulare indiferent cum - chiar și printr-un fals, numai scopul propagandistic să fie atins...

Efectul a fost invers. Căci ce voia să înalțe propaganda - la deschiderea Olimpiadei? punând să cânte o fetiță adorabilă de cel mult 6 ani, cu vocea (în play-back) a unei vedete de cincisprezece ani; sau ce gimnastică făceau copilițele... maimuțicile acelea... de opt-nouă ani... despre care se zicea că împliniseră cincisprezece-șaisprezece ani... În loc să ne lase muți de admirație, ne cobora pe treptele cele mai de jos, până la cel mai jalnic joc viclean...

A fost? această idee de succes? o superserie totală; și totalitaristă...

Ceea ce nu se poate nega. Lumea a înghițit și a tăcut...

Totul s-a desfașurat sub veghea Marelui învățător, al cărui portret înrămat ca al unui bunic străjuie Piața Păcii Celeste, unde, în iunie 1989, nici nu puteai să pui jos piciorul - după reacțiunea violentă. Mă făcusem că nu știu și rugasem șoferul, prin interpret, să oprească nițel, să calc o secundă în faimoasa Piață Tien An Men.

Nici vorbă. Nici pomeneală - șoferul zâmbea, superior... îmi aduc aminte tancul și studentul oprit cu brațele

desfăcute înaintea lui și blindatul, cotind în dreapta, în stânga – chipurile, să nu-l calce? de ochii unei televiziuni străine...

*

Propune-le activiștilor chinezi o a doua sărbătorire a Jocurilor Olimpice și voi fi surprins iarăși cum înțeleg ei lucrul lăsat nouă moștenire de grecii vechi, făuritorii ideii simple de bine și de frumos, iubitorii formelor geometriei lui Euclide, proslăvirea trupului uman, a Omului... O exaltare până la minciună, uneori.

Nu ceva cât se poate de natural... *Mai tare... mai repede... mai sus!...* și celelalte însușiri ale corpului omenesc, virtuțile simple care formează un Om și la care aspiră Omul...

*

Nu individul a fost proslăvit la această Olimpiadă, ci masele de indivizi, tratate politic, organizate politic.

A fost un Circ cu lumini orbitoare, cu acrobați și acrobații pe sârmele invizibile, cu chipuri fosforescente de mascați care nici nu păreau a gândi...

Olimpiada „galbenă”?... Olimpiada 2008?... Comunismul gata să ridice, prin capitalismul, pe care voia să-l dărâme și care printr-o fractură ideologică nu se știe cum deveni altceva, o forță a lumii... și cal, și măgar... ce înalță zgârie-nori pentru sărăcimea cea mai feudală din lume, și asta rapid într-o generație, făcând întreg globul terestru să se crucească...

Dar nimic nu stă în calea unei Utopii pe termen scurt...

O Chină păzită și azi de zâmbetul dulceag al lui Mao, care a început împreună cu umbra nouă a lui Mao, o nouă revoluție culturală – de-a-ndoaselea...

Credeam că eu eram singurul scriitor român care vede critic Olimpiada...

Noroc că m-am înșelat... în *Evenimentul zilei* de marți 26 august 2008 N. Manolescu semnează un articol memorabil despre jocurile olimpice și despre greșeala Comitetului respectiv de a face astfel reclamă țării care a încălcat și încalcă mereu drepturile omului...

E destul să recitești delicioasa comparație cu Potemehiniada... ibovnicului împărătesei Ecaterina a doua a Rusiei. Utopia este un imperiu ce ne domină și astăzi, sufletește. Suntem supușii lui Gr. Potemkin, oricât ne-am scutura.

Spiritul olimpic rămâne însă călimara străveche de cerneală *Noire de Chine*, care, de mii și mii de ani, trece pe hârtie – una făcută din viermi de mătase – faptele cele mai diverse și mai absurde, ca și când ea ar atrage atenția lumii, să nu le repete...

Dixi et salvavi animam meam!...

Hubble

Cu telescopul gigantic lansat în spațiu anii trecuți, purtând numele celui mai mare astronom al erei moderne, universul a mai făcut îndărăt un pas de câțiva ani-lumină – îndărătul Universului. Prin fotografiile luate cu o incredibilă precizie și claritate, vedem altă lume, care exista fără ca noi să bănuim. Deși nu se știe dacă azi o vedem – și nu e...

Comparat cu polonezul Copernic, care a avut îndrăzneala, față de Biserică, să susțină că nu Soarele se învâртеște în jurul Pământului, ci invers, adică Pământul se rotește, bietul de el, în jurul astrului zilei...

Ce lovitură pentru oamenii Bisericii!... Care credeau că pământul, care a fost făcut de Dumnezeu să stea, se mișcă, domnule!...

Cât e Dumnezeu de mare n-are trei clase primare, orișice învățăcel știe mai multe ca el... ne amintește Arghezi.

Așadar, descoperirea lui Copernic trimisese Pământul la locul lui, să vagabondeze printre celelalte corpuri cerești; atât că el avu la *Facere* norocul ca pe el să se nască viața.

Probabil că aceasta și făcuse să fie socotit principalul scop al creației. Vom vedea.

Cu Hubble și cu telescopul lui lansat în spațiu de americani, Universul nu a devenit numai ceva rațional, dar el ni se înfățișează drept ceva cu totul și cu totul fantastic...

Câteodată chiar irațional, cum pare, față de un roman ordonat scris, un poem dereglat, nebunesc, à la Lautréamont... Și continuă, va continua să ni se arate astfel prin imaginile luate de la distanțe incomensurabile cu aceeași claritate de necrezut.

Se știe acum și când avu loc *Explozia, Marea explozie*. Și că n-ar fi trecut de atunci decât vreo treisprezece miliarde de ani și ceva, ani-lumină, de când se petrecu evenimentul.

Văzut la tv: studentii unei universități americane sar în sus de bucurie la vederea imaginilor, ca la un meci de fotbal (tot american!)...

Trecem peste explicații, peste performanțele acestui telescop de poveste, cu oglinda lui uriașă. Se trecu și de bariera unde nu mai există praf (decât stelar). Unde niciun fel de impuritate nu alterează viziunea. Totul fiind perfect...

Dar mai este ceva. În fine, să ne oprim la ceva de neînchipuit. Aflasem, mai demult, ce sunt găurile negre. Stelele care se surpă, se prăbușesc în ele însele, pierzându-și greutatea, căpătând forma unei portocale, cu o pondere colosală.

E vorba de materia neagră invizibilă care ține strâns laolaltă galaxiile, care, dacă fug una de alta, fug legate împreună, într-o goană generală...

Ni se dă următorul exemplu: privim de sus, din înaltul boltei cerești, suprafața globului terestru, noaptea, șiragul de lumini al marilor așezări omenești, orașele importante? și, între ele, beznă deplină, ca și când nu ar mai exista nimic.

Nu vedem însă autostrăzile ce leagă una de alta aceste orașe luminate; nu vedem materia neagră invizibilă ce le unește, nevăzută.

Este materia fără de care totul s-ar desface, împrăștiindu-se în toate părțile. Ținerea laolaltă e legea creației universale. O interdependență, care nu se observă.

În momentul în care HUBBLE își va încheia misiunea și va recădea pe pământ, un alt telescop, și mai înzestrat, care se află în pregătire, îi va lua locul, ațintindu-și Ochiul vrăjit spre alte descoperiri, uimindu-ne, iarăși, pentru cele ce nu le vedem încă...

Peste câteva mii de ani, Zeus cu întreaga lui cohortă de zei mai mărunți, secundari, până la Dumnezeuul creștin, iudaic, islamic, se vor topi în eter ca niște schele ce au sprijinit Omenirea în căutarea ei spre Absolut...

Miturile vor fi aceste Căutări, pe care azi parcă le-am fi început...

Ce distanță între Marele... Supremul Arhitect... ori Forța ce ne susține, fără chip uman, având toate chipurile vieții. Și Cel de astăzi, ANTROPOS, care ascultă, primește rugile noastre în orișice limbă sau dialect, atent la toate, binecuvântându-l și pe fotbalistul care se închină pe teren când marchează golul, ținând cu echipa lui...

Să ne închinăm când El tună, ca să nu ne trăsnească. Să zicem: Doamne ajută! ca să ne ajute pe noi, în timp ce HUBBLE ne mai deschide o lume, o altă lume și poate, cândva, pe cea extraterestră, pe care o visăm atâta, deși ne va trebui un alt sistem de comunicare... Parcă ne-am fi ridicat în... o mie de picioare...

Parcă am fi auzit ceva... Și mai jos, ori și mai sus decât sunetele pe care le aud cu unghiile elefanții... sau cine știe ce pasăre care zboară mai sus decât a zburat vreodată Hubble.

Un Lanț infinit de Legende și de Povești. Ale Omului, creând altă Lume, imaginară...

Lucrul în sine

Să rabzi imensa apăsare a singurătății, dacă se zice că ești important, și că ai până la urmă ceva de spus...

Să te lași invadat de adevărurile nepermise.

Să fii mai presus decât ești.

Să minți întotdeauna în sensul celor ce nu pot fi, ca înălțime, de orice fel.

Să ataci, să ataci, să ataci mereu, cum zicea Malraux, astfel încât să-ți spui: „Ce eliberare!”...

Dar ce de lucruri se pot spune, ori impune!...

Câte! lăsând în urma lor o dâră...

Start from scratch... cum ai râcăi fundul unei cratițe de la zero; cum ai găti de la fundul unei cratițe...

A pleca de la zero... Lucrările de bază de aici pornesc.

Cenzura e ca pre vremuri... o doamnă între două vârste, decent îmbrăcată, cum era Doamna... nu-i spun numele... îi voi spune Madame Caliopi...

Al cărei realism era... nu realism socialist, realismul realism, realismul absolut, fără de care clasa muncitoare n-ar fi existat...

Realismul fără de nicio umbră. Realismul... sau lucrul în sine...

Ceva kantian, fără ca Madame Caliopi să-și dea seama sau să realizeze...

DAS DING AN SICH!...

Madam Caliopi făcuse filosofia ailaltă... Dar sunt sigur că nu citise *Critica rațiunii pure*. Auzise ceva. Dar de citit, nu

citise.

Era, în epoca aceea, una dintre femeile care păreau să se fi născut în altă lume.

Sau felul ei de a fi o făcea să pară astfel.

Sigur e că atunci, când asta începuse să capete aerul unui avantaj, deodată, cu schimbarea regimului, se transformă într-un dezavantaj, căruia numai firea ei extrem de labilă reuși să-i dea aspectul, unul nesperat, de avantaj.

Așa s-a întâmplat cu marile figuri ale vremii fără origine sănătoasă; ele o căpătară, însușindu-și-o ca pe un rol. Ce sperietură trăsese de la necititul „Das Ding an sich”!

Dar faptul că nu citise *Critica rațiunii pure*, că nu auzise, clar, de lucrul în sine, se putea deduce după o frază de a ei, nu tradusă, originală...

Ceva care se referea la ce era interzis. Subiect al cenzurii, o aluzie la ce nu era permis, ori cenzurat, și în politică, și în morală; un... lucru neîngăduit, ceva ce te făcea să te gândești la... actul sexual, la propriu, ceva rușinos, de ascuns...

Cele mai nepermise aspecte ale existenței se ascund, de fapt, în AMOR și în POLITICĂ...

Regele cu șapcă, adică Proletariatul, tipul activistului care te controlează.

Zâmbetul lui scurt și vorace.

„Măi, tu ești un rege, unul cu șapcă.” Ca eroul lui Romain Gary – pe care îl chema Schatz...

Rânzei, redivivus?

Revin la regele cu șapcă al lui Romain Gary, individul de care am pomenit și care îl controlează zilnic.

Un fel de activist. Un alter ego (Rânzei din vechile mele romane, redivivus?).

Dar care lui Romain Gary îi spune:

„Je suis habité par un parasite juif”.

Ideea de parazit activ în conștiința celuiilalt...

Un parazit care are străngeri de mână puternice, dar false și unsuroase.

În acest timp se exprimă în mulțime de limbi străine, în care monologhează...

Am uitat că-l cheamă Schatz – ceea ce vrea să spună... comoară.

O comoară de... întâmplări... E cazul lui Redivivus al meu, și el tezaur de vrute și nevrute.

Dar să vedem ce imaginează Schatz... Ovreiul. Care spune atâtea lucruri... E de-ajuns să... răsfoiești cartea lui Gary...

Dar cestălalt, Rânzei, care îmi aparține?... E cunoscută limbarița lui.

— Dragă domnule, ? are momente când vorbește ca un om cu carte –, liber ești mai puțin într-o țară ca Franța unde, cultura orișicât, este la ea acasă, plină de vestigii care te condiționează în sensul că nu poți fi tu Sartre și să scrii ca el... știți, scriitorul!... (adaugă ca unui necunoscător) – Vrasăzică, stiti... Deci, ideea lui era că liber cu adevărat nu poți fi decât într-o țară să nu te tiranizeze? ca Franța – să nu ți se impună. Uite așa o țară... un continent ca

America, ați fost acolo, în Statele Unite? mă întreabă iarăși, ca pe un om neumblat – eiii, dacă *fuserăți*... înseamnă că se schimbă treaba și știți ce vreau io să zic... Domnul meu, vreau să zic că America asta este atât de neînvățată, atât de tânără, cu spații imense, necultivate, că ți se face milă de ea... că nu mai ai pe unde s-o întorci.

Mi-aduc aminte (eu, nu Rânzei) că, la Revoluție, aia din 1789, tot așa, ședeam aproape de Notre Dame – nu, nu, greșesc, lângă catedrala Saint Germain, distrusă de Revoluție, dar refăcută. Eu îmi amintesc că la Revoluție, la ghilotină – că tocmai se ghilotina acolo, de zor fiul lui Buffon... ar fi zis ca să nu-l omoare, pe el, că el... este fiul lui Buffon... Ar fi spus să nu mă uicideți pe mine – și i se retezase capul cât era el de Buffon; îl decapitaseră în râsetele mulțimii, de unde se dedusese că *aparatul* acela nu tăia numai capete de regine, ca al Austriei, ca al Antoanetei, că nu se limita numai la capete de măscărici...

Scuză, Rânzei, am marcat întreruperea, și Rânzei urmă parcă amuzat de ce pățise băiatul lui Buffon; asta îl pusese pe gânduri; înțelegea, pe Maria Antoaneta – o regină; dar pe fiul unui Buffon...

*

Tot la Paris eram, reluă Rânzei, când trăia Brâncuși... Și, cum îl chema, domnule, pe ăla... Pi... Piso...

— Picasso! l-am ajutat.

— Da, face el, și ăstuia îi tăiau capul, parole! – dacă s-ar fi născut pe atunci – și vede ăsta operele lui Brâncuși, se uită ce se uită la ele... și zice *ce falus superb ai*, – el o spune, care avea un ștremeleag uite-așa, că schimba femeile zi de zi... multe, multe... domnule, și de toate felurile. Se zice însă că Brâncuși ar fi reacționat ca un țăran oltean. Erau pe Rue de la Gaâté, strada cu teatre și veselie mare, pe unde Brâncuși lua și câinele, se plimba cu câinele lui, și intră, așa, la un teatru și îi cumpără câinelui un bilet,

- era cu unu... cum dracu-i zicea că și numele ăstuia începea tot cu Pi.

— Picabia, erau prieteni, am spus.

— Intră tustrei în sala de teatru, începe comedia, era una din comediile alea, că mureai de râs, nu alta, și râdea și câinele în felul lui, mai mult lătrând; un cerșetor bărbos care mătura pe jos intervine și îi dă afară pe turbulenți, pe cei doi și, cu câinele, trei spectatori, - ăl cu barbă chiar directorul teatrului? mai spune Rânzei, serios.

Nu-l auzisem niciodată povestind fără de haz un lucru - care lucru, întâmplarea, avea atâta haz...

Cifra norocoasă

1 ianuarie 1968. De Revelion, m-am culcat la trei și jumătate și am visat, scrisă cu bidineaua pe un perete alb abia vopsit, deviza lui Leonardo și, peste ea, mare de tot, cifra 8.

Mie îmi place opt. Cifră norocoasă. Este infinitul stând în picioare.

Foarte curios, deviza așadar... Tenace, înverșunată rigoare, plus cifra norocoasă 8...

Îi dădusem telefon la 12 și jumătate lui Radu Tudoran, care și el îmi dă din când în când – el, care are doi prieteni, sticla de whisky și... tiutunul...

Dar de ce... înverșunată rigoare...

Cum?... Se referă la Tudoran, care scrie și în ziua de Anul Nou, numai să-i meargă bine?

Înseamnă că 1968 îmi cere să mă așez serios pe treabă!

Deschisesem ochii pe la vreo șapte. Cu glasurile chefliilor în auz: Ce frumoasă este viața, când te-apucă dimineața etc.

Pe urmă, trezindu-mă bine de tot, o însoțisem până la Catedrala Sf. Iosif, pe Karin, care îmi ceruse pe drum ceva mărunți. Ia te uită cum încep eu anu... – glumisem – va fi un an cu buzunarul deschis. Nu, că lăcașul spre care ne-ndreptam ar fi catolic. Nu. Karin ceruse pentru a da de o rugăciune la Sf. Anton.

Rămân afară. Sunt ortodox. Asta e cum ai fi protestant ori liberal. Numai să n-o conturb pe Karin... Văzând că întârzie, fac câțiva pași până la Hamparțunian, armeanul, cafegiu. Curios, e deschis.

Înăuntru, băiatul lui mare, care îi ține uneori locul, Babis. A rămas de Anul Nou un client apropiat fără cafea și a venit să ia o pungă și să i-o ducă conului Alee, așa-l cheamă, un om în vârstă. Și eu am rămas odată... nu fără cafea... fără chibrituri -, se întâmplă - zic eu - nu aveam cu ce să aprind focul.

— Ce zi era? mă-ntreabă.

— 23 august, spun, cu bărbia-n jos.

— Eiii! face ca pișcat. În ziua asta să nu puteți aprinde focul... aveți gaze?

— Am, am, am - bâigui.

Pe acest băiat al cafegiului îl știu că face epigrame. Rasele inteligente care fac comerț de mii de ani se ocupă și cu scrisul, citesc cărți. Comerțul merge cu poezia...

— Hermes? exclamă Babis, care avea lecturi.

— Da, Hermes, care circulă, poezia, ca și fâlosofia, vine cu corăbiile încărcate cu mirodenii... Poezia și fâlosofia, spun, sunt ca femeile răpite... în Antichitate, femeile erau fericite când erau răpite și duse încolo și-ncoace pe corăbii, mai vedeau și ele lumea, ultima modă, nu?...

— Așa-i? face Babis râzând și întinzându-mi o napolitană.

Unele făceau că nu, dar intrau în corăbii, să vadă stofele, să miroasă parfumurile, și corabia încet-încet se desprindea de chei și ele se lăsau duse în larg... în largul lumii... pe urmă țipau ele, prefacându-se desperate... dar țipetele astea, dragă Babis, nu erau niște țipete de groază, erau făcute, prefăcute...

Babis mai pune mâna pe o napolitană, mi-o întinde zâmbind încântat, duce cealaltă mână la piept, la frunte, la buzele negre, unsuroase, schițând salutul oriental.

Mi-am luat rămas bun și am ieșit afară. Catedrala nu era departe. O zării pe același trotuar pe Karin venind repede spre mine fără să mă vadă, ușurată parcă, asemenea cuiva care până atunci cărase ceva greu.

Mă oprisem, privind-o, iar ea, ca și cum ar fi simțit că se uită cineva la ea, înălță capul ei drag, zâmbind și făcându-

mi semn cu mâna înmănușată, într-o mănușă de piele fină roșie, o știam... Atunci, când s-a apropiat, m-am gândit să-i spun ce visasem? Babis mă înviorase...

I-am povestit cu multe amănunte visul meu și cifra 8 și mai pusesem de la mine ce nu visasem, de fapt. Da, așa știam că fac romancierii – pun de la ei.

Ea m-a privit adânc după ce terminasem ficțiunea mea, și mă întrebă dacă cred în vise...

— Cred că da, i-am răspuns.

— Ei atunci, știi cum e cu inspirația?

— Păi, știu eu...

— Nu știi. Inspirația nu înseamnă visuri... idei frumoase... femei, aiureli... Inspirația înseamnă odihnă, somn bine dormit, plimbare, hrană nu multă, dar cât trebuie, respirația în aer liber... Și cum ziceai că ai visat?... Da, asta el Și hai mai repede acasă!...

Scrisori din Canada

Dețin, bătute la mașina de scris cu o panglică albastră azurie, nuanță mai rară, expediate la 8 august 1958, două scrisori adresate domnului Vasi Bater de către prietenul său plecat din țară, Lazăr Haberthal – din Montréal – acesta, evreu, găsindu-și o altă patrie dincolo de Ocean, după cum reiese din scrisoarea plină de aduceri aminte și de evenimente, tipice epocii...

Le reproduc pe amândouă cu ortografia și grafica vremii.

„Dragul meu Vasi,

Am găsit scrisoarea ta, la revenirea din voiajul săptămânal. Mi-a creat aceeași stare sufletească pe care ai avut-o și tu când mi-ai scris-o.

De altfel, acum câteva săptămâni am avut vizita avocatului Poldi Shrager, care mi-a spus multe lucruri despre voi. Scrisoarea ta recentă mi le-a completat.

Dar, înainte de a intra în fondul scrisorii, vreau să te lămuresc asupra unor fapte, care-ți vor explica multe lucruri despre noi, pe care – desigur – n-ai putut să le ghicești...

Câțiva ani, am dus-o extrem de greu: țară străină, obiceiuri noi, o totală lipsă de pregătire... Este inutil să-ți spun cum am dus-o, pentru că acum sunt lucrurile trecutului. Un lucru însă ti-l semnalez: am venit în țara asta fără să am o rudă, un cunoscut, o relație care să-mi fi putut da un sfat. Desigur că la Montréal sunt mulți români și printre ei mulți cunoscuți...

Am ajuns într-un oraș necunoscut într-o după-amiază de

ianuarie. Obişnuiţi cu căldura tropicală a Israelului, de unde pornisem cu câteva zile înainte, pe un frig de crăpau piet rele. Aveam UN DOLAR în buzunar. Când aşteptarea s-a dovedit inutilă, am cerut credit – primul – unui taxi, care ne-a dus în oraş. Aveam adresa unor români, pe care, după multă căutare (căutare, noaptea, pe jos, nemâncat, fără haine de iarnă etc...) i-am găsit. În fine. Pe la orele 10 în aceeaşi noapte ne-am găsit gazda. Şi aşa a cam mers vreo doi ani. Înţelegi! Şi vei înţelege mai departe de ce îţi spun toate aceste istorii.

Am fost exploatat. Datorită lipsei mele de experienţă, naivităţii. Am învăţat o meserie, dar desigur că nu poti aduna de la bun început.

În epocă, când am început să vă trimit câte ceva, agonisiseam şi eu ceva. Dar soarta crudă mi-a scos în cale pe cineva. Îl cunoşti şi tu: un avocat BARAFF, din Bucureşti.

Mi-a fost recomandat călduros de alţii şi i-am încredinţat TOT CE AVEAM şi TOT CE AM PUTUT ÎMPRUMUTA, ca să facem o afacere.

Individul s-a dovedit un escroc: l-a pedepsit Dumnezeu. Dar îmi mai trebuie doi ani ca să achit împrumutul făcut...

Ca şi cum asta nu ar fi fost de ajuns, cumnatul meu LEO AUER a căzut bolnav (paralizat!).

Înţelegi?... Din Israel, altă dramă, cu mătuşa Suzetei. Şi, între timp, poate că nici nu aţi auzit şi voi – a izbucnit o criză unică în istoria Canadei (celebra recesiune). Desigur că acestea sunt simple evenimente, dacă le priveşti de departe. Dar când eşti angajat să plăteşti... Eu lucrez pe încredere cu firma mea şi trebuie să garantez clienţilor – automobil, chirie, hotel, restaurant, toate s-au dus.

Dar am scris două scrisori în primăvară. I-am scris chiar şi lui Lily, recomandându-i să nu cheltuiască atâţia bani pentru retur cu recipisă, pentru că la noi vine toată poştă care se scrie. Cu voi e mai complicat. Mi s-au întors anul trecut un pachet şi apoi, încă unul!... — 5464 Victoria Av., Montréal

Dragul meu Vasi,

Am primit între timp o scrisoare și de la Lilly. M-am îngrozit la strigătul ei de disperare.

Dragă Vasi, te rog să-i explici că nu sunt încă miliardar. De îndată ce situația se va schimba, voi ști să-mi fac datoria.

Este o imposibilitate acum să faci față nevoilor.

Dragă Vasi, am impresia că Lilly își face gânduri nejuste cu mine. Repet – nu sunt încă miliardar! Înțelegi și tu. Mă și jenez să dau explicații prea multe. Știu bine că a trimite un pachet nu reclamă o avere.

Știu foarte bine acest lucru, dar... starea de spirit – aici este cheiunea!

Dragă Vasi, te rog să mă crezi că aș face și mai multe, ca să pot alina necazurile altora și în special pe cele ale celor dragi mie. Câteodată însă soarta este ingrată și protejează pe cei care nu au meritat-o.

Mulți oameni de aici, chiar compatrioții noștri cei mai norocoși și mai pricepuți, au reușit să acumuleze într-un timp relativ scurt economii importante.

Eu mulțumesc lui Dumnezeu pentru ceea ce am putut realiza cu cele 10 degete ale mele. Și din puținul pe care l-am avut – martoră mi-e conștiința – ce am făcut, proporțional, am făcut mai mult decât alții cu posibilități însutit mai mari.

Iartă-mă că am insistat asupra acestui capitol penibil. Dar am vrut o dată pentru totdeauna să lămuresc situația.

La întoarcerea mea din Voiajul Viitor, pe care îl sper cât mai îndepărtat (va fi ceva mai lung!), îți voi face o scrisoare nudă de orice explicații. Va fi o Scrisoare adevărată, și pe care o aștepti și tu...

Te îmbrățișează cu toată dragostea lui al tău prieten neschimbat, Lazăr..."

Urmează scris cu creion roșu: „Sărut-o pe Lilly și pe copii”, – și, cu un creion albastru, Suzeta adaugă dedesubt:

„Te rog să mă ierți, Vasi dragă, și primește o sărutare de la mine și te rog să citești scrisoarea și lui Lilly și mii de sărutări, – sincer 100 la 100 lui Lilly!”

*

Cincizeci de ani! 1958.

Au rămas acei oameni care, pe atunci, aveau vârsta maturității și care, astăzi, dacă ar fi fost sănătoși, ar fi atins sau depășit SUTA DE ANI!...

S-a schimbat ceva, omenește vorbind, din 1958?...

Esențial, nimic.

Așa va fi întotdeauna. Ca-n scrisorile cu întâmplări mici, fără istorie. Viața fiind Istoria, de fapt.

Pe moment

Scriind imprudent - anii trecuți - despre Grecia campioană europeană de fotbal, înainte de a se juca propriu-zis finala, ca românul deștept și nu prea învățat cu marile victorii și temându-mă că mai mult decât rezistența eroică din preliminarii a urmașilor lui Ulise nu se putea (insistând mai mult pe devotament), ratasem lovitura, eu, care de obicei le nimeresc...

Lăsasem titlul în doi peri... Dar n-a fost să fie *Termopile*, dezastrul celor 300, în cap cu eroul, cu Leonida - a fost *Salamina!...*, biruința istorică, nebunia lui Xerxes, înfrânt, bătând cu vergile marea, Helespontul, că-i înecase corăbiile...

Victoria decapitată, de la Luvru, o fi tresărit, pe moment, recăpătându-și capul și țipătul teribil, probabil, în cinstea uriașei probe sportive, agitându-și aripile viguroase, ca să scuture poate de pe ele praful parizian al muzeului...

*

O echipă de fotbal, așadar, (e drept, antrenată de un neamț, pe care-l chema, culmea, și Otto, ca pe cel dintâi împărat german)... ca și cum însuși Temistocle, făuritorul flotei elene, învingătorul de la Salamina, s-ar fi amestecat, pe moment, într-o afacere europeană de fotbal, aruncând

Grecia drept în secolul cinci al epocii dinaintea lui Hristos - știți, secolul cu dialogurile lui Platon...

*

Deschid *Banchetul* și citesc la pagina 146 a traducerii lui Bezdechi:

„... Iar voi, slugi, și oricine mai e pe aici dintre profani și neciopliți, puneți-vă cel mai gros zăvor la urechi...”

Sigur, este vorba de altceva. E vorba de Spirit, de aristocrația gândirii, în care se amestecă toți cizmarii și toți mocofanii... și căroră Divinul le interzice să privească mai sus de obiectul muncii lor, sandalele...

*

Deși nici fotbalul, ca orișice rafinament, ca orice performanță a inteligenței, nu poate fi la îndemâna oricui... a lu' nea Gicu, a lu' nea Nicu, ori Mitică...

*

Numai hoți și barbugii... în loc de mari luptători, în loc de mari jucători, – niciun Termopile, vasăzică...

Și nici vreo Salamină... în loc... – numai afaceri dubioase, șarlatanii, lovituri pă moment.

*

Hopa... Cioran? probabil după Caragiale... susține că la noi, în țara românească... totdeauna important e doar momentul... ce se întâmplă *pe moment*.

Hm. Dar depinde ce...

Un ministru poet

A fost o puternică surpriză pentru mine. Mai cu seamă având o răcă personală față de politicienii cu veleități literare, abuzivi, caraghioși. Ca Radu Vasile, de exemplu, domnul cu ghiul și cu mustață à la Pristanda. Ca și celălalt domn... domnul falș în toate, prim-secretarul de partid Ion Iliescu – de alde Năstase, cu mătușica, nu mai vorbim...

Dacă vreo carte, azi, mâine, va scrie și căpitanul vorbăreț de petroliere pântecoase... Cicerone... hâââ!... Traian Băsescu, slăbiciunea mea de acum vreo doi ani, stinsă de când cu sfântu gigi... nu mai îmi rămâne nimic de făcut...

Surpriză, prin urmare, deoarece fostul ministru liberal al împărțirii dreptății, Valeriu Stoica, prieten statornic, bărbat serios, cultivat, pătrunzător, își publică, sub titlul simplu, sincer, *Istории duminicale*, versurile scrise de mult de tot, în anii studenției, de care habar nu aveam, o discreție desăvârșită împiedicându-l să-și trădeze talentul – când poezii, se știe, fac mult tapaj pe chestia asta, și dacă nu au – talent, vreau să zic.

Nici criticul Mircea Scarlat, regretatul, amicul său cel mai bun din junețe, fiindu-i ca un frate, nu-i dezvăluise taina...

La vârsta aceea tânără, în studenție, Valeriu, admirator al lui Ștefan Augustin Doinaș, decide cu luciditatea viitorului liberal... mai liberal și decât Tăriceanu și decât prietenul acestuia, Patriciu... decide, prin urmare, să fie numai avocat – poezi rămânând în continuare Rimbaud... Rilke... Nichita...

Și nici nu va mai fi, public. Poet continuând însă să fie, în secret, cu modestie, prin întreg comportamentul, unul amăgit doar, singurul politician român iubitor de literatură și autorul, mascat, al unor poezii de o juvenilă, disciplinată inspirație, din care o citez, fără să supăr, sper, pe cea mai succintă:

Târziu, obosit, luptătorul

*Tomnatic foșnet – când ridici o pleoapă,
Din cer se năruie în ochi argintul.
Pământul e un fruct în care-și sapă
Bătrâne animale labirintul.*

*Copiii, respirând în somn pe plaur, ;
Stârnesc dezastre dulci în carnea florii.
Sub coaja universului de aur,
Auzi târziu cum mișună dihorii.*

*Câmpia lumii își înalță grâul,
În verdele miracol de lumină.
La noapte-n scorburi va domni desfrâul
Negrelor vânturi care ne înclină.*

Placheta poartă pe copertă un fel de nod... ori semn... un fel de literă, necunoscută, străveche, de pe vremea, probabil, când potrivirea de cuvinte avea ioc numai în ziua finală, a încetării treburilor fizice, rezervată numai lucrărilor spiritului eliberat de obsesiile vieții căznite.

Na-vă Europa...

Când a apărut prima dată la noi volumul de versuri *Joc secund?* În 1930?

Datorită numai acestei întâmplări literare românești, orice s-ar spune, eram gata intrați în Europa. Numai fiindcă Ion Barbu, poetul matematician, scrisese și tipărise întâiași oară, într-o carte, în România, *Timbru, Grup* și celelalte... Auz un hohot de râs grosolan, dar sincer. O spune un scriitor cu ceva experiență, având năravul de a prevedea urcările și care a scris cu plăcere articolul prevestitor... cel dinainte de alegeri... cu o lună înainte, sătul, ca mai toți? Nu-i prima dată... Numai să scăpăm noi pă moment de belea... Și când scăpăm, cădem noi în alta...

*

Cum citim și pe prima pagină a cărțuliei de versuri a primei vorbiri alese: „... ne fut-ce que pour vous en donner l'idée”. Stéphane Mallarmé (Villiers). De n-ar fi decât să vă dau despre acest lucru ideea...

*

Cu literele să nu te joci. Să luăm anul 1930... În Europa, după vijelia suprarealistă (la ea suflând și câțiva români), apăru cu totul altfel poet... acest Ion Barbu... ce nici nu se compară cu restul... Mână-n mână, nu zic, cu alde Eliade, cu alde Cioran, netrebnicii... Lumea, în liniile ei mari, întâi

nici nu înțelesese despre ce putea fi vorba, matematica superioară fiind doar a unui viitor peste care trebuia să treacă mai întâi un război nimicitor, în numele căruia, probabil, se și manifestase, ea, teribila știință a numerelor, intrând cu drepturi grele în legile universale. O invenție științifică, precum și una literară, poate să aducă lumea pe un plan socotit modern, cu timpul. (Noi parcă nici nu existaserăm de fapt până atunci.) Și deodată, pe neașteptate, pe nepusă masă, în țara aceasta mioritică, adică duios analfabetă, în anul încă virgin al lui una mie nouă sute și treizeci după Cristos: *Cimpoiul veșted luncii, sau fluierul în drum! Durerea divizată o sună-ncet, mai tare...*

Dar piatra-n rugăciune, a humei despuiare/ Și unda logodită sub cer, vor spune? cum?! Ar trebui un cântec încăpător, precum/Foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare;/ Ori lauda grădinii de înger, când răsare/ Din coapsa bărbătească al Evei trunchi de fum.

*

Ei?... S-ar putea ca 1930, cu toate nenorocirile lui de după și care ne făcură să vorbim iarăși peltic, să fie anul resurecției românești, în spirit, anul ei de aur, european, dacă vreți. Și oricât s-ar încontra, literar, de aici încolo, simpaticul nostru om de stat, domnul Traian Băsescu, lucrul să se datoreze oare unei poezii numai? doar câtorva strofe de versuri bătute cu dalta, norocos, întâiași dată după Eminescu?... S-ar putea.

Să ascultăm, așadar, cu întregul respect cuvenit funcțiunii obștești, dar și cu adâncă uimire, secretă, eventualul, vigurosul, veselul râset prezidențial, cel dintâi, cetățenesc, din ce mai credem noi azi, că este, că va fi... ei bine, țineți-vă cu tărie!...

„EUROPA voastră, mult, cu disperare visată, na-vă, Continentul necesar! și să auzim cu toții numai și numai de

bine...”

Banchetul

Eros... ori Ura (un Prozator)

Dețin din 1944 o ediție a *Banchetului* platonician tradus de St. Bezdechi și purtând ștampila roșie, ovală, Casa Studenților, nr. 1298, București, Biblioteca. (Să nu fi restituit eu cartea? Așa s-o fi cumpărat?...) Cert e că am considerat-o întotdeauna Biblia mea.

Tot Bezdechi semnează și un studiu laborios, din care, pe vremea studenției mele, ghicisem că atenianul ar putea fi și primul prozator al Europei – un literat, înainte de a fi divinul filosof.

Întâi că Bezdechi alege în traducerea sa titlul din original, *Symposion*, evitând cuvintele prea concrete... Ospăț... Praznic, oprindu-se la *Banchetul*, nume ce-l pune numai în interiorul cărții, nu și pe copertă, întrucât și când zici banchet, – observă el, te gândești la chiolhanurile indivizilor grași, mâncăcioși, imbecili, nevizitați de nicio idee... Bineînțeles că nici tinerii noștri scriitori de azi, răzbeliti, dedați filosofarilor sexy, n-ar scăpa nici dâșii ocazia de a spune în stilul lor... Taifasuri... Flecăreli... Palavre; găsindu-se, până la urmă și un sef de rubrică TV, mai acătării, mai frantuzit, care să zică Cozerii; ori pe-ălălalt, convivul crunt, ce dă cu banul: Vrăjeli...

Cum spune Horațiu: *Non erat his locus!...* nu era cazul, aferim, – da tentația-i mare!

Așadar, ideea că Platon ar putea fi și un prozator, un literat modern, mi-o sugerase pe timpuri încă de la prima lectură Bezdechi însuși.

Destul să citești la pagina zece a ediției din 1944, – Fundația Culturală Regele Mihai I, – la capitolul *Persoanele*

dialogului:

„*Symposion* nu e un dialog direct, ci e o povestire încadrată în altă povestire”.

*

Tehnică curentă, a amboatării planurilor, obișnuită și în proza de azi. Ilustrul elinist fixează din capul locului întriga: aceasta se petrece în casa lui Agaton, poetul. Avem două categorii de persoane: cele directe, ce iau parte la prima povestire, la banchetul propriu-zis, și cele indirecte, ivite în cursul repovestirii.

Îmi permit să reproduc pe scurt, cu vorbele mele de bucurestean trăitor în anul 2006, textul clasic tălmăcit de Bezdechi:

Apolodor, primul narator, declară la persoana întâi că este gata să dea toate explicațiile așteptate de cititori, să nu aibă grijă. (Prima frază.)

Cu o zi înainte, așadar, venea spre cetate, când se întâlnește cu un prieten ce-i spune că tocmai îl căuta și care ținea să afle ce se discutase la banchetul ce avusese loc la Agaton, unde se vorbise despre iubire (Eros), de față fiind și Socrate, frumosul Alcibiade și alții.

De altfel, amicul spunea că știa aceasta de la Fenix, fiul lui Filip.

Aflând prin acest Fenix că, de față, fusese și Apolodor, el mai în măsură deci să-i povestească cele discutate, era el, mai cu seamă că acest Fenix le cam încurca...

Astfel încât Apolodor, cel dintâi personaj important, este rugat să relateze el conversația, fiind în cunoștință de cauză. Aflăm abia acum că pe obscurul prieten ivit în cale îl chema Glaucon.

Apolodor îi atrage așaia atenția că întâmplarea avusese loc, ehei, cu mult înainte, pe vremea când ei doi erau copii, și că ar fi vorba doar de o poveste, povestită, de o relatare, de fapt de un fel de memorii, de o ficțiune în definitiv, cum

spunem noi în zilele noastre. Glaucon se miră, însă vrea musai să afle amănunte de la Apolodor, zicând (textual):

— Atunci e tare demult, pe cât văd... dar ție cine ți-a povestit? se interesează Glaucon. Chiar Socrate?...

Apolodor neagă cu tărie:

— Oh, nu... ci tot acela care i-a povestit și lui Fenix, (informat vasăzică la mâna a doua)... un oarecare Aristodem din suburbia Kidathenaion... (cum am spune noi Ferentari).

*

Nu mă voi feri de aici înainte, urmând firul traducerii clasice... învățătorul, neconvențional, Silenele, Satirul fără de seamăn, să aibă uneori un ton haios, în felul învățăceilor săi dragi mai slobozi la gură, ca tinerii de totdeauna, acest lucru facându-l mai viu...

*

După un schimb de cuvinte glumețe cu prietenul Glaucon, Apolodor îi spune că și el aflase de banchet de la Aristodem, care la rândul lui îi povestise cum se întâlnise cu Socrate, care tocmai făcuse baie și își pusese sandalele în picioare, ceea ce nu prea era în firea lui. Dar, fiindcă se ducea la frumosul Agaton, își pusese sandalele, măcar că-l strângeau.

Așa susținea Aristodem. Socrate îi spusese că se gătise astfel în cinstea vizitei, propunându-i lui Aristodem să meargă și el la Agaton, deși nu era invitat.

„Se aranjează”, îl face să înțeleagă înțeleptul pe nechemat, din moment ce va veni cu el... și citează versul faimos din *Iliada*: „Suntem doi și o să vedem noi pe drum ce să spunem”, la modă pe vremea aceea.

Și cum mergeau ei, Socrate rămăsese în urmă, venindu-i

o idee, cum era el. Văzând că Aristodem aștepta, îi făcuse semn de departe să o ia înainte, că vine și el. Și Aristodem ajunge singur la Agaton.

Banchetul sta să înceapă. Noul venit îl informează că îl lăsase pe drum pe Socrate, și că, de venit, o să vină și el. Atunci, gazda se întoarce spre un sclav și îi poruncește să se ducă după Socrate și să-l aducă numaidecât.

Pe urmă (după Bezdechi), Aristodem povesti cum l-a spălat un sclav, ca să poată să se întindă, și cum a venit un alt sclav, anunțând că Socrate s-a retras în tinda unor vecini, și că în ciuda chemărilor sale, nu vrea să vie... (fițe de-ale lui!)

— Ce tot spui? îi zise Agaton sclavului. Ia cheamă-l încoa. Și nu-l slăbi până nu vine...

Atunci, reluă Aristodem, le-am spus:

— Doamne ferește! Lăsați-l în pace! Așa e el, se retrage într-un colț oriunde se nimerește și stă pironit locului. Dar vine el...

Agaton zorește sclavii să se înceapă libațiile, Socrate însă tot nu mai vine... Amfitrionul, nerăbdător, vrea iar să trimită după el, dar Aristodem se împotrivește... Și încep să cineze. Pe la mijlocul cinei, sosește și Socrate. Atmosfera se încinge. Se schimbă mai întâi ironii între amfitrion și cel întârziat, ceea ce va da o mare vivacitate duelului de idei aprins care va începe îndată.

Primul începe Eriximah, care, mizoghin cum e, cere să fie dată afară flautista, care mai mult îi încurcă, și să le cante femeilor din casă, dacă vrea, și care se miră cum de se fac atâtea imnuri zeilor și eroilor, și numai unui zeu atât de important ca Eros, nu, și să i se facă și lui o cântare. Lui, de care depind toate pe pământ...

Toți se arată de acord. Socrate însuși susține propunerea, el, care știe că nu știe nimic, dar care măcar se pricepe în dragoste și în arta iubirii.

Și dialogul începe. Aristodem, povestind, mai întâi își cere

iertare că n-a reținut totul, dar câte ceva tot mai știe, de pildă că cel dintâi care a luat cuvântul a fost Fedru, care a spus că Eros ar fi unul dintre cei mai vechi zei, citându-l pe Herodot, care spune că... Pământul cu vastul său piept, lăcașul pururea trainic, el și cu Eros ar fi temelia Universului...

Și că pe urmă a luat cuvântul și Parmenide, zicând că, așa e cum susține și Fedru, Haosul a dat naștere celor doi, Pământului și lui Eros, iubirea fiind agentul principal al Armoniei.

Că, dintre toți zeii, Eros ar fi fost creat cel dintâi. Și că avem două Afrodite: una pământească și alta cerească.

*

Aristodem ezita, susținând că nu își mai amintea exactordinea în care vorbiseră ceilalți, dar ce reținuse el mai ales fusese intervenția lui Pausanias, dialectician de forță. Care spusese că Fedru vorbise frumos despre Eros, într-adevăr, însă greșise propunând apologia unui singur Eros, când de fapt erau doi.

Și demonstrase pe loc că Eros, nefiind posibil fără Afrodita, care l-a născut, și fiind două Afrodite pe lume, Afrodita pământească și Afrodita cerească, de aici se deduce în mod necesar că și Eros ar fi de două feluri: unul pământean, iar celălalt ceresc, ca și maică-sa, nu?...

*

Dar să-l lăsăm pe tălmăcitor să ne transmită el vorbă cu vorbă ce își mai amintea Aristodem că susținuse Pausanias, reluând argumentația acestuia, strălucită... în original:

— Stim cu totii că nu există Eros fără Afrodita – începuse el. Așadar, dacă ar fi o singură Afrodită, ar fi și un singur Eros.

Devreme ce însă sunt două, urmează neapărat că sunt și două feluri de Eros.

Care sunt cele două Afrodite? se întreabă retoric Pausanias. E una fără mamă, fiica lui Uranus, pe care o numim și Afrodita cerească; apoi una mai nouă, fiica lui Zeus și a nimfei Diona, pe care o numim Afrodita cea obștească.

Rezultă deci, trăgea concluzia Pausanias, că pe acel Eros, care e colaboratorul Afroditei obștești, trebuie să-l numim obștesc, iar pe cel al Afroditei cerești, ceresc.

Pe toți zeii noi trebuie să-i lăudăm, dar trebuie să căutăm, în orice caz, să lămurim care e partea ce revine fiecăruia din aceste două feluri de Eros (...)

Așadar, conchide el, iubirea insuflată de acel Eros care e fiul Afroditei celei obștești este și ea obștească (vulgară, precizează în text Bezdechi)... De ea sunt călăuziți oamenii de rând. (...) De altfel, sentimentul acesta e explicabil, căci e insuflat de o zeiță cu mult mai tânără decât celelalte, și care a avut părinți și de parte bărbătească, și de parte femeiască... Pe când... Pe când, adaugă Pausanias... celălalt fel de dragoste e insuflat de Afrodita cea cerească, care, în primul rând, n-are nimic de-a face cu partea femeiască, ci numai cu cea bărbătească (aceasta este dragostea pentru băieți)... Așa se face că cei însuflețiți de această dragoste își îndreaptă iubirea lor asupra sexului bărbătesc, care e mai robust și înzestrat cu mai multă minte.

Este evanghelia... este constituția pederastiei mondiale...

În urma expunerii lui Pausanias, Aristodem susținea că urma să ia cuvântul Aristofan. Comedie mare, dar potrivită unui autor de pățanii vesele și triste, în care vezi și auzi atâtea de-ale vieții. Mâncând probabil sau bând mult, ori din cine știe ce altă pricină, el începu deodată să sughiță, stârnind interesul tuturor... Nu mai putea vorbi, tocmai

acum când îi venise rândul. Eriximah aflându-se lângă el, îl întrebase pe el, ca doctor ce era, ce să facă, pentru că se tot chinuia: Eriximah... hâc!... e treaba ta... hâc! să faci ceva să-mi treacă sughițul... hâc!... sau să vorbești tu în locul meu... Și iată cum un sughiț, un simplu sughiț, sughițul lui Aristofan, intrat în povestire, îi pune pe cap lui Platon cununa eternă a Prozatorului...

Eriximah se oferă să-l ajute pe Aristofan, sfatuindu-l să-și țină un timp respirația, ori să facă gargară cu apă, până ce-și revine...

Doctorul îi mai recomandase, în final (Aristodem era să uite!), să se gâdile pe la nări cu o pană de găscă și să strănute cât mai tare și cât mai des. Ceea ce autorul de comedii, atât de des pomenit, o fi făcând și azi...

Și iată cum începuse să-și expună ideile la nemuritorul Banchet comicul, truculentul autor de farse populare...

Nu știu cum se făcuse, dar sughițul, lui Aristofan, îi trecuse.

Eriximah, ca doctor, îi pusese în vedere să nu se mai țină de comicării ca în piesele sale, unde îl atacase până și pe Socrate, că iar o să-l apuce sughițul. Ca personaj prezent în Dialogul nemuritor, Sughițul, comicul, în general, pătrunde și el pe scena ideilor transcendente, deși în mod teatral. Astfel autorul *Păsărilor*, *Lisistratei* (atât de actuale și astăzi, mai cu seamă când sunt combătute utopiile), deși se arată de acord cu antevorbitori de talia lui Fedru, Eriximah, Pausanias, vede în alt mod lucrurile: ca pe scenă.

Comedianul mărește miza. El pretinde că sunt nu unul, doi Eros, două feluri de iubire, ci trei. Banchetul este plin de suspans. Ce fel de a iubi va triumfa din confruntare, dacă sunt trei?... Aristofan lămurește, cu Bezdechi:

Mai întâi trebuie să aflați care e firea omenească și pășaniile prin care a trecut (...). Întâi și întâi erau trei feluri de flinte omenești, nu două ca acum, bărbatul și femeia, ci mai era al treilea fel, alcătuit din acestea două și de la care ne-a rămas numai numele, măcar că lucrul a pierit. Atunci erau și hermafrodiți, androgini, neam aparte... un amestec din partea bărbătească și cea femeiască. Acuma nu mai este, explică Aristofan, ci i-a rămas doar numele, și acela... de ocară. Înfățișarea oamenilor de acest fel, spuse el mai departe, era a unui tot, dintr-o singură bucată (...) Aveau patru mâini, tot atâtea picioare, două fețe, patru urechi, două rușini și celelalte (...); tare îndrăzneți, se luau la luptă și chiar și cu zeii... încât aceștia i-au despicat în două, – scurtez – să se învețe minte. Sarcina aceasta, cu tăieturile și cu lipiturile, îi revenise, bineînțeles, lui Apolon... Și de atunci, rupti în două cum erau, jumătățile astea se căutau între ele, să se întrească. Iată amorul, ar fi încheiat autorul de comedii.

*

Mai rămăseseră să ia cuvântul Agaton și Socrate.

Frumosul amfitrion, sentimental șicanat de Socrate, că, după cuvântarea lui, el, bătrânul și urâtul, nu o să mai aibă ce spune, mai întâi face un portret al lui Eros, cu totul diferit celui făcut anterior de majoritatea vorbitorilor, care spuneau că e mic, urât și sărac, fiind de aceea și atât de umblăreț, întrucât dorește mereu ce nu are, căutând ce-i lipsește la alții, pe lângă care se dă; că e un fel de cerșetor amărât ce umblă mereu pe după garduri.

Agaton, chipeș, generos cum e, iubit de toată lumea, îl vede altfel: Pe lângă că e tânăr și gingaș, spune el printre altele, Eros este și mlădios, căci n-ar putea să se strecoare peste tot, în orice suflet (...). Lucrul cel mai însemnat e că el nu vatămă pe nici-un zeu și nici pe oameni, iar la rândul

lui nu poate suferi vătămare... Și dacă suferă, nu suferă prin violență...

O tuse câtuși de puțin discretă se auzi în preajmă. Mai întâi se crezuse că era a lui Aristofan, cu giumbușlucurile lui. Dar acesta nu era de față, ieșise pe afară cu o nevoie, probabil.

Agaton, mai atent, ca orișice gazdă, descoperi îndată figura unui intrus, pe care nu-l mai văzuse niciodată, și care părea picat drept din lună... Hazul era că picase, într-adevăr, dar nu din astrul nopții, ci din secolul 21 după Cristos: un fel de înger tânăr-tânăr, efectiv decăzut, nimerind îndărăt, în altă epocă și care vorbea grecește, însă cu un accent trac...

Fără ca toți cei ce participau la Banchet să înțeleagă ceva, personajul, care ținea la ureche un fel de scoică părănd a vorbi singur... numai Fedru pricepuse și le traduse și celorlalți ce zisese tipul rătăcit printre ei; ciudățenia de personaj zisese, dar nu lor, ci altora, care nu erau de față: cică... fără violență, auziți?... habar n-au, că, dacă n-ar fi ea, tocmai ea, de unde să știe, sărmanii – și emisiunea, – fiindcă fusese una – se-ntrerupsese.

De Dincolo

O amintire ce-mi revine mereu în minte, ca și cum lucrul s-ar fi petrecut ieri, și despre care am mai scris, fără să simt vreodată că am spus-o cum trebuie...

Negoîtescu încearcă să se sinucidă. E cât pe-acți să reușească. Salvat în ultima clipă, la căpătâi, bunul său prieten Ștefan Augustin Doinaș, de la Cercul literar din Sibiu, îl întreabă ironic, ca pe un critic despre un volum nou apărut:

— Nego, dragă, spune-mi și mie, cum e Dincolo?...

Am reținut două... măști. Una de pe figura lui Doinaș, care îmi spusese cu un aer al lui, goethean, mefistofelic, că Nego i-ar fi spus, bâlbâindu-se...

— Dragă Doinaș... tot un fel de aici...

Pe fața lui Negoîtescu însă - Doinaș nefiind de față în acel moment - scria ca pe un palimpsest, în timp ce se înfrunta sever:

— Îmi pare rău, dragă Doinaș, dar mi s-a spus că n-am voie să spun...

Ceea ce era în atmosfera vremii.

Niciuna din cele două fraze nu pare, cert, o invenție.

Asemenea replici nu pot fi născocite... decât prin mijlocirea geniului...

Și, totuși, ele par replicile unei Comedii... ale unei Utopii de infinite truculențe, ce nu avu încă timpul, deocamdată, să fie imaginată.

*

E ciudat că eu, deși prieten bun cu cerchiștii sibieni, nu am pătruns niciodată, de fapt, sau nu am fost cooptat în cercul lor. Una, probabil, că mi se păreau – ca regăștean ce eram – cam greoi; a doua, că formația lor germană mă diferenția de ei, pe mine, ca francofil, oricât de legați am fi fost. Dramaturgul I. D. Sirbu însă, nu știu de ce, cu mandibulele lui dârze de miner scotocind adâncurile, mă intimida... El putea fi feroce, având raierii necruțătoare, ca orice bucureștean. Normal, s-ar fi convenit să ne înțelegem. Păstram însă distanța. Fiind el atât de sincer și de agresiv, instinctul îmi șoptea să am grijă...

*

Mai întâi, pe Doinaș l-am cunoscut în lumea artistică bucureșteană ce o frecventam, în epocă. Pe vremea aceea, pe lângă reportaje, la *Gazeta literară*, scriam uneori și cronici de balet la spectacolele de la Operă. O slăbiciune a mea din junețe. Dirijoratul clasic, de pildă, ansamblurile orchestrale părăndu-mi-se divizii-divizii, executând impunătoare mișcări de paradă, asalturi polifonice devastatoare, sub comanda, sub bagheta unor adevărate căpetenii de oști, ca Wilhelm Furtwängler, Herbert von Karajan...

Eram prieten cu Irinel Liciu, balerină de mare clasă, socotind-o ca pe o soră. De ea avea să se îndrăgostească subit, abia sosit din Ardeal, timidul poet Ștefan Augustin Doinaș. Astfel, ne cunoscurăm... Când el a fost arestat, pentru non-denunț, Irinel Liciu, în culmea gloriei, s-a dus la Leonte Răutu, să-l scoată pe poet din închisoare. Cunosco de la ea reacția marelui politruc, admirator al artistei, cum l-a imitat ea pe acesta... Crezând că era vorba de o cerere

oarecare, la început Răutu o copleşise cu laude. Dar când auzise despre ce era vorba, ochii i se transformaseră... în două bucăţi de gheaţă – cuvintele ei. (Piatra... cine are de gând cumva s-o azvârle, odată, e bine în primul rând să se gândească, întâi, la sine, şi... tot bine). Prin Doinaş, aveam să-l cunosc pe Negoîtescu. Am arătat cum în memoriile apărute. Repet, fiind vorba de doi scriitori atât de importanţi... Ştiţi, prin urmare, cum îl trimisese Doinaş la mine, pe Nego, la ESPLA, – am mai povestit – cu un manuscris... Ştiţi cum mă pomenisem eu în holul editurii cu un tip care se bâlbâia teribil, încât nu înţelegeam ce vrea să spună.

Cu greu, aflasem. Enervat, îi dădusem pe loc telefon lui Doinaş, certându-l: ce mi l-ai trimis pe cap pe idiotul ăla?!...

Frază pe care Nego, râzând, mă puneă des să o spun.

Un băiat care scrie bine

Schița foarte scurtă a lui Hemingway *I guess everthing reminds you of something* – Presupun că orice trebuie să-ți aducă aminte de ceva – am citit-o în volumul de nuvele, *The Heat and the Cold*, – *Căldura și Frigul* – versiune în limba franceză, apărută în 1995 la Gallimard.

Prefața este semnată de Philippe Sollers, care susține că schița citată... „e cel mai bun text din întreaga operă” a americanului...

O citisem prima oară. Francezul are dreptate. De aceea, m-am gândit să o reproduc în românește, în „Atelier”, bătrâna rubrică pe care am cinstea să o urmăriți. Mai reducând câte ceva, nu mult, cât să încapă, cu înțelese, în spațiul tipografic exiguu. Ar fi și o premieră. Iată-o.

*

„— E o poveste foarte bună, zise tatăl băiatului. Îți dai seama cât e de bună?

— N-aș vrea, papa, să te plictisesc.

— Ce altceva ai mai scris?

— E singura poveste. N-aș vrea să te plictisesc. Dar, fiindcă a luat premiul acela...

— Ar trebui să te ajut. Dar dacă scrii bine, n-ai nevoie, tot ce trebuie e să scrii.

Ți-a luat mult timp?

— Nu prea mult. Unde ai auzit tu vorbindu-se de specia aia de pescăruși?

— În insulele Bahamas.

— Dar tu n-ai fost niciodată acolo... la Dog Rochs, la Elbow Key (...).

— Am fost la Kilem Peters. Cu siguranță. Se refugiază acolo, pe reciful de corali.

— Prin părțile mai joase, poate. Totuși, unde și când ai putut tu să vezi specia aia de care scrii în povestea ta?

— Mi-oi fi vorbit tu de ea, tată.

— E o poveste foarte reușită. Mi-aduce aminte de una pe care am citit-o foarte demult.

— Așa e, presupun că orice trebuie să-ți aducă aminte de ceva, zise băiatul.

În vara aia, băiatul citise cărțile pe care tatăl său le ținea în bibliotecă. Când se întâmpla să lipsească, deseori băiatul spunea că scrisese.

— Arată-mi ce scrii. Și dacă ai vreo problemă, zise tatăl. Scrie ceva ce știi...

— Păi asta și fac, spuse băiatul...

— Nu vreau să viu să citesc pe la spate ce scrii, spuse tatăl, să-mi simți răsuflarea-n ceafa. Totuși, dacă vrei să te ajut...

— Cred că mă descurc.

— Nu-mi arăta nimic, dacă așa simți tu. Cum ți-a plăcut... ce zici de... *Atât de departe, atât de mult timp?*...

— E grozavă, mi-a plăcut mult.

— Problema de care-ti vorbeam, ar fi că... Adică am putea merge împreună la piață, la o luptă de cocoși, și-apoi fiecare din noi să descrie ce-a văzut. Ce se întâmplă și ce ai văzut tu și ce ți-a rămas în minte. Chestii de-astea. Fleacuri. Ca să vedem fiecare ce a văzut.

Băiatul își lăsase capul în jos și privea fix în farfurie.

— Sau putem să mergem la cafenea și să dăm cu zarul, și tu să scrii ce-ai auzit discutându-se acolo... Bineînțeles, fără să încerci să scrii tot-tot. Numai ce crezi tu că ar fi interesant.

— Mi-e teamă că încă nu sunt gata pentru asta, tată.

Cred că ar fi mai bine să continui cum am scris povestea.

— Bine, fă-o. Nu vreau să-ți impun sau să te influențez...

— Poate ar fi mai bine să fac cum am făcut și până acum...

— Bineînțeles, încuviință tatăl.

Eu nu puteam să scriu așa de... când eram de vârsta lui, se gândi tatăl. Niciodată n-am cunoscut pe cineva care să fie în stare ca el să... Ori să fi cunoscut pe unul care să tragă atât de bine ca acest băiețel la numai zece, doisprezece ani. Nu așa, de văzul lumii. Ci tir în regulă, tir de concurs, alături de bărbați în toată firea, profesioniști. Parcă ar fi avut un radar. Niciodată nu trăgea alături. Având un simț perfect al momentului, fie la fazani, fie la pasajul de rațe. La porumbeli vii, la vreo întrecere, când avansa pe teren și trecea de porțița batantă și se îndrepta spre placa de metal marcând cu o linie lată, neagră, postul lui de tragere, profesioniștii tăceau și priveau fix la el... Era singurul trăgător care-i făcea pe toți să tacă mîlc. Unii profesioniști zâmbeau, ca și cum ar fi fost vorba de un secret descoperit în momentul în care băiatul ducea pușca la ochi controlând mai întâi dacă patul armei era bine înșurubat în umăr... „Gata” rostea el cu o voce joasă, care nu era a unui băiețel.

— Gata, răspundea servantul.

— Trag, anunța vocea joasă și, oricare ar fi fost trapa, dintre cele cinci posibile, care lansa porumbelul sur, oricare ar fi fost unghiul alcătuit de aripi pentru un zbor cât mai rapid, peste iarba verde, în direcția barierei albe, scunde, salva celei dintâi țevi și lovea pasărea, iar cea de-a doua se auzea aproape simultan cu prima. Când porumbelul cădea cu capul înainte, doar cei mai buni trăgători vedeau secunda salvei a doua atingând pasărea gata moartă în văzduh.

*

Băiatul își frânse pușca și se îndreptă spre pavilion, cu fața lipsită de orice expresie, cu ochii-n pământ, indiferent la aplauze, rostind cu vocea lui joasă „Mulțumesc”, pe când un profesionist îi spunea „Strașnică lovitură, Stevie!”

Își punea la rastel arma, așteptând să tragă și taică-su. Pe urmă amândoi s-ar fi dus la barul în aer liber.

— Pot să beau o sticlă de Coca-Cola, tată?

— Ai face bine dac-ai bea numai jumătate...

— De acord. Sunt dezolat că am fost atât de lent...

— Era și o țintă grea, dragă Stevie, zbura una cu pământul.

— Nimeni n-ar fi văzut-o, dacă n-ar fi fost atât de lentă.

— Te-ai descurcat bine.

— Îmi regăsesc eu viteza, n-ai grijă, tată, nu o Coca-Cola o să mă încetinească pe mine.

Pasărea în care trase apoi muri în aer... Toată lumea putu să vadă a doua salvă lovind porumbelul înainte de a atinge solul. Păsărea nici nu apucase să zboare mai mult de un metru, ieșind din trapă.

Băiatul revenea, când unul din trăgători spuse: „A fost o lovitură prea ușoară pentru tine, Stevie!”

Băiatul dădu din cap și își ridică pușca. Se uita la tabelul: u rezultate. Înaintea lui taică-su mai figurau patru trăgători. Se duse în întâmpinarea lui. „Ți-ai regăsit viteza”, îl lăudă bătrânul.

— Asta e că acum am auzit trapa când s-a deschis, zise băiatul. Nu vreau să te jignesc, tată, mai spuse. Poți auzi toate trapele, dar trapa numărul doi face de două ori mai mult zgomot decât celelalte. Ar trebui unsă. Nimeni n-a băgat de seamă acest lucru, cred.

— Eu ochesc numai după ce aud zgomotul trapei.

— Bineînțeles, dar trapa asta face pe stânga mult zgomot (...).

Tatăl nu avu nicio pasăre la trapa numărul doi în cursul celor trei tururi următoare. Când avu una, nu auzi zgomotul trapei, și ucise porumbelul la a doua salvă, atât de departe,

Încât pasărea se ciocni de barieră înainte de a cădea, iar lovitura fusese declarată valabilă.

— Zău, tată, sunt dezolat, zise băiatul. Au uns-o. Ar fi trebuit s-o blochez.

În noaptea de după ultimul mare concurs internațional de tir, avuseseră o conversație și băiatul spusese:

— Nu știu, tată, cum poate cineva să rateze un porumbel.

— Să nu spui asta nimănui altuia decât mie, spuse tatăl.

— Nu, să știi, pe bune, n-ai cum să ratezi niciunul. Acela pe care l-am pierdut, l-am atins de două ori, dar a căzut dincolo de limită.

— Așa ți se întâmplă ție să pierzi.

— Da, înțeleg. Așa am pierdut eu. Dar nu înțeleg cum un trăgător normal poate să rateze de-adevărat un porumbel...

— Poate c-ai să înțelegi peste douăzeci de ani.

— Nu voiam să te jignesc, papa.

— Bine, bine, facu tatăl. Numai să nu spui asta nimănui altuia...

Se gândea la asta și la băiat, și la faptul cum scria el. În ciuda talentului său extraordinar, nu ajunsese campion la tirul de porumbei, fără o educație, fără o disciplină. Acum, tatăl uitase de tot antrenamentul. Uitase cum, în zilele în care băiatul rata păsările, el se ducea la fiul său și ridica de pe el cămașa ca să controleze vânătaia de pe umăr în locul unde cel mic sprijinise aiurea pușca. Îl scăpase de năravul ăsta obligându-l să se uite atent la umărul lui, ca să vadă dacă proptise bine arma acolo, înainte de lansarea porumbelului.

Uitase și de disciplina piciorului bine întins, apăsător, înainte, și de capul culcat într-o parte pentru a ochi. Cum de știi că piciorul e-n poziția care trebuie?... Păi, simplu, înălțând călcâiul piciorului drept.

*

— Capul plecat, ocheschi și tragi repede. Acum puțin

contează rezultatul. Dar vreau să dobori pasărea cum iese din trapă. Nu te uiți înainte la nimic altceva decât la cioc.

Te iei numai după cioc când ochești. Dacă nu vezi ciocul, ochește unde ar trebui să fie. Si-acum, ce vreau eu de la tine este viteza, este iuțeala...

Băiatul era un trăgător înnăscut, dar lucrase mult ca să facă din el unul desăvârșit, și în fiecare an, când îl lua și-l punea să exerseze viteza, băiatul reușea șase ori opt focuri din zece. Pe urmă ajunsese la nouă din zece; apoi, să te ții, la câte douăzeci din douăzeci – fără să-l mai învingă decât norocul, care, în cele din urmă, se știe, numai el separă trăgătorii perfecți.

Nu-i arătase niciodată tatălui său altă poveste scrisă. La sfârșitul vacanțelor, nu era mulțumit de niciuna. Zicea că trebuia să fie absolut sigur de succes, înainte de a i-o arăta. După ce ar fi terminat-o, i-ar fi trimis-o tatălui său s-o citească. Avusese vacanțe grozave, zicea el, printre cele mai frumoase, și era mulțumit că putuse citi atâtea cărți, încât îi era recunoscător tatălui său că nu îl îndemnase prea mult să scrie, fiindcă, la urma urmei, vacanțele erau vacanțe, poate printre cele mai reușite vacanțe, în timpul cărora trăise cele mai plăcute momente pe care le petrecuseră vreodată împreună.

Trecuseră șapte ani de când tatăl său citise povestea care obținuse premiul acela. Ea se găsea în cartea de care dăduse căutând alte cărți în odaia de altădată a băiatului. De îndată ce văzu cartea, știu de unde venea povestea. Un sentiment de familiaritate prelungită îl cuprinsese.

Răsfoia cartea și ea era acolo, neschimbată, cu același titlu, într-un volum de nuvele foarte bune, aparținând unui scriitor irlandez.

Băiatul îl copiasse cuvânt cu cuvânt, folosind și titlul original.

În ultimii cinci ani de zile – șapte separau vara povestirii premiate de ziua în care bătrânul dăduse de cartea irlandezului – băiatul făcuse tot felul de stupidități, care de care mai detestabile, se gândea tatăl său.

Dar asta se întâmplase fiindcă era bolnav, își spunea el. Josnicia fiului se datora maladiei. Până atunci fusese bine. Totul însă începuse cu un an după ultima vară.

Acum știa că acest băiat nu fusese sănătos niciodată. Așa se gândise, deseori, bătrânul, revăzând lucrurile.

Și era trist să știi că a trage bine nu însemna nimic.”

Cesare Beccari

La opt iunie 2004 predam la Cluj un text mai lung, *Delicte și pedepse*, din opera umanistului italian, – mare cărturar jurist, contemporan cu iluminiștii francezi ai secolului al XVII-lea. Text încredințat Martei Petreu, ce conduce cu atât entuziasm minunata revistă *Apostrof*.

Traducerea, după cum arătam mai demult în prefața clujană, aparține răposatei prozatoare Dora Scarlat. În amintirea căreia îmi îngădui să public și în *România literară* un scurt fragment din tălmăcirea măiastră a *Delictelor*, și-așa depășind cu mult spațiul de tipărire al oricărei reviste.

Cap. XXXIX. Despre un tip special de delicte

„Oricine va citi această lucrare își va da seama că eu am omis un tip de delicte care a acoperit Europa de sânge omenesc și care a înălțat acele estrade funeste unde corpurile umane vii serveau de aliment flăcărilor, când spectacolul era vesel și armonia plăcută pentru mulțimea oarbă la auzul gemetelor confuze și surde ale nenorociților care ieșeau din vârtejurile de fum negru, fum de membre omenști, între trosnetul oaselor carbonizate și sfârâitul viscerelor palpitând încă.

Dar oamenii cu judecată vor vedea că locul, secolul și materia nu-mi permit să examinez natura unui astfel de delict. Ar fi prea lung și în afara subiectului meu să arăt cât de necesară trebuie să fie o uniformitate perfectă de gânduri într-un stat, contra exemplului multor națiuni; că opinii care se deosebesc între ele doar prin unele diferențe

foarte subtile și neclare, prea îndepărtate de capacitatea umană, pot totuși să tulbure binele public, când una nu este autorizată cu precădere față de altele; și cum natura opiniilor este compusă într-atât încât prin contrast se clarifică, fremătând și luptând împreună, și aducând la suprafață pe cele adevărate, cele false se scufundă în uitare, nesigure din cauza constanței lor nude, și trebuie să fie investite cu autoritate și forță.

Ar dura prea mult să dovedim cum, oricât de odios ar părea imperiul forței asupra minților omenești, ale cărui singure cuceriri sunt prefăcătorie, apoi înjosirea; oricât ar părea de potrivit spiritului de bunătate și fraternitate comandat de rațiune și de autoritatea pe care o venerăm cel mai mult, este totuși necesar și indispensabil.

Acest fapt trebuie crezut dovedit în mod evident și conform cu adevăratele interese ale oamenilor, dacă există cineva care-l exercită cu autoritate recunoscută.

Eu nu vorbesc decât despre delictе care izvorăsc din natura umană și din pactul social, și nu despre păcate, ale căror pedepse, chiar vremelnice, trebuie să se conducă după alte principii decât cele ale unei filosofii limitate.”

Cap. XL Idei false de utilitate

„Un izvor de erori și de nedreptăți sunt ideile false de utilitate pe care și le formează legiuitorii. Idee falsă de utilitate e aceea care pune înaintea inconvenientului general inconvenientele particulare, aceea care comandă sentimentelor în loc să le stârnească, care spune logicii: slujește. Idee falsă de utilitate e aceea care sacrifică o mie de avantaje reale pentru un inconvenient sau imaginar sau cu consecință mică, care ar lua oamenilor focul pentru că incendiază și apa pentru că îneacă, care nu remediază rele decât prin distrugere. Legile care interzic portul de arme sunt legi de această natură; ele nu dezarmează decât pe cei care nu sunt înclinați sau determinați la delictе, în timp

ce aceia care au curajul să poată încălca legile cele mai sacre ale umanității și cele mai importante ale codului, cum le vor respecta pe cele minore și pur abitrare, și ale căror contravenții trebuie să fie atât de ușoare și scutite de pedeapsă, și a căror executare exactă ia libertatea personală, foarte dragă omului, foarte dragă legiuitorului luminat, și supune nevinovații la toate samavolniciile datorate vinovaților? Acestea înrăutățesc condiția celor asaltați, îmbunătățind condiția asaltatorilor, nu reduc omorurile, ci le măresc, deoarece e mai mare încrederea în a ataca pe cei dezarmați decât pe cei înarmați. Acestea se numesc legi care nu previn delictele, ci se tem de ele, care se nasc din impresia zgomotoasă a unor fapte particulare, nu din meditația rațională a inconvenientelor și avantajelor unui decret universal. Idee falsă de utilitate e aceea care ar vrea să dea unei mulțimi de flinte sensibile simetria și ordinea pe care le suportă materia brută și neînsuflețită, care nu ia în seamă motivele prezente, care acționează doar ele asupra mulțimii cu constanță și forță, pentru a da forță celor îndepărtate, a căror impresie este foarte scurtă și slabă, dacă o forță de imaginație, neobișnuită în umanitate, nu suplinește prin amplificare depărtarea obiectului. În sfârșit, este o idee falsă de utilitate aceea care, sacrificând lucrul numelui, separă binele public de binele tuturor cetățenilor. Există o diferență de la starea de societate, la starea naturală, în care omul sălbatic nu face rău altuia decât atunci când termină să-si facă bine sie însuși, dar omul sociabil este uneori mânat de legile rele să-i lezeze pe alții fără să-și facă bine sieși. Despoticul aruncă spaima și deprimarea în sufletele sclavilor săi, dar se reîntoarce cu mai mare forță să-și chinuie sufletul. Cu cât spaima e mai solitară și intimă, cu atât e mai puțin periculoasă pentru cel care face din ea instrumentul fericirii sale; dar cu cât e mai publică și agită o mulțime mai mare de oameni, cu atât e mai ușor să existe sau imprudentul, sau disperatul, sau îndrăznețul priceput care să-i facă pe

oameni să servească scopului său, trezind în ei sentimente mai plăcute și cu atât mai seducătoare cu cât riscul întreprinderii cade asupra unui număr mai mare, iar valoarea pe care nefericiții o dau propriei existențe scade proporțional cu mizeria pe care o suportă. Aceasta este cauza pentru care ofensele dau naștere la altele noi, că ura este un sentiment cu atât mai durabil decât iubirea, cu cât prima își ia forța din continuarea actelor care slăbesc iubirea.”

Zăpada suedeză

...Acum venise rândul lui Pavelescu; Susu obosind, luase el cuvântul, ca agronom mai bătrân...

Tânărul agronom Titi Streașină, protejatul său, trimis în experiență în Statele Unite – povestea Pavelescu – mergea spre miez de noapte împreună cu prietena lui, Miriam, o negresă, în rabla lor de Buick, pe una din autostrăzile late, nesfârșite, părând că duc nicăieri.

De condus, conducea ea, care-i spunea lui Titi „prințul meu”. Și care se fălea cu el, mai ales în fața albilor, că el, Titi, care nu prea vorbea englezește, le făcuse din sârma unei cozi de mătură aruncată la gunoi, bătând-o câteva zile în șir, nu cu ciocanul, cu laba unui godin de tuci aruncat și el, o busolă – ca să se magnetizeze, spunea, cunoscător, un profesor care era de față.

Că Titi al ei, pe ce punea mâna, creștea, înflorea. Că femeile, cu el, făceau la trei luni gemeni.

C-asa era bărbatul ei și că așa era în țara lui, de unde venise...

Era în primele zile ale lui decembrie. Treceau printre două lanuri de porumb galbene, paralele. Titi o rugase să oprească. Negresa frânase lung, periculos, fiind polei. Titi se dăduse jos și intrase în lanul din dreapta. Întârziase, depănușând de probă porumbul pe care americanii îl lăsau pe câmp, până iarna, ai naibii, să se usuce cât mai mult, să nu care și apa din știuleți cu ei, acasă, și abia pe urmă îl depozitau în hambare. Miriam claxona în joacă, crezând că el coborâse cu o nevoie. Parcă începuse să fulguie, rar. Apoi

ninsoarea se întetî, ca supărată brusc. Titi lăsa să-i bată fața – era prima ninsoare din an și i se făcuse dor de acasă. Pusese un genunchi jos. Pe urmă și pe celălalt, care scârțai, parcă, trebuind să fie uns. Atinsese cu fruntea pământul înghețat, zâmbind în sinea lui cum ghicise nu demult negresa că se tăvălise în pat cu colega ei de cameră, o chinezoaică din Taiwan, numai după un fir de păr drept și lung-lung și negru-negru, cum e la ei, găsit pe partea ailaltă a pernei, când, găsind-o singură – Miriam fiind întâmplător plecată? țipase, zgândărindu-l, de fapt ea dându-i ideea... Africa și Asia la un loc, poftim! – pufnea Pavelescu? se putea spune că băiatul poseda acum două continente, plus Europa.

Întorcându-se spre mașină, se gândea la treicraidelarășarit prin ninsoarea înverșunată și la Crăciunul român, atât de sărac în comparație cu cel de aici, copilăros, și care la ei venea parcă mai de vreme. Văzându-i zbenghiul țărâni în frunte, Miriam i-l ștersese la iuțeală, cum era preschimbat el în noroi, încălzit de energia cerebrală a românului. O făcuse cu palma ei moale, plușată și fierbinte, privind atentă fără să zică nimic cele două dăre de lacrimi solidificate de ger la rădăcina nasului; apoi demarase în trombă.

Fulgii înghețați se năpusteau furioși în parbriz cu un zurut de zaruri aruncate. Negresa începuse să cânte un cântec de-al ei, vechi, de sclavă; pe urmă, fiindcă se apropia Crăciunul, îl rugase să-i spună și ei o poveste de Crăciun, de-a lor, din țara lui.

Titi se gândise bine, dar nu găsise ceva adevărat, ori care să semene cât de cât cu viața de acolo, și îi spusese povestea cu sârbul care muncea în Suedia; și nici măcar nu puteai să zici că era o poveste; era propagandă, ce citise el mai de mult într-un ziar românesc.

Cică sârbul ăsta, care muncea în Suedia, cum începea să ningă acolo, așa cum ninge acum, sărea în mașina lui, un Volvo la mâna a doua, sâmbăta, în zori de tot, când avea

liber, și așa zbura pân ninsoare, pân viscol, ce era, pe șoselele mai puțin circulate ale Europei, pân-ajungea în zece ore și ceva în Serbia lui, trecea granița câțiva kilometri; dacă ninge și acolo, era bine; dacă nu ninge, se dădea jos din mașină, vorbea de iarna sârbească cu hangiul la care trăgea, ciugulea ceva, dormea apoi cu capul pe masă câteva ore bune, se trezea, mai bea o cafea, și se întorcea în viteză la zăpada lui suedeză...

Dacă treceau vreo câteva ore de miezul nopții... al zilei următoare, fiindcă a doua zi era duminică.

Negresa pusese prin viscol o frână neașteptată, că pe autostradă topăiau doi iepuri în călduri, și îl întrebă pe prințul ei, care tăcuse, dacă aceasta era toată povestea. El încuviință, nemaiaudăugând nimic.

Negresa vru să-l îmbrățișeze, și chiar o facu, dar scurt, cât permiteau centurile de siguranță...

San Francisco

La 12 august 1986, prietenul meu siberian Sava Filipovici, un poet de doi metri, umblând împreună prin Irkuțk, îmi arătase cimitirul vechi al orașului lui Michel Strogoff, eroul lui Jules Verne. El se opri înaintea unui mormânt foarte vechi cu un gărduleț de fier, silabisind numele decedatului, pe care nu-l mai reproduc...

Reproduc doar textul cioplit în piatră în josul monumentului, unde văduva defunctului precizează că monumentul bărbatului ei a costat *180 de ruble*.

Sava râde ca un uriaș traducându-mi înscripția văduvei. Răposatul a fost un mare negustor de blănuri și pietre scumpe de pe la începutul secolului al XIX-lea, care făcuse mari afaceri la San Francisco. E o personalitate istorică a negoțului moscovit, dacă leagă între ele numele a două orașe atât de deosebite – cel de pe coasta Pacificului și orașul din apropierea lacului Baikal, pe care peste câteva zile doar aveam să-l vizitez împreună cu amicul meu, poetul gigant, și când, gata să trecem cu bacul și cu cele două Volgi spre insulă, mi se atrăsese atenția că eram primul *european* get-beget ce pășea pe insula nelocuită din mijlocul faimosului lac Baikal cu apa cea mai curată și de unde se exportau, la New-York, cele mai bune și mai scumpe scrumbii din lume pentru restaurantele de lux americane...

Sava are un aspect de viking. Nu numai statura, îndrăzneala, dar mai ales bancurile lui semețe de alb puternic despre locuitorii asiatici din stepa buriată pe care aveam s-o străbatem cu cele două mașini, vreo șase sute

de kilometri. Spun *viking*, fiindcă marii drumeți ruși, negustori faimoși, ce populau orașul San Francisco pe la finele secolului 18 și începutul lui 19 erau cam de aceeași rasă cu Sava. Mai ales după ce văzusem mai înainte copii blonzi, roșcați și înalți la un *miting* din piața centrală, la Tobolsk, orașul unde fusese masacrată familia țarului cu țarul însuși și unde văzu se în și căsuța și odaia simplă cu pianina veche a prințesei Trubețkoi, surghiunită la Tobolsk, când cu decembriștii...

*

Înțeleg, din câte aflu aici, la Irkuțk, că, pe vremea țărilor, tânărul stat american era plin de oameni de afaceri ruși foarte bogați; că, la San Francisco, trăiau din negoț vreo sută de mii de rusi atrași de libertățile de afaceri ale noului continent și că trecerea spre cele două Americi nu se mai făcea, ca la origini, cu migrări primitive, greu de conceput, prin strâmtoarea Behring, ci direct peste Oceanul Pacific, cu ajutorul marilor veliere și apoi al vaselor comerciale cu aburi. Dacă punem la socoteală și faptul că un țar rus, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, le vânduse americanilor Alaska pe câteva milioane de dolari (*mare imbecil!* pufnește alături de mine, Sava...), dacă socotim și *imbecilitatea* asta de țarism decadent, putem să ne punem întrebarea cum ar fi arătat azi continentul american de nord cu câteva zeci de milioane de ruși, pioneri, și vorbind un fel de anglo-rusă și scriind, aici, cu caractere latine... Ori n-ar mai fi existat niciun bolsevism; ori... cine știe!...

*

Cea mai mare experiență de călător e să vezi la puțin timp, una după alta, Newyork-ul și Siberia, centrul ei, unde vorbeam cu poetul Filipovici – pe malul fluviului Angara de

la Irkuțk – despre San Francisco...

La 12 august 1986, îi povestisem câteva lucruri... De pildă, cum se vedeau de la etajul nouă, noaptea, străzile în pantă ale orașului, șuvoaiele de mașini coborând în viteză străzile la vale ca niște torente de nestemate colorate strălucind în întunericul dens străbătut de boarea Pacificului, ca și de a Asiei îndepărtate... Ziua, tramvaiele verzi cu un singur vagon, cățărându-se și ele pe aceleași străzi înguste suind, coborând... Nicăieri nu mai văzusem o circulație atât de accidentată... Străzile orașului cosmopolit străvechi, cu arhitectura victoriană a caselor cu un etaj doar, lemnul aparent, vopsit, folosit des în clădirea unor astfel de locuințe... ca-n bătrâna Europă. Văzusem și câteva izbe, refăcute, construcțiile primitive de lemn având aerul acela al lor rustic, pe care poți să-l vezi pe întreg întinsul răsăritului european... Dar lui Sava cel mai mult îi plăcuse *întâmpinarea de la autoservire*... Nu că ar fi fost un comunist. Din contră, era primul poet țarist în carne și oase pe care îl ascultam, după Pușkin... Se jura că va ridica la momentul potrivit cu mâna lui, pe malul Angarei, statuia Țarului, păstrată undeva ascunsă, la Irkuțk.

*

Mâncasem ceva la iuțeală la o autoservire populară. Întârziam înăuntru privind forfota clienților mai mult asiatici, părând recent imigrați. *Era o sărăcie* evidentă în toată înfățișarea lor, dar nu *rezolvată*. Mă uitam în jur. Probabil îngândurat. Deodată văzusem în partea deschisă vederii a bucătăriei o negresă corpolentă cu turbanul alb pe cap, desfăcut, făcând semn cuiva cu brațul înălțat, agitându-l cu însuflețire.

M-am întors; în preajmă nu era nimeni. Când m-am uitat din nou la ea, încuviința cu capul – adică pe mine mă chema!

M-am dus la ea, care îmi zâmbi larg cu toți dinții ei

africani dezveliți și, apucând un platou mare, tot de plastic, și înfundând într-o cratiță uriașă polonicul zdravăn, îmi trânti în farfurie o porție grea, cred că de tocană, una cu de toate, strigându-mi ceva ce nu înțelegeam prin larma restaurantului.

Ce pricepusem, după fizionomia ei bucălată de *mamy*, era că ce-mi dădea ea era gratis. Luasem farfuria, mă înclinaseam înaintea ei, cum poate n-o făcuse până atunci nimeni, niciodată – dovadă aerul ei mirat cum sta și mă privea cu unealta ei generoasă în mână.

Apoi mă întorsesem și plecasem, uitându-mă îndărăt la bucătăreasa planetară, miraculoasă, la eroina visată de combatanții atâtor războaie civile de pe tot globul...

După aceea, ieșind afară din restaurant, ședeam și mă gândeam: să fi arătat eu oare, în clipele acelea, ca un biet calic?... Să-mi fi apărut, oare, din nou, în ochi, aerul acela de câine *bătut* despre care se spunea că ar fi tipic celor din Est, ajunși *Dincolo*?...

Sigur e că poetul țarist înălțase un deget în semn de *atentie, mare atentie!*, si-atât.

La San Francisco, promisem *acolada* femeii, a sclavei eliberate... Cât mă silisem eu să stau drept în spațiul liber, american, negresa mă răsturnase...

La Fontaine și autocenzura

Voi traduce pentru cititori una dintre fabulele mai puțin cunoscute ale marelui clasic. Nu din criză de subiect – ca vara...

Franțuzul din secolul 17 este, de altfel, scriitorul european moralist cel mai mult apreciat, de pildă, de ideologii realismului socialist de altădată, ca, în general, de tot ce este bisericesc, de absolutismul monarhic de totdeauna, de cenzura oficială – un rol de seamă jucându-l aici și cenzura exercitată de capul nostru asupra propriei noastre lucrări, cum se întâmplă.

De exemplu, în *Guzganul retras din lume*. Și retras foarte, foarte comod, într-un burduf de brânză de Olanda. Ca parlamentarii noștri de azi, într-un cașcaval.

Cum nu-i mai pasă dumnealui de șoricimea neamului său, silită să ducă război contra inamicului natural, pisicimea... împotriva poporului pisicesc... *contre le peuple chat...* – șobolanului retras din lume, vasăzică, mâncău și cuvios.

El nu e făcut călugăr (ceea ce biserica nu ar permite), ci numai derviș. Ca mohamedanii, indienii – nici vorbă de creștini.

„Lucrurile de-aici, din lumea de jos, nu mă mai interesează” – declară călugărul, situat în cele mai cerești poziții confortabile... *Les choses d'ici bas ne me regardent plus...* Ipocrizia fiind, alături de corupție, se cunoaște, baza puterii.

Foarte... ba chiar foarte mult seamănă această putere cu un vechi-vechi senator de la noi (unul purtând șosete scurte

când stă picior peste picior).

Dar să vedem cum... vânătoresc împreună cu cele două viețuitoare atât de diferite între ele... regele animalelor și bietul de măgar.

Am ales fabula aceasta nu numai fiindcă este mai puțin cunoscută, dar și pentru stilul ei mai ușor.

E din Cartea a doua, numărul XIX.

Versiunea mea, în proză, sună așa:

Leul și măgarul la vânătoare

Regele animalelor și-a pus în cap într-o zi să vânătorească (de la *giboyer*, singurul poet francez din veacul al XVII-lea căruia-i place să mascheze verbele, n.n.), deoarece își serba ziua, vânatul unui rege nefiind vrăbiile, ci roboștii, falnicii mistreți, precum și cerbii cei cumsecade, ori drăguțele de căprioare.

Ca să reușească în treaba asta, leul recurse la măgar, cu răgetul său de Stentor (războinic grec ce răcnea cât cincizeci de inși, n.n.).

Măgarul, așadar, Nălțimii Sale facu oficiul de Corn de vânătoare, Leul îi găsi un loc, îl acoperi cu ramuri și frunze, să nu fie văzut. Și îi porunci să zbieră tare, convins că, la acest sunet, până și cei mai puțin fricoși o vor șterge din așezările lor, ei nefiind încă obișnuiți cu tunetul vocii sale; aerul răsunând de un vuiet colosal, groaza i-ar fi cuprins pe locuitorii pădurii; toți ar fi fugit care-ncotro, toți ar fi căzut în capcana inevitabilă unde-i aștepta Leul.

„N-am servit, oare, cum trebuie, în această ocaziune?” se interesă fălos măgarul, luând asupra lui toată faima vânătorii.

„Da, zise Leul, ai zbierat cu mult curaj. Dacă nu te-aș cunoaște și nu ti-as cunoaște nici neamul, și eu m-aș fi speriat”.

(Ironie regală foarte fină și la țanc, n.n.).

Măgarul, dacă ar fi îndrăznit, ar fi dat drumul mâniei sale... Acum, își mai și bătea joc de el – deși pe bună dreptate; căci cine ar suferi un măgar lăudăros! Nu asta

fiindu-i caracterul.

(Bun înțeles, punem aici punct.)

O notă a ediției clasice pentru școlari, arhicunoscută, ne atrage atenția că, în fabulă, cuvântul măgar, pe lângă că-i scris fără majusculă, este folosit la singular, ca și cum pe pământ nu ar exista decât un singur asin; și că acest lucru, în gramatică, e bine să știm că se numește *syllapsie*.

Se înțelege de asemenea, că Leul se scrie numai cu majusculă, când El, desigur, ar putea fi însuși regele, despre care o cenzură atentă cere să i se acorde, chiar și fiind vorba doar de o glumă, tot respectul, fie și cu literă mică.

Despre roman

După ce-l tunde și îi ia puterea, Dalila îi mărturisește lui Samson: „Ce am făcut eu, tu mi-ai dat ideea să fac. Înainte de a te trăda, te trădaseși singur.”

Morala acestei mărturii este legea Existenței, de gen feminin mai totdeauna, asemeni iubitei eroului tuns de orice vigoare... Slăbiciunile personale te devitalizează. Fie că ești romancier sau jucător de fotbal.

Cu alte cuvinte: orice ai face, orice ți s-ar întâmpla, orice înfrângere ai suferi, rezistă ispitei de a da vina pe altceva sau pe altcineva decât pe tine însuși, pe propria ta moliciune generatoare de iluzii, de insuccese, așa cum lipsa de luciditate, somnul rațiunii... naște monștri.

Nu vreau să spun că aceștia, monștrii, dacă nu te privesc, obiectiv vorbind, nu pot fi și ei interesanți, când viziunea estetică desfigurează natura. Bosch atrage, fiindcă sperie. Delirul imagistic al Nefacutului, ori Făcutului anapoda, ne tulbură, deoarece, în omul evoluat, acestea corespund conștiinței vinovate, vizitată de păcat.

Ne recunoaștem cu un fior rece în cele fantastice, deviind de la firea umană...

Am toată stima pentru de-reglarea voită a confracților de obicei mai tineri, ce preferă somnolența, partea de somn a pământului, și îndrăznesc să spun că eu mă situez în partea de veghe. În fond, diversitatea de stiluri permite.

Cât despre dereglarea pomenită, în sensul în care ea face să se lege aiurea formele, datele existenței, sub presiunea instinctelor, ori firile omenești rău, prost întocmite de autori, deviate, folosind un termen de

psihanaliză; cât despre aceste distorsiuni, aşadar, aceşti monştri (nu neapărat sacri), se pot găsi destui rătăciţi şi în partea de veghe... De care în mod firesc e mai uşor să te ocupi, dacă îţi aparţin, tu plăsmuindu-i, făcând parte din închipuirea ta.

În plastică există o sferă întreagă de reprezentări în această privinţă. Muzeele mari ale lumii, cu pânzele lor celebre agăţate de pereţi, sunt panoramare inubliabile de gesturi, atitudini, fizionomii ale genului uman. La Luvru, ieşi năuc, cuprins de un vertij. La Uffizi... delirant. La Prado... (cel puţin subsemnatul)... la întoarcere, pe străzile Madridului, urmărit de viziunea ȝapului gigantic, şiret, stând în noaptea de Sabat pe şezut cu etichete din faţă întinse, binecuvântând soborul de vrăjitoare strâns înaintea lui...

Totdeauna, scriind, m-am simţit mai aproape de Goya decât de Giotto; culmea, eu, care pretind că nu figurez în partea de somn a realităţii, ci în registrul ei treaz, ţinând ochii cât mai deschişi. (Cu toate că tot monştri produce şi excesul de luciditate). E câteodată însă în noi, despre noi, o imagine ce înfioară, dacă-i sinceră, neprefacută şi exactă.

*

Un scriitor francez lua partea vitalităţii contra aristocratismului estetic (el reprezentându-l).

De câte ori venea vorba de vreun roman nou, acesta declara, cu vulgaritatea inşilor obosiţi de atât rafinament: că el preferă scrisul... care miroase a popor, a maţe şi sudoare...

Da. Dar... Fiindcă tot el, mai zicea despre realismul socialist, portdrapelul populist, că este făcut ca pentru bibliotecile roz ale domnişoarelor, de totdeauna, fie burgheze, ori proletare...

Norocul... (şi nenorocul)... nostru e că, în dramatica înfruntare de astăzi a inteligenţelor umane din toată lumea, nu avem o cultură consumată; că, în linii mari, nu am ajuns

încă la o plictiseală distinsă; că mai avem, vom mai păstra în noi, câtva timp, copilăria de a crede în povești; de a asculta și, eventual, chiar de a scrie povești.

Bunevestiri la Uffizi

Apariție 1275, expusă prima dată la biserica *Santa Trinita*, celebra *Fecioară pe tron cu îngeri* de Cimabue conține și elementele picturii bizantine – opera lui Giotto, școala florentină.

În fața porții de la intrare – grandioasa *Fecioară cu Sfinți și cu îngeri*, de Giotto, de la biserica *Ognissanti*.

Fecioarele acestea sunt, întâi și întâi, niște zeițe primitive, creștine. În sala a treia, domină *Bunavestire* a lui Simone Martini (1333), marele pictor al Siennei.

Fecioara lui este prima Madonă – nu zeiță –, cea dintâi femeie îmbrăcată... nu *fundamentalist*... ci, potrivit unei Doamne care își alege mătasurile, croitorii, mari artiști ai vestmintelor.

Madona lui Simone Maris stă în fotoliu (nu pe tron), întoarsă spre dreapta, puțin surprinsă, rușinată parcă – zicem noi – de anunțul abia făcut de îngerul îngenunchat, cu o ramură de măslin în mâna stângă, lângă vaza de pe podea plină de crini albi, deschisi; doar câțiva sunt închiși, neîmbobociti.

Mâna dreaptă a Fecioarei strânge pudică sub bărbie gulerul pelerinei, mantiei albastre ce acoperă rochia de un purpuriu cardinal.

Peretele pe care sunt proiectați cei doi e auriu, iar îngerul este și mai auriu, mai deschis la culoare – reflex divin.

Fețele Fecioarei și îngerului sunt nediferențiate. Este expresia caracteristică începutului de secol 14. Cum sunt la Giotto. Nu gravitate; ci absența oricărui sentiment strident uman.

Psihologie nu există încă în acest veac.
Ca fizionomie, fecioara și îngerul sunt sincroni.
Pelerina îngerului, coada părului lăsat să cadă pe spate
sunt încremenite în vârtejul presupus al sosirii.
Precipitarea a lăsat loc doar unei fixități supranaturale...

*

Gentile da Fabriano. *Adorația regilor-magi*. Îmbulzeală...
UNESCO. Coroane de monarhi cu peruci.

Copilul, primind pintenii de aur ai regelui mag prosternat
și pe care și-i pune ca brățări la mâinile sale.

Vaca în admirație, printre regi.

Calul, stupefiat de eveniment.

Câinele cu botnită și cu o salbă de aur.

Sala Botticelli. Faunul care tocmai prinde o nimfa.

Femeie cu o cruzime voioasă pe față...

*

Nicolas Froment. Niște domni bine îmbrăcați, care își
astupă delicat nările înaintea putrezitului Lazăr, care se uită
la ei cu o mutră speriată parcă de învierea lui, de ieșirea
din putrefacție...

*

Îngerul cel mai sever din toate *Bunavestirile*, la Uffizi, în
stilul lui Leonardo.

Chiparoșii funebri țepeni, ca decor.

Senzația că totul are greutate.

Că trupurile tuturor, plus al micuțului Iisus, au un loc al
lor, atârând în spațiu; că există, fiind nespus de vii...

Tot Leonardo, *Adorația*, e consecința venirii pe lume a
Mântuitorului. Auriu în contrast cu pământul, – maro-ul...

În jurul pruncului, o lume grotescă, hidoasă, care îndrăznește să se apropie de Cel născut.

Toți zac în umbră, neclar desenați, cu capetele ca niște hârci, deja marcați de moarte; un bătrân (în stânga Fecioarei și a Pruncului) se uită cu palma pusă streășină la ochi, ca și cum ar privi ceva de foarte departe.

În tablou, distanța aceasta, de la care privește bătrânul, pare foarte reală – ea există între FĂGĂDUINȚA evenimentului și lumea cealaltă.

Pruncul ia darul; îl primește cu condescendență – ai crede aproape cu dispreț.

Este darul unui mag-rege, complet turtit la pământ de îngenuncherea lui.

*

Caravaggio. *Vechiul Testament. Jertfa lui Isac.* Adolescentul cu umerii și capul luminate care-l apucă de mână pe Avraam și îi arată un berbec – vezi, îi arată, ai un berbec acolo! Jertfește-l, pregătește-te.

Isac țipă strâns de ceafa de Avraam, cu degetul gros apăsător pe toată puterea pe ceafa băiatului – decizia ce-i umple întreg obrazul? în timp ce Isac zbiară aplecat peste butuc, înainte de a se abate securea și de a-i trimite, dintr-un tufiș, mielul izbăvitor...

(Altă lume, alte timpuri.)

Pământul nu-i frumos, el e doar sublim...

Una din fotografiile cele mai frumoase luate cu ani în urmă la întoarcerea de pe Lună a ultimului Apollo pune planeta noastră, bătrână și arțăgoasă, într-o ipostază pe care n-am fi bănuț-o niciodată: ea e intens de pură și de albastră ca cerul (acesta având, din contră, culoarea țărâni plouate) și împotmolită, sau rotindu-se, mă rog, într-un imens vârtej de frișcă sau de naftalină (norii), ca în filmele tehnicolor de mare montaj.

Nu Homer, nu Sofocle, nici Shakespeare, nu ei au trăit și au scris aici epopeile, tragediile lor încurcate; nu Cezar, Napoleon și nici măcar, în epoca noastră, un bărbat de Stat strălucit ca Churchill, care, în clipa cea mai încordată a războiului, îi promitea deschis poporului său numai sudoare, lacrimi și sânge.

Foarte greu îți vine să crezi că lucrurile acestea pot avea vreodată o culoare de basm. Privind fotografia aceea atât de avantajoasă pentru capricioasa curtezană bătrână care a fost, în istoria ei, Terra, iarăși, foarte greu îți vine să crezi că nava se îndrepta chiar acolo, spre ea, spre globul acela paradisiac, de un albastru feeric, și că prin feeria asta umblăm tocmai noi; că într-acolo se îndrepta, și nu către cine știe ce altă planetă necunoscută și fericită pe care viața încă nu apăruse și, neapărând, nici nu exista vreo problemă, toate șansele fiind, dimpotrivă, pentru o mai clementă alcătuire a naturii și biologiei respective, chiar din startul lor anevoios, îndelung pregătit, având în urmă și o învățătură de tras: ce-au pățit, la vremea lor, bieții pământeni pe bulgărele lor fertil, cât s-au mai canonit,

săracii, prin câte n-au mai trecut – să nu facem ca ei, să evităm ceea ce ei n-au putut evita, ca pionieri ai lumii raționale ce erau, să nu cădem în aceleași greșeli!

Fie și numai pentru atâta lucru, constituind un exemplu, o imensă lecție pentru întreg universul și pentru rețetele posibile ale altor existențe de pe alte corpuri cerești, istoria pământească ar căpăta o justificare.

Dar spiritele cârcotașe, veșnic nemulțumite în idealismul lor mincinos, să nu găsească în această fotografie un argument pentru eternele lor văicăreli, uite cum ar trebui să arătăm și uite ce suntem.

E foarte ciudat cum poate să falsifice o imagine de ansamblu și luată de la mare distanță realitatea particulară și concretă a unui obiect, fie el și o planetă.

Totul e să știi să privești lucrurile cât mai de aproape și de la distanța care nu înșală ochiul omenesc.

De aceea mai interesant pare ce vedea de la mica lui înălțime Exupéry, zburând pe deasupra continentelor. El vedea uriașe întinderi pustii și posomorâte și, între ele, drumuri, fântâni și case, eforturile oamenilor de a da planetei un sens, de a face din pământ *un pământ al oamenilor*.

Eroismul nu are culoare. Cel mult, el are fata cenușii: tot ce rămâne din orice ardere sinceră și puternică.

Nu, pământul nu-i frumos; el e doar sublim.

Cade timpul răcoros...

Cum se întâmplă adesea în istorie, un popor își făurește un vis și, pentru a-și fauri acest vis, cu timpul el se înzestrează cu o organizație. Apoi, această organizație, cu timpul, devine mai tare decât visul și în cele din urmă se substituie visului însuși.

(Shimon Peres, Prim-ministrul Israelului, într-un interviu acordat ziarului *Le Monde* la 26 februarie 1986)

*

Frază vizionară, rostită cu puțin înainte de încheierea jumătății de secol trăite, pentru a înțelege schimbarea de temperatură căzută peste cincizeci de ani...

*

Un bătrân vorbind cu mobilele lui *stil*, strânse de-o viață.

*

— Nu mai am timp, spuse Mesia. Trebuie să fim sinceri până la capăt.

Minciuna este un ocol prea mare; îți trebuie timp, îți spun, și noi nu mai avem asta... timp!

*

Te resemnezi cu răul ce-l cunoști.

(Hamlet, Monologul)

*

Mă poți dezacorda. Mă poți lovi. Dar nu mă poți face să cânt.

(Guilderstern, Flautul)

*

Înțelese lucrul care îl nedumerea: de ce râd oamenii simpli la tragedii...

Fiindcă, sub aparența lor, se ascunde reflexul comicului.

Tragicul este totdeauna la un pas de comic, și cei prea cultivați, prea serioși, nu mai văd decât partea tragică; ceilalți simt vecinătatea tragicomicului, fiind mai liberi... *necultivați*.

*

O curte cu grilaj de fier și înăuntru trei găini albe, la distanțe mari una de alta, ciugulind rar, și o cișmea în mijloc, nu bine închisă, care picura... Un tablou.

*

La un moment dat, nici nu mai știm ce e adevărul... Murim fără adevăr. Nu-i neapărat necesar...

Bătrânii care treceau pe lângă cinematograful *Patria*, unde rula *Golgotha*.

— Asta din film... e o altă Golgotha, îi explică un tip unui băiețel care părea a nu fi făcut școală – este altă Golgothă, nu aia pe care o știm noi, bătrânii. Ai auzit de Iisus, da?...

— Cine era ăla? se interesă băiețelul ignorant, scobindu-

se în nas.

*

1 Ianuarie 1967. Bon départ! Je l'espère. Să fii mereu într-o formă fizică precum aceasta.

Ah, încep să îmbătrânesc.

*

Cu cele două scrieri apărute, am tras două focuri de avertisment...

Regele David și Mihai Eminescu desculți...

Sculptura de piatră a lui David, văzut nu mai țin bine minte, unde... parcă la *Notre Dame*... are fața ștearsă, tocită, mâncată.

Sub braț ține un fel de carte groasă, semănând a volum mai mult decât a oricare alt obiect, și ea roasă, pierzându-și forma, dar sugerând totuși că ar putea fi o carte, aproape distrusă.

Cu tunica, grecească aici, un fel de *peplum*... îmi pare că pe acest *David* l-a văzut, în exilul său la Paris, Ion Vlad, pentru că *Eminescu* al sculptorului român – pe strada Jean de Beauvais, ce dă în rue des Ecoles? tine și el sub braț o carte, fiind de asemeni desculț, ca autorul *Psalmilor* și biruitorul lui Goliat; numai că pe a lui Vlad scrie citeț *Opere – Eminescu*...

Cartea lui David, înfruntând vremea și-a uitat conturul, tinzând spre alte forme, dar spiritul pe care ea îl conține, Poezia a rămas indestructibil în cântările lui...

Talpa piciorului parcă sună...

Poetul Mihai Eminescu, aproape contemporan cu noi, nu a intrat încă în mit, încât să nu mai fie nevoie să precizezi epoca scrierii, să o faci înțeleasă...

De aceea, nici nu se compară una cu alta cele două *cărți* ținute sub braț.

Dar, în artă, excesul de precizie, totuși, strică. Este inestetic acest exces al preciziei...

Înainte de a-l sculpta, trebuia să lași timpul să devină mit...

E prea mult. Nu-i imput precizia asta lui Ion Vlad, care mi-a fost și prieten... Dar zic!...

*

Un singur vers al lui Eminescu văzut de Ion Vlad îl face nemuritor pe poet, cu picioarele lui de bronz desculțe, neumblând pe această lume:

*Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireș,
Și ca un înger între oameni
În calea vieții mele ieși...*

Ar mai fi de citat *Luceafărul*, cu întreaga lui Cosmogonie, autorul rămânând impasibil... *nemuritor și rece*.

Poetul nu participă la avatarurile acestei Lumi... Nu iubește Creația. Nu aduce slavă, ca Poet, celor făcute de Dumnezeu.

El scrie psalmii, – de pildă, acesta, numit *Psalmul 103, al lui David*:

- 1) *Binecuvântează, suflete al meu,
pe domnul, Doamne, Dumnezeul meu,
măritu-te-ai foarte...*
- 2) *Întru strălucire și mare podoabă
te-ai îmbrăcat, cel ce te îmbraci cu lumina ca
și cu o haină...*
- 6) *Cel ce ai întemeiat pământul pe
întărirea lui și nu se va clătina în
veacul veacului...*
- 7) *Cel ce răsări iarbă dobitoacelor
și verdeață spre slujba oamenilor...*
- 22) *Puii leilor mugesc ca să apuce
să ceară de la Dumnezeu mâncarea lor...*
- 28) *Toate către tine așteaptă ca să*

le dai lor hrană la bună vreme...

*30) Dar, întorcându-ți tu fața ta,
se vor tulbura; lua-vei duhul lor
și se vor sfârși, în țărână se vor întoarce.*

*35) Plăcute să-i fie lui cuvintele
mele, iar eu mă voi veseli de Domnul.*

*36) Piară păcătoșii de pe pământ și
cei fărădelege, ca să nu mai fie.
Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul.*

*

Sub braț, regele David ține atât *Poezia*, cât și *Lumea...*